

Filozofická fakulta Univerzity Karlovy
Ústav české literatury a komparatistiky

Tereza Nejtková

Diplomová práce

Vybrané časopisecké texty Růženy Jesenské – edice a komentář

Selected journal texts by Růžena Jesenská – Edition and commentary

Ráda bych poděkovala vedoucímu své práce, PhDr. Václavu Vaňkovi, CSc. za cenné připomínky a konzultace.

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 11. 7. 2019

Tereza Nejtková

Klíčová slova

Růžena Jesenská, časopisecké texty, kritiky, vzpomínky, povídky, ediční příprava, komentář, ediční řešení.

Key words

Růžena Jesenská, journal texts, critics, reminiscences, stories, editorial preparation, commentary, editing solution.

Abstrakt

Cílem předkládané práce je přinést výbor z časopiseckých textů Růženy Jesenské, soustředěný zejména na období mezi lety 1910–1930. Součástí této práce je vedle výboru také kompletní ediční zpráva a komentář. Práce také reflektuje dobový kontext a kontext tvorby Růženy Jesenské, vztahuje vybrané texty k výrazným uměleckým textům autorky (např. *Mimo svět*, *Z nepřístupných zahrad*).

Abstract

The aim of submitted thesis is to bring a selection of journal texts by Růžena Jesenská, focused on period 1910–1930. This thesis includes, next to the edition of selected texts, edition note and commentary. The thesis reflects historical context and context of Růžena Jesenská's artworks, relates selected texts to significant artistic texts by Růžena Jesenská (*Mimo svět*, *Z nepřístupných zahrad* etc.)

Obsah

Úvod.....	7
Komentář a ediční zpráva	9
I. Životopis autorky.....	9
II. Charakteristika výboru	11
III. Ediční řešení.....	18
IV. Vysvětlivky	24
1. Polemiky a kritiky.....	60
Jos. R. Hradecký: Nové ženy)	60
Růžena Jesenská: Nové ženy	63
Nové ženy	64
Ženské hnutí	65
Ženská hlídka	69
Berona: O mateřství, půvabu a jiných odvěkých pravdách ženských	73
Anna Brtníková: Nové ženy).....	78
Žena.....	80
M. Fischerová-Kvěchová: Naším dětem	82
Výstava originálů Marie Chodounské.....	83
Divadlo	84
Nové hry.....	86
2. Ankety, úvahy a autoreflexe.....	90
V dále.....	90
Letošní jaro.....	91
České spisovatelky za války	92
Do roku 1916	93
Dobro života	95
1917	97
Anekdoty	98
Vtipy a „vtipy“	99
(Z válečného zápisníku.)	99
Jak budou voliti české ženy	101
O vzniku uměleckého díla a jeho osudech	103
1924-1925.	117
Konvenčnost	120
O „kultuře vnějšku“	122
Mé divadlo	125
Cherchez la femme!	131

Růžena Jesenská.....	132
3. Vzpomínky a medailony	138
Z uměleckých interiérů Zdenky Braunerové	138
Portréty Heleny Emingerové.....	140
Vzpomínkou.....	142
Poslední scéna.....	144
O Věře Valentové	146
Vzpomínkou.....	151
Vzpomínkou.....	152
Na Zbirově	154
4. Charakterové obrázky	157
Šílený Mikula.....	157
Mystická stařena	161
5. Cestopisné črty	166
V umění pomluvy	166
Černé moře	169
Na severu	171
Vzpomínka na Kazaň	173
Který národ se toho dopustil.....	175
6. Didaktické texty.....	181
Několik myšlenek o výchování našich dívek.....	181
Čím by měly být ruční práce na našich školách.....	184
Několik myšlenek o umělecké výchově.....	186
Kapitoly Daje.....	187
Pro vlasteneckou výchovu.	211
7. Beletrie (povídky)	214
Ztracené břehy	214
Odchod.....	233
Zkamenělé srdce.....	236
Čekající Eva.....	272
Závěr.....	295
Prameny	296
Odborná literatura.....	296

Úvod

Tato práce přináší edici vybraných časopiseckých textů Růženy Jesenské z období let 1910–1930; výjimečně jsou zařazeny také texty přesahující toto časové vymezení (např. některé didakticky zaměřené texty pocházejí z počátku 20. století, ale vhodně reprezentují obraz Jesenské-didakticky). Růžena Jesenská je autorkou řady různě zaměřených časopiseckých textů – polemických, kritických, (sebe)reflexivních, cestopisných, didaktických i beletristických. Publikovala je přitom v mnoha periodikách – v novinách (*Národní listy*, *Národní politika*, *Venkov*, *Den*) i v časopisech (*Zvon*, *Moderní revue*, *Ženské listy*, *Kalendář paní a dívek* apod.). Naše práce z nich nabízí pouze výběr, který je koncipován podle aktuálnosti a zajímavosti pro současného čtenáře.

Výbor je rozčleněn na sedm oddílů, nestojně dlouhých, přičemž jejich délka v zásadě odpovídá kvantitativnímu zastoupení daného žánru v tvorbě Jesenské.

Jako první jsme zařadili texty polemické a kritiky, následují ankety, do nichž se Jesenská zapojila, její úvahy a reflexe vlastní tvorby, za nimi je zařazen oddíl nazvaný *Vzpomínky a medailony*. Následně uvádíme stručný výčet z početných cestopisných statí a neopomenuli jsme ani didaktické texty. Poslední, ale neméně důležitou částí jsou beletristické texty, konkrétně povídky.

Jednotlivé texty jsme přepsali a edičně upravili v souladu se současnými pravopisnými normami. Opírali jsme se zejména o příručku *Editor a text* (1971) a *Pravidla českého pravopisu* (2010) s přihlédnutím k publikaci *Editologie. Od náčrtu ke knize* (2018); cennou oporou byl také vokabulář webový (<https://vokabular.ujc.cas.cz/default.aspx>), Jungmannův *Slovník česko-německý* (1835-1839) a *Ottův slovník naučný* (1888-1909). Při procházení periodik a hledání vhodných textů jsme využívali zejména *Digitalizovaný archiv časopisů* Ústavu pro českou literaturu AV ČR, jakož i jejich nedigitalizovaný archiv; podobně také *Digitální knihovna Kramerius* a *Internet Archive* (<https://archive.org/>). Řadu textů jsme získali také ve Slovanské knihovně a Národní knihovně České republiky. Významným zdrojem byl v neposlední řadě též LA PNP (Litoměřice), jež uchovává osobní fond Růženy Jesenské. K textům jsme přistupovali s maximálním respektem k předpokládanému autorskému záměru; metodologicky jsme navázali na edici povídkové sbírky Růženy Jesenské *Mimo svět* (1909; edice byla obhájena jako bakalářská práce na Ústavu české literatury a komparatistiky v roce 2017).

Samotný text práce tvoří zejména literárněhistorický komentář a ediční zpráva; věnujeme se nejprve osobnosti autorky, dále předkládáme charakteristiku textů zařazených do výboru a ediční řešení. Práce je zakončena oddílem vysvětlivek. Z povahy vybraných textů není

součástí ediční poznámky historie textu ani různocnění (všechny texty byly uveřejněny pouze jednou, a to časopisecky; text *Růžena Jesenská* nebyl – pokud je nám známo – zatím otištěn vůbec). Závěrečnou část práce představuje samotný výbor.

Cílem předkládané práce je nabídnout kvalitní soubornou edici vybraných časopiseckých textů Růženy Jesenské, dosud rozptýlených po časopisech, leckdy obtížně dostupných, a tím přispět k lepšímu poznání její bohaté literární tvorby.

I. Životopis autorky

Růžena Jesenská se narodila 17. 6. 1863 v Praze-Smíchově; její otec byl nedostudovaný právník Jan Bedřich Jesenský (pracoval jako úředník v radotínské cementárně a obchodník), matka se jmenovala Anna Jesenská (rozená Tichá). Růžena byla jejich první dítě – měla tři sestry (jméno jedné z nich, Mileny Důrasové, používala jako pseudonym) a dva bratry; nejznámější z nich je Jan Jesenský (6. 3. 1870–19. 5. 1947), profesor stomatologie a čelistní chirurg na Karlově univerzitě a také otec spisovatelky a novinářky Mileny Jesenské.

Růžena Jesenská vystudovala Státní ústav učitelek (1882), na podzim roku 1884 složila zkoušku, jež ji opravňovala vyučovat na obecných školách. Vzdělání si doplnila v roce 1887, kdy dosáhla kvalifikace pro výuku přírodovědných předmětů (konkrétně přírodopisu, fyziky a matematiky). Po krátkém pobytu v Mladé Boleslavi vyučovala na měšťanské škole u svatého Tomáše na pražské Malé Straně (do roku 1907, kdy odešla na odpočinek). Často a ráda cestovala; navštívila např. Anglii, Francii, Itálii, ale také Turecko nebo Rusko. Po celý život zůstala svobodná.¹

Redigovala časopisy pro děti (*Dětské besedy Máje*, 1902–1903) a ženy (*Kalendář paní a dívek českých*, 1911–20), v letech 1926–28 řídila pedagogický časopis *Koule*. Přispívala do mnoha denních listů, především do *Venkova* (1924–40), *Dne* (1909), *Národních listů* (1884–1939), *Národní politiky* (1916), ale i do časopisů: do *Světozoru* (1888–1917), *Moderní revue* (1910–25), *Ženských listů* (1887), *Ženského světa* (1909–30), *Zvonu* (1901–31) a dalších. Její příspěvky měly povahu kritickou, fejetonistickou, ale také např. autorefektivní nebo cestopisnou. V roce 1905 se podílela na založení nakladatelského družstva *Máj*, ale brzy ho opustila. Zemřela 14. 7. 1940 v Praze.

Literární tvorbu zahájila Jesenská v osmdesátých letech texty pro dětské čtenáře a básněmi; zejména v počátcích své tvorby často užívala pseudonymy (Jeroným/Martin Věžník, Milena Důrasová, šifra -ská, Eva z Hluboké). Katalog Literárního archivu PNP řadí mezi její díla také texty signované Anna Svobodová a Olga Rohanová; texty odpovídají poetice Růženy Jesenské, ale jednoznačné určení autorství je v tomto případě problematické.

Beletristická tvorba Růženy Jesenské je komplexní a zasahuje poezii, prózu i drama. Své první poetické texty vydala v Nerudových *Poetických besedách*; poté vyšly básnické sbírky *Úsměvy* (1889), *Okamžiky* (1891) a *Rudé západy* (1904), jež byly následovány mnoha dalšími.

---

¹ Zákon ostatně přímo vyžadoval povinný celibát; zrušen byl v r. 1919.

Své básně sama shrnula do souborů *Mládí* (1925; obsahuje básně z období 1889–1899) a *Básně života a smrti* (1932; zahrnuje poetické texty z let 1905–1919). Povídky jsou shromážděny ve sbírkách, např. *Mimo svět* (1909), *Z nepřístupných zahrad* (1912), *Z kouzla světelných nocí* (1919) a *Pohledy do duší* (1920); didakticky zaměřeny byly její novely *Jarmila* (1894) a *Jarní píseň* (1902). Jesenská vynikla také jako romanopiskyně – napsala např. následující: *Román dítěte* (1905), *Legenda ze smutné země* (1907), *Ivana Javanová* (1917); *Tajemství srdcí* (1919), *Cizinka* (1920) a *Láska* (1933). Některá dramata byla uváděna v Národním divadle v Praze – např. *Paní z Rosenwaldu* (1913), *Attila* (1919) nebo *Devátá louka* (1924).

Žánrové rozpětí její umělecké tvorby je tedy stejně jako v případě publicistiky poměrně široké – zahrnuje intimní i milostnou poezii, poezii pro děti, didaktické texty, pohádkové i dekadentní povídky, stejně jako psychologické romány a romantická dramata.

II. Charakteristika výboru

Růžena Jesenská překvapuje rozsahem své publicistické tvorby jak v oblasti výběru žánrů, tak šíří zobrazovaných námětů a témat. Předkládaný výbor obsahuje texty časopisecké a jeden text strojopisný s rukopisnými zásahy spisovatelky (*Růžena Jesenská*); i v rámci tohoto vymezení však lze hovořit o rozdílných žánrech. První oddíl nabízí především polemiku o postavení moderní ženy, do níž se Jesenská zapojila, a anketní odpovědi. Osobnost Jesenské se výrazněji projevuje v oddílu následujícím, jež zahrnuje kritické texty (texty reflektující divadelní inscenace a výtvarné výstavy), úvahy (např. silvestrovská zamyšlení nebo ohlédnutí se za válečnými lety 1914–1918) a v neposlední řadě texty sebereflexivní povahy. Třetí oddíl se věnuje vzpomínkám a medailonům. Jesenská během svého života udržovala aktivní vztahy s mnoha významnými osobnostmi své doby (např. se Zeyerem, Karáskem ze Lvovic, manželi Kramářovými, s Terézou Novákovou a dalšími); některé z jejích vzpomínek jsme zařadili do tohoto výboru. Vymyká se mezi nimi příspěvek nazvaný *O Věře Valentové*; Jesenská na pozadí připomínky osudu mladé dívky, již osobně neznala, otevírá palčivé téma sebevraždy. Zřejmě nejkratší je další oddíl; obsahuje dva charakterové obrázky, jenž svou poetikou připomínají Nerudovy *Povídky malostranské* či *Arabesky*, v druhém z nich – *Mystická stařena* – se objevuje motiv umírajícího kněze, jehož v okamžicích smrti navštěvuje mladá dívka, rozvedený později v povídce *Zkamenělé srdce* (*Zvon* 1908, s. 229-232, 241-244) také beletristicky. Cestopisné črty Jesenská psala jako postřehy ze svých hojných cest po mnoha zemích světa (např. Anglie, Francie, Rusko, Turecko), ale nevyhýbá se ani českým zemím, jak dokládá např. text *Na Zbirově*. Předposlední oddíl, nazvaný *Didaktické texty*, představuje Jesenskou z neobvyklého úhlu pohledu, totiž jako pedagožku, jako didaktičku, jako vychovatelku mladé (především dívčí) generace. Naopak o závěrečné části můžeme směle říci, že postihuje oblast pro Jesenskou téměř nejtypičtější: povídky. Vybíráme zde méně známé, ale přesto pozoruhodné texty, jež mají potenciál oslovit dnešního čtenáře a demonstrovat dobu svého vzniku. Texty jsou v rámci oddílů řazeny chronologicky.

Také okruh témat je značně široký: Jesenská se věnuje dobově aktuální problematice postavení ženy ve společnosti, didaktice vyučování, dění na umělecké scéně, reflektuje svou vlastní tvorbu, ale rovněž uvažuje o důležitých společenských otázkách (např. o sebevraždě, o světové válce i o soudobých společenských poměrech a problémech v obecnější perspektivě). Přitom se nenechává svazovat žánrem (není u ní neobvyklé setkat se s politickým nebo společenským problémem v cestopisném textu nebo v medailonu významné osobnosti).

Vyhledávání časopiseckých textů Jesenské se řídilo bibliografickými údaji, uvedenými v *Lexikonu české literatury*.² Během přípravy výboru jsme však odhalili v tomto významném orientujícím zdroji některé nepřesnosti: ve výčtu periodik, v nichž Jesenská publikovala, zcela chybí deník *Den*, v němž v roce 1909 uveřejnila sérii krátkých příspěvků na téma historie čarodějnictví; dále chybí časopis *Knihomil/Knihomol*, v němž publikovala soustavně (ve výboru z něj přinášíme texty *Anekdoty*, *O vzniku uměleckého díla a jeho osudech*, *Konvenčnost*, *Vzpomínkou*) a dokonce i noviny *Národní politika*, v nichž uveřejnila řadu textů v rubrice fejeton. Působnost spisovatelky v *Národních listech* navíc Lexikon vymezuje letopočtem 1884–1902 – Jesenská zde ale publikovala minimálně do roku 1931.

Výbor je uvozen polemikou z roku 1917. Josef Hradecký publikoval v časopise *Ženský svět* stať nazvanou *Nové ženy*, na niž Jesenská souhlasně reagovala. Kritizoval v ní fenomén pracující ženy; místo ženy je podle něj v domácnosti, jejíž je strážkyní; výdělečná činnost ženu pouze ponižuje a zošklivuje. Publikování textu vyvolalo vlnu rozhořčených ohlasů. Redakce časopisu *Ženský svět* se od Hradeckého rychle distancovala a brzy byly otištěny reakce (v časopisech *Ženský svět*, *Naše doba*, *Česká revue*, *Kmen*), jež Hradeckého teze odsuzovaly a zdůrazňovaly právo ženy na sebeurčení, stejně jako pragmatické důvody materiální i společenské (hospodářská krize, vysoká úmrtnost mužů v průběhu světové války), kvůli nimž se zvýšil počet pracujících žen.

Co nicméně tato polemika vypovídá o Jesenské? V roce 1917, kdy byl text publikován, již představovala respektovanou uměleckou osobnost, plně etablovanou na domácí literární scéně: vydala poezii pro děti i dospělé čtenáře, uveřejnila některé ze svých nejvýznamnějších sbírek, a to konkrétně *Mimo svět* (1909) a *Z nepřístupných zahrad* (1912), měla za sebou zkušenost s románovými texty (*Román dítěte*, 1905, *Ivana Javanová*, 1917) a redigovala právě *Kalendář paní a dívek*. Ve své stati však plně podpořila názory Hradeckého, jež rozšířila o argumentaci mateřstvím jako nejvyšším cíli a úkolu ženy. Mateřství pro ni přitom bylo nerozlučně spjato s manželstvím; a manželský svazek zase implicitně vylučoval pracovní uplatnění.³ Jesenská bezesporu projevila konzervativní postoj, který bychom očekávali spíše v době předválečné. Je nicméně důležité uvědomit si, že více než polovinu svého života strávila ve světě, jehož životní normy byly utvářeny tradicemi, zvyklostmi a způsobem života habsburské monarchie; z jejích publicistických textů jasně vysvítá, že období světové války

---

² *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce*. Praha: Academia 1993, s. 518–520.

³ V učitelské profesi, již se Jesenská věnovala, byl tento princip dokonce explicitně vyjádřen zákonem, jež nařizoval učitelkám celibát.

chápala jako přelomové a s nadšením pak přivítala vznik samostatného Československa, ale některé prvky jeho životního stylu vytrvale kritizovala. Svůj text o moderní ženě přitom cílila na ženu středostavovskou, což bylo zřejmě dáno jejím původem i společenskou vrstvou, v níž se pohybovala; není proto možné podívat se opominutí situace chudých a pracujících žen. Vzhledem ke svému sociálnímu postavení také osobně nezažila válečné problémy spojené s odchodem mužů na frontu (absence živitele rodiny, nezaplňená pracovní místa, materiální nedostatek) a nezískala během války osobní zkušenost s překročením hranic do té doby obvyklých ženských činností. Podobně jako ve svých povídkách i zde se pokusila determinovat ženu láskou (erotickou a mateřskou); její současnice však tento koncept vesměs jednoznačně odmítly.

Z mnoha kritik, jež Jesenská napsala, jsme do tohoto výboru vybrali dvě zaměřené na výtvarné umění, a tožný počet textů, věnujících se divadlu. Úskalí těchto kritik tkví zejména v jejich dobové podmíněnosti; protože jsme nenašli kritiku, jež by se věnovala knižní tvorbě, je dnes náročné její reflexe relevantně zhodnotit. Těžko dnes získáme ucelený přehled o výstavě obrazů, jež proběhla před téměř sto lety; ještě obtížnější je ale představit si dnes tehdejší divadelní inscenaci. Na druhou stranu jsme nepovažovali za možné tento žánr vynechat, neboť bychom zcela zkreslili výslednou podobiznu Jesenské. Vybrané texty považujeme za jedinečné jejich tematickým zacílením (např. kritika obrazů pro děti připomíná pedagogickou roli Jesenské a vhodně souvisí s jejími didaktickými texty); zvláštní pozornost si jistě zaslouží i kritika nazvaná *Nové hry*, v níž autorka zmiňuje také Čapkovo *R. U. R.*

Druhý oddíl obsahuje několik poetických úvah, zaměřujících se na abstraktní pojmy, jako je „domov“, „jaro“ nebo „naděje“ a „dobro“ (zejména obě silvestrovská zamyšlení, *Do roku 1916 a 1917*), v nichž se Jesenská ukazuje jako přemýšlivá, ale přitom i citlivá a vnímavá žena, jež je plná optimismu i v těžkých válečných letech. Vybrané ankety ukazují Jesenskou v kontextu dalších významných osobností (např. Růženy Svobodové, Boženy Vikové-Kunětické, Aloise Jiráska nebo Elišky Krásnohorské); Jesenská se zde projevuje stručně a jednoduše. Řada příspěvků z tohoto oddílu reflektuje období světové války: úzkost, spojená s nadějí, projevovaná během války, kontrastuje s nadhledem, patrným po válce. Rozsáhlý příspěvek *O vzniku uměleckého díla a jeho osudech* je reflexí vlastní tvorby; autorka zde líčí svou uměleckou tvorbu jako cosi pro ni samozřejmého a přirozeného (podobně jako v ostatních sebereflexivních textech), což zdůrazňuje zejména poukazem na své chybějící umělecké vzdělání. Literatura je pro ni úzce spojena s životem spisovatele: právě ze svého života a ještě více ze svého nitra čerpá při tvorbě.

Závěrečný text je jediným strojopisným textem v našem výboru. Rozhovor, jenž se spisovatelkou vedla redaktorka Jožka Götzová, je nazvaný prostě *Růžena Jesenská*. Strojopis, záznam rozhlasového rozhovoru, je doplněn o rukopisné opravy Jesenské (podle nich také text vydáváme). Nejasnosti přetrvávají ohledně data nahrávky: Český rozhlas udává jako datum vzniku 1. 6. 1937, ale text výslovně zmiňuje pětasedmdesáté narozeniny Růženy Jesenské, jež připadají na 17. 6. 1938 (ukázky z rozhlasového záznamu jsou dostupné na stránkách Českého rozhlasu⁴). Pravděpodobně nevydaný text má povahu životní bilance, zakončené poselstvím k mladší ženské generaci. Domníváme se, že se jedná o jediný rozhovor s Růženou Jesenskou.

Text je Jesenskou výrazně upraven (odstraněna je přibližně pětina). Cíleně vypouští konkrétní informace, které zřejmě pociťuje jako nevhodné pro svůj veřejný obraz; škrtná např. zmínku o svém pseudonymu Eva z Hluboké, drobné zmínky o rodinném zázemí nebo informaci o kontaktu bratra s manželi Kramářovými; na otázku „Jaké máte literární plány do budoucna?“ odpovídá zprvu konkrétně: „Ráda bych napsala knihu veršů, kterou mám již v hlavě, budu-li živa a zdráva... A potom – potom snad slitnu z nějakého letadla.“, aby nakonec nahradila odpověď neutrálním vyjádřením: „Ráda bych především dokončila knihu básní. A budu-li živa a zdráva ještě bych mnoho chtěla...“ Na závěr rozhovoru přispisuje: „Buďme všichni praví a silní v pravé a silné naší vlasti!⁵ Ať žije vlast!“ V úpravách se projevuje intenzivní tendence Jesenské vytvořit obraz sebe samé jako silné, nezávislé autorky, tvůrčího ducha, který úspěchů dosáhl pouze svými silami.

Jiné texty z pozůstalosti Růženy Jesenské nezařazujeme do výboru z několika důvodů. Rukopisných, resp. strojopisných textů není ve fondu Růženy Jesenské mnoho; některé z nich jsou přípravnými skicami pro rozsáhlejší díla (např. *Čaj u Hostanů*), jiné mají spíše povahu soukromou. Náš výbor se navíc soustřeďuje primárně na texty časopisecké, tj. takové, které ve své době mohly oslovit čtenáře (u vybraného strojopisu předpokládáme oslovení rozhlasového posluchače – i tento text byl tedy pravděpodobně ve své době, byť specifickým způsobem, recipován).

Vzpomínky a medailony prozrazují mnoho o postavení Jesenské v tehdejší společnosti – téměř všechny texty z tohoto oddílu jsou nějakým způsobem osobní (např. když popisuje soukromou rodinnou situaci Terézy Novákové nebo vzpomíná na poslední setkání s Hanou Kvapilovou). I zde se ale jeden text vymyká: *O Věře Valentové* je poměrně rozsáhlý článek,

---

⁴ https://www.rozhlas.cz/archiv/portrety/_zprava/1234557;
<https://prehravac.rozhlas.cz/audio/738374>;
https://www.rozhlas.cz/archiv/osobnosti/_zprava/1394883

⁵ Podtržení reprodukuje podle uvedeného rukopisu.

věnovaný dívce, kterou autorka osobně neznala. Na pozadí jednoho konkrétního, tragického příběhu (Věra Valentová, sestra pozdějšího slavného novináře a spisovatele Edvarda Valenty, spáchala jako velmi mladá sebevraždu utopením) tematizuje sebevraždu a vyjasňuje svůj postoj k tomuto problému. Jesenská je za jistých okolností je schopna sebevraždu pochopit (např. při setrvalých materiálních nebo zdravotních potížích), ale Věře její čin implicitně vyčítá; nakonec celý příběh zjednodušuje, když dívčino neštěstí vysvětluje jako důsledek přechodné psychické slabosti. Funkce textu je ve výsledku téměř didaktická.

Následující dvě charakterové črty vhodně dokreslují obraz Jesenské, neboť ji ukazují jako autorku, schopnou rozvinout původní příběh různým způsobem. Místo povídek, které jsou pro ni charakteristické, zde vytvořila dva pražské obrázky, texty z pomezí beletrie a publicistiky. První z nich, *Šílený Mikula*, staví do popředí – pro Jesenskou poněkud netypicky – mužskou postavu; opět, jako v mnoha jiných jejích textech, se ale jedná o osobnost na hranici psychického zdraví a duševní nemoci. Křehká psychická rovnováha, ohrožená již samotnou duševní nedostatečností Mikuly, je drtivě zničena smrtí malé Milušky, zřejmě jediného člověka, kterého kdy Mikula skutečně miloval. Ještě krutější je ale možná obraz sousedů, kteří Mikulu uznávají pouze jako užitečného posluhu, ale pro jeho city nemají žádné pochopení. Postava matky je zde tragická nikoli tím, co ztrácí, ale hlavně neschopností pochopit vlastního syna.

Text *Mystická stařena* je zajímavý zejména jako pretext pro povídku *Zkamenělé srdce* (publikovanou ve *Zvonu* 1908, s. 229-232, 241-244). Hrdinou obou próz je jejich vypravěčka, mladá dívka (chodící do školy), která se ocitne v úmrtním pokoji kněze Mariana, záhadné postavy Malé Strany. V obou případech hraje důležitou roli stařena, která má k Marianovi zřejmě milostný vztah. Pro tento charakterový obrázek je příznačné znásobení prožitku smrti: vypravěčka je svědkyní tří smrtí, které jsou vzájemně spojeny: nejdříve umře kněz Marian (stařenina dávná láska), poté její syn (ten, který měl na její lásku právo, ale nikdy ji nedostal) a nakonec sama stařena: její smrt je naplněna smířením.

Cestopisné črty, které následují, se vymykají běžnému pojetí zejména napětím mezi tradičním pojímáním žánru a jeho originální transformací u Jesenské. Pouze menšina z nich se skutečně věnuje geografii a historii popisovaných oblastí (např. *Černé moře*); cesta do ciziny je pro spisovatelku především podnětem pro vlastní úvahy a reflexe, pro srovnávání Československa a zahraničí. Texty *Který národ se toho dopustil* a *A Paříž* jsou působivou zpětnou reflexí světové války: jako by se toto období stávalo pro Jesenskou ještě děsivějším, když pozoruje jeho následky, ať již v oblasti kulturní či sociální.

Prakticky neznámou stránku široce založené osobnosti Růženy Jesenské představují její didaktické texty. Jesenská-pedagožka se ukazuje jako pokroková, moderní žena, jež má na

mysli především rozvoj svých žáků (častěji žákyň) pro budoucí svět; přesto se stále pohybuje v konzervativním ideovém rámci. Vzniká také téměř paradoxní situace: na jedné straně prosazuje nové, moderní didaktické metody, které posilují tvořivost a individualitu dívek, ale cílem jejich vzdělání má být i nadále úloha manželky a matky. Podobně chválí svoji neteř Daju zejména za dovednosti, které souvisí s péčí o domácnosti (úklid, vaření, péče o květiny; naproti tomu literatura a hudba jsou prezentovány pouze jako zábava, která povznáší ducha).

Zcela zvláštní případ potom představují texty beletristické – povídky. Jejich poetika je úzce příbuzná povídkám ve sbírkách *Mimo svět* (1909), *Z nepřístupných zahrad* (1912) a *Pohledy do duší* (1920); v textech se projevuje vliv dekadence a symbolismu (zejména ve vypjaté barevnosti). Hlavními postavami jsou ženy; hledají svou životní cestu (Jena Roubalová v povídce *Ztracené břehy* pátrá po novém smyslu života; Agla se snaží zbavit trapné minulosti; Sylva Dvořáková čeká na osudový podnět) nebo se vyrovnávají se smrtí (vypravěčka v povídce *Zkamenělé srdce*; slečna Ada, bilancující na prahu smrti; Mína, jejíž pád nutně k smrti směřuje). Jejich příběhy jsou vždy osudově determinovány láskou (Jena Roubalová se není schopna smířit se smrtí milovaného muže; mladá vypravěčka povídky *Zkamenělé srdce* je zděšena a zároveň fascinována erotickým poblouzněním, jehož objektem je její strýc; slečna Ada hořce lituje nepřítomnosti lásky, kterou zahnala svou pýchou; Agla Davidková lásku pouze předstírá, aby se vykoupila z trapné minulosti; Sylvu vede láska k opuštění ideálů, pro něž zpočátku planula).

Mužské postavy slouží zejména jako katalyzátor psychických stavů a duševních procesů hrdinek; ženy se mužským protagonistům upínají jako k ideálu (Jena k manželovi, malostranské ženy k Marianovi), ale tento vztah nezakládá autonomní charakteristiky mužských postav a jejich vztahů. Zobrazovaný svět ve všech případech určuje především bytostná potřeba ženských hrdinek milovat a vztahovat se k něčemu (nejlépe to můžeme sledovat v posledním textu výboru, povídce *Čekající Eva*, kde jsme svědky zoufalého Sylvina tápání, které vyvrcholí dvěma protikladnými láskami).

Časové rozvržení povídek je odlišné: Jenu sledujeme nejen několik týdnů po smrti manžela, ale také retrospektivně v období šťastného vztahu;⁶ Adu provázíme pouze po jeden mučivý večer, který se ukáže být jejím posledním; podobně vypravěčka v *Zkamenělém srdci* zachycuje pouze jedno odpoledne (retrospektivně ovšem několik let); konečně Sylvu sledujeme týdny a retrospektiva se téměř vůbec neprojevuje (za retrospektivní je možné považovat pouze líčení Sylviny minulosti, pro niž ji tetička poslala ke Zdobinským). Prostředí naopak příliš rozmanité není: první tři výše zmíněné povídky se odehrávají v Praze (třetí z nich je dokonce

---

⁶ V této povídce je také specificky využito zrychlení času v závěrečných třech částech – v jejich rámci proběhne pouze jedno odpoledne a jedna noc.

výrazně malostranská); pouze poslední text zasazuje děj do oblasti Slezska a výrazně pracuje s odkazem na Petra Bezruče, jenž tento kraj literárně proslavil.

I tento stručný soubor opomíjených povídek ukazuje, jak je publicistická a povídková tvorba Růženy Jesenské je rozdílná. Hrdinky povídek se nacházejí ve vyhrocených životních situacích nebo v extrémních psychických stavech; jsou nekonvenční, intelektuálně zaujaté, citově vypjaté a svobodné. Růžena Jesenská však byla ve svých občanských postojích velice konzervativní, jak dokládá např. příspěvek do polemiky o „nové ženě“ nebo didaktické texty. Zvláště v nich je zřetelně viditelná tendence vychovávat vzdělané, ale zároveň pokorné a pracovité ženy, jejichž místo nebude ve společnosti, nýbrž u domácího krbu. Ženský rozvoj je pro Jesenskou synonymem rozvoje národního; žena má přitom primárně zůstat především uvědoměle pokornou manželkou a matkou. *Kapitoly Daje* názorně ukazují, jaké drobnosti považovala autorka za nezbytné pro kvalitní vykonávání těchto rolí.

III. Ediční řešení

Při provádění edičních úprav jsme vycházeli z edičních zásad, uplatňovaných již při ediční přípravě povídkové sbírky Růženy Jesenské *Mimo svět* s cílem dosáhnout jednotné úpravy obou souborů textů. Oporou nám byla zejména příručka *Editor a text* (2006) a monografie *Editologie. Od náčrtu ke knize*. (2018). Pravopisné úpravy jsme prováděli podle *Pravidel českého pravopisu* (Academia 2010, elektronicky dostupné na adrese <http://prirucka.ujc.cas.cz/>); při vyhledávání významu lexémů jsme užívali zejména *Vokabulář webový* (elektronicky dostupný na adrese <https://vokabular.ujc.cas.cz/default.aspx>) a *Slovník česko-německý* od J. Jungmanna (Praha, 1835-1839, elektronicky dostupný na adrese <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/slovniky>). Příklady uvádíme zpravidla v 1. pádě singuláru, pokud nepovažujeme za potřebné demonstrovat jiný tvar. Slovesné tvary ponecháváme v původní podobě.

Pravopisné jevy jsme v textu soustavně upravovali podle dnešní normy, nicméně tam, kde to bylo z významového hlediska potřebné a podle současných pravidel možné, jsme se přidržovali původní podoby. Vyšší jazykové roviny textu jsme až na výjimky ponechávali bez úprav, neboť je chápeme jako součást svébytného autorského projevu. Grafickou podobu textu jsme v některých aspektech zásadně upravili: proložení jsme soustavně nahrazovali kurzívou, opakovaně jsme odstranili přebytečné mezery (před diakritickými znaménky, např. vykřičníkem, otazníkem, tečkou, trojtečkou; dále také mezery před začátkem věty); respektovali jsme ale odlišné grafické vlastnosti textů v závislosti na periodiku, v němž byly publikovány. Kurzívou jsme zvýraznili také názvy periodik a literárních textů. Text sjednocujeme rovněž co do úpravy odstavců. Systematicky jsme v titulech odstraňovali jméno autorky, neboť se v rámci publikovaného výboru jedná o duplicitní informaci; u textů jiných autorů (např. v případě polemiky v prvním oddíle) jsme jméno autora samozřejmě ponechali.

V první řadě jsme odstranili zjevné tiskové chyby, např.: *v Klementinu* m. *v Klementitinu*; *výtvoru* m. *výtvaru*; *na vesnicích* m. *na vosnicích*; *klíčovou dírkou* m. *klíčovo dírkou*; *padl u Remeše, tam u Remeše* m. *padl u Remeše, tam u Remše*; *budoucnost* m. *budoucnos*; *býti pohlcena* m. *býti pohlcenu*; *od věků do věků* m. *od věku do věků*; *zardělý v nesnázích* m. *zardělý s nesnázích*; *i povalování si pěstuj* m. *i povalování se pěstuj*; *bezesné noci* m. *bezsenné noci*, *balalajka* m. *balajka*.

Kvantitu upravujeme podle dnešní podoby především u přejatých slov (*psychóza* m. *psychosa*; *génus* m. *genius*; *nervózně* m. *nervosně*; *ateliér* m. *atelier*; *grácie* m. *gracie*; *senátor*

m. *senator*; *póza* m. *posa*; *fórum* m. *forum*; *metamorfóza* m. *metaformosa*; *premiéra* m. *premiera*; *glóbus* m. *globus*; *oceán* m. *ocean*; *diskrétní* m. *diskretní*; *móda* m. *moda*); též u slov domácích: *shovívavě* m. *shovivavě*; *víra* m. *vira*; *nesmířitelně* m. *nesmířitelně*; *bádaje* m. *badaje*; *příběhy* m. *příběhy*; *usilovně* m. *úsilovně*; *vybádati* m. *vybadati*; *napodobení* m. *nápodobení*; obdobně u verba: *napodobily* m. *nápodobily*. Samohlásku *-e-* měníme na *-a-* v případě adverbii *oficiálně* m. *oficiálně* a *individuálně* m. *individuálně*. U archaického tvaru adverbia *jediné* nahrazujeme hlásku *-é-* hláskou *-ě-*.

Podle dnešních pravopisných zásad opravujeme rovněž kvalitu u souhlásek, jež neodpovídají dnešní normě ani dnešní výslovnosti, např. *-r-* na *-ř-* (*zemřu místo zemru, odestřou místo odestrou, otevrou místo otevrou*) a naopak (*bere* m. *běře*), *-t-* na *-ť-* (*ať místo at*), *-k-* na počátku slova upravujeme na *-ch-*: *charakter, charakteristické* m. *karakter, karateristické*; uprostřed slova na *-g-* (*švagrové* m. *švakrové*), *-ks-* na *-x-* (*text, praxe* m. *tekst, prakse*), podobně *-h-* nahrazujeme *-ch-* (*melancholicky* m. *melanholicky*), *-c-* v imperativu 2. os. pl. na *-č-* (*utečte* m. *utecte*) a *-z-* na *-ž-* (*opozděné* m. *opozdéné*). Normalizujeme *-ť-* na *-t-* u feminin typu *kost* (*soudnost, ratolest; národnost; čest* m. *soudnost', ratolest', národnost', čest'*).

Podobu upravujeme také u slov obsahujících hlásku *-i-* místo dnešního *-j-*, např. *upjatě* m. *upiatě*; *upjatost* m. *upiatost*; *napjatě* m. *napiatě*; *rozepjala* m. *rozepiala*; stejně postupujeme také u adjektiv *napjatá* m. *napiatá*; *sepjatý* m. *sepiatý*; obdobně měníme slabiku *-je-* na hlásku *-ě-* v případě *napětí* m. *napjetí*. Dále jsme soustavně upravovali prefixy *s-* podle dnešního úzu na *z-* a naopak (*strnulý, strhuje, sežehly, strnul, strávila, zevšeobecnělá* m. *ztrnulý, ztrhuje, zežehly, ztrnul, ztrávila, seovšeobecnělá*). Progresivní podobě jsme text přizpůsobili rovněž v případě předložky *s* spojené s genitivem, např.: *z výšek* m. *s výšek*, *z jeviště* m. *s jeviště*, *z oltáře* m. *s oltáře*, *ze všech moří* m. *se všech moří*, *z vrcholů* m. *s vrcholů*, *ze stupňů* m. *se stupňů*.

Spřežky upravujeme podle dnešní podoby, tj. preferujeme spojitě psaní, například v případech: *vskrytu* m. *v skrytu*; *popřípadě* m. *po případě*; *přitom* m. *při tom*; *kupředu* m. *ku předu*; *např.* m. *na př.*; *třebaže* m. *třeba že*; *navždycky* m. *na vždycky*; *sbohem* m. *s Bohem*; *přesto* m. *přes to*; *zvenčí* m. *z venčí*; *zato* m. *za to*; *především* m. *přede vším*; *donekonečna* m. *do nekonečna*; nedovolují-li pravidla psaní zvlášť (např. *ku příkladu*). Obdobně upravujeme zastaralou i segmentaci slov: u pronomií *kdejakou* m. *kde jakou*; *kdekdo* m. *kde kdo*; *málokdy* m. *málo kdy*; stejně jsme postupovali i u prefixoidu *sebe-*: *sebešťastnější* m. *sebe šťastnější*; *seberozvitější* m. *sebe rozvitější*; *sebevětší* m. *sebe větší*; *sebevrcholnější* m. *sebe vrcholnější*; *sebehlouběji* m. *sebe hlouběji*; *sebevíce* m. *sebe více*. Spojku *nežli* zapisujeme podle dnešního

pravopisného úzu, tedy bez pomlčky (*nežli* m. *než-li*). Zdvojené souhlásky odstraňujeme (*sáti* m. *ssáti*; *vily* m. *villy*; *iluze* m. *illuze*; *disonance* m. *dissonance*; *grimasa* m. *grimassa*; *halucinovaný* m. *hallucinovaný*; *interesy* m. *interessy*; *aplikoval* m. *aplikoval*; *akord* m. *akkord*; *aféra* m. *affaira*; *dueto* m. *duetto*; *asistuje* m. *assistuje*; *terasa* m. *terassa*).

Některé neobvyklé tvary považujeme za autorské, a proto je ponecháváme: *neobmezeně*; *výminečný*.

Lexém *Bůh* a slova od něj odvozená či příbuzná ponecháváme s velkým počátečním písmenem; konvenční obraty píšeme podle dnešního pravopisného úzu (*s Bohem* — *sbohem*; *pro Bůh* — *probůh*; *pro Boha* — *proboha*). Názvy svátků, např. *Vánoce*, píšeme s velkým počátečním písmenem.

Vlastní jména upravujeme podle dnešní podoby (*Sofokles* m. *Sophokles*; *Notre-Dame* m. *Notre-dame*; *Sicilie* m. *Sicilie*; *Malá Strana* m. *Malá strana*; *Itálie* m. *Italie*; *Kyjev* m. *Kijev*; *pod Novými zámeckými schody* m. *pod Novými Zámeckými schody*; *Václav* m. *Vácslav*; *Derbent* m. *Děrbent*), u jmen exkluzivních či dnes neužívaných ponecháváme autorskou podobu (*Synesius*). V případě *propria Aja Sofía* ponecháváme fonetický zápis.

U přídavných jmen, která nejsou vlastními jmény nebo jejich součástí, nahrazujeme velké písmeno malým (*malostranské ulice* m. *Malostranské ulice*; *wellsovsky zkonstruování* m. *Welsovsky zkonstruování*; *blaničtí rytíři* m. *Blaničtí rytíři*; *mikulášských hodin* m. *Mikulášských hodin*; *remešská katedrála* m. *Remešská kathedrála*; *mánesovská figurka* m. *Mánesovská figurka*) a naopak (*půjdu za ošetřovatelku nemocných k Červenému kříži* m. *půjdu za ošetřovatelku nemocných k červenému kříži*).

Přejatá slova upravujeme podle *Pravidel českého pravopisu*: *iluze* m. *illuze*; *nervózní* m. *nervosní*; *žokej* m. *jockey*; *tramvaj* m. *tramway*; *rasa* m. *raça*; *aféra* m. *affaira*; *memoáry* m. *memoiry*; *viněty* m. *vignetty*; *krédo* m. *credo*; *petúnie* m. *betunie*; *bulvár* m. *boulevard*; *fejetonista* m. *feuilletonista*; také *fejetonisticky* m. *feuilletonisticky*. Jedná se o problémy psaní zdvojených souhlásek, kvantity a přizpůsobení původního pravopisu českému jazykovému systému. U konsonantické skupiny *-th-* upravujeme podle dnešních pravopisných zásad na *-t-*: *patos* m. *pathos*; *patetický* m. *pathetický*; *teoreticky* m. *theoreticky*; *téma* m. *thema*; *katedra* m. *kathedra*; *katedrála* m. *kathedrála*; *syntéza* m. *synthesa*; *rytmy* m. *rhythmy*; *mytický* m. *mythický*; podobně měníme skupinu *-rh-* měníme na *-r-* (*rododendrony* m. *rhododendrony*). V případě psaní hlásek *-s-/-z-* uvnitř slova se vždy řídíme platnými pravidly pravopisu (*muzeum, filozofie, univerzita, askeze, póza, korzo, kompozice, metamorfóza, epizoda, mozaika, dispozice, próza* m. *museum, filosofie, universita, askese, posa, komposice, metamorfosa, episoda, mosaika, disposice, prosa*; obdobně u adjektiv: *fyzický, neindividualizovaný*,

vykrystalizovaný, pozitivní, organizační m. *fysický, neindividualisovaný, vykrystalisovaný, pozitivní, organisační* a verb: *individualizovat, kritizujeme, nekrystalisovalo* m. *individualisovat, kritisujeme, nekrystalisovalo*). Zachováváme i starší, dnes zastaralé tvary přejatých slov, např. *stát se luxem*.

Zkratky v textu rozepisujeme (např. *Halle nad Sálou* m. *Halle n. Sálou, pan* m. *p., slečna* m. *sl.*).

Dobové zakončení genitivu plurálu maskulin –ův upravujeme podle dnešní podoby na –ů (*nárazů, činů, věků, dnů, hříchů, svazků, pramenů, ptáků, květů, lesů, rytířů* m. *nárazův, činův, věkův, dnův, hříchův, svazkův, pramenův, ptákův, květův, lesův, rytířův*). Dále měníme zastaralé a z dnešního pohledu chybné pádové zakončení nom. pl. mask. *pěstouni* m. *pěstouné*. Tvar nom. pl. *agavy* upravujeme na *agáve*. U pronomén upravujeme chybné pádové zakončení nom. pl. mask. *naši* m. *naší* a ak. sg. fem. *ji* m. *jí*. Ponecháváme však neobvyklý, ale srozumitelný tvar akuz pl. fem. *otevřené nebesa*; podobně také zachováváme tvar lok. sg. mas. *na Karlovu mostě* a tvar dat. pl. mas. *bagatelům*, respektujeme též tvar gen. sg. mask. *topole*. Zachováváme vazby *jako by se zamýšleli na smutnou a žhavou poušť; zajímal se broušením a kdo koho žil a strašně miloval; Kam se asi podělo tisíce, tisíce lidí*; nerušíme ani chybný tvar pronomína ve spojení *moje ateliér*. Substantivum *pomoraně* a analogicky také adjektivum *pomorančový* ponecháváme ve starší variantě, stejně jako tvar *kdyžtě* a substantivum *ne/přítelka*.

Psaní malého písmena po dvojtečce upravujeme podle dnešního pravopisného úzu na velké (*A onen hlas zní stále tajemnou půlnocí: „Nepozbývejte svaté, povznešené víry v lepší budoucnost!“* m. *A onen hlas zní stále tajemnou půlnocí: „nepozbývejte svaté, povznešené víry v lepší budoucnost!“*; *Vidíš jezero Bajkalské, znáš osudy našich legionářů, těch ryzích, těch vznešených, a historie našich vůdců, již vstali jako zázraky? Jako blaničtí rytíři?* m. *Vidíš jezero Bajkalské, znáš osudy našich legionářů, těch ryzích, těch vznešených, a historie našich vůdců, již vstali jako zázraky? jako Blaničtí rytíři?*).

V oblasti interpunkce doplňujeme především čárku mezi větami v souvětí v poměru stupňovacím (konkrétně před spojovacím výrazem *a přece*) a důsledkovém (*a rozvine se flirt, a tedy demonstrována konečně láska* m. *a rozvine se flirt a tedy demonstrována konečně láska*), rušíme naopak čárku před spojkami *nežli* a *než* v případech užití mezi větnými členy: *Přece jen se dívá jinak z loží a přízemí, a poslouchá nežli z poslední galerie*. m. *Přece jen se dívá jinak z loží a přízemí, a poslouchá, nežli z poslední galerie*. Přebytné čárky rušíme (*jako by bylo osobní jejich radostí neb novým sportem státi na plošinách a před biografy v nevkusných unifomách* m. *jako by bylo osobní jejich radostí neb novým sportem, státi na plošinách a před*

biografy v nevkusných uniformách; nevyzbrojí-li ji zároveň silou a hrdinstvím nésti osud jakýkoliv m. *nevyzbrojí-li ji zároveň silou a hrdinstvím, nésti osud jakýkoliv*; *Nezdar padniž na Vaši provinilou hlavu.* m. *Nezdar, padniž na Vaši provinilou hlavu.*; *a vzduch slaný slzami nedává volně vydechnouti* m. *a vzduch slaný slzami, nedává volně vydechnouti*); doplňujeme je na hranicích vět v souvětí (*Myslím, že kdyby jej byli četli, nikdy by se nebylo dostalo panu Hradeckému odvahy k výčitkám* m. *Myslím, že kdyby jej byli četli nikdy by se nebylo dostalo panu Hradeckému odvahy k výčitkám*). Vazbu vezmi na to kde vezmi ponecháváme bez čárky, neboť ji chápeme jako ucelený frazém. V některých případech nahrazujeme tečku podle kontextu čárkou či naopak. Opakovaně jsme na naráželi na nízkou kvalitu tisku, kvůli níž nebylo možné interpunkční znaménko (čárku či tečku) přesně identifikovat – v takovém případě jsme se řídili kontextem (např. navazujícím malým či velkým písmenem). Francouzské uvozovky soustavně nahrazujeme běžnými; obdobně pomlčky označující přímou řeč nahrazujeme taktéž běžnými uvozovkami v zájmu jednoty textu. Pomlčky označující přerušení či zpomalení v textu ponecháváme bez úprav. Zachováváme také významotvorné trojtečky.

Se špatnou kvalitou výchozího textu jsme se potýkali soustavně. Texty byly přístupné pouze v jedné textové variantě, neboť se vesměs jednalo o texty publikované pouze v časopisech a nezahrnuté do knižních edic. Ve většině případů jsme se však setkávali pouze se zhoršenou čitelností jedné hlásky, kterou však obvykle bylo možné identifikovat. V případě úplné nečitelnosti hlásky (např. z důvodu mechanického opotřebení původního tisku) jsme se řídili kontextem; jednalo se pouze o sporadické případy. Jejich výčet uvádíme níže (problematickou hlásku zapisujeme ve složených závorkách):

Ženská hlídka (s. 15): *k{t}eré – které*

Ženská hlídka (s. 15): *zaměš{t}návati – zaměstnávati*

Ženská hlídka (s. 16): *k{d}e toho potřebuje – kde toho potřebuje*

Ženská hlídka (s. 16): *h{o}dinky – hodinky*

Ženská hlídka (s. 18): *hlavn{i} – hlavní*

Ženská hlídka (s. 18): *bi{o}grafech – biografiích*

Berona, *O mateřství, půvabu a jiných odvěkých pravdách ženských* (s. 21): *Sl{u}nce – Slunce*

Berona, *O mateřství, půvabu a jiných odvěkých pravdách ženských* (s. 21): *výk{ř}iky – výkřiky*

Berona, *O mateřství, půvabu a jiných odvěkých pravdách ženských* (s. 21): *rad{i}ly – radily*

Vzpomínka na Kazaň (s. 100): *Vš{i}ckni – Všickni*

Jazyk předkládaného výboru je různorodý, což plyne z mnohosti žánrů a témat, jenž obsahuje. Lexikum je poněkud exkluzivní, což se projevuje např. množstvím cizích slov

(*iluze, žokej, tramvaj, viněty, memoáry, bulvár* apod.) nebo adjektivy vyjadřujícími barevnost (*malachitový, chryzolitový, zazelenalý, zazlacený, zamodralý, chalcedonový, indigový*); barevnost je vyjadřována také verby (*zamodrat, douškovat, zešedivět*). Syntax je poměrně složitá, autorka užívá rozvitá souvětí; v oblasti interpunkce se projevuje nenáležité umístování čárky mezi větnými členy, jež naopak absentuje v poměru důsledkovém. Jazyk je spisovný, prvky hovorového jazyka se objevují ojediněle, spíše v přímých promluvách; v povídce *Čekající Eva* je k stylovému rozlišení využit také dialekt z oblasti Slezska.

Emendace

Jos. R. Hradecký, *Nové ženy: u veliké míře* (s. 8) — *ve veliké míře*

Ženská hlídka (s. 15): *které znají, co je býti přehlíženu, odstrkovánu, zneuznávánu, vykořisťovánu* — *které znají, co je býti přehlížena, odstrkována, zneuznávána, vykořisťována*

Jak budou voliti české ženy (s. 42): *uvádím* — *uvádíme*

Jak budou voliti české ženy (s. 43): *ši{b}enic* — *šibeníc*

Kapitoly Daje III. (s. 115): *po koberci, zamazaného* — *po koberci, zamazaném*

IV. Vysvětlivky

Vysvětlivky se vztahují vždy ke konkrétnímu textu; lexémy se podle potřeby opakují. Texty jsou řazeny podle pořadí ve výboru, vysvětlivky dodržují následnost lexémů v textu. Hesla jsou uváděna zpravidla v základním tvaru.

1. Polemiky a kritiky

Josef Richard Hradecký: Nové ženy

Josef Richard Hradecký – Josef Richard Hradecký (7. 2. 1886–5. 7. 1947), vlastním jménem Josef Roubíček, spisovatel, dramatik a žurnalista

konduktérka – průvodčí (ve vlaku, tramvaji)

markytánka – žena doprovázející vojsko v případě vojenských tažení; prodavačka zboží a jídla mezi vojáky, ošetřovatelka a posluhovačka, případně společnice

Nové ženy

konduktérka – průvodčí (ve vlaku, tramvaji)

Ženské hnutí

eugenika – nauka o zlepšování dědičného základu a vývoje populace

Berona: O mateřství, půvabu a jiných odvěkých pravdách ženských

Arnault – Antoine-Vincent Arnault (1766–1834), francouzský dramatik, básník a politik

zor – náhled, pohled

Anna Brtníková: Nové ženy

Anna Brtníková – Anna Brtníková-Petříková (1896–1980), spisovatelka, publicistka, překladatelka z francouzštiny, němčiny a ruštiny (*Visuté hrazdy*, 1945)

doba diluviální – starší období a útvar čtvrtohor; pleistocén, cca před 1, 75 miliony let

Marie Štechová: Žena

Marie Štechová – Marie Štechová, provdaná Lehnertová (1890–1970), spisovatelka a doktorka filozofie, dcera spisovatele Václava Štecha; (*Poznámky o lidech a věcech*, 1928, *Svatá Terezie od Ježíše*, 1938)

Marie Fischerová-Kvěchová: Naším dětem

Máňa Kvěchová – Marie Fischerová-Kvěchová (1892–1984), malířka a ilustrátorka

Umělecké snahy pana Bedřicha Kočího – knižní edice nakladatelství Bedřicha Kočího, zaměřená na kvalitní literaturu; Bedřich Kočí (1869–1955), nakladatel a knihkupec v Praze a Plzni, autor teozofických spisů; vydával levné edice dostupné široké veřejnosti

Alšové a Mánesové – Mikoláš Aleš (1852–1913), malíř, dekoratér a ilustrátor; v rané tvorbě byl inspirován romantickým stylem, později byl ovlivněn secesí; Josef Mánes (1820–1871), malíř, ilustrátor, grafik; významný představitel českého romantismu

Výstava originálů Marie Chodounské

Marie Chodounská – Marie Chodounská (1871–1922), malířka; malovala zejména krajiny (Alpy, Beskydy, Šumava) a pražské motivy; Jesenská zde hodnotí její výstavu v Rubešově galerii z března 1917

malachitový – malachit; smaragdově až měděnkově zelený polodrahokam

chryzolitový – chryzolit; zelená průhledná odrůda vltavínu, užívaná jako polodrahokam

Jezersko – horská oblast; její lokalizaci není možno přesně určit (Slovensko, okres Kežmarok; Slovinsko, Kamnicko-Savinjské Alpy)

Divadlo

Strindberg – August Strindberg (1849–1912), švédský dramatik, spisovatel a novinář (*Červený pokoj*, 1879, *Slečna Julie*, 1888, *Hra snů*, 1902, *Pelikán*, 1907)

Hamsun - Knut Hamsun (1859–1952), norský spisovatel, držitel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1920 (*Hlad*, 1890, *Mystérie*, 1892, *Matka země*, 1920)

Barbey d'Aurevilly - Jules Barbey d'Aurevilly (1808–1889), francouzský spisovatel, žurnalista a kritik

Musset - Alfred de Musset (1810–1857), francouzský spisovatel; v českém prostředí je známý především jeho román *Zpověď dítěte svého věku* (1836)

kdo koho žil a strašně miloval – kdo koho prožil a miloval

Pelikán Strindbergův – drama Augusta Strindberga (1907)

Lva Nikolaje Tolstého: Ona je vším vinna – činohra Lva Nikolajeviče Tolstého (1928); Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910), ruský spisovatel a filozof; autor *Vojny a míru* (1869) a *Anny Kareniny* (1873–1877)

Bídníci Viktora Huga – román Viktora Huga *Les Misérables*, také předkládáno jako *Ubožáci* (1862); Victor Hugo (1802–1885), francouzský spisovatel a politik, představitel romantismu

Mila Páčová – Jaromíra Páčová, provdaná Krčmářová (1877–1957), divadelní herečka, členka souborů Divadla na Vinohradech a Národního divadla

Vlastislav Hofman – Vlastislav Hofman (1884–1964), významný architekt, scénograf, grafik, malíř; jeho dílo bylo výrazně ovlivněno kubismem

Hagenbek od Fráni Šrámka – drama Fráni Šrámka (1920); Fráňa Šrámek (1877–1952), spisovatel, jeden z generace buřičů

pan Vydra – Václav Vydra (1876–1953), divadelní herec a režisér; 1933–1922 herec a režisér v Divadle na Vinohradech, později působil v Národním divadle, jehož ředitelem také v letech 1945–1949 byl

Jeho Veličenstvo – pravděpodobně pravděpodobně císař Karel I. (1887–1922); vládl v letech 1916–1918; poslední císař rakouský (zároveň poslední král český a markrabě moravský)

pan Kovářík – František Kovářík (1886–1984), herec, člen souboru Divadla na Vinohradech

Nové hry

Devalova veselohra Nerozhodná – drama Jacquese Devala (1921); Jacques Deval (1895–1972), francouzský dramatik

Ideální manžel od Oscara Wilda v Národním divadle – drama Oscara Wilda (1899), v Národním divadle uváděno 10. 2. 1921–13. 5. 1923 (třicet sedm repríz); Oscar Wilde (1854–1900), anglický spisovatel (*Obráz Doriana Graye*, 1890, *Jak je důležité míti Filipa*, 1895)

paní Sedláčková – Andula Sedláčková (1887–1967), herečka; v roce 1939 založila vlastní Divadlo Anny Sedláčkové (DAS), které bylo zavřeno v roce 1944

paní Kronbauerová – Jarmila Kronbauerová (1893–1968), herečka, členka souboru Národního divadla

Rollandovi Vlci – drama Romaina Rollanda (1898); Romain Rolland (1866–1944), francouzský spisovatel, hudební historik a literární kritik, nositel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1915

Les Butorset Et la Finette od Francois Porché – drama Françoise Porché (1917); Francois Porché (1877–1944), francouzský dramatik

Jaromír Jahn – Jaromír Jahn (1887–1961), lékař, lingvista, překladatel z francouzštiny, němčiny a angličtiny

pan Hlavatý – František Hlavatý (1873–1952), herec a režisér, působil v Divadle na Vinohradech

scénérie Hofmanova – Vlastislav Hofman (1884–1964), významný architekt, scénograf, grafik, malíř; jeho dílo bylo výrazně ovlivněno kubismem

na Vinohradech – míněno v Divadle na Vinohradech

Finetta – Popelka

milieu – prostředí; z francouzštiny

Boches – Bošové, hanlivé francouzské označení pro Němce

paní Iblová – Anna Iblová, provdaná Bolešková (1893–1954), herečka, členka souboru Divadla na Vinohradech

páně Karenův – Bedřich Karen (1887–1964), herec, člen souboru Divadla na Vinohradech a Národního divadla

Čapek – Karel Čapek (1890–1938), spisovatel a překladatel, bratr spisovatele a malíře Josefa Čapka

Fischer – Otokar Fischer (1883–1938), literární historik, profesor germanistiky na Univerzitě Karlově, divadelní kritik, teoretik a historik, překladatel, dramaturg a dramatik; Jesenská zde pravděpodobně reflektuje drama *Orloj světa* (1921), uvedené v Divadle na Vinohradech

R. U. R. (Rossums' s universal robots) – drama Karla Čapka (1921)

Loupežník – drama Karla Čapka (1920)

Kinského zahrada - Kinská zahrada, také Kinského sady nebo zahrada Kinských; park na Smíchově

wellsovsky zkonstruování – Herbert George Wells (1866–1946), anglický spisovatel, autor řady knih žánru science-fiction (např. *Válka světů*, 1898, popisující invazi mimozemšťanů z Marsu na Zemi)

enfant terrible – doslova „hrozné dítě“, v přeneseném smyslu člověk, který porušuje společenské konvence; z francouzštiny

2. Ankety, úvahy a autoreflexe

Letošní jaro

disonance – nesoulad

České spisovatelky za války

Růžena Svobodová – Růžena Svobodová, rozená Čápková (1868–1920), spisovatelka, autorka lyrických a společenských próz o ženských osudech; manželka spisovatele Františka Xavera Svobody, blízká přítelkyně Františka Xavera Šaldy; jejím nejznámějším textem je román *Černí myslivci* (1908)

dva díly románu Milenek – román Růženy Svobodové, první vydání 1902; v letech 1914–1916 vyšla upravená dvojdílná verze

nové vydání Černých myslivců – román Růženy Svobodové *Černí myslivci*, první vydání 1908; druhé upravené vydání 1916

Unie – Česká grafická unie, zaniklá akciová tiskárna v Praze; založena 1899, roku 1945 znárodněna

na nové, nepokřtěné knize prózy, s podtitulem: Kniha o manželství – pravděpodobně *Po hostině svatební. Povídky o manželství.*; vydané 1916

Božena Viková-Kunětická – Božena Viková-Kunětická, rozená Novotná (1862–1934), spisovatelka, dramatička, politička; v roce 1912 byla jako první žena zvolena do Českého zemského sněmu

Do roku 1916

Aja Sofía – Hagia Sofia, „chrám Boží moudrosti“; chrám v Istanbulu, postaven v letech 532-537 císařem Justiniánem I.; po dobytí Turky (1453) se stal hlavní mešitou

Dobro života

Svatý Augustin – svatý Augustin (354–430), teolog a filozof, jeden z učitelů církve; svátek 28. 8., patron teologů, knihtiskařů, pivovarníků, vzýván za dobrý zrak; biskup, profesor literatury a rétoriky; autor sto třinácti dochovaných spisů (*Vyznání*, 400; *O Trojici*, 426; *O městě Božím*, 426)

A zjevilo se mu děcko chtějící mušličkou moře přelíti do jamky! – během rozjímání o Trojici se Augustin procházel po břehu moře a spatřil chlapce, který přeléval mušlí moře do důlku v písku. Oslovil ho, a chlapec mu řekl: „Spíše dokáži toto moře přelít, než ty pochopíš tajemství Nejsvětější Trojice.“ Augustin tuto odpověď chápal jako poučení od Ježíše.

Anacharsis – skythský mudrc, údajně královského rodu; v 6. století př. n. l. podnikal rozsáhlé cesty, aby získal vzdělání (v Athénách se prý okolo roku 590 př. n. l. setkal se Solónem); složil prý báseň o zvycích Skythů a propagoval řecké zvyky; po návratu do Skythie byl údajně zabit svým bratrem během lovu

Kratés – Kratés z Théb (365–285 př. n. l.), starořecký filozof a potulný kazatel, žák Diogéna; jeho žákem byl Zenón z Kitia, zakladatel stoické školy

Simónidés – Simónidés z Keu (556–468 př. n. l.), starověký řecký básník (autor sborové lyriky, elegií, epigramů a oslavných básní); objevil mnemotechnické metody; působil zejména v Athénách a Syrakusách

Archytas – Archytas z Tarentu (428–347 př. n. l.), starořecký matematik, politik a filozof; představitel pythagorejské školy, přítel Platóna, vlivný politik a stratég v Tarentu; je považován za zakladatele mechaniky

Gorgiás – Gorgiás z Leontin (483–376 př. n. l.), řecký filozof a rétor, člen první generace sofistů

Chrýsippos – Chrýsippos ze Soloi (280–207 př. n. l.), řecký filozof, stoik

Epikur – Epikúros ze Samu (341–270 př. n. l.), řecký hédonistický filozof, zakladatel epikureismu

Antisthenés – Antisthenés z Athén (445–365 př. n. l.), starořecký filozof a rétor, zakladatel školy kyniků, žák sofisty Gorgia z Leontín a Sókrata

Sofokles – Sofokles (497–406 př. n. l.), starořecký athénský dramatik a politik; pokladník athénské námořní společnosti, v roce 441/440 př. n. l. vedl spolu s Periklem řecké vojsko jako stratég ve válce proti Samu

Eurípidés – Eurípidés (480–406 př. n. l.), starořecký dramatik, autor tragédií, básník, filozof

Palaemon – Remmius Palaemon (5–80), gramatik

Themistoklés – Themistoklés (524–459 př. n. l.), politik; vůdce Athén v době řecko-perských válek

Aristeidés – Aristeidés (530–498 př. n. l.), athénský státník a vojevůdce, velitel v řecko-perských válkách

Hérakleitos – Hérakleitos z Efezu (540–480 př. n. l.), řecký předsokratovský filozof

1917

novoroční obrázek Viktora Strettiho – Viktor Stretti (1878–1957), grafik, malíř a ilustrátor, známý hlavně svými lepty ze staré Prahy a portréty významných osobností (Tomáše Garrigue Masaryka, Aloise Rašína, Anny Sedláčkové a dalších); reprodukce Strettiho děl byly posílány jako novoročenky

Anekdoty

do povahy a násilnictví a prolhanosti Martiniců a Černínů – Heinrich Clam-Martinic (1863–1932), předseda vlády Rakouska-Uherska od 20. 12. 1916 do 22. 6. 1917; vláda se pokusila zavést ústavní změny (němčina jako úřední jazyk, odloučení Haliče, posílení němčiny v soudech a školách), ale kvůli revoluci v Rusku došlo k zesílení nepokojů mezi obyvatelstvem a vláda ze svých plánů ustoupila; Otakar Theobald Otto Maria hrabě Černín z a na Chudenicích (1872–1932), diplomat a politik v rakousko-uherských službách; působil v období první

světové války, v roce 1916 jmenován císařem Karlem I. ministrem zahraničních věcí; zastánce absolutismu, opakovaně prosazoval tvrdé metody

zločinnosti Bedřichů – pravděpodobně Bedřich (Fridrich) Rakousko-Těšínský (1856–1936), rakouský arcivévoda, armádní generální inspektor armády Rakouska-Uherska, v letech 1914–1916 její vrchní velitel, 1916–1917 zástupce vrchního velitele armády, císaře Karla I.

nejapnosti Karlů – pravděpodobně císař Karel I. (1887–1922); vládl v letech 1916–1918; poslední císař rakouský (zároveň poslední král český a markrabě moravský)

měchy Švandovy – odkaz na drama Josefa Kajetána Tyla *Strakonický dudák aneb Hody divých žen*; premiéra 21. 11. 1847 v Královském stavovském divadle; očarované dudy Švandovi přinesou úspěch, ale štěstí najde až po návratu domů u milované Dorotky

Franc Josef – císař František Josef I. (1830–1916), vládl v letech 1848–1916

Vtipy a „vtipy“

císař Vilém – Vilém II. Pruský (1859–1941), poslední německý císař a pruský král

arcikněžna Zita – Zita Bourbonso-Parmská (1892–1989), manželka poslední rakouského císaře Karla I. (vládl v letech 1916–1918)

následník trůnu Karel František Josef – císař Karel I. (1887–1922); vládl v letech 1916–1918; poslední císař rakouský (zároveň poslední král český a markrabě moravský)

Turek na Karlovu mostě – sousoší svatého Jana z Mathy, Felice z Valois a Ivana od Ferdinanda Maxmiliána Brokoffa, 1714; zobrazuje zakladatele řádu trinitářů vykupujících křesťany z muslimského zajetí a poustevníka Ivana; spodní část tvoří kobka s křesťany, které hlídá pes a Turek, po němž má socha svou přezdívku

d'aur – nevěřící, jinověrec; hanlivé označení užívané muslimy

defensor fidei – obránce víry; z latiny

O pádu Bělehradu – došlo k němu 2. 12. 1914

Werner Sombart – Werner Sombart (1863–1941), německý sociolog, historik a ekonom

Mommsen – Theodor Mommsen (1817–1903), německý historik, právník a politik; nositel Nobelovy ceny za literaturu za rok 1902; v Čechách kritizovaný pro své prezíravé postoje vůči Slovanům (viz slavná báseň Antonína Sovy *Theodoru Mommsenovi*)

Gott strafe England! – Bože, potrestej Anglii!; slogan užívaný německou armádou během první světové války

Jak budou voliti české ženy

PhDr. Jindřich Metelka – Jindřich Metelka (1854–1921), středoškolský učitel, kartograf a politik; poslanec Říšské rady a Revolučního národního shromáždění

Božena Viková-Kunětická – Božena Viková-Kunětická, rozená Novotná (1862–1934), spisovatelka, dramatička, politička; v roce 1912 byla jako první žena zvolena do Českého zemského sněmu

privileje – privilegia, výsady

Anna Lauermannová-Mikschová – Anna Anselma Lauermannová, rozená Mikschová (1852–1932); spisovatelka (pseudonym Felix Téver), autorka próz a povídek, zachycujících pražskou atmosféru (*Duše nezakotvené*, 1908, *V hradbách*, 1924), organizátorka prvního pražského literárního salonu

omladinářské nadšení – Omladina, pokrokové hnutí české mládeže v devadesátých letech 19. stol., sdružené okolo stejnojmenného časopisu

trantárie – zapadlý, ztracený a vzdálený kraj (název vznikl obměnou z vlastního místního jména Tatárie)

O vzniku uměleckého díla a jeho osudech

Dostojevský – Fjodor Michajlovič Dostojevskij (1821–1881), ruský spisovatel a filozof; mezi jeho nejznámější díla patří *Zločin a trest* (1866) a *Bratři Karamazovi* (1880)

d'Annunzio – Gabriele d'Annunzio (1863–1938), italský dekadentní a novoromantický spisovatel (*Nevinný*, 1892, *Triumf smrti*, 1894), jeden z přátel Mussoliniho; do češtiny byly jeho texty překládány také Vrchlickým

Musset – Alfred de Musset (1810–1857), francouzský romantický spisovatel a básník; v českém prostředí je známý především jeho román *Zpověď dítěte svého věku* (1836)

Tolstoj – Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910), ruský spisovatel a filozof; autor *Vojny a míru* (1869) a *Anny Kareniny* (1873–1877)

Strindberg – August Strindberg (1849–1912), švédský dramatik, spisovatel a novinář (*Červený pokoj*, 1879, *Slečna Julie*, 1888, *Hra snů*, 1902, *Pelikán*, 1907)

Hamsun – Knut Hamsun (1859–1952), norský spisovatel, držitel Nobelovy ceny za literaturu z roku 1920 (*Hlad*, 1890, *Mystérie*, 1892, *Matka země*, 1920)

Čekající Eva – povídka Růženy Jesenské, publikována časopisecky (*Cesta*, 1922)

mnich Synesius – povídka Růženy Jesenské *O mnichu Synesiovi*, publikována ve sbírce *Mimo svět* (1909)

Nokturno moře – próza Růženy Jesenské, vydána 1910

Athos – jeden ze tří poloostrovů na Chalkidi; nachází se zde mnišský stát, tvořený dvaceti kláštery; podle tradice na ostrov nesmějí vstoupit ženy

Hrdinství – próza Růženy Jesenské, vydaná 1923

Ivana Javanová – hrdinka stejnojmenného románu Růženy Jesenské, vydaného 1917

Cizinka – román Růženy Jesenské, vydaný 1920

interes – zájem

Knihomol – časopis *Knihomol* (původně *Knihomil*, přejmenován na začátku 20. let), vycházel v letech 1917–1927; Jesenská v něm tento text na pokračování publikovala v ročníku 1924–1925

Orfeus v podsvětí – opereta Jacquese Offenbacha, poprvé uvedena 1858

Tanečnice – próza Růženy Jesenské, vydaná 1912

Vykladač snů – povídka Růženy Jesenské

Starý markýz – drama Růženy. Jesenské, vydané 1926

Tajemství srdcí – román Růženy Jesenské, vydané 1919

Fontána Gaja – povídka Růženy Jesenské, publikována ve sbírce *Pohledy do duší* (1920)

Pohledy do duší – sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1920

Cizinec (Mimo svět) – povídka Růženy Jesenské, publikovaná ve sbírce *Mimo svět* (1909)

chalcedonové město – bezbarvý, žlutý až šedý drahokam, odrůda křemene

Nábřeží Legií – dnešní Janáčkovo nábřeží

Taormina – historické město na severovýchodě Sicílie; leží na pobřeží Jónského moře

zanzára – pravděpodobně moskyt, tropický komár

tarantela – rychlý tanec jihoitalského původu

kombinace – součást ženského spodního prádla, kombiné

V té chvíli jeho žhavé touhy tvůrčí řítíla se pod německými děly remešská katedrála, hořely svazky knih v Lovani. – v září 1914 poničily remešskou katedrálu bomby německé armády; v červenci 1914 shořela po zásahu nepřátelskou bombou velká část knihovny v Lovani (mj. i česká *Bible drážďanská*)

Rudé západy – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1904

Jindřich Vodák – Jindřich Vodák (1867–1940), literární a divadelní kritik, učitel, úředník, redaktor a překladatel

K stínům – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1912

V pozdní chvíli – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1909

Hudba plachet – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1917

Poslání – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1919

V odchodu lásky – Odchod lásky, básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1922

Balady a písně – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1904

Srdce – povídková sbírka Růženy Jesenské *Odhalená srdce*, vydaná 1923

Václav Vlček – Václav Vlček (1839–1908), spisovatel, novinář, od roku 1870 redigoval revue *Osvěta*

Flachsmann vychovatel – činohra Otto Ernsta, uváděna v Národním divadle v letech 1901–1912

V žití proudech – drama Růženy Jesenské, vydané 1893

Šimáček – zřejmě nakladatel a spisovatel Matěj Anastasia Šimáček (1860–1913); redigoval časopisy *Světobzor* (1844–1899) a *Zvon* (1900–1913), do nichž Jesenská přispívala

svatý Tomáš – klášterní farní kostel svatého Tomáše; římskokatolický chrám postavený při augustiniánském klášteře na Malé Straně; založen ve 13. století

Václav Štech – Václav Štech (1859–1947), divadelní ředitel, spisovatel, otec Marie Štechové, spisovatelky a doktorky filozofie

Provizorní život – povídka Růženy Jesenské, publikována ve sbírce *Novely* (1900)

páter Kopal – Petr Kopal (1834–1917), římskokatolický duchovní, novinář, redaktor a spisovatel; v letech 1882–1916 proboštský vikarista Královské kolegiální kapituly u sv. Petra a Pavla na Vyšehradě

Jaroslav Kvapil – Jaroslav Kvapil (1868–1950), básník a divadelní režisér; autor libreta k *Rusálce* (1900) a dramat *Bludička* (1896), *Princezna Pampeliška* (1897), *Oblaka* (1903)

bratr Jan – Jan Jesenský (1870–1947), profesor stomatologie a čelistní chirurg na Karlově univerzitě; otec spisovatelky a novinářky Mileny Jesenské

Román dítěte – román Růženy Jesenské, vydaný 1905

Mácha – Karel Hynek Mácha (1810–1836), básník a prozaik, přední představitel českého romantismu; jeho nejznámějším dílem je *Máj* (1836)

Havlasa – Jan Havlasa (1883–1964), spisovatel, autor cestopisných, dobrodružných a fantastických příběhů (*Propast rozkoše*, 1929, *Roztříštěná duha*, 1932)

Hlaváček – Karel Hlaváček (1874–1898), básník a výtvarník, představitel dekadence a symbolismu (*Pozdě k ránu*, 1896, *Mstivá kantiléna*, 1898)

Ziková – Luisa Ziková (1874–1896), spisovatelka, autorka sbírky *Spodní proudy* (1896)

Marten – Miloš Marten (1883–1917), spisovatel, esejista, literární a výtvarný kritik, překladatel (*Cyklos rozkoše a smrti*, 1907, *Dravci*, 1913, *Nad městem*, 1917)

Theer – Otakar Theer (1880–1917), básník, prozaik a překladatel (*Úzkosti a naděje*, 1911, *Faëthón*, 1916, *Všemu navzdory*, 1916)

Wolker – Jiří Wolker (1900–1924), básník, autor sbírek *Host do domu* (1921) a *Těžká hodina* (1922)

Karásek – Jiří Karásek ze Lvovic (1871–1951), spisovatel a kritik, představitel české dekadence (*Sexus necans*, 1897, *Gotická duše*, 1900)

Fiala – pravděpodobně Karel Fiala (1871–1931), herec, člen souboru a ředitel Švandova divadla na Smíchově

Krecar – Jarmil Krecar (1884–1959), spisovatel, překladatel a kritik; představitel pozdní dekadence (*Legenda o sestře Valerianě*, 1920, *Panna a jednorožec*, 1927,

Medek – Rudolf Medek (1890–1940), legionářský spisovatel a brigádní generál (*Veliké dny*, 1923, *Anabáze*, 1927, *Plukovník Švec*, 1928)

Neruda – Jan Neruda (1834–1891), spisovatel, novinář, literární a divadelní kritik; přední představitel májové generace (*Hřbitovní kvítí*, 1858, *Arabesky*, 1864, *Povídky malostranské*, 1878)

Sládek – Josef Václav Sládek (1845–1912), spisovatel, novinář a překladatel, redaktor almanachu *Ruch* a časopisu *Lumír* (*Jiskry na moři*, 1880, *Selské písně*, 1890)

Čech – Svatopluk Čech (1846–1908), spisovatel a novinář, reprezentativní osobnost české literatury posledních desetiletí 19. století (*Ve stínu lípy*, 1879, *Lešetínský kovář*, 1883, *Hanuman*, 1884)

Vrchlický – Jaroslav Vrchlický (1853–1912), přední lumírovský básník, prozaik, dramatik a překladatel (*Zlomky epopeje*, 1878–1906, *Noc na Karlštejně*, 1884, *Okna v bouři*, 1894)

Schauer – Hubert Gordon Schauer (1862–1892), spisovatel, literární kritik a publicista, autor polemického textu *Naše dvě otázky*

Mrštík – Vilém Mrštík (1863–1912), dramatik, prozaik, překladatel a literární kritik (*Santa Lucia*, 1893, *Maryša*, 1894 (společně s bratrem), *Pohádka máje*, 1897), nebo Alois Mrštík (1861–1925), Vilémův bratr, spisovatel (*Rok na vsi*, 1903–1904)

Bref là dessus! – Stručně řešeno, výše!

1924–1925

končiny markýze Géra – Těšínsko; markýz Géro je negativní postava z Bezručových *Slezských písní* (1909)

frýdecký zámek – zámek ve Frýdku-Místku, v současnosti je v něm umístěno Muzeum Beskyd; původně gotický hrad, založen ve 14. století

arcivévoda Bedřich – Bedřich (Fridrich) Rakousko-Těšínský (1856–1936), rakouský arcivévoda, armádní generální inspektor armády Rakouska-Uherska, v letech 1914–1916 její vrchní velitel, 1916–1917 zástupce vrchního velitele armády, císaře Karla I.

Devátá louka – drama Růženy Jesenské, vydané 1924

kníže Lobkovic na sněmu Království českého – Jiří, kníže z Lobkowicz (1835–1908), v letech 1883–1907 nejvyšší maršálek Českého království; sněm Království českého byl nejvyšší zákonodárný orgán Českého království

mánesovská figurka – Josef Mánes (1820–1871), malíř, ilustrátor, grafik; je považován za mistra české malby a krajinářství v období romantismu a realismu

„*Fremde Tante?*“ – „Cizokrajná teta?“

Kvěchová – Marie Fischerová-Kvěchová (1892–1984), malířka a ilustrátorka

Konvenčnost

métier – řemeslo, povolání; z francouzštiny

à tout prix – za každou cenu; z francouzštiny

O „kultuře vnějšku“

karneol – žlutavě červená nebo červenohnědá průsvitná odrůda chalcedonu

Berezová – Berezovo; vesnice v Zakarpatské oblasti na Ukrajině nebo některá ze stejně nazvaných vesnic v Rusku (např. v oblasti Omsku nebo Čeljabinsku)

lord Grey – pravděpodobně Sir Edward Grey (1862–1933), liberální politik, sekretář britského ministerstva zahraničí během první světové války, velvyslanec v USA (1919-1920), předseda liberální strany ve Sněmovně lordů (1923-1924)

Mé divadlo

Orfeus v podsvětí – opereta Jacquese Offenbacha, poprvé uvedená 1858

Mlynář a jeho dítě – činohra Ernsta Benjamina Salomona Raupacha, poprvé uvedená 1836

V žití proudech – drama Růženy Jesenské, vydané 1893

svatý Tomáš – klášterní farní kostel svatého Tomáše; římskokatolický chrám postavený při augustiniánském klášteře na Malé Straně; založen ve 13. století

Estera – drama Růženy Jesenské, vydané 1909

k otevření nového Městského divadla na Královských Vinohradech – divadlo bylo slavnostně otevřeno 24. 11. 1907

ředitel Schubert – František Adolf Schubert (1849–1915), spisovatel, divadelní historik; v letech 1907–1908 první ředitel Divadla na Vinohradech

Jiří Karásek ze Lvovic – Jiří Karásek ze Lvovic (1871–1951), spisovatel a kritik, představitel české dekadence (*Sexus necans*, 1897, *Gotická duše*, 1900)

Josef Šimánek – Josef Šimánek (1883–1959), spisovatel (*Nad starými schody hradčanskými*, 1909, *Oživlé mramory*, 1916)

Odkaz Cagliostroův – hrabě Alessandro Cagliostro (1743–1795), italský okultista, alchymista a dobrodruh; talentovaný podvodník

Paní z Rosenwaldu – drama Růženy Jesenské, v roce 1913 inscenováno v Národním divadle (dvě reprízy)

Halle nad Sálou – největší město spolkové země Sasko-Anhaltsko

ředitel Schmoranz – Gustav Schmoranz (1858–1930), divadelní režisér, výtvarník, v letech 1900–1922 ředitel Národního divadla

Němec pan Weinert – Louis Weinert-Wilton, vlastním jménem Alois Weinert (1875–1945), spisovatel (*Koberec hrůzy*, 1929, *Můří noha*, 1931)

Dr. Karel Hilar – Karel Hugo Hilar, vlastním jménem Karel Bakule (1885–1935), divadelní režisér, spisovatel a kritik, v letech 1910–1921 působil v Divadle na Vinohradech

Cirkus – veselohra Růženy Jesenské (1915)

pan Vydra – Václav Vydra (1876–1953), divadelní herec a režisér; 1922–1933 herec a divadelní režisér v Divadle na Vinohradech, později působil v Národním divadle, jehož ředitelem také v letech 1945–1949 byl

Princezna a krásný pošta – drama Růženy Jesenské, poprvé publikováno časopisecky ve *Zlaté Praze* 1915–1916, knižně 1925

profesorka Katynka Emingerová – Kateřina Emingerová (1856–1934), hudební spisovatelka, klavíristka, skladatelka a pedagožka

nevěsta Napoleonova – arcivévodkyně Marie Luisa Habsbursko-Lotrinská (1791–1847), 2. 4. 1810 provdána za Napoleona Bonaparta, matka jeho syna Napoleona Františka, zvaného Orlik

Attila – Attila, přezdívaný Bič boží (395–453), král hunské říše, vládl v letech 434/5–453

poražen na Katalaunských polích – v bitvě na Katalaunských polích (20. 6. 451) bylo poraženo vojsko krále Attily spojenými silami Římanů, Vizigótů, Alanů a Franků pod vedením římského velitele vojska Flavia Aetia

táhl na Aquileji – v roce 452 Attila vyplnil Aquileiu

jako před tím v Galii postupoval vítězně i v Itálii město od města, neublíživ nikde ničemu, až před Římem se mu poklonil sám papež – úspěšné tažení v Galii zastavila bitva na Katalaunských polích; italské tažení bylo údajně ukončeno kvůli nemocem v hunském vojsku

rusko-japonská válka – válečný konflikt od února 1904 do září 1905 mezi Ruskem a Japonskem o nadvládu nad Mandžuskem a Korejským poloostrovem; zvítězilo Japonsko

Thierryho Histoire d'Attila – vydaná 1856; Amédée Thierry (1797–1873), francouzský novinář a historik

Veltmanova Attila i Rus IV. a V. věku – vydané 1858; Alexandr Fomič Veltman (1800–1870), ruský spisovatel

zprávy Jornandovy, Amianovy a Priskovy – gótský historik Jordanes († po 552), sekretář v římské provincii Moesie, napsal dvě díla: *Romana* a *De origine actibusque Getarum*; římský historik Ammianus Marcellinus (pravděpodobně 330–395, nejpozději 400), osobní strážce vrchního velitele, napsal spis *Rerum gestarum libri*; řecký historik Pristos (Priscus, 410/420–po 472), římský diplomat a rétor, účastník diplomatické mise k Attilovi, autor *Dějin Byzantské říše*; jejich zprávy se v jednotlivostech odlišují

Maximinus – Maximinus, vyslanec císaře Theodosia II. k Attilovi (společně s Pristem)

sága – starý severský hrdinský epos

kvída – Růžena Jesenská má na mysli pravděpodobně eposy

Aetius – Flavius Aetius (391–424), zapadořímský vojevůdce a politik

rod Nibelungů – *Píseň o Nibelunzích*, německý epos ze 13. století

Attila – drama Růženy Jesenské, vydané 1919

režie Hurtova – Jaroslav Hurt (1877–1959), herec, režisér, divadelní ředitel a pedagog; v letech 1906–1925 působil v Národním divadle

Jaroslav Kvapil – Jaroslav Kvapil (1868–1950), básník, režisér; autor libreta k *Rusalce* (1900) a dramatu *Bludička* (1896), *Princezna Pampeliška* (1897), *Oblaka* (1903)

Jevgenij Ivanovič Zamjatin – (1884–1937), ruský spisovatel, autor známé dystopické prózy *My* (1920)

Devátá louka – drama Růženy Jesenské, vydané 1924

Starý markýz – drama Růženy Jesenské, vydané 1926

pan Vodák – Jindřich Vodák (1867–1940), literární a divadelní kritik, učitel, úředník, redaktor a překladatel

Olga Scheinpflugová – Olga Scheinpflugová (1902–1968), herečka, spisovatelka, manželka Karla Čapka (*Český román*, 1946)

Je velká láska na světě? - drama Růženy Jesenské, vydané 1926, premiéra 3. 9. 1927

Lhostejný člověk – drama Růženy Jesenské, vydané 1929, uváděno v roce 1930 ve Stavovském divadle

Cherchez la femme!

Cherchez la femme! - Za vším hledej ženu!; z francouzštiny

parvenu – člověk, který pronikl z nižší společenské vrstvy do vyšší; často ve významu povýšenec, nafoukanec; z francouzštiny

sloh Landruho – Henri Landru (1869–1922), tzv. „Pařížský Modrovous“, francouzský sériový vrah (vraždil vdovy, od kterých předtím vybíral peníze)

Růžena Jesenská

Nokturno moře – próza Růženy Jesenské, vydaná 1910

Legenda ze smutné země – životopisný román Růženy Jesenské o Zdeňce Havlíčkové, vydaný roku 1907

Tanečnice – próza Růženy Jesenské, vydaná 1912

Ivana Javanová – román Růženy Jesenské, vydaný 1917

Román dítěte – román Růženy Jesenské, vydaný 1905

Hrdinství – próza Růženy Jesenské, vydaná 1923

Cizinka – román Růženy Jesenské, vydaný 1920

Dětství – kniha vzpomínek Růženy Jesenské, vydaná 1929

Láska – román Růženy Jesenské, vydaný 1933

souhrn lyriky deseti svazků je v knize Mládí – básnická sbírka Růženy Jesenské, vyšla ve Spisech v roce 1925; kniha veršů z let 1889–1899

pozdějších osm sbírek obsahuje kniha „Básně života a smrti“ – básnická sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1932; kniha básní s milostným nádechem z let 1905–1919

Je veliká láska na světě. – drama Růženy Jesenské, vydané 1926, premiéra 3. 9. 1927

Sládek – Josef Václav Sládek (1845–1912), spisovatel, novinář a překladatel, redaktor almanachu *Ruch* a časopisu *Lumír* (*Jiskry na moři*, 1880, *Selské písně*, 1890)

Neruda – Jan Neruda (1834–1891), spisovatel, novinář, literární a divadelní kritik; přední představitel májové generace (*Hřbitovní kvítí*, 1858, *Arabesky*, 1864, *Povídky malostranské*, 1878)

Benedikt – povídka Růženy Jesenské; vydána knižně ve sbírce povídek *Pohledy do duší* (1920)

Jarmil Krejcar – Jarmil Krejcar (1884–1959), spisovatel, překladatel a kritik

Pohledy do duší – povídková sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1920

Odhalená srdce – povídková sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1923

Mimo svět – povídková sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1909

Z nepřístupných zahrad – povídková sbírka Růženy Jesenské, vydaná 1912

doktor Kramář – Karel Kramář (1860–1937), pravicový politik, první premiér samostatného Československa, předseda Československé národní demokracie, později Národního sjednocení
Slovanský sjezd v Sofii – odehrál se v roce 1910, Čechy byly reprezentovány Karlem Kramářem a Václavem Jaroslavem Klofáčem

paní Naděžda – Naděžda Nikolajevna Kramářová (1862–1936), ruská manželka Karla Kramáře

3. Vzpomínky a medailony

Z uměleckých interiérů Zdenky Braunerové

Zdenka Braunerová – Zdenka Braunerová (1958–1934), malířka, grafička, kritička a organizátorka uměleckého života, dcera významného politika Františka Augusta Braunera

list Zeyerův – Julius Zeyer (1841–1901), spisovatel, přední představitel lumírovské generace (*Jan Maria Plojhar*, 1891, *Tři legendy o krucifixu*, 1895, *Dům U Tonoucí hvězdy*, 1897)

lept – grafické dílo, otisk kresby vyleptané do kovové destičky

Mrštíkova Pohádka máje – román Viléma Mrštíka, vydaný 1897

viněta – drobná ozdoba na začátku nebo na konci kapitol

Moderní revue – časopis, věnující se současné literatuře, výtvarnému umění, kritice a teorii; vycházel v letech 1894–1925; je spojen např. s Jiřím Karáskem ze Lvovic, Arnoštem Procházkou a Milošem Martenem

Kalendář paní a dívek – časopis pro ženy; vycházel v letech 1888–1943, v období 1911–1919 ho redigovala Růžena Jesenská

Marten – Miloš Marten (1883–1917), spisovatel, esejista, literární a výtvarný kritik, překladatel (*Cyklus rozkoše a smrti*, 1907, *Dravci*, 1913, *Nad městem*, 1917)

Claudél – Paul Claudel (1868–1955), francouzský básník a dramatik (*Zvěstování Panně Marii*, 1912, *Cesta křížová*, 1928)

divagace – odbočení, odchylka

bagatel – bagatela; maličkost, bezvýznamná věc

Portréty Heleny Emingerové

Helena Emingerová – Helena Emingerová Holanová (1858–1943), ilustrátorka, grafička a malířka; živila se zejména jako malířka portrétů

romancier – romanciér, romanopisec, z francouzštiny

lept – grafické dílo, otisk kresby vyleptané do kovové destičky

Vzpomínkou

Teréza Nováková – Teréza Nováková, rozená Lanhausová (1853–1912), významná realistická spisovatelka (*Jiří Šmatlán*, 1906, *Děti čistého živého*, 1909, *Drašar*, 1914), aktivní členka ženského emancipačního hnutí, redaktorka časopisu *Ženský svět*

profesor Novák – Josef Novák (1849–1927), středoškolský pedagog; Terézu Novákovou si vzal 5. 8. 1876

několik dětských postaviček – manželé Novákovi měli sedm dětí, jedním z nich byl literární historik a kritik Arne Novák (2. 3. 1880–26. 11. 1939)

škola svatého Tomáše – Farní škola u svatého Tomáše, Praha 3, Malá Strana

dceruška Lila – Ludmila Nováková (1886–1905); Ludmila nebyla jediná dcera Novákových, ale její sestra Marie (1881–1895) zemřela již dříve

Theodor – Theodor Novák (1879–1901), utonul v Labi nedaleko Libice při botanické výpravě
I druhého syna paní Terézy Novákové stihlo neštěstí – František Vladimír Novák (1883–1905), spáchal sebevraždu po neúspěšné zkoušce (studoval farmacii); Jaroslav Novák (18961–1915), padl počátkem září 1915

Radeckého náměstí – dnešní Malostranské náměstí

Poslední scéna

Hana Kvapilová – Hana Kvapilová, rozená Kubešová (1860–1907), herečka, spisovatelka, překladatelka, působila v Národním divadle; desetileté výročí úmrtí připadlo přesně na den publikace textu

Paní z Námoří – drama Henrika Ibsena (1888, česky vydáno 1906)

bílá Ofélie – postava z dramatu Williama Shakespeara *Hamlet* (1609)

tanec Nořin – Nora, hrdinka stejnojmenného dramatu Henrika Ibsena (1879, česky vydáno 1888)

Pampeliška – postava z dramatu Jaroslava Kvapila *Princezna Pampeliška* (1897)

mistr Viscussi – Achille Viscussi (1869–1945), italský tanečník, baletní mistr, choreograf, libretista a taneční pedagog, v letech 1900–1912 působil v Národním divadle

Šimáčkova hra „Poslední scéna“ – drama Matěje Anastasia Šimáčka *Poslední scéna* (1907); nakladatel a spisovatel Matěj Anastasia Šimáček (1860–1913); redigoval časopisy *Světlozor* (1844–1899) a *Zvon* (1900–1913), do nichž Jesenská přispívala

O Věře Valentové

Věra Valentová – Věra Valentová (1899–1916); sestra Edvarda Valenty (1901–1978), později známého novináře a spisovatele; v sedmnácti letech spáchala sebevraždu (utopila se v plumlovské přehradě)

profesor Jan Zachoval – Jan Zachoval (1877–1958), v letech 1904–1928 učil český jazyk a literaturu a německý jazyk na reálné škole v Prostějově, v letech 1928–1938 byl jejím ředitelem; publikoval řadu statí

Psáno pro Věru Valentovou – pietní text pro zesnulou Věru Valentovou (1916)

Doktor Valenta – Antonín Valenta (1870–1903), zubní lékař, zemřel na tuberkulózu

jeho choť – Marie Valentová, rozená Chmelařová (1878–1906), zemřela na tuberkulózu

dvou děvčátek a hocha – kromě bratra Edvarda (1901–1978), měla Věra Valentová také sestru Olgu (1900–1981); lékařku a docentku dermatologie na Univerzitě Karlově

doktor Kovářík – Dr. Ing. František Kovářík (1865–1942), československý ministr veřejných prací (1920–21)

Ale Věra, jakož i její bratr a sestřička, byla šťastna ve svém neštěstí, neboť našla nový domov, velikou, neobmezenou péči v domě svého strýce a tety. Bezdětní, věnovali se manželé Kováříkovi zcela výchově tří dětí Valentových, zvláště prý Věra byla miláčkem doktora Kováříka. – proti tomu svědčí dopis Edvarda Valenty Josefu Glivickému z roku 1966: „S mou sestrou Olgou dodnes někdy vzpomínáme na to, že jako děti jsme lásku vůbec nepoznali. Náš otec zemřel, když jsem neměl ani dva roky, matka, když pět let, a to byla dva roky ve švýcarském Davosu a do Prostějova přijela zemřít. Nikdy nás nikdo nepohladil, nikdo nepolíbil, nikdo si s námi nikdy nepohrál, nikdo nás nevzal za ramena, nikdy jsme neuslyšeli jediné slovo lásky.“ (citováno podle bakalářské práce Denisy Opatrné *Edvard Valenta (1901–1978)*, Olomouc 2014)

Tolstoj – Lev Nikolajevič Tolstoj (1828–1910), ruský spisovatel a filozof; autor *Vojny a míru* (1869) a *Anny Kareniny* (1873–1877)

Nietzsche – Fridrich Nietzsche (1844–1900), německý filozof a básník, skladatel; autor spisů *Tak pravil Zarathustra* (1883) a *Mimo dobro a zlo* (1886), jimiž významně ovlivnil evropské myšlení a kulturu konce 19. a počátku 20. století

Vzpomínkou

mladistvá choť Martenova – Anna Kopalová, s Martenem se vzali v roce 1912

Miloš Marten – Miloš Marten (1883–1917), spisovatel, esejista, literární a výtvarný kritik, překladatel (*Cyklus rozkoše a smrti*, 1907, *Dravci*, 1913, *Nad městem*, 1917)

Vzpomínkou

listy Theerovy – Otakar Theer (1880–1917), básník, prozaik a překladatel (*Úzkosti a naděje*, 1911, *Faëthón*, 1916, *Všemu navzdory*, 1916)

ateliér Zdenky Braunerové – Zdenka Braunerová (1958–1934), malířka, grafička, kritička a organizátorka uměleckého života, dcera významného politika Františka Augusta Braunera
Smetanovy Dvě vdovy – komická opera o dvou dějstvích Bedřicha Smetany, libreto Emanuela Františka Züngela, premiéra 27. 3. 1874; Bedřich Smetana (1824–1884), hudební skladatel, klavírista a pedagog

zájezd na Krym – Theer pobýval na Krymu v srpnu a září 1913

jako jeden z Argonautů, plujících nehostinným mořem Černým za zlatým rounem – Argonauti, vedeni Iásónem, pluli za zlatým rounem, symbolem moci, do Kolchidy

Harrachovo náměstí – část dnešní Vítězné ulice, od č. p. 550/8 k mostu Legii

Na Zbirově

Zbirov – dnešní Zbiroh; město a zámek v Plzeňském kraji

Čech – Čech (1846–1908), spisovatel a novinář, reprezentativní osobnost české literatury posledních desetiletí 19. století (*Ve stínu lípy*, 1879, *Lešetínský kovář*, 1883, *Hanuman*, 1884)

Zeyer – Julius Zeyer (1841–1901), spisovatel, přední představitel lumírovské generace (*Jan Maria Plojhar*, 1891, *Tři legendy o krucifixu*, 1895, *Dům U Tonoucí hvězdy*, 1897)

Sládek – Josef Václav Sládek (1845–1912), spisovatel, novinář a překladatel, redaktor almanachu *Ruch* a časopisu *Lumír* (*Jiskry na moři*, 1880, *Selské písně*, 1890)

Mrštík – Vilém Mrštík (1863–1912), spisovatel, překladatel a literární kritik (*Santa Lucia*, 1893, *Maryša*, 1894 (společně s bratrem), *Pohádka máje*, 1897)

Neruda – Jan Neruda (1834–1891), spisovatel, novinář, literární a divadelní kritik; přední představitel májové generace (*Hřbitovní kvítí*, 1858, *Arabesky*, 1864, *Povídky malostranské*, 1878)

pan d'Este – František Ferdinand d'Este (1863–1914), následník rakousko-uherského trůnu, synovec císaře Františka Josefa I.; 28. 6. 1914 zemřel při atentátu v Sarajevu – tato událost rozpoutala světovou válku

Akademie – Česká akademie císaře Františka Josefa pro vědy, slovesnost a umění, založena 23. 1. 1890, činnost zahájila 18. 5. 1891; 10. 11. 1918 byla přejmenována na Českou akademii věd a umění, dnešní Akademie věd České republiky

Vrchlický – Jaroslav Vrchlický (1853–1912), spisovatel a překladatel, přední lumírovský básník, prozaik, dramatik a překladatel (*Zlomky epopeje*, 1878–1906, *Noc na Karlštejně*, 1884, *Okna v bouři*, 1894)

4. Charakterové obrázky

Šílený Mikula

boží dřevo – pravděpodobně pelyněk brotan, lidově boží dřevce; vytrvalý polokeř, užívaný jako bylina

vlk – dětská hračka, která při otáčení vydává zvuk

klekání – zvonění k ranní a večerní modlitbě

rezeda – rýt, rod jednoletých až vytrvalých rostlin; zde zřejmě rýt vonný velkokvětý (*rezeda odorata*), pěstovaná pro řez do kytic a jako přísada do parfémů a sušených aromatických směsí

Mystická stařena

kostel Tomášský – klášterní farní kostel svatého Tomáše; římskokatolický chrám postavený při augustiniánském klášteře na Malé Straně; založen ve 13. století

brynelové botky – brynel, vlněná atlasová tkanina užívaná dříve na svršky obuvi

milieu – prostředí; z francouzštiny

Kamenný most – dnešní Karlův most

socha svatého Jana s pěti rudými hvězdami – socha svatého Jana Nepomuckého od Jana Brokoffa (1683)

Brány při řekách se otevrou, chrám se rozplyne. – citát z Bible (Nahum 2:6)

empírový – empír, sloh napoleonské doby (u nás přibližně 1805–1825), vycházející z klasicismu; napodoboval antický styl

zlatohlavový – zlatohlav, sukno protkané zlatem na způsob brokátu

ryšek – zdobnělina lexému ryše, mešní šat, říza, alba

svatý František z Assisi – František z Assisi, také svatý František Serafinský (1182–1226), mnich, zakladatel žebravého řádu františkánů, mystik

skleník – zde: zasklená skříň

melisa – meduňka

„Aby mne políbil políbením úst svých.“ – citát z biblické Písňe písní 1:2

„Spávám, však srdce mé bdí.“ – citát z biblické Písňe písní 5:2

svatý Jan – kostel svatého Jana Křtitele Na zábradlí, zaniklý římskokatolický farní kostel, stržen 1896; stál na rohu dnešního Smetanova nábřeží a ulice Na Zábradlí

huría – velmi krásná žena, panna

Sibyla – věštkyně; antická tradice rozlišuje přibližně deset Sibyl

čepčárka – čepičárka, manželka čepičáře nebo vdova po něm; čepičář z kůže a látek sešíval klobouky, čepice, beranice apod. a prodával je na trhu; případně žena, která se výrobou čepic zabývala

půlletní – půlléto, doba půl roku

svaté Jezulátko – Pražské Jezulátko, malá dřevěná soška s povrchem z barevného vosku, zobrazující Ježíše Krista jako dítě; je vystavena v chrámu Panny Marie Vítězné na Malé Straně

hřebenářka – manželka hřebenáře nebo vdova po něm; hřebenář byl řemeselný výrobce hřebenů

U Splavínů – dům U Splavínů, v dolní části Malostranského náměstí (č. p. 36), vznikl přestavbou dvou domů (1586); jeho dominantou je freska z 18. století, která zachycuje korunování Panny Marie

klekání – zvonění k ranní a večerní modlitbě

Umrličí ulice – dnes Mlynářská; jmenovala se podle komory, kde byli před pohřbem ukládáni nebožtíci poblíž kostela sv. Petra

dům U Ježíška – Malá Strana, Břetislavova 303/2; v domě se nacházel hostinec, který navštěvoval Jan Neruda

myrha – vonná tekutá pryskyřice myrhovníku

sfinx – socha ležícího lva s lidskou hlavou (v Egyptě); obluda kladoucí záhadné otázky (v řec. mytologii)

hromnička – svěcená svíce rozsvěcená při bouři nebo u lože umírajícího

5. Cestopisné črty

V umění pomluvy

nyvě – sentimentálně, tesklivě

Tisíc a jedna noc – středověká arabská anonymní sbírka lidových pohádek, bajek, anekdot a dalších textů z 10. století

empírový – empír, sloh napoleonské doby (u nás přibližně 1805-1825), vycházející z klasicismu; napodoboval antický styl

boardinghous – penzion; z angličtiny

Heliogabalus – Heliogabalus, Elagabalus († 11. 3. 218), římský císař, vládl v letech 218-219, kdy byl zavražděn

sen Reynoldsův, Gainsboroughův, Rossettiho – Joshua Reynolds (1723–1792), anglický malíř, specializoval se na portréty; jeden ze zakladatelů a v letech 1768–1792 ředitel Královské akademie umění; Thomas Gainsborough (1727–1788), anglický portrétista a krajinář; Dante Gabriel Rossetti (1828–1882), anglický malíř a básník italského původu

Albion – básnické pojmenování Anglie

sestry Brontëovy – Charlotte Brontëová (1816–1855); Emily Brontëová (1818–1848); Anne Brontëová (1820–1849); všechny tři sestry byly spisovatelky

Sirotek lowoodský – část románu *Jana Eyrová* Ch. Brontëové (1847)

„*nice*“ – hezké, hezky; z angličtiny

roastbeef – rostbíf; maso z hovězího hřbetu rychle (částečně) upečené; z angličtiny

„*yes*“ – ano; z angličtiny

shakespearovský kraj – hrabství Warwick

kolot – var

policeman – strážník, policista; z angličtiny

konduktér – průvodčí

elektrika – zde: tramvaj

Chester – hlavní město anglického hrabství Cheshire

Edinburgh – univerzitní město, hlavní město Skotska

York – hlavní město anglického hrabství Yorkshire

Newcastle – Newcastle upon Tyne, město na severovýchodě Anglie

Lincoln – hlavní město anglického hrabství Lincolnshire

voština – prázdné včelí buňky nebo celé plástve, jejich úlomky

Oban – hlavní město oblasti Argyll and Bute na západě Skotska

parazol – slunečník

ladies – dámy, ženy; z angličtiny

oddali se (...) Kolínské vodě – Kolínská voda, 1-3 % směs vonných látek rozpuštěných v 60-70 % lihu; začaly se vyrábět od 18. století v Kolíně nad Rýnem; Jesenská ji zde využívá jako metaforu pro společenské zábavy

puding – 1. studený pokrm v podobě husté, hladké kaše; 2. lehký pokrm vařený ve vodní lázni

cakes – koláče; Jesenská chybně používá českou koncovku pl. f. -y

Bovril – značka masového extraktu, založená v 70. letech 19. století

Oxo – značka potravinářský výrobků (mj. masového extraktu), založená v 2. polovině 19. století

„*thank you*“ – děkuji

„*no*“ – ne

Černé moře

Černé moře – moře obklopené Bulharskem, Rumunskem, Ukrajinou, Ruskem, Gruzii a Tureckem; prostřednictvím Marmarského a Středozemního moře je spojeno s Atlantským oceánem

Zlatý roh – zaplavené říční údolí v Istanbulu, které tvoří přírodní přístav

Mramorové moře – dnes Marmarské moře, vnitrozemské moře oddělené od Černého moře Bosporským průlivem, odděluje asijskou část Turecka od evropské

ostrovy Princezen – pravděpodobně Princovy ostrovy, také Rudé ostrovy nebo Ostrovy; samostatný správní celek náležící k Istanbulu, celkem devět ostrovů v Marmarském moři

Cařihrad – Istanbul

Bospor – Bosporský průliv

Rumeli Feneri – Rumeli Feneri, maják na evropské straně Bosporského průlivu u Istanbulu

Bujukdere – výletní čtvrť na okraji Istanbulu

kavkazské boje poblíže Batumi – pravděpodobně konflikt Arménů (kteří bojovali jako součást ruské armády) a Turků o západní Arménii; Batumi, město v Gruzii, hlavní město Adžárské autonomní republiky

Suchumi Kalé – Suchumi, hlavní město autonomní republiky Abcházie; leží u Černého moře

Kerč – přístavní město na poloostrově Krymu; leží na východním výběžku na břehu Kerčského průlivu mezi Azovským a Černým mořem

hora Mithridatova – hora Mithridat v centru Kerče; pojmenována po Mithridatovi VI. Pontovi (vládl 120–63 př. n. l.), král Pontu

Feodosie – Feodosija, přístavní město na jižním černomořském pobřeží Krymského poloostrova

Ajvazovského mariny – zřejmě Ajvazovského obrazy s námořní tematikou (např. *Bouře na moři*); Ivan Ajvazovskij (1817–1900), ruský malíř arménského původu, známý především svými malbami moře, a sběratel výtvarného umění

Nový Athos – město v Abcházii; nachází se v něm historický klášter

Gagra – město v Abcházii na severu Gruzie

stín Argonautů plujících ke Kolchidě pro zlaté rouno – Argonauti, vedeni Iásónem, pluli za zlatým rounem, symbolem moci, do Kolchidy

Jalta – lázeňské město na Krymu, na severním pobřeží Černého moře

svatý Cyril – původním jménem Konstantinos, zvaný Filosof (827–869), byzantský teolog, filozof, filolog a diplomat, mladší bratr svatého Metoděje (společně bývají označováni za apoštoly Slovanů)

Vlašťovčí hnízdo – zámek ležící blízko Jalty na Krymském poloostrově, vystavěný mezi lety 1911–1913 na 40 metrů vysokém útesu v neogotickém stylu

Alupka – město na poloostrově Krym, přibližně dvacet kilometrů od Jalty

labyrintový park knížete Voroncova – park u Voroncovského paláce nedaleko Alupky

maurský zámku pod Ai Petrem – Voroncovský palác nedaleko Alupky; Ai-Petri, vrchol Krymských hor

Kateřina II. – Kateřina II. Veliká (1729–1796), ruská carevna, vládla v letech 1762–1796

císař Josef II. – Josef II. (1741–1790), císař Svaté říše římské v letech 1765–1790 a vládce habsburské monarchie v letech 1780–1790; prosadil řadu osvícenských reforem

princ de Ligne – Charles Joseph kníže de Ligne (1735–1814), voják (polní zbrojmistr), spisovatel; vojenský atašé v ruském štábu během války proti Turkům, držitel Vojenského řádu Marie Terezie a komandérského kříže Vojenského řádu Marie Terezie

hrabě Ségur – Louis-Philippe de Ségur (1753–1830), diplomat, francouzský maršál, ministr války

Perekop – v současnosti část města Armyansk

den na jaře 1787, kdy Kateřina II., císař Josef II., princ de Ligne a hrabě Ségur po saních a pak po Dněpru z Kyjeva na nádherných galériích připlouvali do Perekopu – podél trasy nechal Potěmkin postavit okázalé budovy, aby poskytl uspokojivý obraz ruské říše; kníže de Ligne, vyslanec Josefa II., vymyslel historku o domech z kartonu (tzv. Potěmkinovy vesnice); z Kyjeva pokračovala plavba po Dněpru, již Potěmkin pojal jako nejvelkolepější říční plavbu vůbec (osmdesát galér)

Cařihrad – Istanbul

Potěmkin – Grigorij Potěmkin (1739–1791), ruský voják, diplomat a politik, dlouholetý rádce, milenec a neoficiální spoluvládce carevny Kateřiny II. Veliké

Cherson – přístavní město na jižní Ukrajině poblíž ústí Dněpru do Černého moře

Balaklava – letovisko na jihozápadním pobřeží Krymu, v Balaklavském zálivu; 25. 10. 1854 se poblíž odehrála bitva u Balaklavy, jedna z hlavních bitev krymské války (1853–1856)

pláně sevastopolské – Sevastopol, černomořské přístavní město na jihozápadě Krymského poloostrova; důležitý obchodní a námořní přístav

Oděsa – hlavní město Oděské oblasti na jižní Ukrajině; významný přístav, centrum obchodu, kultury a společenského života

Na severu

Umbrie – vnitrozemský kraj ve střední Itálii; hlavní město Perugia

forsythie – zlatý déšť

never more – nikdy více; refrén Poeovy básně *Havran (The Raven)*

kaple svatého Václava v Litoměřicích – chrám svatého Václava, barokní stavba z první poloviny 18. století, užíván Pravoslavnou církevní obcí

Máchův domek – dům Na Vikárce; Mácha zde bydlel a také. 11. 1836 zemřel

Jezuitský dóm Panna Maria – kostel Zvěstování Panny Marie, barokní stavba z let 1701–1731 postavená Octaviem Broggiem

v Římě sochy na Lateránu – lateránský chrám byl do 14. století byl sídlem papežů, později sídlo Lateránské univerzity

preludium – úvod, začátek, předehra

Tereziňský altán – altán-pomník 42. pěšího pluku od architektů E. Richtra a E. Hempla v Smetanových sadech v Terezíně, postaven v letech 1914–1916

balalajka – strunný nástroj ruského původu s charakteristickým trojúhelníkovým tvarem

Vzpomínka na Kazaň

Kazaň – administrativní a kulturní centrum Tatarstánu, jedno z největších ruských měst

bibliotéka – knihovna

jezero Černé – pravděpodobně Modré jezero u Kazaně

Kaban – jezero Kaban u Kazaně

Kreml – zde: kazaňský kreml, historický komplex v centru Kazaně, sídlo prezidenta Tatarstánu

Dobyto bylo poprvé carem Ivanem III., podruhé trvalého vítězství slavil v Kazani car Ivan čtvrtý

Hrozný, r. 1552. – v roce 1487 uznal kazaňský chanát závislost na Ivanovi III.; Ivan III.

(1440–1505), kníže moskevský (vládl v letech 1462–1505); Ivan IV. Hrozný dobyl Kazaň roku 1552; Ivan IV. Hrozný (1530–1584), moskevský velkokníže a první ruský car (od roku 1547), vládl v letech 1533–1584

den Vzkříšení – Velikonoční neděle

bojar – příslušník vysoké šlechty

Adašev – Alexěj Fedorovič Adašev († 1561), politik a diplomat z úzkého okruhu cara Ivana IV.

Hrozného; zemřel ve vězení poté, co upadl v nemilost kvůli vojenským neúspěchům

carevna Anastázie – Anastázie Romanovna (1530–1560), ruská carevna, první manželka Ivana IV. Hrozného

caramoe – lexém není možné dohledat; pravděpodobně ceremonie

syn Dimitrij – Dimitrij Ivanovič (1552–1553)

Pugačev – Jemeljan Pugačov (1742–1775), kozák a vůdce selského povstání v letech 1773–1775

carevna Kateřina II. – Kateřina II. Veliká (1729–1796), ruská carevna, vládla v letech 1762–1796

izvoščik – kočí; z ruštiny

juchta – pevná, nepromokavá obuvnická useň

Který národ se toho dopustil

Verdun – francouzské město na severu Lotrinska; u Verdunu se odehrála jedna z největších bitev první světové války na západní frontě, zahynulo zde zhruba 300 000 vojáků

Remeš – historické město v severovýchodní Francii

Albert – francouzská obec v departmentu Somme; Jesenská zde zřejmě naráží na bitvu na Sommě (1. 7.–18. 11. 1916)

Somma – řeka v severní Francii

kolesa – velká kola

zhýralá pýcha rodu císařského – císařský rod Hohenzollernů, který vládl v Německu (1871–1918)

Burgundi – jeden z východogermánských kmenů, které původně sídlily na baltském pobřeží mezi ústím Odry a Visly; počátkem 5. století vtrhli do Galie a usadili se na území dnešní Francie

Ludvík XIII. – Ludvík XIII. (1601–1643), francouzský král, vládl v letech 1610–1643

Matyáš z Arrasu – Matyáš z Arrasu (1290–1352), francouzský architekt, stavitel a kameník, první stavitel katedrály svatého Víta

Petr Parlér – Petr Parlér (1333–1399), německo-český architekt, stavitel, kameník, sochař a řezbář; od roku 1356 pokračoval ve stavbě katedrály sv. Víta

změtený – zmatený, popletený

vrbice – kyprej vrbice; vzrostlá, široce rozšířená rostlina s růžovými květy

Sibyla – věštkyně; antická tradice rozlišuje přibližně deset Sibyl

slepý mládenec – podle pověsti slepý mládenec předpověděl Karlovi IV. jména jeho následovníků i budoucnost Českého království

Amiens – historické město v severní Francii

Lens – město na severovýchodě Francie

„*Demandez des vues de Lens.*“ – Kupte si pohledy na Lens!

Dóm v Kolíně nad Rýnem – katedrála sv. Petra, gotická katedrála, sídlo kolínského arcibiskupa

památnosti v Drážďanech – např. Zwinger, Frauenkirche, palác a státní muzeum, opera
národ Hindenburgů, Tirpitzů, Ludendorffů – Paul von Hindenburg (1847–1934), německý
polní maršál, v letech 1925–1934 prezident Německa; Alfred von Tirpitz (1849–1930),
německý velkoadmirál; Erich Ludendorff (1865–1937), německý generál a politik
šílený, zrůdný císař – Vilém II. Pruský (1859–1941), poslední německý císař a pruský král

A Paříž

Montmartre – historická pařížská čtvrť, rozkládající se na stejnojmenném kopci

bulvár des Capucines – Kapucínský bulvár; pařížský bulvár, jeden z tzv. velkých bulvárů,
postavených na místě bývalých městských hradeb

Václav Dostal – Václav Jaroslav Dostal (1888–1915), nadporučík, první český důstojník roty
Nazdar v rámci francouzské Cizinecké legie, první československý důstojník v první světové
válce ve Francii, zemřel v bitvě u Arrasu

tragédka Poldy – Leopolda Dostalová (1879–1972), herečka, působila v Národním divadle
v letech 1910–1959

26. červenec 1914 – den, kdy Rakousko-Uhersko vyhlásilo částečnou mobilizaci

Marna – první bitva na Marně (5.–12. 9. 1914) byla klíčovou bitvou zahajovací fáze první
světové války; druhá bitva na Marně (15. 7.– 6. 8. 1918) byla poslední velkou na západní frontě

Somma – bitva na Sommě (1. 7.– 18. 11. 1916)

Verdun – u Verdunu se odehrála jedna z největších bitev první světové války na západní frontě,
zahynulo zde zhruba 300 000 vojáků

Remeš – historické město v severovýchodní Francii

Arras – město v severní Francii, z velké části bylo zničeno za první světové války a muselo být
vybudováno znovu

Amiens – historické město v severní Francii

6. Didaktické texty

Několik myšlenek o výchování našich dívek

nítit – zapalovat, rozněcovat

šulfrajnské ústavy – Schulverein, školské jednoty

Několik myšlenek o umělecké výchově

lazur – blankytně modrá barva

Kapitoly Daje

sestra Anna – Anna Svobodová, narozena 15. 9. 1878

Petersonův hřeben – hřeben s rukojetí, vhodný pro rozčesávání hustých nebo vlnitých vlasů

Quirinal – Colle Quirinale, pahorek ve středu Říma; nejsevernější ze sedmi pahorků na nichž stál starověký Řím

parazol – slunečník

princezna Jolanda – Jolanda Markéta Savojská (1901–1986), dcera italského krále Viktora Emanuela III. Savojského a jeho manželky královny Eleny Černohorské; hraběnka z Bergola, provdaná za majora kavalerie hraběte di Bergolo

Pozzuoli – italské město v oblasti Neapole

Taormina – historická obec na severovýchodě Sicílie na pobřeží Jónského moře

redaktorka slečna Miloslava Sísová – Miloslava Sísová (1883–1947), novinářka; redaktorka *Ženského světa*, v němž byl text publikován; přispěvatelka *Národních listů*

mimóza – tropický keř rodu *Mimosa* s listy citlivými na dotek; nazývaný také citlivka

araukarie – jehličnatý strom s přirostlými jehlicemi, u nás pěstovaný jako pokojový smrk (tzv. smrček pro štěstí)

Slavič – hora v Moravskoslezských Beskydech

junda – zábava

generál Radola Gajda – Radola Gajda, původním jménem Rudolf Geid (1892–1948), voják, jeden z hlavních velitelů československých legií v Rusku, později krajně pravicový politik

jezero Bajkalské – jezero v jižní části Sibiře, největší světová zásobárna sladké vody

blaničtí rytíři – odkaz na pověst, podle níž spí v hoře Blaníku rytíři, vedení svatým Václavem; až bude české zemi nejhůře, rytíři se vzbudí a zemi zachrání

sonáta Haydnova – Joseph Haydn (1732–1809), rakouský hudební skladatel

28. října – 28. 10. 1918 bylo vyhlášeno samostatné Československo

píseň svatého Václava – svatováclavský chorál; český církevní hymnus z 12. století

Pro vlasteneckou výchovu

Topič – Topičovo nakladatelství, založeno Františkem Topičem roku 1883; roku 1936 prodáno Jaroslavu Stránskému, majiteli nakladatelství Fr. Borový

Larousseovo nakladatelství – Édition Larousse, francouzské nakladatelství encyklopedií, jazykových slovníků a učebnic

„*Les livres roses pour la jeunesse*“ – dosl. Růžové knihy pro mládež; řada knih určených mládeži

centim – setina franku; drobná mince této jednoty

7. Beletrie (povídky)

Ztracené břehy

nýt – roztouženě tesknit

liberté, égalité, fraternité – volnost, rovnost, bratrství; heslo Velké francouzské revoluce

podvečer svatého Jana Nepomuckého – 16. května

myrha – vonná tekutá pryskyřice myrhovníku

nard – malá aromatická rostlina (*Nardostachys jatamansi*), roste v Himaláji; označení drahého oleje

stromy hořící jako Mojžíšovy keře – poblíž hory Sinaj Mojžíš spatřil hořící keř; skrze keř s ním mluvil Bůh

Závist – část dnešní městské čtvrti Zbraslav; místo, kde se nacházelo keltského oppidum

somnambula – náměsíčná, trpící somnambulismem

Fröblova metoda – Friedrich Wilhelm Fröbl (1782–1852), německý pedagog, zaměřoval se především na předškolní výchovu; vyráběl různé učební pomůcky, které napomáhaly rozvíjení dítěte

filigránský – jemně vypracovaný, detailně provedený, drobounký, jemný

nimbus – aureola, svatozář, přeneseně proslulost, sláva

Versailles – zámek nedaleko Paříže, vznikl v době vrcholu královské moci ve Francii jako symbol absolutistické monarchie, v roce 1979 byl zámek s parkem zapsán na Seznam světového dědictví UNESCO

Tuilerie – královský palác v Paříži, spojený s palácem Louvre; vyhořel v roce 1871 a poté byl stržen; park zůstal zachován a je spolu s Louvrem historickou památkou

miliární tuberkulóza – rozsev tuberkulózy po celém těle v podobě drobných ložisek

alkovna – výklenek, přístěnek k místnosti bez oken

koutnice – koutní plachta, sloužila k oddělení postele šestinedělky od zbytku světnice; často bylo zdobená výšivkami, jejichž význam byl zejména magický

bona – soukromá vychovatelka dětí v rodině

labradoritovitě – labradorit, minerál; modrý, šedý, bílý, s příměsí oranžové, žluté nebo zelené

prejzové střechy – střecha z vypouklých, oblých nebo dutých tašek

mikulášská bář – kostel sv. Mikuláše, barokní kostel na Malostranském náměstí

Kamenný most – dnešní Karlův most

indigový – tmavě modrý

harcký kanár – drobný, žlutě zbarvený zpěvný pták

Prajzsko – slezské Hlučínsko

tyfus – těžké nakažlivé průjemové, horečnaté onemocnění, spojené se ztrátou vědomí

tíkat – vydávat vysoký tenký zvuk, zpravidla rychle za sebou (o ptácích)

bandur – druh oválného, vodou zadělávaného pečiva

ostrov Žofinský – dnešní Slovanský ostrov

dithyramb – oslavná báseň nebo skladba, chvalozpěv

Ferdinandova třída – dnešní Národní třída

illusion – iluze; z angličtiny

Řetězový most – most císaře Františka I., druhý most přes Vltavu; v letech 1841–1898 spojoval Národní třídu přes Střelecký ostrov s Újezdem a Malou Stranou, v roce 1901 byl nahrazen kamenným mostem Legií

rezeda – rýt, rod jednoletých až vytrvalých rostlin; zde zřejmě rýt vonný velkokvětý (*rezeda odorata*), pěstovaná pro řez do kytic a jako přísada do parfémů a sušených aromatických směsí

cínie – letničky s velkými květy různých barev

jádra kdoulová – kdoule, žlutozelený hruškovitý nebo jablkovitý aromatický plod kdouloně, užívaný k výrobě kompotů, kdoulového sýra apod.

lornět – lorňon

„*Abendblatt*“ - *Prager Abendblatt*, pražský německý časopis, vycházel v letech 1867–1918

„*come il faut*“ - jak se sluší, jak se patří; z francouzštiny

těžce nesla, že jí Jena vykala – ve společenské konverzaci bylo obvyklé onikání; vykalo se osobám nižšího společenského postavení nebo důvěrněji známým

Ale kde, Frau von Roubal, keine Idee, wollen Sie nur weiter spazieren. – Ale kde, paní Roubalová, ani trochu, jen šla dál.

Kdyby šli voni, Frau von Roubal, lieber do kostela ke Kajetánům, tam se topí, ohřáli by se a přišli by na lepší myšlení. Ja, glauben Sie mir. Kdyby byli slyšeli to dnešní kázání pátera Dominika, eine Predigt, sag ich Ihnen, etwas prachtvolles. Ale voni ještě pořád nemají světa dost. Noch zu jung, zu viel in die Luft. – Kdyby voni šli, paní Roubalová, raději do kostela ke Kajetánům, tam se topí, ohřáli by se a přišli by na lepší myšlení. Ano, věří mi. Kdyby byli slyšeli to dnešní kázání pátera Dominika, to kázání, řeknu jim, něco skvělého. Ale voni ještě pořád nemají světa dost. Příliš mladá, příliš do světa.

I nezalkli, das ist nur eine Einbildung, sag ich Ihnen. – I nezalkli, to je jen pocit, říkám jim.

Menuet – tanec mírného tempa nebo skladba v tomtéž tempu

noch wie ein junges Fräulein – více jako mladá slečna

Ale voni by to taky mohli nechávat doma, ich sag Ihnen, nedělá to dobrý impression, když jde dáma se psem – Ale voni by to taky mohli nechávat doma, říkám jim, nedělá to dobrý dojem, když jde dáma se psem

kein Wunder – žádný div

ein Luder – mrcha, mršina

Walzer – valčík

To nemají o takových Ereignissen ani Schein, keine Idee. Ich sag Ihnen. Er war geistreich, liebenswürdig, und ein Mann, ein Mann! Ano, tenkrát zrovna byly akáty in der Blüte... - To nemají o takových událostech ani ponětí, ani trochu. Říkám jim. Byl vtipný, laskavý, a ten muž, ten muž! Ano, tenkrát zrovna byly akáty v květu...

Ja wäre das alles anders gewesen, wenn ich eine Durchlaucht wäre, liebe Frau von Roubal. – Ano, to by bylo jiné, kdybych byla Jasnost, milá paní Roubalová.

Bílí Strahováci – mniši premonstrátského řádu, který sídlí ve Strahovském klášteře

grandezza – vznešenost, důstojnost; z italštiny

na mostě pod sochou svaté Luitgardy – na Karlově mostě; socha Sen svaté Luitgardy, barokní sousoší Matyáše Bernarda Brauna (1684–1738) z roku 1710

opera Wagnerova – Richard Wagner (1813–1883), německý romantický hudební skladatel, dirigent; autor oper *Bludný Holanďan* (1843), *Valkýra* (1870), *Prsten Nibelungův* (1874)

Věžička kateřinská – kostel svaté Kateřiny Alexandrijské v Praze, pravoslavný chrám; původně gotický barokizovaný kostel, býval součástí kláštera augustiniánek; dnešní podoba pochází z roku 1741

Odchod

drapérie – ozdobně zřasený dekorativní závěs, těžká neprůhledná záclona

Zkamenělé srdce

melisa – meduňka, vonná léčivá bylina s uklidňujícími účinky

provinciál – nejvyšší představený mužského řeholního řádu na konkrétním území

myrha – vonná tekutá pryskyřice myrhovníku

„Hospodin zná myšlení lidská, že jsou pouhá marnost...“ – citát z Bible (Žalm 94:8)

svatý František z Assisi – František z Assisi, také svatý František Serafinský (1182–1226), mnich, zakladatel žebravého řádu františkánů, mystik

ryšek – zdobnělina lexému ryše, mešní šat, říza, alba

„*Také i v smíchu bolí srdce, za cíl veselí zármutek.*“ – citát z Bible (Přísloví 14:13)

„*Brány při řekách se otevrou, chrám se rozplyne.*“ – citát z Bible (Nahum 2:6)

empírový – empír, sloh napoleonské doby (u nás přibližně 1805–1825), vycházející z klasicismu; napodoboval antický styl

skleník – zde: zasklená skříň

myrta – středomořský stálezelený keř rodu *Myrtus* s drobnými lístky a bílými kvítky, pěstovaný jako okrasná rostlina

„*Utečte, vysvobodte život svůj a buďte jako vřes na poušti,*“ – citát z Bible (Jeremiáš 48:6)

věčná lampa – olejová lampa hořící v katolických kostelech před hlavním oltářem

Nevěstky

Javorník – v České republice je několik měst a obcí tohoto názvu; lokalitu není možné přesně určit

drapérie – ozdobně zřasený dekorativní závěs, těžká neprůhledná záclona

Petrínské kapličky – čtrnáct kapliček na křížové cestě na Petříně; křížová cesta byla zbudována roku 1738, spolu s kapličkami ji tvoří kaple Kalvárie a kaple Božího hrobu

Lobkovická zahrada – součást rozsáhlé parkového komplexu na Petříně

Lobkovická vinárna – vinárna na Malé Straně

pianino – menší klavír se svisle umístěnými strunami

krep – látka zrnitého nebo drsného povrchu

Barbey d'Aurevillyho „Pomsta ženina“ – Jules Barbey d'Aurevilly (1808–1889), francouzský spisovatel, žurnalista a kritik; *Pomsta ženina* je jeho součástí knihy *Ďábelské novely* (1874)

routa – routa vonná (*ruta graveolens*), stálezelený keř se žlutými květy

„*Adieu*“ – „Sbohem“; z francouzštiny

niva – pole, role, louka

šilháček – panenka se šilhavými očima

oči douškovaly – zřejmě vypadaly jako měsíc obklopený duhou; daný význam lexému není kodifikován

sto pudů – 1 638 kg; pud, stará ruská jednotka hmotnosti (16, 38 kg)

ametyst – fialový průhledný drahokam, odrůda křemene

topas – různě zbarvený polodrahokam, zpravidla průhledný a žlutý

citrín – žlutý polodrahokam, odrůda křemene

křišťál – čirá, bezbarvá odrůda křemene

chalcodon – bezbarvý, žlutý až šedý drahokam, odrůda křemene

karneol – žlutavě červená nebo červenohnědá průsvitná odrůda chalcedonu

opál – duhově zářící polodrahokam mléčné barvy

smaragd – sytě zelený drahokam

granát – tmavě červený drahokam

vltavín – moldavit, zelený polodrahokam

„*Farewell!*“ – „Sbohem!“; z angličtiny

ulicí Břetislavovou, zvanou druhdy Umrlčí – dnes Mlýnářská; jmenovala se podle komory, kde byli před pohřbem ukládáni nebožtíci poblíž kostela sv. Petra

redutový – maškarní

sametka – sametová stužka

Čekající Eva

Kasperlík von Teschenfeld – Ernst Kasperlik von Teschenfeld, zemřel 24. 6. 1866 v bitvě u Custozy (bitva mezi rakouskou a italskou armádou, v níž rakouská armáda zvítězila)

hrdina od Custozy – zřejmě vévoda Albrecht Rakousko-Těšínský (1817–1859), velitel rakouské armády, za vítězství byl odměněn velkokřížem řádu Marie Terezie; bitva u Custozy se odehrála v roce 1866

carré – čtvercová formace pěchoty

Gruň – rozsáhlý horský hřeben v části Moravskoslezských Beskyd zvané Zadní hory; na hřebeni se rozkládá stejnojmenná osada

Bílý kříž – horská osada v Zadních horách v Moravskoslezských Beskydech

Bílá – obec nedaleko Starých Hamrů v Moravskoslezských Beskydech

Bezruč – Petr Bezruč, vlastním jménem Vladimír Vašek (1867–1958), významný básník počátku 20. století, autor básnické sbírky *Slezské písně* (1909)

„*A já ji miloval, a ona se mi vdala. A můj krb vyhas', v srdce lehly stíny, a smutek bez konce jde mojim žitím, když vzpomenu si často, že sladkým krokem kolem mne šla láska, a já přirazil dveře svojí chaty.*“ – citát z Bezručovy básně *Jen jedenkrát*

Staré Hamry – obec v Moravskoslezských Beskydech

jáma – zde: důl, šachta

Jan Maria – důl Jan Maria, dnes zaniklý černouhelný důl v oblasti Hranečnicku ve Slezské Ostravě, těžilo se zde v letech 1855–1963

Vítkovické závody – železářny, strojírenská výroba, v letech 1843–1873 vlastněn Rothschildy, 1873 se spolumajiteli stali bratři Gutmannové

Rothschild, Guttman... a jiní a jiné Gérové. – Rothschildové a Gutmannové byli majiteli Vítkovických závodů a k nim přidružených dolů; markýz Géro je záporná postava z Bezručových *Slezských písní*, jehož předobrazem byl arcivévoda Bedřich (Friedrich) Rakousko-Těšínský (1856–1936)

pouze když navštívil Vítkovice císař Franz Josef – návštěva proběhla 28. 6. 1906, císař František Josef I. (1830–1916), vládl v letech 1848–1916

Radvanice – obec v okrese Trutnov

požrat – nářečně: najíst

glady zdechnout – nářečně: hlady zemřít

alterace – změna, porucha, poškození prostředím nebo nemocí

chachar – nářečně: pobuda, tulák, trhan, ničema

přičísne – nářečně: přitiskne

šoslajbl – nářečně: šněrovačka

Mariánské hory – bývalé město na hranicích Moravy, Slezska a Hlučínska

Jindřiška – důlní jáma Jindřiška, vyhloubená roku 1878

Hermenegilda – důl Hermenegild, jeho jáma byla vyhloubena roku 1844; jméno získal důl po generálním řediteli Severní dráhy císaře Ferdinanda Hermegildovi Francesconim (1795–1962)

Trojice ve Slezské Ostravě – důl Trojice, založený Stanislavem hrabětem Wilczekem v roce 1844

Dombrová – obec Doubrava v okrese Karviná v Moravskoslezském kraji

Orlová – město v okrese Karviná v Moravskoslezském kraji

Dětmarovice – obec v okrese Karviná v Moravskoslezském kraji

Ludvíkova jáma – důl Ludvík (lidově Bučina), černouhelný hlubinný důl v Radvanicích-Lipině, pojmenován podle Ludvíka knížete Salm-Reifferscheidta

gróf Vilček – Johann Nepomuk Wilczek (1837–1922), polární průzkumník a mecenáš umění

dcera žida Hochfelgra z Bilé v Beskydách. Hochfeldra z Maryčky Magdonovy. – *Maryčka Magdonova* je název jedné z básní z Bezručovy sbírky *Slezské písně* (1909); Žid Hochfelder udá Maryčku, protože sbírala dřevo v panských lesích

Rothschildové, Laryšové, Vilčkové, Guttmannové – bohatí vlastníci v oblasti Slezska; Laryšové ze Lhoty, starý šlechtický rod od 16. století usazený ve Slezsku, majitelé panství Karviná

zahrada Kinská – Kinská zahrada, také Kinského sady nebo zahrada Kinských; park na Smíchově

28. říjen – 28. 10. 1918 bylo založeno Československo

Prahu rozbije Němec, jako zničil Arras a Remeš. Jako Lovaň a všecko. – Arras, město v severní Francii, z velké části zničené za první světové války, muselo být vybudováno znovu; Remeš, historické město v severovýchodní Francii; v září 1914 poničily remešskou katedrálu bomby německé armády; v červenci 1914 shořela po zásahu nepřátelskou bombou velká část knihovny v Lovani (mj. i česká *Bible drážďanská*)

*Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat, / má mlčet, Maryčko Magdonova? / — — — — —
— — — — — /ze síňky uzří tě Hochfelder žid. / Jak je ti, Maryčko Magdonova? —* citát z básně Petra Bezruče *Maryčka Magdonova (Slezské písně, 1909)*

Für mein gutes Streben! – Pro moji dobrou smrt!

Na Verein der Bekämpfung der Tuberkulose – na Asociaci boje proti tuberkulóze
elektrika – zde: tramvaj

Die Ärzte können es nicht zugeben, daß man Menschen gesund macht ohne Geld zu nehmen. – Lékaři nemohou přiznat, že člověk se může uzdravit bez peněz.

Warum bin ich auf die Welt gekommen? Das war mein erster Gedanke. – Proč jsem přišla na svět? To byla moje první myšlenka.

Es versteht mich niemand – Nikdo mi nerozumí

Meine Mama war sehr gelehrt – Moje maminka byla velmi vzdělaná

Und ich habe kein eigenes Heim – A nemám žádný vlastní domov

Ich habe hier mache Sorge verschlafen. – Mám strach tady spát.

Tedeskové – Němci; z italštiny

„Ze síňky uzří tě Hochfelder žid, / jak je ti, Maryčko Magdonova?“ – citát z básně Petra Bezruče *Maryčka Magdonova (Slezské písně, 1909)*

„Na horách, na horách plno je dřeva / Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat, / má mlčet, Maryčko Magdonova? / Na Starých Hamrech na hřbitově při zdi / bez křížů bez kvítí krčí se hroby. / Tam leží bez víry samovrazi. / Tam leží Maryčka Magdonova. – citát z básně Petra Bezruče *Maryčka Magdonova (Slezské písně, 1909)*

Ar man Neutel, krank an Herzen schlepp ich meine langen Tage. Armut ist die größte Plage, Reichtum ist das höchste Gut. – Nemocná v srdci žiji své dlouhé dny. Chudoba je největší mor, bohatství je nejvyšší dobro.

Eine Seele von Himmel! – Nebeská duše!

Těšín – Český Těšín, město ve Slezsku

Carusso – Enrico Carusso (1873–1921), italský operní pěvec, tenor

drapérie – ozdobně zřasený dekorativní závěs, těžká neprůhledná záclona

krep – látka zrnitého nebo drsného povrchu

Vítkovice – bývalé město, od roku 1924 připojené k Moravské Ostravě

Obrovský – Jakub Obrovský (1882–1949), malíř, sochař, grafik a spisovatel

státovka – papírové platidlo vydané státem

Petřvald – město v okrese Karviná v Moravskoslezském kraji

Bohumín – město v okrese Karviná v Moravskoslezském kraji

1. Polemiky a kritiky

Josef Richard Hradecký: Nové ženy⁷

Je v tom jakási ironie, že se ženám nedostalo toho, oč se tak vytrvale ucházely, že se jim nedostalo práv politických, ale zato práv na práci, práva na práce – mužské. Dnes uznává se již ženina zdatnost a schopnost konati skoro všechny mužské práce a tyto práce jsou ženě již také nabízeny. Vzniká tak úplně nový typ ženy, úplně odlišný od toho, za který bojovalo ženské hnutí.

Dříve snažily se ženy urvati si stejná práva s muži v ohledu politickém a všeobecně kulturním a otázka ženiny zdatnosti pracovní v mužských zaměstnáních nebyla vůbec skoro ani luštěna. A když, tedy jen teoreticky – prakticky se ženy ani nesnažily vyrovnat se mužům v jejich fyzické síle a zdatnosti. Doba však přinesla ohromující překvapení, v němž je pro ženy i mnoho tragického. Nebyla uznána jejich stejnocennost duševní – jak by bylo spíše přirozeno, nýbrž shlukem poměrů a otřesů zmítajících starým světem dostalo se ženě zadostiučinění v ohledu zdatnosti fyzické – ba na tomto poli byla jí přiznána úplná stejnocennost.

Nyní najednou slyšíme, že například truhlářství je velmi vhodným zaměstnáním i pro ženy, hledají se ženské síly na učení se kamnářství, hodinářství, a nebude opravdu brzy druhdy výlučně mužského řemesla nebo zaměstnání, v němž by ženy nepůsobily.

Ženy neuvědomily si samy ještě tuto ohromnou změnu poměrů a situace, v jaké se jejich věc ocitla. Přijímajíce místa u tramvají, provozující různá mužská zaměstnání, podvolují se jediné existenční nutnosti. Samy ještě nevědí, je-li v těchto změněných poměrech pro ně záhuba, nebo spása. Žádné nadšení z této jejich náhlé rovnocennosti s muži na nich však pozorovati není. Konají své práce tiše, bez velkých řečí – ať novinářských, nebo soukromých – a zdá se, že nejsou tímto náhlým oceněním svých schopností ani příliš šťastny.

Věc je jasná: ženy prostě nejsou na svých místech – tam v těch tramvajových vozech, při mužských řemeslech a jinde. Je to pro ně zaměstnání nepřirozené, odporující jejich snaze, jejich určení, jejich poslání.

Nedávno zažili pasažéři ve voze tramvaje jeden takový doklad tohoto tvrzení. Konduktérka měla s sebou ve voze své dítě, asi pětileté děvčátko. Dítě se dívalo na maminku, sledujíc udiveně její počínání – jelo asi s matkou konající službu konduktérky poprvé. Najednou se děvčátko optalo: „Maminko, kdy už dojedeme?“

„Ještě pojedeme dlouho, jen sed’ a dívej se.“

---

⁷ Ve Volné tribuně budeme uveřejňovati podepsané názory, s nimiž sice nesouhlasíme, ale jež mají schopnost debatního tématu.

„Maminko, kdy budeme vařit?“ ptala se malička zase za chvíli.

„Až večer, teď půjdeš k tetě.“

Tady to bylo viděti – ta nepřirozenost ženina nového povolání. Nikoliv – mimo okruh domácnosti, mimo krb nemůže býti pro ženy trvalého štěstí. Tuto skutečnost cítily již dříve herečky, které mnohdy zaměnily skvělou kariéru za rodinu, za rodinné starosti. Nastalými poměry vytvořily se nové ženy, jaksi ani ženy, ani muži.

Myslím, že není mnoho těch žen, které se staly příslušnicemi tohoto třetího pohlaví s radostí, s nadšením; myslím, že není ani jediné; každá se šla postavit na plošinu tramvaje z nutnosti, jen z pudu sebezachování staly se ženy listonoškami a portýrkami (!) u biografů. Toto poslední zaměstnání je zvláště pro ženy málo delikátní a člověk nemusí býti přemrštěným estétem, aby neviděl v takovém faktu něco, co zabíjí půvab a poslání ženy na světě.

Koná-li muž těžkou fyzickou práci, může při tom býti někdy i velmi krásným; koná-li takovou práci žena, jsem přesvědčen, že ji každý vskrytu duše polituje a že se na ní ztratí vše, co na ní bylo jemného a půvabného jako na ženě. A stojí-li žena v strnulé póze někde před biografem, je to dnes ještě sice něco přitažlivého a podívaná pro hochy, leč žena tím nezíská, i kdyby byla oblečena v zlaté livreji.

Zkrátka: v této snaze žen, vyvolané potřebami doby, uplatnit se ve všech oborech lidské práce, získá snad žena mnoho, osvobodí se hospodářsky, osamostatní – ztratí však jedno, co považují za důležité: svoji ženskost.

Nemůže ani býti jinak.

Z té příčiny nemohou ženy vítati novou situaci pro ně jako příznivou, se žádným nadšením. Musí trvati na tom, *aby zůstaly ženami*.

Psychologové a jiní vědátři dosvědčí, že postava, obličej i pohyby každého člověka jsou někdy ve veliké míře podmíněny zaměstnáním každého jednotlivce. Vliv určité práce na tělo a obličej je vždy patrný. A i tady vyrůstá pro ženy jistý druh nebezpečí; markytánka měla na sobě vždy něco vojenského a zpustlého a známe z obrazů ostré obličej Vlastiných bojovnic a jejich bojovné rysy se nám nikterak nezamlouvají. Známe obličej prodavaček z tržišť a obličej žen, sedících léta v úřadech, na poště, v bankách a jinde. Ty tváře mají na sobě vždy něco strnulého, zakřiknutého, neženského – něco ani muž, ani žena...

V tomto prostředí vytvářel se typ nové ženy už dávno, i můžeme nyní už usuzovati bezpečně, jaké budou ženy, které vešly v této době na cestu, vyšlapanou jejich předchůdkyněmi z úřadů, bank a škol.

Při pomyšlení na tento typ není nám z toho poznání veselo. Nenamlouvejme si také, že vyrovnáním se s muži v boji o vezdejší chléb stoupnou ženy v ceně. Muž hodinkám vyrobeným

ženou nebude nikdy věřit tak, jako těm, o nichž ví, že je zhotovil muž – i kdyby byly stejně dobře zhotoveny. Je to u něho staletý předsudek a snad má často pravdu. Muž – činitel aktivní, bude vždy vyhledávat k sobě ženu – činitele pasivního a v ženě, toužící žít a pracovat jako on, bude vždy tušit nepřítele. To je pochopitelné a psychologicky vysvětlitelné. Muž bude vždy spíše se ohlížeti po ženě, která by mu uvařila dobrý oběd a starala se dobře o jeho domácnost, aby cítil teplo rodinného krbu; ženská samostatnost a schopnost užít se nebude mít pro něho žádnou cenu.

A s tím musí žena počítat, neboť má vždy jen dvě cesty, přese vše, ať se utváří její existenční podmínky jakkoliv.

Může volit mezi dvojím: osamostatnit se, stát se neodvislou od muže, nepočítat na vdavky, stát se onou novou ženou smutné postavy; nebo hledět vdáti se a vyžít svůj život v rodině, v starosti o muže a děti.

První je lákavé, druhé je však *přirozené* a veliké, neboť jde o mateřství, tedy o mysterium, o tajemství – o kořen a základ života ženina.

A která z nich kdy pomyslela na to, jít životem sama, s hrdým vědomím, že nikomu za nic neděkuje, že není nikým živena? Takových je asi málo. A je tak dobře.

Nakonec každá vzdá se ráda volných výšek života, vzdá se své hrdosti a samostatnosti, stane se i otrokyní muže, má-li se uplatnit poslání jejího života. Neboť ženám podlamuje perutě jejich osud – veliká, teskně kouzelná věc: láska. Vždyť víme: láska ženy je něco jiného než láska muže. Mužům je nejčastěji účelem i vyplněním poměrů láska sama, nikdy nevidí v lásce to, co ženy. Za láskou ženy je – mateřství, a za láskou muže je někdy jen rozkoš a únava.

Proto nikdy nebudou ženy takové, jako muži. Ženy se mohou vzdáti všeho, vyjma jednoho: *mateřství*. Toho se nemohou vzdáti nikdy rozumově, dobrovolně, na základě nějaké životní filozofie. Tady umlká všecka filozofie, neboť to je tajemství tak velké jako smrt.

A nechť se svět nepodiví, jestliže jednoho dne řidička tramvaje zastaví vůz bez příčiny a bude se dívat utkvěle před sebe na koleje. Nebude tam ničeho, ale ona tam bude přece něco vidět.

Možek jí náhle vypoví službu a ona spatří něco na kolejích, v podivném mámení smyslů. Spatří tam své *nenarozené* dítě, které mohlo vyplnit obrys jejího života, kdyby se byla vdala a žila jako naše babičky. Leží tam na kolejích a zvedá ručienky. –

Ne, žena přece není tak spolehlivá jako muž.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 2–3, 10. 2. 1917, s. 41–43; rubrika *Volná tribuna*)

Růžena Jesenská: Nové ženy

Líbí se mi rubrika *Volná tribuna* s mottem pod čarou a ihned k prvnímu článku pana Josefa Richarda Hradeckého píše své nepatrné glosy, nikoli repliku, neboť do písmeňka souhlasím.

Mateřství ženy je cosi tak lidsky vyvrcholeného, jako pravá rovnováha a dokonalost mužova, a mám za to, že v ženě, které nebylo popřáno tohoto mysteria, v ženě sebešťastnější a seberozvítější a obsáhlejší intelektuálně i citově, jest jakési minus. Tato nerovnováha má mnoho odstínů a všelijak se projevuje a třeba utajena, není bez psychického vlivu na ženskou bytost.

Není sporu o tom, že nejlepším a jediným správným řešením ženina cíle je rodina, věrné přilnutí k milovanému muži. Je velikým štěstím ono poslání: vytvořiti na dobrých základech zdravé a dobré lidi. A věřím, že moudrá žena dovede si rozluštit i své vlohy a popřípadě nutné zaměstnání paralelně s povinnostmi domácími, a podlehne-li v zápase snad těžším a v poměrech méně příznivých to cosi vedlejšího, je onen střed, který si vyžádal její celé bytosti, vždy požehnán tím, co žena obětovala. A troufám si říci, že úspěchy sebevětší a pocty sebevrcholnější a bohatství královské nevyváží pravého rodinného štěstí. Jediné je až bolestně nepochopitelné, že je to tak málo v životě, snad právě proto, že není dosti ceněno a není mu včas porozuměno. Ovšem tragika provází člověka na všech cestách a spolužití muže a ženy se všemi denními složkami nárazů a zápasů, není procházka polem nebo parketový flirt, ale fakt nadmíru množících se rozluk mladistvých manželství, uzavřených dobrovolně a s láskou, svědčí o tom, že není dosti hluboce vkořeněna vážnost k tomuto kroku, že není dosti nadšeně vypěstovaná myšlenka pro krásu poslání matky, onoho citu, který je útěchou ženě do nejpozdnějšího věku.

Píše a mluví se často o novém mládí, o nové ženě. Mám za to, že lidé jsou stále titíž – muži i ženy a to, co připadá nám na nich novým, je pouze povrch.

Pozorujeme vlny minulosti, nalezneme v nich vše, co dnes. Byly vždy ženy počestné a prodejně, ženy hluboké a vzdělané, citové a dětinské, lstivé a zločinné. Proměny a katastrofy dějinné přinášely úpadek i zase obrození, otroctví ženy i osvobození. Láska byla i jest osudovostí ženinou, a bylo by možno dle toho ženu hodnotiti, jakým způsobem se láska u ní projevuje: i v štěstí i v tragice a v pohromách. Žena dovede býti hrdinnou, ale i když klesá, zasluhuje soucitu, neboť neomylně jest jinou nežli muž, neboť láska její je jiná, neříkám větší, ale jiná.

A byť stokrát se žena přenesla stoletími v různých obměnách pořádku a zvyku, vždy bude v její duši hlavním podnětem činů, hybnou pákou veškerého vznosu a kladu láska, tajemství určené jí osudovostí.

A vidíme-li ženy v kancelářích, v obchodech a průmyslových závodech, na katedrách a v nemocničních ordinacích, i na korzech a v divadlech jsou to stále tytéž ženy, které sedávaly na zápraží domků s nemluvnaty v rukou, které hovořily o vážných věcech se senátory a byly podnětem velikých činů i záludných piklů a intrik. A vidíme-li dnes ženy v úborech konduktérek a jdou-li kolem nás zjevy žen, budících soustrast a řetězy tesklivých úvah, nevidíme-li zároveň v protějšku k nim výjimečné zjevy mužů?

Ale srdce, kde je ryzí, bije stále čistým zvukem, pod hrubým šatem jako pod krajkami a hedvábím a v jakémkoli povolání. A přítomná doba je takovým velikým pohybem všech složek životních, zmatkem všeho lidského občanského útvaru, že dnes nemůže býti podivu nad ničím. Vyjmenovala bych teď ráda tisíc věcí, nad kterými bychom se nepozastavili. A jen doufání veliké spojuje nás mnoho, mnoho v magický řetěz síly, oč bude lépe nikoli pouze příští ženě, ale i muži, nám všem, kdo přežijeme velikou katastrofu lidství, nám *člověku*, v němž ať vyzáří vše to nejlepší, co bylo, jest a bude.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 4, 25. 2. 1917, s. 69–70; rubrika *Volná tribuna*)

Nové ženy

Článek pana Josefa Richarda Hradeckého o nových ženách, uveřejněný v 2. a 3. čísle *Ženského světa*, vyvolal v četných listech odezvy polemické a úvahové, zejména pak revue *Naše doba*, *Česká revue* a *Kmen* přinesly obsírnější úvahy, a jak samozřejmě, projevující nesouhlas s článkem. Poněvadž autor v posledním čísle *Kmene* uveřejňuje zasláno, ve kterém má odvalu tvrditi, že „se mu dostalo v *České revui* od týchž lidí, kteří článek otiskli, poučení, že jeho článek je nízkostí, jelikož si pan Hradecký všiml onoho problému teprve nyní“, musíme, třebaš vlídně, panu autorovi připomenouti: že redakce *České revue* a redakce *Ženského světa* nemají nic společného, jakož i že *Ženský svět* otiskl článek pana Hradeckého jen na zodpovědnost autorovu ve „volné tribuně“ a to s výslovnou poznámkou, že jsou to „názory, s nimiž nesouhlasíme, ale jež mají schopnost debatiního tématu“. Tak zní doslovně poznámka k článku a ta zajisté dává právo *Ženskému světu*, aby sám otiskl články proti názorům pana Hradeckého, aniž by potřeboval vyhledávati *přístřeší v listech jiných*! Ostatně jen nedostatek místa je příčinou, že neuveřejňujeme už v tomto čísle dva ze zaslaných polemických článků, ale zato je vytčeno na stati M. Štechové *Žena* naše stanovisko.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 7–8, 18. 4. 1917, s. 14; rubrika *Různé zprávy*)

Ženské hnutí

Přerod — Nové ženy — Žena německá — Ženy politické

Dnešní doba uvádí v rozpaky, kterak podávati zprávy o ženském hnutí. Máme péči státu a veřejnosti o ženy, rodiny, děti, domácnost, hospodářství; je tu sociální a vojenská pomocná činnost žen na prospěch veřejnosti; ženy jsou volány na místa mužů ve všech oborech, a výkony jejich jsou uznávány a oceňovány jak v práci duševní, správní i fyzické, ale ženského hnutí, jak jsme mu dříve rozuměli, dobývání práv, postavení, svobod, není. Ženy jsou na postupu, ale hnutí žen není. Tento stav obrazí se v časopisech, zejména ženských. Denní listy všímají si význačných událostí v životě žen a přinášejí o nich zprávy, převzaly tak částečně úkol žen. Ženské časopisy zaujímají k událostem, zprávám stanovisko. Avšak hlavním obsahem jsou vnitřní otázky žen, ženské osobnosti. Význačným představitelem této změny u nás je *Ženská revue* a *Ženský svět*. Vyšla již první čísla obou časopisů. Po náboženské diskusi obírají se první dvě čísla *Ženské revue*, která chce vytrvale zůstat věrna svému programu a jde cestou předem danou – současnými otázkami, pokud mají vztah k ženě české: svéráz, eugenika, poměr ženy k muži, k sexuálnímu problému, vzpomínky a vztahy žen k mrtvým i živým trpícím. Naproti tomu *Ženský svět* stává se živou literární revuí současných literátek, tvoří skupinu svéráznou a čile přesunuje obsah na pole vnitřního života, osobní kultury ženy, vypětí její individuality, projevů duševního dění.

Ženské hnutí přechází dnes z otázek všeobecných na otázky podrobnější, osobnější, vnitřní. Dnes přestává být hlavní otázkou právo dobývati, dnes přistupuje se k řešení věci přímo, osobně, činně. Ženě jde o to, jaký vztah má k té neb oné události, jaké stanovisko zaujme, aby bylo pravdivé, správné a dobré. Dnes nedokazuje žena právo na rozum, ona ho má a užívá, a tu přestává hnutí, neboť začíná život. To neznamena, že pro nejbližší budoucnost ženského hnutí nebude a že nebude ho již ani potřeby, ale bude míti obsah poněkud změněný, a snad budou i označení směrů jiná. Dochází se k tomu, co na tomto místě již tolikrát bylo řečeno, že jádro ženské otázky nespočívá v tom, zda žena koná tytéž práce jako muž, aby měla táž práva, to jsou pouze cesty, prostředky k cíli, ale je nutno jít hlouběji, až ke kořenu, který tkví v poměru muže a ženy, v sexuálním životě, v názoru na ten život a vzájemné vztahy. Ty musí být pochopeny, očištěny, neboť jenom jimi dojdeme k pochopení lidské podstaty obou pohlaví. *Žena nechce, nemůže chtít totéž, co muž, nemůže být stejnou, ale rovnorodou, stejně cennou a ku společnému životu a kultuře má přispívat svými prvky a schopnostmi jako žena. K tomu však musí dospěti volně, svobodně a nesmí jí býti uzavřena žádná cesta, žádná možnost. Jen volný člověk v ženě nalezne své pravé místo a zaujme ho jako živel činnorodý a cílevědomý.*

*

„Nové ženy“ jeví se dnes mužům jako bytosti cizorodé, nenalézající se na svých místech, neuspokojené, jsou zjevem pro kulturu lidskou neblahým, neboť jednostrannou činností výdělečnou, rozumovou i fyzickou ohroženo jest jejich ženství, vnitřní i zevní něžnost zjevu ženy. Takovému nazírání mužů, kteří teprve v době konduktérek, portýrek, dělnic muničních továren apod. uviděli práci žen, dal projev spisovatel *Josef Hradecký* v *Ženském světě*. Je v tom jakási ironie — píše — že se ženám nedostalo toho, oč se tak vytrvale ucházely, práv politických — ale zato všech práv na práce mužské, a v tomto ohromujícím překvapení je i mnoho tragického. Ženy prostě nejsou na svých místech při zaměstnání mužském, nejsou nadšeny svým třetím pohlavím. V této snaze žen, vyvolané potřebami doby, získá snad žena mnoho, osvobodí se hospodářsky, osamostatní — ztratí však jedno důležité: svoji ženskost. Z té příčiny nemohou ženy vítati novou situaci pro ně jako příznivou, se žádným nadšením. Musí trvati na tom, aby zůstaly ženami. Žena dnes může volit mezi osamostatněním se nebo vdáním se, státi se ženou novou smutné postavy, zbavené jednotvárnou prací své ženskosti, nebo vyžítí svůj život v rodině, v starosti o muže a děti. První je lákavé, druhé přirozené. Nakonec každá vzdá se ráda volných výšek života, vzdá se své hrdosti a samostatnosti, stane se otrokyní mužovou, má-li se uplatniti poslání jejího života. Neboť ženám podlamuje peruti jejich osud: láska, za níž je jejich mateřství. Vyjma mateřství mohou se ženy vzdáti všeho.

Mnoho žen by s názory těmito souhlasilo. Souhlasily by ženy jednotlivé. Ale shrneme-li to, co nalézáme u žen všech, co spočívá v jich projevech, snahách, názorech, v životech, zejména v jich osudech, co dohromady sloučeno dává pojem ženy, byla by jednotná odpověď žen — jedné za mnohé — asi takováto: „Byla jsem ženou života. Poznala jsem lásku a mateřství, prožila manželství. Živila jsem rodinu a vychovávala děti. Rodina moje se o mne opírala i byla mnou vedena. Vychovala jsem děti k rozumovému poznání života a k samostatnosti duševní. Poznala jsem nesnáze výdělečné činnosti v mužském povolání a činnost hospodyňskou i obtíže, které plynou pro ženu, má-li obojí povinnosti spojit. Mne tak často bolelo srdce, duše, život. Šla jsem cestou utrpení, poklesala jsem a umdlávala k smrti, a přece bych za nic na světě, za žádné štěstí a blahobyť nedala svoje zkušenosti. Jím jsem rostla, poznávala své já, svou bytost, jím vyspíval můj duch, až došla jsem k jeho poznání. To je moje individualita, moje bytost, moje já, toho se vzdáti, znamenalo by duchovní smrt, a to nelze. Kdybych byla žila jen jako manželka, matka, hospodyně v blahobyti, v klidu a omezeném kruhu, chráněna mužem a rodinou, byla bych jednostrannou, nebyla bych snad dovedla překonati všechny osudy, před něž mě život postavil, nebyla bych se s nimi pustila v zápas, nebyla bych tak ucelená, obsažná, mnohostranná a soběstačná, a to stojí za to. A troufám, že všude byla jsem na svém místě a všude zůstala jsem ženou.“

Povolání výdělečné ztěžuje postavení ženino, ale nemůže jí překážeti, aby zůstala ženou, naopak získá nejen na vzrůstu své osobnosti žena, ale i rodina a celá společnost, majíc ženy silné, vyspělé, odhodlané a sebevědomé.

Není také pravdou, že to, co tvoří podstatu ženy, co nazváno bylo jejím osudem – láska a mateřství – strhuje ženu v otroctví muže. To jen láska nepochopená, cit falešný. Naopak, obojí žádá si samostatné, uvolněné bytosti ženy, jakou se stává žena samostatná hospodářsky a rozumově. Má-li žena, která nastupuje svou samostatnou existenční dráhu, svoje ideály, nemůže ji z jejich výšek strhovat láska, naopak, žena k nim povede muže. Láska, to jest něco, co zvyšuje schopnosti, vzněcuje mysl, otevírá celou bytost lidskou všemu velkému, krásnému, dává vzlet a podněcuje tvůrčí činnost, a byť to byla i jen taková, že žena vyjádří sebe a pochopí muže. Ovšem to předpokládá vzájemnost, stejnou úroveň obou, má-li býti dosaženo štěstí, a o to tu jde. Taková láska ženu rozvíjí, povznáší. Strhuje-li ji něco, pak je to všednost, neb muž se svými nižšími pudry a požadavky, je to nepochopení a podklesnutí v omezený duševní prostor, v uzavřené hranice všednosti. Ale to nezpůsobuje láska, nýbrž lidé, toho není třeba, to je jen naše slabost. Takového zevšednění nevyvaruje se však žena nikde, ani v manželství, ani v povolání, a pak také není na ní ani stopy štěstí a radosti. Tedy ne povolání, ale jen náplň osobní je to, co odvrátí od ženy osamocenost, která ji může stihnouti všude. I v rodině muž se oddálí, děti odejdou, čím naplňuje pak žena svůj život, nemá-li vyplnění ve své osobnosti? A přece život vždy může být krásný, radostný, čím vyspělejší je osobnost. Ta však vypěstuje se životem, zápasem, který jest dokonalým vychovatelem. Což my známe, v čem bude spočívat zjev ženství žen, až budou většinou takto rozvité? Nezapomínejme, že i muž bude obnoveným člověkem, a že pak představy mužů o ženě budou odpovídati ženám novým.

Z úvahy pana Hradeckého i z odpovědí, které se již ve veřejnosti objevily, vidíme, že předmět dotkl se mnohých stránek života. Jde tu o právo ženy, o její uplatnění, postavení, o její život a štěstí. Je tu otázka názoru na práci, na povolání, na povinnosti, na podstatu ženy a člověka. Odpověď ke všem těmto věcem, to znamená prohlubování ženské otázky, nalezení poměru k muži, rozlišení povolání výdělečného a přirozeného, manželství a lásky, manželství a hospodyňství, sloučení povolání a mateřství atd. Všechny těchto otázek nelze zevšeobecňovat, ale bude třeba větších odstínů, volnějšího řešení, tak jako životem budou se víc a více individualizovat.

*

O ženách se dnes velice mnoho píše, a některé úvahy znějí, jako by ženská otázka teprve nyní byla vyvstala. Dobrý účinek spočívá ve faktu, že se vůbec o ženách uvažuje. Ale jak patrna jsou tu odchylná stanoviska mužů! Uvádím dva názory, z nichž vysvítá mužské myšlení

německé naprosto typicky a dobově. V jednom *ženy německé* za dnešní války přirovnávány jsou k hlavě boha Januse, s jednou tváří staromódní a druhou novodobou, s tváří hospodyně a ženy v povolání. Jest sice celá stupnice mezi oběma, ale tyto dva výrazy jsou nejzřetelnější a vyhraněné. Žena hospodyně, na jejíž výhradní obor, domácnost, byl válkou učiněn největší útok, od níž žádáno přetvoření hospodaření, pochopila situaci a jednala: zásobovala se veškerým zbožím, jehož hrozil nedostatek, na prospěch rodiny své a na úkor ostatních. Žena nová, zaměstnaná, vešla na místa mužů a nabývá jejich rozhledu a pochopení pro situaci, vidí, že nelze odnímati veřejnosti a schraňovati v soukromí nadbytky toho, co mohlo by prospěti všem. Ona zná již jiné hodnoty života nežli plné špýchary. Ona vedle inteligence a síly vůle dokazuje i tělesnou zdatnost a sebekázeň. Ale i tato žena je matkou a kryje v sobě něžné srdce mateřské a city ženy. I ona má rodinu, o kterou pečuje a vedle svého povolání je také hospodyní, činí zásoby s větším neb menším rozmyslem, a tak vedle nového povolání zachovává prastarou tvářnost. Přesto není pochyby, že válkou bezděky vychovány byly ženy k novým názorům, že rozhled jejich byl rozšířen, a že přivedeny byly tam, kam směřovalo úsilí o *povinný vojenský služební výcvik žen*: nuceným sebezapíráním nabyly pochopení pro potřeby celku, pro národ a stát. Od budoucnosti pak se očekává, že stát se přičiní, aby dcery dnešních žen, i těch se starou tváří, naučily se tomu, co matky nepochopily: citu povinnosti k národu a vlasti.

Z toho vyznívá tedy, že každým způsobem, za všech okolností, mají být ženy německé vychovávány tak, aby byly pohotově pro případ války. Nemůže býti pochybnosti o tom, že vždy ženy mají býti s národem svým za jedno, že nesmí jim chybět vědomí spojitosti, povinnosti, a že jako každý muž i ony jsou částmi národa, že tvoří jej jako muži, že jich dotýká se stejně osud vlasti. Leč v budoucnosti chceme dosahovati trvalého míru, a musíme ženy vyzbrojovati vlastnostmi, jakých vyžaduje tvořivá práce, život mírový. Vyzbrojovati ženy tím, co přinesla válka, vlastnostmi, jakých vyžaduje válka, není dosti opravdovým a neodpovídá potřebám budoucího života kulturního.

*

Poněkud jiného rázu jest článek v *Kölnische Zeitung* o *ženách politických*. Je zajímavým projevem proto, že pisatel dává výraz výslovně německému silnému mužství, které na základě rasy příkře stojí proti feminismu. Praví asi toto: Dnešní události pomáhaly přísti trojí ženy, a jejich působení nelze podceňovat. Ženy mocné na trůnech, jichž hodnocení spočívá ve vlastnostech duševních, zejména u Románů a Slovanů, kteří usměvavě poddávají se ruce ženské i tehdy, když nehladí. Germánský způsob jest vrozený odpor vůči každému ženskému vlivu ve veřejných věcech, i kdyby někdy byl dobrý. Nepřítelkyně Německa neseděly však vždy na trůně. Jsou také zapřísažlé nepřítelky mezi ženami, které tvoří mezinárodní hnutí ženské.

K útočení na německý národ vedla je vrozená nenávisť oproti zdravé mužskosti německé bytosti, hysterická zloba politicky bezmocných a jen v řídkých případech opravdově politický duch. Laje se národu, jemuž se nechce rozumět, a to činily zejména Američanky. Konečně roznášely po světě odpor vůči Německu pařížské kurtizány, jimž je vrozený a samozřejmý.

Nejde tu o to, co řečeno je v podrobnostech o ženách, ale o stanovisko německého muže – rasy – vůči ženám, a proto stojí za zaznamenání. „Průměrnému Němci připadá vždy těžkým věřit v ženský vliv v politice, protože ho ze své země nezná. Je to částí vrozeného podceňování ženy, jež v hloubi německé povahy dřímá. Světová válka však, pokud dnes již lze do jejího pozadí nahlédnouti, jasně ukázala, že ženské rty dosti o nás nalhaly a našťvaly, a že jejich jemné, vonné ruce jsou patrný za mnohým vypovězením války, za mnohou písemností, která sloužila k tomu, aby svět byl vržen v požár.“ Takovéto osvědčení ženského vlivu a působení stojí za zaznamenání.

(*Naše doba* 1916–1917, roč. XXIV., březen, seš. 6, s. 467–471)

Ženská hlídka

„**Nové ženy.**“ *Josef Richard Hradecký* uvažuje v čísle 2.-3. *Ženského světa* o nových ženách, jak je vidí válečnými poměry se vytvářet. Ženám nedostalo se práv politických, o něž se vytrvale ucházely, zato dostalo se jim plně práva na práce mužské. To je ohromující překvapení doby, je v něm mnoho tragického. Nebyla uznána stejnocennost duševní žen, fyzická ano. Ženy samy si dosud neuvědomily ohromnou změnu poměrů a nevědí, je-li to záhuba nebo spása. Není na nich ani pozorovati žádné nadšení a zdá se, že nejsou tím ani příliš šťastny. Ženy nejsou prostě na svých místech, mužské zaměstnání je pro ně nepřírozené, odporující jejich snaze, jejich určení, jejich poslání. Mimo okruh domácí, mimo krb, nemůže být pro ženy trvalého štěstí. V snaze žen, vyvolané potřebami doby, uplatnit se ve všech oborech lidské práce získá snad žena mnoho, osvobodí se hospodářsky, osamostatní, ztratí však jedno důležité: svoji ženskost. Ženy musí trvat na tom, aby zůstaly ženami. Vyrovnáním se muži v boji o vezdejší chléb nestoupnou ženy v ceně u mužů. Muž čínorodý bude vždy hledat k sobě družku trpnou, kuchařku, hospodyni, sloup rodinného krbu. Žena může volit mezi samostatností a stát se zevně i vnitřně onou novou ženou smutné postavy, na níž zaměstnání zanechává stopy, nebo může se vdáti a vyžít svůj život v rodině, v starosti o muže a děti. První je lákavé, druhé přirozené. Každá žena vzdá se volných výšek života, jejich perutě podlamuje osud – láska, která je mužům účelem, ženám prostředkem k mateřství, jehož se nemohou vzdáti. To je asi stručně úvaha pana Hradeckého.

Na to lze mnoho odpovědět, věc je mnohostrannou, dotýká se tolika stránek života, že bylo by třeba delší diskuse, aby se vyčerpala a byla všestranně objasněna. Snad dojde k takovému pohovoření, v zájmu věci vítanému.

To, co poznal a napsal pan Hradecký, podepíše mnoho žen z různých důvodů, s podmínkami a rozmanitými výhradami. Budou to ty, které musely pro obživu chopiti se výdělku, nebo které zakusily, co to znamená dobývatí svůj chléb těžce, hájiti existenci zápasem, napínat své síly k výrobě něčeho všedního, jednotvárně, strojově, zaměstnávati se činností protichůdnou své povaze, povaze celé bytosti, nebo které znají, co to je býti přehlížena, odstrkována, zneuznávána, vykořisťována jen proto, že jsou ženy, nebo ty, které při svém zaměstnání výdělečném jsou matkami, poznaly, v čem spočívá rozdíl mezi zaměstnáním výdělečným a činností hospodyňskou, tvůrčí, jakou jim skýtá domácnost, manželství, mateřství a kterým je těžko obojí sloučit, konečně ženy neuspokojené svou prací, svým zaměstnáním, s nenaplněným životem. Ty všechny, jež touží po lásce a manželství, po ochraně mužově, po náplni životní, po svém lepším uplatnění budou z toho neb onoho důvodu souhlasit s panem pisatelem.

To však jsou ženy jednotlivé, mnoho žen, nejsou ženy všechny a není to pojem nové ženy, k němuž spějeme. Jsou to pravdy malé, jednotlivé, podmíněné, není však možno souhlasit se vším plně, zásadně právě v zájmu žen jiných. V životě se s nimi denně setkáváme, s provdanými, pracujícími, aniž bychom se ptali po jich přání, potřebě. Klidně přihlížíme, jak ztrácejí své mládí, půvab, ženskost pod břemenem práce i bídy. Jsou to ženy provdané, které mají muže, děti, a přece pod tíhou své nůše trávy, kterou přinášejí z rána a práce, kterou konají vedle své domácnosti ještě večer, kdy muž ještě spí anebo už zase odpočívá, ženy v dolech, na šachtách, v službě, v továrně, všude ztrácejí svůj ženský zjev, přitom zůstávajíce ženami, třeba jim tváře zvětřaly, postavy se sehnuly. Jsou to naše sestry, ženy, matičky, starostlivé, pracující vedle muže, k obživě rodiny. O ty se nikdo nestará, nikdo se jich neujme, není strachu o jich ženskost, neboť ty už náležejí určitému muži a jsou sloupem rodiny, nemohou být svou ženskostí vábny. Ony jsou důkazem, že žena i v zaměstnání mužském, které změní zevní i duševní strukturu, zůstává ženou. Proto to, co napsal pan Hradecký, jeví se jako hledisko muže, který tyto pravdy poznal teprve nyní, když do očí bijí konduktérky, portýrky a podobné zjevy hromadné. Je to hledisko hodně malé, nízké, osobní a pozdní. Na padesát let zápasí ženy veřejně o to, aby dobyly práva a mohly spolupůsobit na úpravu životních poměrů tak, jak toho potřebují, padesát let dožadují se ochrany pro pracující, pro ty, které úmornou prací trpí a hubí svou ženskost, jimž má se pomáhat vzděláním, přístupem k práci, k výdělku, k samostatnosti, aby mohly se bránit, dobytím práv, aby společnost lidská urovnala se a dospěla na vyšší stupeň tak,

aby každý člověk mohl žít dle své přirozené povahy a to nic nedokázalo, až teprve takový úhoz do hlavy musí přijít, jako jsou ženy na všech místech mužů, aby muži si uvědomili, že je tu cosi nezdravého, co vyžaduje pozornosti. Všechny spisy, články, řeči, debaty, činy žen, současníkům neotevřely oči, neřekly jim, co ženy vlastně chtějí. Teprve válka se všemi svými otřesy a rozvraty společenských řádů pohnula těmito poměry. Cožpak ženám jde o to, aby za každou cenu konaly práci mužskou, aby dělaly totéž co muži, aby je napodobily, snad zahanbovaly svými siláckými výkony? Došlo ženské hnutí k tomu, aby tyto základní pravdy se teprve dnes vysvětlovaly? Pořád se musí opakovat mužům do omrzení, co už dávno mají ženy za sebou, že nejde o napodobení muže, ale o to, aby žena rozvila všechny své schopnosti a síly tak, aby jako žena spolupůsobila na zvýšení kulturní úrovně, aby se napřed našla, své místo zaujala uvědoměle a stala se vedle muže činitelem tvůrčím i výkonným jako žena, aby doplnila ve světovém dění práci jeho, aby k ní přinesla své prvky ženské – uvědoměle? To, co pan Hradecký chce, je spoutání ženy, předurčení jen pro hospodyňství a mateřství, je návrat k uzavřenému životu rodinnému, je podřízenost, odvislost, je to, co dosud žena byla, činitelem trpným, sice dobrým, ale neuvědomělým, vše, co konala správně, bylo instinktivní, vyvěralo z podvědomí, podrobovala se neurčitému zákonu přírodnímu. Co chce žena dnes, jest poznání sebe, uplatnění sebe k dobru celku, je práce vědomá k cíli viděnému, je postup od instinktu a citovosti k citu a rozumu. Aby toho žena mohla dosahovat, nesmí být odsouzena k určitým výkonům, do určité úrovně, musí mít otevřeny všechny cesty, musí být osamostatněna, kde samostatnou býti dovede, musí být povzbuzena a podpořena, kde toho potřebuje, musí mít porozumění muže. Toho není, když by muž obdivoval ženou dobře vyrobené hodinky, když by byla dobrým truhlářem, dělníkem, nádeníkem a muž měl v její práci důvěru jako ve svou (on ji v skutečnosti má), ale když žena bude mít svůj hlas při rozhodování o poměrech, které určují i její i její rodiny život, když její hlas bude uznán a vážen jako hlas ženy, která na svém místě ženském spoludoplňuje hlas muže. Tentýž princip, který vládne nad mužem a ženou v jejich vzájemném životě, který určuje jejich poměr, vládne i rodině i celé společnosti lidské. Proto jsou muž a žena odchylní, aby se doplnili, různorodí, ale stejněcenní všude. Žena vyrostla a byla vychována v rodině, aby své zkušenosti a poznatky mohla uplatnit v celku, ve veřejnosti, ale aby je dovedla poznati, musí mít vzdělání, rozhled, zkušenosti, aby je mohla uplatnit, musí mít svobodu a práva. Proto domáhají se ženy politických a všech jiných svobod a práv, proto nejsou nadšeny, když ve výjimečných poměrech dočasně jsou volány pouze k činnosti výdělečné na místa mužů. To má jediné ten význam, že při spravedlivém řešení politických poměrů nemohou být více přezírány.

Je tu však ještě otázka štěstí ženina. K štěstí ženy je potřebí mnohem víc. Nesmí být zaměňováno s právem a s prací ženy. Jde tu vlastně o otázky dvě. Poměr ženy k práci a poměr k muži, otázku zaměstnání a otázku štěstí. Obě se mohou oddělovat neb i vzájemně podmiňovat, dle toho, jak se žena k nim postaví. Otázka nespočívá v tom, zda konám tu nebo onu práci – práce hospodyně je zrovna tak prací mechanickou, jako každá jiná a každé zaměstnání vyžaduje duševní pohyb, napětí nebo tvořivost jako práce domácí, jich uspořádání i výkon – ale otázka spočívá v tom, jak ke své práci přistupuji, v jakém poměru k ní stojím, jakou náplň si přináším, jaké vztahy k ní mám, co v ní hledám a nalézám. Pak je mně práce radostí neb obtíží a k tomu má zase vztah poměr k muži. Každé obtíže snaží se člověk zbavit a žena uniká jí do manželství, jedinou cestou volnou. Zda dosáhne toho, co hledala, je otázkou druhou. Poměr k muži je dán sice pohlavím, ale i ten musí se vytvářet a vést cestou správnou. I k tomu musím se postavit určitě a uvědoměle, musím přinést žádoucí vlastnosti, schopnosti, uvědomělost. Je to vlastně poměr k muži, který určuje celý život ženy, ale je v moci ženy a muže ten poměr učinit krásným, tak, aby byl opravdu náplní života, anebo tak ošklivým, aby žena v každém jiném způsobu života viděla záchranu, vzlet, uvolnění, život. Buď podléhá žena tomu svému pudovému poměru k muži a je zmítána poměry právě tak jako v zaměstnání, anebo ovládne situaci, porozumí svému vztahu k muži a jde svou cestou volně, jistě a naplní svůj život. Ubohá, která musí se vzdát svých výšek života proto, aby dosáhla manželství, v němž jich nemůže uplatnit v poměru k muži. Pak v manželství nenalezne své náplně a snad teprve šťastné mateřství dá jí příležitost, aby uplatnila svůj rozvoj u svých dětí, ale ten je vždy zaražen a zakrslý, pakli žena šla životem sama vedle muže nebo proti němu. Stejně muž chybuje, když hledá družku trpnou, pak ho strhuje, protože sama nepostupuje. Muž čínorodý potřebuje družku, která s ním dovede vyrovnat krok kupředu, ano, která mu předchází a pak je pro něho cennou a jejich svazek vzájemným působením má svou hodnotu. Společně musí jít oba, nemá-li být jeden druhému závažím. Podivuji se, že autor osvobozených toto nepochopil, kdežto práce jeho zanechávají dojem, že osvobození od společenských přítěží prožil. Muži jsou ovšem zvyklí hledět pouze na muže, hledí-li na život, a pociťovat ženy jako přívěšek. Zatím podléhají ženy jako muži téměř zákonům osvětovým, v nichž není nedůslednosti.

Konečně jest tu otázka mateřství, v níž tkví hlavní význam ženy. Matka dává dítěti život, předá mu své schopnosti a síly, vede je životem, vychovává je, to je činnost, v níž nemůže býti nahrazena mužem, je to výkon větší, cennější, než když koná jakkoukoli práci mužskou, třeba lépe než muž. Ale nežli být matkou nešťastnou, matkou bez dětí, bez vlivu, práv i rozhodování o dětech nebo být matkou nedobrou, pak žena se lépe uplatní, koná-li práci jakoukoliv jinou, k tomu musí mít právo.

Mají ženy tedy mnoho důvodů podepsat doznání, že žena je nejšťastnější, když naplní svůj život, své poslání láskou, mateřstvím, ale to jí nesmí být uloženo jako jediný úkol, jako předem stanovená jediná povinnost, nesmí jí to býti překážkou k rozvoji všech jejích schopností, k dosažení všech cest a cílů jiných, kterým by se chtěla věnovati. Jen žena plně rozvilá, s vlastním obsahem je dobrou ženou a matkou, je oním činitelem, který značí kulturní hodnotu rodiny a vzestup lidstva.

(Česká revue 1917, březen, č. 6, s. 345–348)

Berona: O mateřství, půvabu a jiných odvěkých pravdách ženských

Známý fejetonista Josef Richard Hradecký napsal do *Volné tribuny Ženského světa* úvahu o nových ženách, a slečna Růžena Jesenská vyjádřila o číslu později souhlas „do písmenka“ s jeho stesky a žalobami.

Panu Hradeckému jde především o ženu dnešní, jak ji vytvořila válečná doba, poslední horečná chvíle, které nebylo dosti na tom, že ženy pracovaly dosud jen v úřadech a ve školách a která jim povolila zaměstnání ještě mnohem méně ženská a značně hrubší: od těžké práce tělesné až po činnost listonošek, konduktérek a portýrek v biogramech. Zvláště toto poslední povolání bouří nelibost pisatelovu a dráždí ho do té míry, že umisťuje vykřičník alespoň do závorky, aby důrazně upozornil na své sentimentální rozhorlení.

Rozčiluje se pro dvojí: za prvé proto, že dnešní ženy odcizují se svému nejvlastnějšímu povolání, kterým může býti jediné mateřství a práce v rodině, a za druhé proto, že pozbývají půvabu.

Zdá se mi především, že by o těchto věcech nemělo býti debatováno na Volných tribunách, neboť jsou jasny celému světu, a nejjasnější jistě ženám, kterým přítomnost vnucuje povolání nikdy snad nežádané, a kterým znemožňuje na čas nebo navždy uplatnit své síly a schopnosti v domácnosti.

Ale autor nejen se tváří, jako by objevil novou společenskou oblast s novými útvary citovými, on do ní hned vstupuje s pohledem přísného soudce a s gestem karatelským.

Vyčítá těmto ženám „smutné postavy“, že nejsou dosti vábné a hezké, mluví o nich, jako by bylo osobní jejich radostí nebo jakýmsi novým sportem státi na plošinách a před biografy v nevkusných uniformách, a poučuje je zpola protektorsky, zpola samolibě o méněcennosti ženské práce vůbec. Tak prý např. nebude muž nikdy důvěřovati hodinkám, vyrobeným ženou, do té míry, jako důvěřuje hodinkám, které zhotovil muž. Chci se na okamžik zastavit u těchto symbolických hodin, a je-li již třeba vyslovovat v této odpovědi

samozřejmosti, chci vysloviti především toto: Zda muž bude nebo nebude důvěřovati hodinkám, které pracovala žena, může býti opravdu naprosto lhostejno každé poctivé dělnici. Neboť otázku, kterou nadhodil pan Hradecký, nerozhodne pohlaví, rozhodne ji jedině výrobek. Budou-li hodinářky pracovati stejně poctivě jako a svědomitě jako hodináři, naučí se mužové patrně velmi záhy důvěřovati jejich hodinkám. Nenaučí-li se, bude to na jejich vlastní škodu, neboť může se přihoditi, že zůstanou bez hodinek vůbec. Ale budou-li hodinky špatné, žádná agitace, žádné ženské programové hnutí, nic na světě jim nepomůže k důvěře ani mužů, ani žen. Není prostšího zákona nad tento, a netřeba o něm dalších řečí.

Ale výčitka, že nová, těžce pracující žena nemá půvabu, je ze složitějších. A zdánlivě z nevinnějších a ve skutečnosti z krutějších.

Nečasové je dnes vůbec kulatouhoké, pohodlím a dobrým bydlem vonící slovo „půvab“ a v poučujících ústech sentimentálního fejetonisty nabývá nedobrého bařtipánského přízvuku.

Pisatele neokouzlují konduktérky a řemeslnice, nelíbí se mu dosti jako ženy, nemají tedy „půvabu“. Nepochybuji o tom, že ho opravdu nemají, ale nenaučil se autor, tento „lidový“ a populární autor, opravdu postřehovati na dnešní, nové ženě ještě něco jiného než svěží plet' a koketní úbor?

Jdeš třeba ulicí a spatříš dlouhé řady žen „ve frontách“.

Ani jedna z nich nejde tedy za výdělkovou prací, ani jedna se nezpronevěřila poslání v rodině. Jsou to ohromnou většinou právě matky a ženy, čekající, aby nejnutnější věci přinesly domů, a těmto trpělivým čekatelkám dobrého práva jistě není nic vzdálenějšího než myšlenka na uniformu nebo touha po řemesle. Na oheň ve sporáku myslí a na to, bude-li jej možno udržeti a bude-li co na něm uvařiti. Nejstarší ženský typ tedy. A má snad dnes jako jediná z těchto manželek a matek cosi jako – půvab? Ani nejmladší mezi nimi ho nemají, a mlsné oči nenajdou mezi nimi obličej ani těla, na nichž by zálibně spočinuly.

V době, kdy lze sehnati věci nejpotřebnější jen za cenu těžkých obětí času, urvaného jinému zaměstnání, v době, kdy se tváře hloubí hladem a oči příšernými vidinami, a konečně v době, kdy mýdlo dostoupilo fantastických cen a čistota stala se doslova luxem, mluví v této době o ženách „smutné postavy“, které nemají půvabu, by se snad přece nemělo. Kdysi žil jakýsi rytíř „smutné postavy“, který nepochybně tanul panu Hradeckému na mysli, když tímto slovem šlehl po vysílených, ustaraných a neupravených ženách, které potkáváme dnes všude. Ale tento muž je opravdu legendární. Doni Quichotové vyhnuli, většina mužů, dívajících se na ženu, je střízlivá videm i srdcem, a její mrav naprosto není rytířský.

Ale půvabu žádá, především půvabu...

Život strašně zdrsněl, a smrt nebyla nikdy půvabná. A přece od věků umírají ženy stejně jako mužové. Najde se dnes někdo, kdo vyčte jim frivolně i to?

Pan Hradecký rozepisuje se také v přímé souvislosti s půvabem o určení ženy pro život rodinný a o mateřství zvlášť. Myslím, že tato část jeho článku, především podnítila Růženu Jesenskou k nadšenému souhlasu.

Slečna Jesenská píše o těchto věcech ovšem tepleji a ženštěji než její mužský předchůdce na fóru, ale dochází k stejně mělkým závěrům a k stejně hluchým žalobám jako on.

Jsou toho druhu, že by se o nich nemělo ani psát povrchně fejetonisticky, ani lyricky hlaholiti.

Mysterium mateřství... Určení k němu.

Ne náhoda, ne typografická úprava, sám rytmus doby umístil zrovna nad článek pana Hradeckého článek jiný.

Myslím, že kdyby jej byli četli, nikdy by se nebylo dostalo panu Hradeckému odvahy k výčitkám a slečně Jesenské k souhlasným glosám. Článek onen je velice krátký, mluví se v něm pouze o svobodné matce, venkovské nádenici Č., která porodila své páté dítě v ledovém lijáku na zahradě, poněvadž ji lidé vyhnali z podstřeší, poněvadž se v celé dědině nenalezl nikdo, kdo by ji přijal v těžké hodině, ač klepala na mnohé dveře. Porodila tedy za plotem a poležela tam i s dítětem až do rána, krvácející a neošetřena. Dítě v noci plakalo, ale ona neměla dosti síly, ani dosti vůle, aby mu přivolala pomoc jakoukoliv. Potom přestalo kvílet. Matka vzala na úsvitě nehybné tělíčko, vstrčila je otvorem do stodoly a odběhla. Holé ztuhlé nožky viděly jich sousedky čouhat ze slámy a omdlévaly z tolika mateřské bezcitnosti. Zda oné vražednici mateřstvím změkly a způvabněly rysy, článek nepraví.

Případ, třeba vyvrcholený, je jistě velmi častý a velmi všelidský.

Mateřství, o němž blouzní pan Hradecký a slečna Jesenská, je myšleno jako něco salonního. Dnešní chudé matky, ať vdané či ne, cítí je poněkud jinak.

Francouzský spisovatel Arnault, kdosi, kdo se hlouběji zahleděl do jejich strádání, píše ve své práci o kterémsi takové matce:

„Tato žena byla po jedenácté těhotná. Všecky její děti pomřely bídou, ona sama podobala se vyčerpané kostře.

Nebyla ani krásná, ani zdravá, ani mladá; její po vyhublých rysech napjatá kůže byla zvadlá, její tělo bylo neforemné, jediné život její obsahoval poslední síly její bytosti. Avšak tato žena pracovala až k svému slehnutí: a tento den nadešel.

Slunce vyšlo a ona nemohla opustiti lože. Její výkřiky probudily sousedy, kteří přiběhli, a její muž hned odešel.

Ženy se radily, a vidouce její strašné bolesti, usoudily, že případ bude nebezpečný, možná osudný, a že bude třeba dojít pro kněze.

V chudé světnici, přeplněné ženami, modlícími se růženec, ozývaly se výkřiky rodičky, a smrdutý puch všecky dusil; okno však zůstalo zavřené. Čekaly na kněze, který nepřicházel.

Všecky tyto ženy zdály se lhostejnými k bolesti matky, dokud křičela, jakmile však umkla, vyčerpaná, běžely k ní a pokoušely se křísiti ji, žehnajíce se křížem a modlíce se.

Bídne lože, na němž žena ležela, podobalo se nosítkám, obílené stěny připomínaly zdi vězení.

Kněz přišel, udělil svátosti; žena chroptěla. Její zubožené tělo tuhlo, kladla často své pokřivené ruce na život a nemohouc jiného promluvit, kvílela: Můj Bože! Můj Bože!

Pak kněz vyšel s nejsvětější svátostí špalírem žen. Rodička zavyla jako zvíře, ženy ji obklopily, div ji nezadusily; snad porodila.

Ozýval se neustávajíc ševel zvучných hlasů, odříkajících modlitby a přehlušujících pronikavé výkřiky nešťastné ženy. Dítě se objevilo.

Bylo to ubohé tělíčko. První pohled, který na ně matka vrhla, byl ustrašený.“ —

Takový je život. Zkrásněly snad a změkly tehdy rysy oné ženy?

Ale netřeba opravdu ani těchto chmurných náčrtů ani pohledu do dnešní proletářské společnosti, aby bylo jasno, že dnešní mateřství jest čímsi drtivě vážným a že je neporozuměním mluvit o něm estetickolyrickým slovníkem, jak to činí slečna Jesenská, nebo stavěti je dokonce v protivu k drsným a ztvrdlým rysům nepřístojně pracujících žen, jak uznal za vhodné pan Hradecký.

Jak myslí, že cítí dnes své mateřství miliony mladých matek, které pro svá nemluvnata nemají ani mléka ani chleba, ani teplé pokrývky ani nejprostší hygieny? A jak domnívá se, že je cítí miliony matek starších, jejichž synové leží dnes v zákopech nebo obsluhují děla?

Jako vyvrcholení ženské osobnosti? Jako dokonalou rovnováhu ženské bytosti? Jako půvab a jako mysterium?

Je-li vyvrcholením ženské osobnosti hrůza z každého nového dne a je-li její dokonalou rovnováhou mučivá zodpovědnost vůči novému člověku, — potom ano. Ale jenom tenkrát.

Pan Hradecký se tak sentimentálně stará o nepočaté děti tramvajových kondukrérek! Nebylo by opravdu naléhavější, bližší i lidštější všimat si zatím těch, které již živé hynou na ulicích a starat se o ty, které zkáze propadlé žebrají po domech o suché kůrky a o shnilé brambory, než vyčítat ubohým chudým a uštváným holkám, že nejsou matkami?

Mysteria, pravda, v podobných starostech není a půvabu nadobro postrádají.

Jediná otázka prostá a důležitá vzhledem k stávajícímu i k možnému mateřství pracujících žen zní dnes: Jak pomoci? A ne otázka zevšeobecnělá a zmechanizovaná, ale otázka každého lidského srdce zvlášť, otázka od člověka k člověku, otázka akutní každou vteřinou, věčně stejná a pokaždé nová, žádnou všeplatnou formulkou neřešitelná, otázka od případu k případu, vyžadující vždy nového pohroužení a nového napětí. A jediné budou-li si ji lidé denně klásti a denně na ni odpovídati účinně a svědomitě, zjasní se snad trochu výhled do budoucnosti mateřství.

Mateřství není jiným mysteriem než každá veliká láska. Jeho velikost a jeho posvátná krása tkví v tom, že ničí sobectví a rozněcuje obětavost v milionech žen, které by, nejsouce matkami, ztuhly a zmrtvěly ve svém malinkém já. Dává ženě velice mnoho, ale nemůže jí dát ani harmonie ani štěstí, nevyzbrojí-li ji zároveň silou a hrdinstvím nésti osud jakýkoliv. Poslední smysl ženina života nemůže být jedině v mateřství. Což zemře-li její dítě, ať již malinké batolátko, ať vznosný hoch v šedém kabátě? Osud nebývá tak milostivý, aby skončil život matčin zároveň s životem jejího dítěte – bylo by možno domyslit si žal, který by se rázem rozlil celým světem, žal, jenž by se nikdy nedal vykoupiti a nikdy zmírniti, kdyby celým osudem ženiným bylo jen mateřství? Od věků do věků musil by se valiti světem jedinou vlnou beznaděje a štkání. Jsou však i jiné, méně definitivní mocnosti než smrt, které učí dnes ženy, nehledati jedině v mateřství podstatu a smysl svého života.

Slečně Jesenské se zdá, že se nyní zbytečně píše o nové ženě, o novém mládí. Domnívá se, že jsou lidé stále titíž a novým že jeví se nám na nich pouze povrch. Ale je-li opravdu podstatou ženského bytí láska a mateřství, pak je nesporně na dnešních ženách změněno víc než vnějšek. Nové formy erotického života uplatňují se dnes všady a s nimi se mění i cit i zor mateřský. Snad zůstal opravdu nezměněn primitivní pud, s kterým se obětuje žena svému malému, bezmocnému dítěti, ale vnitřní vztah matek k jejich dospívajícím a dorostlým dětem změnil se jistě podstatně. Nehledíc k sociálním poměrům, změnil nebo proměňuje se nám stále před očima původní trpně něžný a neindividualizovaný vztah mezi matkou a vyspělými dětmi, v napjatý a jitrivý poměr. Nemyslím ani okamžik, že by tento poměr byl bez lásky, bez lásky snad hlubší, než jakou cítily pokorné matky z minula, ale zdá se mi býti tak jiný, že kdyby nebylo u dnešních žen jiného rozdílu od jejich babiček a prababiček, on jediný by dostačil, aby je ostrou rýhou oddělil od jejich myšlení a cítění. A jeho kvas a var, nehotový, nepojmenovatelný dosud, dá se snad jedině naznačiti tím, že dnešní žena, třeba sebehlouběji vkořeněná v život rodinný, cítí neuvědoměle, a proto snad tím bolestněji a dráždivěji, že mateřství přece jen oním posledním slovem jejího osudu, oním všelékem jejich osobních žalů, za který bylo vydáváno po tisíciletí, není. Se sobectvím má toto nové mateřství tak málo

společného jako mateřství staré, a věřím, že je schopno stejné obětavosti a stejné lásky. Ale stalo se individuálním a má v sobě zárodky hluboké tragiky, jako každá veliká láska a jako manželské konflikty, o nichž se to konečně již věří. Ženy příští generace budou o něm psát nepochybně stejně poctivě, jako ženy generace naší psaly o novém vztahu k muži, a mateřství přestane býti jedním z fetišů, kterým smí býti zažehnáváno každé ženské volání po štěstí a souladu, které leží mimo ně a snad i nad ním.

Pan Hradecký uznal za dobré napsati své kárné říkání o kosmetice portýrek a nespolehlivosti hodinárek v době, kdy Evropa je odmužštěna, v době, kdy podle statistik odumřelo 15 milionů mužů, a navázat na ně sentimentální úvahy o mateřství.

A člověku se vtírá jediná drsná myšlenka do každé věty, kterou zde píše v odpověď: Ke komu „věčně přilne“ 15 milionů osiřelých žen, pro něž slečna Jesenská nevidí vyššího cíle životního, a kde se najdou otcové pro vysněné děti zamyšlených konduktérek a živitelé pro portýrky v zlatých uniformách, aby nebyl zabit praženský půvab?

(*Kmen* 1917, roč. I., 22. 3. 1917, č. 6, s. 3–6)

Anna Brtníková: Nové ženy⁸

V dětství nám říkali: „Nač by ses učila? Vyrosteš a vdáš se.“

Důvěřivě jsme se těšily na ženicha-kamaráda, na děti-panenky. O budoucnosti jsme měly jasně krásnou představu a rostly jsme v klamu a ve lži. Protože se s námi nejčastěji mluvilo o tom, čeho nám nebude třeba a co nesmíme, domnívaly jsme se, že pro nás bude všechno připraveno k životním hodům. Teď, ve dvaceti letech, zachtělo se nám jich okusit a stojíme před životem, jako před rozoraným polem a každá hrouda na nás křičí: „Sama se starej!“ Sotva jsme se však probudily z bezradnosti a s chutí se daly do práce, už se objevili kazatelé a za nimi dobrodinci. Vytýkají a litují. Nenazvou-li nás přímo vražednicemi nenarozených dětí, vzdychnou alespoň nad ženou mučednicí; místo povzbuzujícího stisknutí ruky rána nebo soustrastné pohlazení.

Jsme však „nové ženy“ a změnilo se na nás víc než klamavý povrch. Změnily jsme se, třebaže naše prvotní výchova byla táž, v níž dospěli naši rodiče; snad právě reakcí. Proto jest mezi námi a minulou generací napětí, jehož nebývalo. Nejsou nám již svata její slova, jež tvrdila, že mládí má jen povinnosti. My máme nad ně i práva a tím, že jsme si je uvědomily, bouříme se proti jediné uznávaným právům rodičovským. V nás trestající rány nebudí pokory,

---

⁸ Další příspěvek k diskusi o stati J. R. Hradeckého.

nýbrž vzdor. Oni byli jen viníky před svými rodiči, my však jsme i soudci; kritizujeme jejich činy, protože jich neuznáváme za jediné dobré, nevěříme jim slepě, protože jsme odhalily jejich lidské poklesky. Smělá otázka Teťukovičova nejednou zabodá nám v hlavě: „Otče, pověz mi, zač jsem povinen tě milovat?“

Rodiče jsou naši nejsvědomitější pěstouni, nejupřímnější rádci, nikdy však přátelé. Nerozumějí našemu mládí, protože nechtějí překlenout čtvrt století, jež jest mezi námi, a naše nadšené snahy po čemkoliv přehlíží shovívavě nebo výsměšně jen proto, že vznikly v době, kdy oni už přestali toužit. Proto jsme v rodině osamělejší než mezi cizími. Neboť společnost, toť zástup nepřátel, s nimiž jest nám rozkoší bojovat, s nimiž se bez rozpaků rveme o trochu odpírané samostatnosti a svobody.

Naše mládí jest neklidnější o to, že nemáme náboženství. Cít jest nám pohnutkou k dobru a svědomí výstrahou. Těžko říci, jak jsme pozbyly víry. První pochyby byly vzbuzeny některými biblickými přehmaty a „vyšší vzdělání“ zavinilo, že jsme tak dlouho vrtaly ve všem nadpřirozeném, až jsme v to přestaly věřit. Co nám katecheta pracně vtloukl, vyvrátil za hodinu profesor geologie. Tak nám z kněžské nauky zbyla ve čtrnácti letech jen rebelská láska ke Kristu, jehož jsme za dvě leta zaměnily s jiným knižním hrdinou mučedníkem, neboť toto období našeho života nežádalo si tak slavné velikosti, jako velkého utrpení.

Ted' už nehledáme v knihách ideálů, nýbrž vyslovení svých myšlenek. To, o čem čteme, není mimo nás, nýbrž v nás. Čteme pro útěchu, jako se naše babičky modlily, osvěžíme se v tom, čím život hořkne a pálí. A pak čteme proto, že chceme vědět a znát. Vášnivá touha po krásnu a vědění žene nás životem. U někoho jest tato touha ještě neobratně vyslovená (znám případy, že se chodí na univerzitu hospitovat jako se chodilo do tanečních hodin, maluje se, zpívá, recituje často bez nadání), jest však nová, a proto schopná vyspění. Minuly doby, kdy se koketovalo s naivností a kdy se ženy svou nevědomostí takřka kochaly. My nechceme býti takovými, jakými nás chce mít muž. Abych psala srozumitelně: Pan Hradecký se vyjádřil nedávno ve *Volné tribuně Ženského světa*, že muž vždycky bude hledat v ženě pasivního činitele a teplo rodinného krbu v dobrém obědě. Patří-li minulosti ženská snaha žít jen pro mužskou rozkoš, pak názor pana Hradeckého sahá až do doby diluviální. Říkám proti tomu: ne pána, nýbrž soudruha chce nalézti žena v muži, nechce mu sloužit, nýbrž pomáhat. Nemá-li však její samostatnost a schopnost uživení ceny pro něho, tuší-li v její aktivitě nepřátelství, jak pan Hradecký napsal, tedy budeme bojovat, protože nepodáme k smíru ruky za cenu své svobody.

A pak se ještě píše o mateřství, jako o jediném ženském poslání, píše se o tom, kazatelsky, jako by jenom žena byla božství, jež, zachce-li se mu, stvoří člověka. Dříve se

vysmívali starým pannám, protože se počítalo s pravděpodobností vdavek. Dnes není této pravděpodobnosti, a přece jsou lidé, kteří nám vyčítají, že nebudeme mít děti. Nesouhlasíme tedy s Růženou Jesenskou, jež tak svorně zakývala v odpověď Hradeckému, ale stavíme se i proti názoru *Kmene*, aby někdo lomil rukama nad 15 miliony žen, než nebudou mít ke komu by věrně přilnuly. Berona napsala ve *Kmeni*, že odmužštěná přítomnost jest příčinou našeho osamostatnění. Já vidím příčinu i mimo toto odmužštění.

Zapomnělo se, že žena, ať již „nová“, která se ze své vůle osamostatnila, nebo vůbec žena inteligentní a citlivá, chápe dnes manželství jinak než zaopatření. Nenabízí své srdce a duši na trhu, kde se kupuje v krajkách bílá růže. Opovrhne unavenými, vychladlými ženichy, kteří se chtějí její krví zahřát, jako opovrhne prostitucí. Vzduchuje muži, jemuž se jen z pohodlného sobectví zachtělo jejich pracujících rukou. Vzdychne-li někdy po manželství, to nevolá muže pro jeho samčí sílu, nýbrž pro jeho silnější lidství, jež chce ctít. My žádáme po muži stejné čistoty, kterou mu samy dáváme, a protože jí nenalzáme, chceme se probít životem samy. Jest v tom hrdost našeho ženství, jehož se nechceme zříci.

Přítomnost dala ženě odvahu k boji s minulostí, k porážení zdřevěnělých pravidel, podle nichž měla být vychovávána k věrnému obrazu minulého století! V lásce a utrpění netkví již její hrdinství. Pohrdáme soustrastí tam, kde se plive po našich dobrých snahách, protože nám jde o pochopení rozdílu mezi dámou a ženou. Uvědomily jsme si sebe a zavrhlly jsme autority, strkající nás násilně do svých kolejí. Nechceme dědit inventáře životních potřeb a božstev svých předků, protože bychom zakrněly v tom, co jim stačilo ke vzrůstu.

Nemáme vzorů pro své myšlenky a činy a nechceme jimi být. Chceme jít svou cestou a každý sám. Nikoho před sebou, kdo by boural překážky, nikoho za sebou, kdo by šlapal do našich stop. Jen tak unikneme osudu.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 9–10, 20. 5. 1917, s. 174–175; rubrika *Volná tribuna*)

Marie Štechová: Žena

Co je život? Souhrn *jednotlivých vztahů*, které nutno řešiti. Řešiti je – znamená žíti.

Nikdo nemůže popírati, že *hlavní vztahy*, které život k řešení předkládá, jsou pro muže a ženu *tytéž*.

Poměr k Bohu – je stejný pro muže i pro ženu; poměr k bližnímu – je stejný pro muže i pro ženu – poměr k obklopující nás přírodě rovněž. Žena *má a musí* usilovati o správné rozřešení těchto vztahů – jako muž. *Má*: poněvadž nic jí nedovoluje a neopravňuje, aby je neřešila. *Musí*: pro blaho její duše je řešení jich nezbytné.

Dívám-li se takto na *ženskou otázku*, snadno chápu její příčiny, průběh a možný vývoj v budoucnosti. Ženská otázka pojala tyto vztahy v *konkrétní podobě* a nazvala je právy osobnosti, právy sociálními, právy rovnosti atp.

Příčiny, proč ženy tak často nedovedly řešiti těchto vztahů uspokojivě – proč *nedovedly žít* – neležely *pouze* v ženách. —

Nedostávalo se jim většinou podnětů a *látky životní* v omezujícím prostředí, do něhož společenský vývoj je uzavíral. Jen ty ženy, které žily činným životem stále *užitečné práce*, mnohostranné, jakou byla na příklad práce matek v minulém způsobu rodinného života, — stýkaly se s životem z důvěrnější a vnitřnější stránky. Avšak práce nemůže vždy osvobodovati ducha, i když propůjčuje mu pevnosti a stálosti; — práce přílišná není toho vůbec schopna, jako ne práce marnivá a nedostatečná.

Jsme jistě dále než naše babičky a matky co se týče *lepších podmínek života*: a po nás přijdou ještě šťastnější podmíněné generace žen, které budou míti o tisícero možností více k lepšímu řešení života.

Toho musíme si býti vědomy; a jest nutno opakovati znovu a znovu, že nám dostalo se prací dob minulých podmínek, které přímo volají po *nových ženách* – a žádají změny, ano, převraty v jejich dosavadním nazírání, v jejich dosavadním cenění života!

My *smíme* – pokud nejsou okolnosti příliš tvrdé – my *smíme žít*; nejen dýchat, mluvit a psát, jak nám se chce, ale žít, žít *samy za sebe*, svým právem, právem *svého* lidství!

Doba nás došla jako lidské tvory, mající *své*, vlastní právo na život, kterého netřeba „dávati za účel cizí“: právo, které jakkoliv se draze platí, však přece radostně žije. Život stal se právě tak našim *svéprávným* majetkem, jako život muže; *toho* se našim předchůdkyním většinou nedostávalo.

Smíme nejen hledat, můžeme i žít – prahnout, hledat, luštit, v tom je všechno.

To je výsada *nových žen*. Na ní pracovali léta, snad věky – všichni ti, kdož hledali, jak *uskutečniti osvobození člověka*. Proto my přejímáme s ní *povinně* všechny závazky, jež plynou z takových darů obšťastňujících lidské duše: osvobozující dílo není skončeno, žádá pokračování, žádá součinnosti všech lidí. Jest ještě mnoho těch, jichž svoboda se nedotkla; mnoho těch, jimž nezbytně je třeba ruky pomocné. Ty ženy, které mohou, *musí* hájit pravdy – musí ji *žít*!

Doba se změnila a doba se mění; vznášejí se na ženy nové, úsilnější požadavky – a právem. Necht' se jich nelekají, ale necht' se jim *nevyhýbají*. Co bylo, není; byla *věčně ženská ženskost*, zakletá do úzkých a strnulých forem života rodinného, zdušená a zakřiknutá bláhovými předsudky společenských zvyklostí – byla věčně ženská ženskost, podobná otroctví, jejíž

skvělý povrch marně snažil se zakrýti dutou prázdnotu ožebračelé duše; — ženskost, která musela býti otrokem okolností, skoro nikdy jejich *tvůrcem*; — ženskost krásná a marnivá, ubohá a chudá. Víme, že smělí a stateční duchové byli i mezi ženami, víme též, že prahnouti, hledati a poznávati bylo jim jen výjimečně možno jen potud, pokud vlastní ruce *proti proudu* toho dovolily.

Toho již není; brány života jsou otevřeny. Vejděte plny naděje! Tam je další svoboda, svoboda pro všechny, silné i slabé: vaše ruce necht' se směle po ní vztáhnou.

Mužovy *výsady* padají; poznal a pozná, že *bez vás* nedospěje cíle. I on se blíží k nové rovnosti lidské. Bude žádat sám vaší spolupráce; neboť pravda, která je *jedna* pro vás i pro něj – a život, který je *jeden* pro vás i pro něj – mu to poručí. V jeho zájmu *musí* být, aby žena byla právě tak silným, statečným člověkem, jako on; *tvůrcem* okolností, ne otrokem okolností; ne slabší, ne omezenější a tudíž nižší tvor – *ale právě tak silný*, silný povahou, věděním, životním názorem široce vetknutým do toho života, v němž nutno žíti.

Poznají oba, že musí jíti *společně*, budou-li chtít pojistiti osud rodiny, národa, lidstva proti veškerému nebezpečí, dřímajícímu vnitř vší nevolnosti; a ta není jen v okolnostech, ta ohrožuje všechny duše, neprobuzené k vlastnímu určení.

*

Žít moudře

odvaž se, začni; kdo odkládá chvíli, by rozumně živ byl,
roven je hlupci, jenž čeká, až odteče řeka;
ta zatím stejně plyne zas dál a poplyne na
věky věků.

Horác (překl. J. Dvořáčka)

(*Ženský svět* roč. 21, 1917, č. 7–8, 18. 4. 1917, s. 128–129; rubrika *Ženské problémy*)

Marie Fischerová-Kvěchová: Naším dětem

U příležitosti výstavy v Obecním domě napsala jsem, jak radostným dojmem působily na mne rozkošné dětské obrázky Máni Kvěchové, a k letošním vánočním svátkům byla z nich již *Naším dětem* upravena kniha krásných barevných litografií v *Uměleckých snahách* pana Bedřicha Kočího.

Talent mladé malířky, napojený z těchže čistých zřidel, z kterých nám vyšli Alšové a Mánesové, vytvořil pro děti dílo trvalé umělecké ceny, a dílo tak české a zároveň duši dětské přístupné od prvního domečku na předsádce, do nejpestřejších skupin obrazových.

Ve všech těch postavičkách je tolik naivnosti a roztomilých, vtipných gest a v celé kompozici dějů i ornamentace tolik jednoduché složitosti a zdůvodněného primitivismu, plného kouzla, že vnímavé dítě nalezne mnoho nevyčerpatelné zábavy a duševního osvěžení ve chvílích klidu nad knihou, která mu zůstane jistě navždycky milou. A umělecky citící matka přiblíží dítěti tyto krásy svým slovem. Dítěti neutkví v mysli pouze celkový pohled, ale nemine ani jediné podrobnosti, z pohádek a říkání tvoří se mu dále celé perspektivy snů. Kdo žil v dětství nad krásnými knihami a obrazy, ví, jaký význam pro rozvíjející se duši dětskou má opravdu umělecký předmět, a jak obrázky z dětství provázejí člověka celým životem.

Jen se zadívejte na jediný obrázek: *Přijde jaro, přijde!* Jaký je to skvost. A měly by být tyto litografie přístupny v prodeji i jednotlivě. Rušiti knihy nelze, a některé z těch obrázků, zavěšené v dětském pokoji neb v dětském koutku, byly by krásnou ozdobou a radostným pohledem.

Připadá mi, že i výchovný moment by měly ony obrázky; v některé zlé chvílce dovésti hřištníka před takový roztomilý polibek *dvou*, není možno, aby dítě nebylo okamžitě přivedeno v rovnováhu a dobrou náladu.

Bylo šťastnou myšlenkou vzít si za motivy k dětským obrázkům naše říkání, popěvky a ukolébavky, které každé české dítě zná od kolébky a matčina klínu, a šťastnou inspirací byla vedena ruka umělkyně, od níž z těchto vážných a krásných začátků očekáváme nové práce zrání a vzrůstu.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 4, 25. 2. 1917, s. 73; rubrika *Výtvarné umění*)

Výstava originálů Marie Chodounské

Padesát olejů Marie Chodounské má skoro výhradně totéž charakteristické stigma: silně nanesené, svítící barvy, kontrasty barev spojené ve zvučný akord, někdy až odvážně, jako v jeřábech, rudá se zelení a jasnou modří plujících oblak, a přece i v oné aleji jeřábové přesvědčí nás tolik pravdivost hýřící přírody, v níž je umělkyně ponořena celou duší.

Řekla bych, že veliká láska k přírodě naučila Marii Chodounskou malovati, že měl její štětec v radosti opojení. Cítíte onu mladou zeleň nebo onu horskou malachitovou, chryzolitovou, plnou slunce, když se zadíváte na zvičinské kraje jejích obrazů, na *Letní ráno*, na cesty se zapadlými statky, a vzduch horský vane vám vstříc ze skryší, *Alpských růží*, *Zeleného kouta*, *Mlh na horách*, jemně zachycených. Zamilované Jezersko obráží se ve výtvorech malířčiných s energií pevné ruky a velké citovosti.

Odlišného rázu jsou téměř pastelově působící obrazy *Ze Zvičiny* a *Kytice fial*; pěkná v plnosti barevné je veliká kytice vlčích máků. V obrazech a studiích z města jeví se více nálada vzduchu a světla nežli určitého prostředí; zde opět akcentuje se láska umělkyně k přírodním jevům, ponurý *Kout ze Smíchova* nebo *Kaštany z Petřínu* s hrou stínů větvemi na osamělé cestě, a zvláště zajímavé jsou *Nerudova ulice* a *Večer na Kampě*.

Tak mnoho je naznačeno v stínech a v nich mizících tvarech oné známé cesty ke Hradčanům, a večer na Kampě má sugestivní zádumčivou náladovost levého břehu Vltavina, s tušením života za večerními clonami tmy a světla.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 5–6, 20. 3. 1917, s. 104; rubrika *Výtvarné umění*)

Divadlo

Vstup do redakce: Chtěla jste tomu tolik, marně jsem Vám vysvětlovala, slečno, že se nehodím ku psaní referátů. Kolik uplynulo času, nežli jste mne přece jen upíchlá k této rubrice! Nezdár padniž na Vaši provinilou hlavu. Odejdu tiše, jak jsem přišla.

Vím, že píší lidé posudky o výtvarnictví bez erudice a světových zkušeností, vím že trhají kritikové kdejakou práci a obtěžují obecnstvo nejhoršími svými výrobky, ale to je trh života, a já se vždy vyhýbala trhu uměleckého života, milujíc jen trhy zeleninové, květinové, drůbežnické, tedy trhy nevinné.

Rozumějte mi: ctím spravedlivou kritiku, přísnou, jež chce poučiti autora i čtenáře neb diváka, býti vodítkem, býti sama uměním. Ale k tomu je třeba lidí vyvolených jako pro jiný obor umění neb vědy. Já necítím v sobě pravé schopnosti a síly a slíbila-li jsme Vám přesto psáti o divadle, je v tom kus oběti.

Oceňujte ji, prosím, neboť jako ve všem, budu dávati v těchto statích spravedlivě své nitro.

*   *

*

V divadle stávám se čirě divákem, dávám se docela nepředpojatě dílu, jeho vlivu a jako každý pravý divák, jsem šťastna, když je věc na jevišti dobrá. U nás, zdá se, málokdy jsou lidé šťastni, když někdo vytvoří veliké, krásné dílo. Vždycky tvrdší měřítko se bere na naši věc nežli na cizí. Nevím, je-li to dobré. Snad se utužujeme v díle a síle, ale snad se i podrývá půda růstu a vzestupu.

Ale nejlepší jsou oni diváci, kteří poslouchají se zatajeným dechem a bušícím srdcem a berou vše z jeviště jako z oltáře. Zdá se, že na ně by měl myslet básník tvořící své dílo, i herec zvelebující dílo básnicko v život.

*

První drama v mé nové funkci: *Strindberg*. Měla jsem ho vždy ráda. Všecky jeho hrůzy a surovosti v nenávisti vůči ženě vysvětlovala jsem si ohromnou schopností a vůlí lásky. Hledávala jsem místa usvědčující ho z lásky, věty překypující strašlivou touhou mít ženu něžnou, milující, dobrou, snášenlivou, andělskou. Co chcete, neštěstí určilo mu asi hysterickou společnici, poznal ono děsné, neuvěřitelné: blázeň života u svého krbu, otravující řetězy dnů a let, a z těchto okolností vznikl názor na veškeren život. Ať soudí jakkoli kdokoli o subjektivnosti a objektivnosti tvůrčího ducha, jsou asi střízliví objektivisté, epičtí spisovatelé, jejichž nitro se nerozdrásalo ve styku s postavami jejich díla. Neříkám toho ve zlém, ani podceňujícím, ale není ani méněcenným ten, kdo zakrvácel v každé své práci, jehož subjektivismus se rozlévá a třpytí, a šklebí a třese ve hře a osudech jeho lidí, ať je to Hamsun, Barbey d'Aureville, Musset anebo tedy Strindberg.

Jen kdo koho žil a strašně miloval, mohl takto nenávidět, že v děsu života se ženou promítl se vši vznešeností i nízkostí a všedností vášně denního života, tuto příšernost ve svoji představu *matky*. Jistě je to případ řídký, takto vystupňovaná zloba a neřest, seskupení neřesti, jako vykrystalizované, aby se v ní všechno zračilo ukrutně a znatelně a nesmiřitelně, bez jiskry milosrdenství a možnosti východu z tohoto prokletí.

Pelikán Strindbergův druží se k ostatním jeho dílům sourodě. Je pln hysterických scén, po nichž, zdá se, že již není pokračování možné, ale po hysterické scéně vždy je možná v životě ještě vaření krupičnou kaší.

A trud a stín a zápas bez mezí. Herci vesměs dostávají se statečně do hysterických křečí hry, jakož i režie. Vítr se honí v zimním pokoji, záclony se vzdouvají jako při otevřených oknech, čirá tma v komnatě a oknem zvenčí jakési pronikavé světlo osvětluje postavy a děs šlehá nervy, jako v blázinci na koridoru.

A jedna tragická, veliká chyba Strindbergových děl, smutná, jako asi byl jeho život a pro diváka bezradná: i hysterické bytosti zachycoval jedině ze zlé stránky, a přece osoba hysterická dovede vedle zločinnosti tvořit hrdinství, vedle děsného zla vykonat dílo světe: právě ona podivná podléhavost vlivu je charakteristická. Ale Strindberg člověk i básník byl zoufalec, štvanec černého skutku *ženy*, jež mu otrávil život.

*

Lva Nikolaje Tolstého: Ona je vším vinna, je venkovský ruský obrázek, který chce patrně ukázati povahu ruského sedláka vlivem neblahé vodky. Když jsme byly děti, říkávalo se: „Plakal bych sekané sklo“. To znamenalo zármutek až srdceryvný. Vzpomněla jsem si toho rčení před výlevem duše těch ruských lidí. Sekané sklo by člověk plakal nad Ruskem, nade vším, co mělo vinu na dnešním jeho strašlivém rozvratu. Je v těch lidech tolik příčin k možnosti zkázy při vši vnitřní ušlechtilosti a citovosti, kterou Tolstoj demonstroval fabulí i závěrem věrně podobným kapitole z *Bídníků* Viktora Huga o biskupu Bienvennovi a galejnímu otroku Jean Valjeanovi, jenže tam ukradeny byly dva stříbrné svícny, v ruské vesnici dva kornouty čaje a cukru. Hrání bylo výrazně, jen Míla Páčová méně pronikavě a vytrvale kdyby byla plakala. A ta prázdná díž byla příliš viditelná. Scénická výprava obou her od Vlastislava Hofmana působila pěkně, zvláště závěr, požár v *Pelikánovi*, skýtal až podivuhodné iluze.

Hagenbek od Fráni Šrámka je veseloherní portrét a drobnomalba z pohraničních hor, kam básníka zavedla vojna. Postavu hlavní vytvořil pan Vydra tak znamenitě, tak přiléhavě, že bychom ji od skutečného generála rakouského nerozeznali. Hrání bylo všeobecně dobře v díle jistě bystře odpozorovaném, ale básník příliš omezoval své líčení na vtipné drobnosti, opomíjeje onoho mohutného rysu nadšení, strhujícího ve chvíli kritické *naše* lidí v cosi nebývalého. Jak krásná je rozmluva generálova s nemocným poručíkem, jenž mu líčí minulost strašné bitvy. Ale že utíká Jeho Veličenstvo, že již doopravdy vše prasklo, budilo jediné grotesknost a nikde se neprojevil u našich lidí rozmach radosti a osvobození. Důstojník, hlídající generála, hlídá ho dále celý druhý akt u zavazadel před sanatoriem. Třetí akt je napsán nikoli aby nám ukázal paní generálovou a dcerku, které bychom si snadno představili, a jež nemají vztahu k dílu, ani aby se ukázal švižný pan Kovářík, leda má-li býti symbolem budoucího bolševictví, ale zdá se jen proto, aby generál dovršil svou rychle se vyvíjející metamorfózu v republikánského generála.

Ano, naše armáda bude čistá a nádherná za 50 let, až z ní všechno rakušáctví vyčichne, nebude-li do té doby odzbrojeno a zabezpečen mír na světě.

(*Ženský svět* roč. 25/1921, č. 1, 25. 1. 1921, s. 17–18; rubrika *Divadlo a hudba*)

Nové hry

Devalova veselohra *Nerozhodná* zjevila nám sice trochu půvabů z rozpačitého milování ženina a dobývačného úsilí mužova, ale příliš nerozesmála ani nepobavila. Vedle mne seděl či stál asi desíletý klouček, přitisknut k matčinu sedadlu na balkoně, nudil se, ale když přišla scéna, jak Nerozhodná navštíví jednoho z nápadníků a rozvine se flirt, a tedy demonstrována konečně láska, tedy konečně rozhodnutí Nerozhodné, nasadil chlapeček maminkino kukátko a

očí nespustil z jeviště. Bavil se až ke katastrofě. A zdálo by se, že pak byl konec, že si tedy Nerozhodná *vybrala*. Ale ještě scházel třetí akt.

Stává se, že neví žena, kterého z nápadníků si vyvoliti, i třebaš váhající neví, kterého hlouběji miluje, rozhoduje-li v rozhodnutí láska, ale když zvolí, tedy zvolí. Ale v naší veselohře právě zvolením hrdinka prohlédla, že miluje druhého. A třetí značně zdlouhavé jednání ji přivádí k němu, aby spolu odcestovali... Je-li tedy onen druhý ten pravý, nevíme, protože opona spadne a je konec. A chlapec náš unaven zatím usnul na rameni matčině...

Paní Sedláčková byla roztomile svůdná a barva pokojů kouzelně harmonovala s úbory, jako na *Ideálním manželu* od Oscara Wilda v Národním divadle. Tento elegantní svět, plný vtipu a gracie, a především dobře udělaná komedie má vždycky své vděčné obecenstvo, sledující zápletky a mající zálibení v duchaplných hovorech, a rozvíjení se klubíčka. Paní Kronbauerová činí opravdu veliké pokroky a také všechny ostatní postavy byly podány vzorně.

*

*   *

Šla jsem poprvé na Rollandovy *Vlky*, které snad již každý viděl a sešla jsem se se sociální scénou. Divadlo hlediště vypadalo docela nebývale. Skutečně. Tiše. Tak jsem nějak cítila, že jsem mezi svými. Chovali se skromně, poslouchali zbožně. Divadlo bylo jako chrám. Lože plny, sedadla až ke stropu, obleky vkusné a jednoduché.

Řečník promluvil o krásné myšlence sociální scény, o stavbě nového divadla... Hle, idea, idea učinila z návštěvníků ideální obecenstvo... Všude posvátnost, pořádek, v šatnách po představení, div divoucí, nebývalost. Je to tentýž lid, s nímž se setkáváme na ulicích, v tram, všude?

Ano, tentýž lid... Ale žel, nevěřím, že by setrval v oné laskavé nadšenosti navždy, a spokojil se s jednou cenou. Přece jen se dívá jinak z loží a přízemí, a poslouchá nežli z poslední galerie. Nadšení není vytrvalé. Ale, bude-li mít sociální scéna ono divadlo, proč je nutno se oddělovati, třídit, je mi záhadno, pak jistě rozluští si vše moudře.

*   *

*

Bohatýrská hra *Les Butorset Et la Finette* od Francois Porché, přeložena Jaromírem Jahnem dokonale s krásnými rýmy, až příliš znějícími v nekonečných pasážích slovních, dávána pod názvem *Čapka a Šišák*, za režie pana Hlavatého s krásnou scenerií Hofmanovou na Vinohradech.

Vlastenectví, a mnoho, mnoho slov. Tehdá v době války každé horoucí slovo podmaňovalo a rvalo nás všechny v nadšení. U nás, ovšem, ve bylo tajné a pod rouškou, ale tam

bylo možno útočiti na cit a vlastenectví přímo, a zdá se mi, že nebylo nutno pracovati takto se symboly, že ještě účinnější byli by opravdu lidé a jejich žhoucí cítění.

K čemu Finetta, princezna, a rozkošnické milieu, k čemu okolky, když byla možnost sáhnouti do živého, do ran, přímo, do vášní, do útočnosti vůči nenáviděným Boches. Případá mi vše vypentlenou, pseudoslavnostní hrou na vlastenectví plnou krásných proudů slov...

A paní Ibová, motýlek Francie, povídá a básní a je krásná a vzletná a mluví, a krásný František páně Karenův je pomilování hodný hrdina...

A vše šťastně se končí, jakož i ve skutečnosti se končilo, a v tom je ovšem pro diváky nejvyšší dosti učinění a sláva.

*

*   *

Dvě naše premiéry, Čapek a Fischer, zdar a nezdar. Prvé kusem štěstí, ale druhé konečně nikoli neštěstím. Otokar Fischer, zamyšlený citový romantik, učinil jedinou, ale hlavní chybu: nedomysliv své dílo, napsal je. A v onom neobyčejně poetickém a pro rozpětí básnického snu jako zrozeném prostředí v Klementinu pod hvězdárnou v knihovně, děje se cosi nedosti určité vtěleného, zjasněného. Jste chvílemi v rozpacích a nevíte, je-li to láska nebo rozpor, mezi dvěma milenci, jako ona *Nerozhodná* Devalova; co blouzní Ljuba o Rusku by přece neznamenal pohromu v jejím poměru k milenci Jiřímu. A byť to bylo i bolševictví, ale není ani jasno, není vysloveno, co Ljubu strhuje, zdá se, že by láska přišedšího, *přicválavšího* Jiřího byla vyrovnala... Proč ne pokleknouti na hrob matčin? Proč ne procházeti se po glóbu věčnosti? Ale překážel-li jemný Frank? Bylo to proto? Nebylo. A volby a politika? To vše se potácelo, a nekrystalizovalo. Ale i pohroma dá možná sílu pro jinou práci.

Náš utopista Karel Čapek sáhl zato do živých pramenů úspěchu. Řekla jsem utopista, ale to jen platí na okamžik. *R. U. R. (Rossums's universal robots)* je znamením dne a plní divadlo. To Čapek chtěl. Jeho drama je napínavé, budí senzace, záchvěvy, nahoře na galerii zděšení a němý úžas... A to Čapek chtěl.

Blesky vtipů a citu a přírody a náboženství až biblického, to vše skládá obraz úspěchu. Nic není opomenuto.

Vzpomínám jeho mladistvého výtvoru, *Loupežníka*, a vzpomínám, jak jsme zamlada před školou chodily do Kinského zahrady a budily vrátného a o páté ráno běžely nahoru a hrály si na loupežníky... Tolik jsem oné bujné epizody studentské vzpomínala při poetické hře Čapkova *Loupežníka*, kdy ptáci trylkují, milenci se snoubí a nešťastné opuštěné ženy se vracejí domů a pronásledovani rodiče se bezradně potácejí u domovních vrat, a střelba, a úžasný biografický sen...

Ale roboti v *R. U. R.* wellsovsky zkonstruovaní mají sílu rozrušiti a šlehy a laskavé vtipy a básnířské barvy: rozhřejí a dobře obecnstvo naladí.

Třetí akt je trochu zdlouhavý a hlučný, onen stařec, jediný zbylý člověk, nekonečně vyvolává totéž: touhu po člověku. Konec spasí lidstvo, láska probudí se dojemně a vítězně v pátku robotů, jimž jejich tvůrce, lékař, vexperimentoval i duši.

Karel Čapek je jakési umělecké enfant terrible básnické a praktické zároveň... Co nám ještě vykouzlí? Buď román trosečníků vzducholodi, neb podmořské drama neb nadvěčné neb veselohru z Merkuru...

(*Ženský svět* roč. 25/1921, č. 5, 25. 3. 1921, s. 82–83)

2. Ankety, úvahy a autoreflexe

V dálce

Býti příliš daleko „od nás“! Nechat se unášet dojmy cizích velikých měst, divných obřadů, náladou ohromné, tiše plující řeky a jejími zajímavými břehy, viděti města s jejich poklady a uchvacujícím životem, odevzdati se moři a pustině a zase moři a zázračné kráse břehů, putovati osamělá v cizích městech...

Býti tak daleko a v okamžicích vzpomínání uvědomiti si onu dálku a veliké ticho nade všemi boji a bolestmi života *doma*.

Podivný je onen pohled z dálky...

„*Proč, proč,*“ ono slovo náhle vyvstane zoufale z myšlenek upínajících se ke všemu, co je *Naše*.

Člověk cítí velikost ciziny, prostě ohromnost všeho mimo nás, ohromnost nepostrádající jistě malicherností, hříchů a sentimentálnosti, ale u nás, u nás, jak všechno v *malém obzoru*, vyvstává zveličené, zkarikované a zbytečné.

Proč? Ono *proč* trčí ve vzduchu jako neúprosná hrůza.

Proč je v nás více slabosti nežli síly, proč nejdeme odvážně vstříc vítězstvím?

Proč místo nadšenou prací naplňujeme náš svět záští, a kde vyskytne se veliké dílo nebo lepší, tupíme je, nejen dílo i sebe tupíme, druh druha, bratr bratra, a pak kdekdo nosíme na sobě pečeť bezecti. Není ceny pro nás v nás.

Připadalo mi sentimentálně smutné všechno, co jsem si připomněla. Nezdramo je u nás. Kde je vina? A proč je všechno takové?

Což není možno dosíci výsledku umělecké práce, krásného občanského zdmru cestou jasnou, poctivou a nezávislou?

Býti sama uprostřed ciziny a míti odvalu procítiti všechny rány a křivdy a hříchy domova!

Schoulila jsem se někdy před bouřlivými vlnami a nekonečným obzorem v studu pro bezmocnou *nemožnost* všechno „u nás“ zvednouti k cíli vlastní krásy a uplatnění, zhasnouti štvavé činy nekulturních snah a falešných hesel, pro bezmocnou *nemožnost* dáti pravé světlo věcem a činům, pro smutnou *nemožnost* vytvořiti vítězným gesto spravedlnosti a veliké ušlechtilosti.

(*Kalendář paní a dívek* 1911, s. 122–123)

Letošní jaro

V modrém večeru chladném a pokojném jsou již přítomny předzvěsti jara, letos opožděného a takového neznámého jara. Obrisy Hradčan na zazelenalé obloze rýsují se jako jindy, nad Petřínem svítí srpek jako loďka kolébající se v oblacích, svítí jako jindy, a přece letos vše je dotčeno do hlubokosti duše osudonosnou, v rozpětí netušenou tragédií...

I jaro...

Druhdy v pátou neděli postní *smrtnou* naše venkovská mládež slavnostně vítají jaro jako symbol života, vynášívala a potápěla *smrt* radostně a s jásotem, že odchází, že ji vody unášejí daleko, daleko do nedohledna... Ovšem Mládí a Smrt je cosi tak neslučitelného, skoro pojmový protiklad...

A jaro je doba mládí a života: podběl vykvétá, jaterníky se zamodrají, jívky vyrážejí kočičkami pro neděli *květnou*, a již blatouchy zlaté jako dukáty zasvítí, stráně zavoní fialkami plny slunce, petrklíče nad sametovými lodyhami skloní jemně žluté koruny... Tolik zlata zazáří v přírodě, neboť sama nebesa otevrou pokladnice svých živototvorných světél a zřidel, aby udělily barvy kamenům, kovům, vzácným drahokamům, vzrůst rostlinám, rozmnožení živočišstvu a sílu a mohutnost nejvyšší bytosti samostatné s darem rozumu a svobodné vůle.

A travou plnou kvítí pokryjí se stráně, zahrady vykvetou, hřbitovy se zazelenají, za každou zdí objeví se kvetoucí větev, za každým plotem zabělají se ovocné stromy v květu aзарámují oživenými ratolestmi domky a chalupy. Ale kolik stromů se již nevzkřísí, kolik korun sežehly požáry, a kolik domků trčí k azurovému jarnímu nebi bez života v zříceninách.

Jaro je Vzkříšení života, útok na vše bolestné a slabé, aby překonalo nesnáze a rozpaky pro vítězství síly v bouřlivosti tepající mízy.

Proto bývalo zaznamenáváno na jaře tolik sebevražd, proto na jaře rozvíjí se tolik nových svazků a utváří se mnoho velikých cílů. Letošní jaro pomíjí však osobních strážní i vzletů: vše intimní je zastíněno a přidušeno nesmírnou symfonií Smrti.

A větry zakvílí jako ze všech moří a ze všech světů, větry rozletí se jako písně námořníků, horalů, rolníků, dělníků... A zároveň s větry jako jejich vlajky poplují nad zeměmi oblaka...

Když srdceryvně vítr zanaříká, — — — táhlým hlasem se ozve krbem ke stolu, víte, že Meluzína kvílivě žebrá pro své hladové děti, její ston opírá se o skleněné tabule oken, její rozedrané roucho šlehá vzduch svištěním bičů. Ze síní a vrat vycházejí ženy nesouce v hrstích mouky a otevírají ruce jako v obřadu, aby vlna větru sebrala bílý, dobrý boží dar a zanesla jej hladovícím Meluzíniým dětem. Mouka rozlétá se v tisíce, tisíce částechkách po křídlech větru, a dlaně žen zasvítí jako prázdné kalichy... A na chvíli Meluzína umlká...

Ale jara letošního, nevíme, kde květy pokvetou, kde v potoku čirá voda poteče, a pomněnky mezi mátou vonnou a kadeřavou se zamodrají, nevíme, kde budou záhony a kde hroby, neboť zahrady a pole proměňují se v hřbitovy... Nevíme, kde zastřeny budou obrazy smutečným fialovým rouchem, kde trčeti budou kříže k nebi a města potažena budou černým sukem, a proto zapomínáme na pohádky, ač je patrné, jak do nejstrašlivější skutečnosti zapouštívají své jemné kořínky, jako podivuhodné orchideje do vzduchu.

Jak ptáci letos budou zpívat? Za léta a léta přijímají melodie chorálů chrámových, šumění řek, hukot vln mořských, šelest stromoví, písně jejich jsou složeny z množství jednotek hudebních země i nebe... A jaro je zdroj písní, neboť je naplněno tlukotem srdcí...

A letos, neulétnou-li poděšení pěvci před hroznou disonancí zvuků? Nebo srdnatě budou přijímat do svých rejstříků novou, zcela neznámou harmonii?

A člověk – co stane se v jeho duši v slavnosti letošního jara, až spatří otevřená nebesa, až uslyší píseň pramenů a ptáků, až rozkvetne země? Bude-li kdesi ve změti krvavých snů vzkříšen konečně vše přehlušující hlas života?

Nade vším, nad rozčerenými, zraněnými vodami, nad rozechvěnou, otrásající se zemí, nad městy a luhy, nad zříceninami a hřbitovy – – kdy ozve se hlas života?

Svatí, kteří žili mezi námi, jsou přítomni dnes v našich modlitbách... A vědí a slyší nás... A vyslyší-li nás?

V pohádkách hrozné zlo působívá ropucha ležící tíhou svého otravného těžkého těla na zdroji zdravé živé vody, ale přichází vysvoboditel, zabíjí ropuchu, dává svobodu křišťálovým pramenům a životu a kráse života...

Jaro přichází, nové jaro neznámé, bolestné svou krásou a vzcností omamných životních sil... Opravdu je *možné*?

A *Člověk*? Rozluští si jsoucnost jara, nebo jaro jsoucnost člověkovu?

Kdy konečně spoutána bude triumfující Smrt a kdy jako chorál lidský a božský ozve se hlas Života?

(*Ženský svět* roč. 19/1915, č. 6-7, 25. 3. 1915, s. 88–90.)

České spisovatelky za války

Kronikář *Národních listů*, píšící ve večerním vydání listu zajímavé pražské kapitoly válečné, věnoval jednu z kapitol otázce, jak působila válka na práci spisovatelů a učinil dotazy i u našich spisovatelek. Z nich odpověděla Růžena Jesenská:

Vydáno mého nebylo v době války ničeho, ani jsem neučinila pokusu o vydání knih, které mám připraveny. Doba tato, těžká a významná, činí obraz toho, co jsem napsala tak nepatrným, a toho, co mám v rozvrhu, tak složitým, že při nejlepší vůli nelze ničeho konkrétního stanovit. Vím, že uznáte toho důvod.

Růžena Svobodová: Pracuji po dobu válečnou na svých *Sebraných spisech*. Měly býti vydávány od minulého podzimu. Čtyři svazky (dva díly románu *Milenek*, nové vydání *Černých myslivců*, kniha *Z krajín mladosti*) jsou již vytištěny. *Unie* odkládá jejich vydávání na lepší časy. Pracuji nyní na nové knize pro děti, na nové, nepokřtěné knize prózy, s podtitulem: *Kniha o manželství*, připravuji knihu své korespondence, chystám si materiál ke knize autobiografické. Napsala jsem povídku *Přišel den*, která počne vycházeti v příštím čísle *Květů*, dětskou povídku *Vajíčko*, otištěnou v prvním čísle *Ženského světa*, a dětskou povídku *Přítel*, uchystanou pro *Zvon*. Ovšem melancholie smutných časů leží na všem, krvavá oblaka často zastiňují slunce a vzduch slaný slzami nedává volně vydechnouti. Naděje v budoucího člověka a v budoucí lidství je ještě bezbarvá a beztvářá a její mlhavou podstatou nelze se dosud utěšiti.

Božena Viková-Kunětická, která vždy celým duchem věnovala se otázkám veřejným, a tedy i nyní je zajisté hluboce interesována velkým dramatem, v němž rozhoduje se i o budoucnosti naší, odpovídá: Nic!

(*Ženský svět* roč. 19/1915, č. 8–9, 25. 4. 1915, s. 140)

Do roku 1916

Jako dosud nikdy stála jsem zamyšlena a pohnuta u okna o půlnoci podivuhodné noci, poslední v roce, a ponuré údery mikulášských hodin odbíjely dvanáct, každý tón jako třesnutí mečem, nebo zalkání polnice, nebo houknutí dělové rány. Jsou variace takové sebestopší melodie dojemné v památné silvestrovské noci...

Ulička byla prázdná dole, zkroucená jako ještěř, střechy se třpytily, světla chvěla se klidně jako připoutaná k cestám a domům... Vysoko jiná světla tiše zářila... Obrisy královského hradu a druhých věží nesly se slavnostně nad skladbu střech... A pak náhle, jako by se tma chtěla státi nejhlubším dnem noci – všecko se ztratilo, a jen světla zářila jako nad propastí nebo jako na tmavém moři...

A já jsem viděla té noci daleké končiny moří tam na severu se všemi kouzelnými proměnami světla a mlh a ostrovů, sličné pruhy země boží, plné květů a lesů a zahrad, byl les, který mi se zjevil s miliony konvalinek, a vím, bylo to u Kyjeva v onom krásném lese na břehu Dněpru... A zase – plovla jsem čirou modrou hladinou moře u Rujany. Jak tam bylo volno a

bezpečně ve vlnách moře... A jakési lekníny, celé věnce leknínů jsem rukama připínala k loďkám, na nichž kdosi hrál na loutnu...

A náhle slyším chorál, zněl vznešeně a spravedlivě, vidím vybledlé fresky a svítící mozaiku, kterýsi drahý chrám křesťanský. Hle, lidé se tam pokořují Bohu nejvyššímu, varhany znějí... A není to již chrám, ale step – daleká step... Ohromná řeka se valí. Po břehu toulají se tlupy volných, šťastných lidí... Zvolna před nimi krácejí velbloudi. A proměňuje se vidina v ohromnou loď, v koráb pyšný a radostný na oceáně... Jak bezpečně pluje, jako lastura, požehnaná božími příkazy věčné lásky... A na břehu, kam ona loď pluje, hrají si děti, mají bílé košilky a bosé nožky a pouštějí draky vzhůru, zpívajíce o věčném mládí...

A mé sny té noci velmi se tříštící dovedly mne v měřítu drahou a slavnou... Aja Sofia... Jak jsem tam kdysi zbožně a ohromena nadlidských dílem krásy stála, pokorně a oddaně – a vzápětí zjevila mi se remešská katedrála... A naše evangelium... A dívala jsem se pozorně a vidím, čtu písmo. A byla to *obloha a hvězdy*...

A v tom znamení spatřila jsem celý svět jako v zrcadle... Od čedičových sloupů do křídových skal bledých břehů, do olivových hájů, kde svatý František z Assisi bloudil, do trosek starého Říma až k bolestným Madonám a roztouženým snům ztracených rájů...

Všecko se mi zjevilo té noci, jako by silně zhuštěno a zpřítomněno, všechna náboženství, všechny krásy, všechna šílenství člověka, všechny pohromy, všechna vítězství a vztyčené Babylonské věže k Tajemství i všechny hříchy a pošetilosti a hrůzy, křídla i okovy, rány i okrasy, bouře i klid. –

A není to divno, že se mi zjevily takové účty člověčenstva v noci z letopočtu 1915 v rok 1916.

A když byla tma, tma a ticho, pouze v mé duši ticho, spatřila jsem srdce, *malé, drahé srdce*... A slyšela jsem jeho tlukot... Bylo to jako přízrak...

V ohromnosti takový silný a neobyčejný, vzrušující zjev... V té chvíli zaburácel vítr. Byl jako píseň nějaké vzdálené plachetní lodi, která pluje po moři, nebezpečném moři – a zpívá...

Zjevila se mi naše země jako vyrýsovaná v temnu –: hory, řeky, poklady, skály s paláci a zámky a hrady, města, vesnice a pole, daleké zahrady a lesy, krása srdce, žhavého srdce a píseň jakási hluboce zněla z onoho hlukotu, a věnce paží se tměly a ovocné tiché sady svítily květem a písňemi ptáků...

A z kteréhosi posvátného vrchu vycházel průvod, nekonečný průvod – – Bože – šly tisíce a tisíce rytířů a někteří na koních, jejich štíty svítily a přilby svítily a meče zvonily a kopyta koní zněla... A šli a šli a šli jako řetěz cestami podél jabloňových sadů a vesnic a

hradů... A jednomu rytíři kolem sličné tváře chvěla se jakási bledá zář jako na obrazech mívají světci. A jeho meč byl vzpřímen v jistém vítězství...

A nebyl to již přelud... Onen světec stál uprostřed ohromného, nepřehledného vojska... A meč zmizel... A místo meče držel v ruce prapor...

A černou nocí prosvítila duha, tak slavně pruhovaná a svítící, jaké nikdy nikdo neviděl...

A světec svíral v ruce prapor... velikého vítězství a míru...

Řeky, moře, země, hory, prostor, nebe, slunce – všechno poklekalo a miliony poklekaly jako veliké, přísežné, posvátné ujištění – *věčného míru* člověka s člověkem a se světem, který byl dán lidem dobré vůle, aby na něm žili v přátelství a v dospívání k vysoké kultuře ducha vznešeně rytířského, neporušitelného...

A jen tenkrát duch a srdce člověkovo vysoce duchovité a vynalézavé dospěje stupňů nadpozemských, v oblasti štěstí a vědomí štěstí... Ne Bůh, ale *člověk* pokořil člověka, dával mu hrůzu místo klidu, smrt místo života, potupu místo vznešenosti, šílenství místo rozvahy, tmu místo jasu a záře, zmatek místo rovnováhy, svízele a neštěstí místo zaslouženého míru života! Ale onen vztyčený prapor zaručuje člověku cíl, drahý a lidský, svatý cíl, neporušený vzestup, slib štěstí... A nastane-li člověčenstvu chvíle, kdy nebude pánem své vůle, silné vůle, nechť dobrý prorok jest na světě, aby vykřikl varovným hlasem velikou výstrahu před možnou opětovanou zkázkou... Lidstvo mělo by si tvořit a jako svátost života ochraňovati v posvátných chrámech ony proroky – génie vysvobození – – Imaginární onen světec – třímající prapor kráčel oné noci k jitru... a nebyl snad pouze přeludem...

Slyšela jsem již na hranici mezi nocí a dnem jediné slovo, které se táhlo z onoho svatého průvodu vidin blanických, jako šelest vln a korun a srcí..... *člověk* ..... *člověk* ...

(*Ženský svět* roč. 20/1916, č. 1, 10. 1. 1916, s. 3–4)

Dobro života

Přirozeně dobro člověkovo je zdraví těla a duše, ovšem, ale pojem dobra života je tak složitý a závislý na dispozicích a okolnostech, že skoro každý člověk má a tvoří si pro sebe svůj určitý požadavek, nebo lépe řečeno *Sen* dobra života, neboť kolik je tak šťastných lidí, aby dobrem života byli obdařeni v plném rozsahu své představy?

Člověk je tvor s nároky, stupňujícími se s každým novým darem jeho dobra, ale lidstvo by mělo dospět po všech pohromách a strážních k velikému přesvědčení, oživenému snahou účinnou a poctivou, aby každý tvor dle svých možností byl obdařen dobrem, krásou života, aby

tato snaha stala se cílem výchovy, lidskosti, veškerého uspořádání vzájemných poměrů člověka k člověku.

Tedy každému alespoň krůpěj toho daru, jímž přetéká v bohatých pramenech poháry lidského štěstí? Aby nebylo ani jediného člověka, jehož přítomnost na světě byla marná, aby každý ohlédnuv se za svými léty, našel alespoň několik světél? Ale jak je člověk tvor ve svých tužbách nevyzpytatelný!

Jaké odpovědi došly by na jedinou otázku: *v čem vidíš dobro života?*

Svatý Augustin shromáždil názory velikých lidí o dobru života, snad i o nich přemýšlel před ohromným mořem bádaje o nejsvětější Trojici? A zjevilo se mu děcko chtějící mušličkou moře přelíti do jamky! Plný tajemství je svět...

Největší štěstí viděl Anacharsis v pomstě pro urážku, Kratés v krásné plavbě mořem, Simónidés v přátelství, Archytas ve velkém vítězství, Gorgiás v naslouchání příjemných věcí, Chrýsippos v provedení nádherné stavby, Epikur v rozkoších, Antisthenés v rozšíření slávy, Sofokles v zanechání dětí jako svých dědiců, Eurípídés v majetku krásné ženy, Palaemon ve výmluvnosti, Themistoklés v původu vznešené rodiny, Aristeidés v pozemských statích, Hérakleitos ve velikých pokladech, a kdybychom pátrali dál, našli bychom v pokračování tisíce nových odpovědí charakterizujících duševní stavy různých lidí. Čím ubožejší je člověk, tím skromnější je jeho přání, které vyvolává často jen jeho okamžitá situace. Kolikrát řekl by znavený člověk místo všeho hledaného a uvažovaného: dobro života je nerušený spánek, a hladový přál by si dosyta mít jídla, jiný opět čistoty obleku, koupele, klidného příbytku, ticha, života na venkovské samotě, snad i smrti...

Ale jsou tužby lidí, kotvící především v psychickém založení, někomu je největším požítkem společnost a ve společnosti dominujícím tónem vlastní osoba, jinému osamělost, krása přírody, zajisté mnoho lidí vidí nejhlavnější dobro života v harmonickém svazku s milovanou osobou, a opět značný počet je těch, jímž právě proměna ve styku přátelském i milostném je žádoucí, víme, jaký význam přikládají ženy oblekům a triumfu své krásy, kdežto někomu je úspěch práce nade všechny rozkoše světa, jinému nashromážděné jmění, uctívání vlastní osoby, loupežník vidí nejvyšší dobro v množství kořisti, patriot ve šťastném osudu své vlasti, rodiče ve zdaru svých dětí, a dnes – kolik odpovědí by se krylo v jediném silném přání lidí, a byly by to dvojí odpovědi: pozitivní a negativní, světlá a tmá dle toho, zůstala-li komu víra v dobro života nebo je-li navždy pohřbena.

Člověk v složitosti psychické je harmonie i disharmonie. A tak bude vždycky, neboť člověk nestane se nikdy Bohem, byť se přibližoval svému vzoru, vždy bude v duši lidské zápasiti dobro se zlem, a proto bída se štěstím.

Byli od nepaměti veliká slova, moudré knihy a vyvolení lidé, kteří pomáhali člověku v onom boji proti zlu, proti tomu, co ho ve vlastní duši ničí. Tak vznikala náboženství, slavná písma, eposy, vzrušení, veliké reakce po hýření, touhy po míru z válek, prostota po přepychu, modlitby po rouhání.

Čím více má člověk potřeby a schopnosti lásky, tím více nenávidí rušitele lásky, čím větší cítí krásu v míru i životním klidu, v němž daří se práci a rozkvětu krásy, tím je mu odpornější ten, kdo seje rozpory a nesváry, čím je v člověku pevněji zakořeněn zákonitý pocit vlastnictví a úcty k cizímu majetku, tím více štítí se skutků násilných.

A člověku je zapotřebí opět člověka, v němž vykrystalizovala veliká síla výminečná, zrovna nadčlověcká, aby porušenou rovnováhu duševní vyrovnal, aby propastem duše celého věku rozžal hvězdy záchrany, aby dal vznešenou výstrahu tonoucím.

Vzpomeneme-li slov Buddhových: „Buďme neobmezeně milosrdní vůči všem tvorům“, Kristových „Milujte nepřátele své“, a zní-li zákon mravnosti a humanity „Buď šťasten, jak možno, ale ne na úkor svých bližních“, cítíme, že dnes, právě dnes je svrchovaný čas, aby vzešel člověčenstvu prorok, větší a významnější všech minulých, aby pověděl lidem hlasem velkým, všem lidem ubohým i mocným, co je krása a dobro života, kde a jak možno nalézt a rozluštit cíl oněch lidských práv a podmínek života, aby rozsvítil odvahu a nadšení pro dobro a krásu života a vnuknul člověčenstvu sílu odporu proti všemu, co ničí jeho vzlet a pokrok, co působí rozklad v jeho veliké, jasné syntéze štěstí.

(Ženský svět roč. 20/1916, č. 17–18, 25. 10. 1916, s. 370–371)

1917

Ručičky na hodinách se sbližovaly, malá již vztyčená jako čekající, a druhá zvolna přistupovala k ní a jako by náhle narostla – spojila se s pravou v jedno zvednuté gesto sepjatých rukou k nebesům.

Viděla jsem v onom okamžiku půlnoci, ve vteřině splynutí, provázeném dvanácti údery, oznamujícími příchod roku 1917.

V hluboké, proslzené tmě tráslo se několik světél, zmítaných větrem. A bylo veliké ticho. Jen vítr hučel v mollových akordech. Nikde neozvaly se písně, mlčely zvony, hudby ustaly, smích strnul v němou grimasu, jen vítr hučel v zádumčivých, mollových akordech nad Prahou.

Těm, kdož bděli střízliví a vzrušení v černé noci, zjevovaly se velmi živoucí obrazy, jednotlivci, skupiny lidí, průvody jako mraky, vzletná gesta, ponuré stíny, těžké, tragické scény na nesmírném jevišti světa.

Jistě oblaky společných myšlenek vypluly oné noci nad širý svět a miliony rukou zvedly se v posunek rafijí hodiny půlnoční.

Neslyšíte-li někdy v nejtišším tichu, jakoby z hlubiny studní neb ode dna jezer nebo moří, nebo z vrcholů horských nebo z bludiště lesů nebo z opuštěných chrámů nebo z poledních polí nebo z bezhlasých pouští, neslyšíte-li někdy tajemná slova? Halucinovaná, tajemná slova?

I já je uslyšela oné noci, počínající nový rok. Odkud vycházela, jako zdroj svěžího pramene?

Rozsvítila jsem a stále zněla ona slova, nezaplašena světlem.

Přede mnou na psacím stole ležel novoroční obrázek Viktora Strettiho: naše krajina, drahá krajina, Říp s kapličkou na vrcholu, jako symbolický prs matky země na obzoru, vpředu Boží muka na rozcestí a sedlák u pluhu, orající s párem koní, pozdravuje záři slunce, hrnoucí se rosou nebes k milované úrodné půdě. A nade vším klene se slavně a všetecky oblouk duhy.

A onen hlas zní stále tajemnou půlnocí:

„Nepozbývejte svaté, povznešené víry v lepší budoucnost!“

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 1, 10. 1. 1917, s. 1)

Anekdoty

Nikdy tak zřejmě se neosvědčil onen rys české povahy, jako v době války: humor, šibeničný humor, ono švandovství, jež neopustí českého člověka ani pod útlakem čertů a ďáblů, ani před stínem kličky provazové.

Tvrdý, bezohledný útlak třistaletý nezdolal naši houževnatost, našeho národního vědomí, našeho odporu k panství habsburskému, a když uhodila hodina, a naši lidé se ubírali do hrůz válečných, zavanul v onom těžkém uposlechnutí příkazu jeden dech, kterým se odpoutávala duše všech od cizí vůle našich odvěkých tyranů.

A za ta léta, přes všecku víru ve vysvobození a šťastný konec, kolikrát sevřela nás stísněnost a bázeň před možností zdaru německé urputnosti. Jak jsme v napětí hleděli k Paříži na podzim 1914, kdy již chrlič na Notre-Dame slzy cedily nad drahým městem, jak s hrůzou jsme zatajovali dech v nezdaru Ruska, jak trpěli jsme každým zhroucením rozmachu našich přátel a spojenců, jak poslední zoufalý pokus Prusů nás znepokojoval, aby nebylo ublíženo Paříži, a přece — v těch dobách strádání, bolestí a úzkostí a hořkostí a vzteku — blýskalo se u

nás vtipy, anekdotami, veršíky, písničkami pružně a s potměšilým švihem, tak do temna stínů, do mraků, do povahy a násilnictví a prolhanosti Martiniců a Černínů, zločinnosti Bedřichů a nejapnosti Karlů a šílení Prusů.

Nastávaly pauzy ve chvílích, kdy bylo nejhůře, jako by člověk oněměl, a měchy Švandovy již docela ztratily dech, ale ne na dlouho.

Uprostřed debat a velezrádných řečí náhle padlo slovo: „A nové anekdoty?“ A již tu byly. Neobešel se bez nich přátelský hovor, rojily se a jako prskavky litaly do výše a dálky. Ani radiotelegrafií by se rychleji nebyly dostaly z Prahy do dalekých vlastí, bez tisku a papíru. A jak zvedly často zlou náladu ty šlehy a ten zdravý výsměch!

Zraky zřely těmi fantaziemi správně France Josefa konzervovaného v ledu, i před trůnem nejvyšším v průvodu ostatních hlav z boží milosti, uši slyšely neomylně ozvěnu odpovídající rozpadávajícímu se Rakousku, a naše všechny smysly škodolibě se vzpružovaly pod dojmem kejklířského tažení v parádě k Verdunu všech potentátů ústředních mocností se symbolem, jemuž se na věčné časy říkati bude Uzurpátor (zpětně čteno Rota Prusů).

Jistě blahodějně byly ve zlých časech tyto jiskřičky. Škoda, že jsme jich neuchovali na památku!

(Knihomil roč. II., 25.4. 1919, sešit 8, s. 152–153)

Vtipy a „vtipy“ (Z válečného zápisníku.)

V prosinci 1914.

Nade všecko je slavný císař Vilém; před ním na kolena rakouská šlechta, na kolena a sám Pán Bůh, jenž mu dává vnuknutí. Vilém je všudypřítomný – ve Flandrech, ve Francii, v Prusku, v Polsku, ve Vídni.

Do Vídně jezdí neustále ve fantazii našeho lidu, arcikněžna Zita po něm střílí a hází vázami, následník trůnu Karel František Josef se vrhá na kolena před císařem a volá pro mír, a všechny arcikněžny si velmi naříkají. Ale Vilém vždy všecko urovná a když se vrací Čechami do Berlína, otáčí se v Praze zády k okénku, aby našeho města nespatriil, tak je nenávidí, a vyjádřil se, měla-li by Praha patřiti některému knížeti ruskému, že ji rozstřílí, aby kámen na kameni nezůstal.

Jen Turka na Karlovu mostě prý ušetří, protože jsou Turci spojenci a zahájili svatou válku proti d'aurům. Jak se srovnají ony sporné pojmy, bylo by zajímavě zvědět. Svatá válka je možná jen proti všem křesťanům. A každý národ, jenž pomáhá Turku, má býti dán do klatby

dle církevních zákonů. Císař rakouský má titul krále jeruzalémského defensor fidei. A 1. prosince daroval nově založenému rakouskému výboru pro turecký půlměsíc 50.000 K z nejvyšší soukromé pokladny. Rozhřešení mu dá z toho asi protestantský císař německý.

2. prosince píše *Neue Freie Presse*: Největší událostí ve vládě císařově jest semknutí se s Německem až do zkoušky ohněm, až do plného lesku válečné pospolitosti.

A *Reichspost* napsala: Co budoval dlouhý panovnický život v utrpení a v odříkání, dovršil 67. vladařský rok císařův: vítězství spravedlivé věci Habsburků a štěstí jejich národů!

Neues Wiener Journal: Láska, kterou císař zaséval po lidský věk, nese nyní ovoce. Z této lásky vycházejí pyšné armády mocnářství, které po boku branné moci Německa naplňují dnes svět úžasem svým skvělým bojem proti barbarské přesile!

O pádu Bělehradu v den 66. jubilea císařova píše *Neue Freie Presse*: Zmije pocitůje nyní železnou podešev našeho vojska na svojí hlavě a kopanec po kopanci se jí zasazuje, aby pro případ, že by snad ještě zůstala naživu, provždycky pamatovala trestu, jehož se jí teď ve spravedlivé odplatě dostává.

Tedy všemi zvony se po městech vyzvánělo – Vídní počínajíc, proslovovány řeči ze stupňů radničních, školních, koncertních (i u nás), děti měly prázdnou. Prapory, slavnostmi oslavoval se vstup armády rakouské do Bělehradu.

Jaký úžasný národ jsou Srbové!

Veliký německý učenec Werner Sombart ovšem v listopadu napsal památná slova německé kultury o malých národech, které včetně Japonska úplně pro něho odpadají z úvah válečných, pocitůje osobně Černou Horu jako špatný vtip světových dějin. Na Belgii hledí jako na politickou zrůdu a belgická „národnost“ měla pro něho vždy příděch komičnosti. Srbové a Japonci vyvolávají spíše pocity odporu a ošklivosti a pana Sombarta neopouští myšlenka, že se bojem s takovými národy čestné německé zbraně špiní. Píše: „Srby známe jen jako obchodníky s myšimi pastmi a jako studenty a potom z neuvěřitelně špinavých dějin jejich vladařů. V Japoncích, s nimiž člověk se musí jako akademický učitel stýkati až příliš často, neviděl jsem již před válkou vlastně lidi, nýbrž vždy jen mimořádně učenlivé poloopice. Vyvolati v sobě vůči nim lidský cit, šlo by ztěžka. Také ne jistě nenávisť. Ke psu, který se nám na ulici žene po lýtku, necítíme přece také nenávisťi, nýbrž spokojíme se tím, že jej spráskáme!“

Mommsen chtěl rozbíjeti slovanské lebky, Sombart je schopen pouze vůči Angličanům nenávisťi a jak se vyjádřil, malé národy přezírá hůře nežli vši.

A proto německá kultura a duchaplnost rozhazovala a nalepovala a v úřadech rozvěšovala lístky s natištěnými řádkami: *Gott strafe England!* Stačil by výsledek asi pro německé vítězství. A naplnila by se slova Vilémova o božím vnuknutí a pomoci.

(*Ženský svět* roč. 24/1920, č. 1–2, 1920, s. 2–3)

Jak budou voliti české ženy

Poprvé přistupujeme k volbám jako plnoprávné občanky. Volíme a budeme voleny. To jako ženy. Ale poprvé volíme také jako *občanky*, příslušnice samostatného národa a samostatného státu. A jak tedy budeme voliti, abychom vykonaly svou povinnost jako *dobré ženy a dobré Čechoslovenky*? Za kterou stranou máme jíti, aby byla nejlépe zabezpečena naše republika? Místo dlouhých výkladů uvádíme, co na otázku odpovídají vynikající mužové a ženy. Ti praví: volte dle kandidátní listiny československé národní demokracie (předseda doktor Karel Kramář).

ALOIS JIRÁSEK

na otázku, jak mají české ženy voliti, praví stručně: Národně a demokraticky.

Stejně tak stručně a lapidárně odpovídá

PhDr. JINDŘICH METELKA

senior českých politiků: Národně a demokraticky jako vzdělané Češky.

Na otázku, proč bude česká žena voliti s Československou národní demokracií píše

BOŽENA VIKOVÁ-KUNĚTICKÁ:

Národní demokracie jediná ze všech stran neohrožuje ženu ani třídními, ani stavovskými zájmy. V dnešní době hrubého přívalu materialismu a prospěchářství ona jediná ještě dovedla uchovati právo ideálu, který se bohužel stává pozvolna státním zločinem. A v ideálu spočívá přece jen schopnost vzestupu, schopnost lásky i oběti a pevné záruky mravní.

Není možná, aby současná doba zdecimovala duchovní bytost ženy tak, aby instinktivně nepocítila, že jest v sázce vše, čím dosud živa byla: rodina, národ, Slovanstvo. Není možná, aby organizační systém třídní a stavovský ji mohl znehodnotiti tak, aby nepocítila právo vlastní individuality, která se nedá zaprodat ani obejít.

Strana národně demokratická tuto individualitu ženy neznásilňuje. Šetrně ji převádí na existenci rodiny ve smyslu slovanské tradice, na existenci národa a státu a na zabezpečení slovanské rasy. Dává k možnosti se uplatnit, tvořit i zrát a do daleké budoucnosti rozhodovat.

Její intelekt, její vztahy k dítěti, k rodině i k národu najde zde výraz politického významu ve prospěch naší svobody i státu a zajišťuje jí politické účastenství na vývoji národa

i tenkrát, kdyby plnila své povinnosti matky a hospodyně mimo život veřejný. Neboť rodina je politickým základem státu a jediným bezpečným zdrojem vývojové schopnosti národa. Zničme rodinu a zničíme národ i stát.

Žena má dnes v rukou celou naši budoucnost. Zachrání-li ideál národu, zachrání i jeho svobodu.

ELIŠKA KRÁSNOHORSKÁ.

Živý cit národnostní a smýšlení směru demokratického za všech dob byly znakem každého hnutí, jímž se duch ryze český kdy projevil a proslavil. Pokusy o úspěch český cestami mezinárodními byly sice někdy provázeny leskem vnějším, vždy však škodami vnitřními. Jen štít silného vědomí národního může býti podstatnou ochranou živlu českého v jeho postavení zeměpisném a sousedství různonárodním. A čím opravdovější jest naše snažení po svobodě, po sociální spravedlnosti a po zdravé kultuře, tím výše jest nám ceniti důležitost národnosti, neboť živý znak její, jazyk, jest klíčem k veškeré kultuře; vnucovati mládeži i lidu cizí nepravé klíče i paklíče k vědomostem, jest křiklavou nespravedlností, stejně odpornou sociálním povinnostem, jako pojmu svobody. Jazyk a nedotknutelné právo kmenovní musí býti všemu lidu zabezpečny, jinak jest svoboda pouhým slovem a klamem. Směr vpravdě lidový, demokratický, nelze si mysliti bez svrchované vážnosti k národnosti, jejíž pojem sám sebou již zahrnuje v sobě existenci *národa* jako celku jeho jednotnosti, sounáležitosti všech jeho vrstev a generací. Těžko je pochopiti, jak může o svobodě a duchu demokratickém mluvit ten, kdo nechce znáti a uznávati práva jiných článků národního celku než svého vlastního, kdo jiné než svoje kruhy a druhy chce vylučovati z práv, k nimž sám chce míti nárok, a zbořiv privileje někdejších bezmocných a nyní opanovavších situací. Národ v jeden celek stmelенý všemi prostředky své národnosti, národ nevylučující žádného svého člena jednotlivého ani hromadného. Žádného povolání, žádného stupně vzdělání, žádného postavení a žádné vrstvy z práv k životu, k práci, k volbě její a k výcviku pro ni, ten národ, netrpící žádných nadvlád vrstvy nad vrstvou, žádných výsad, žádných výluk a bezpráví, jest národem vpravdě demokratickým. A v takovém duchu voliti bude každý upřímný hlas český, necht' náleží muži nebo ženě.

RŮŽENA JESENSKÁ:

Protože v ní shrnuto všechno, co chceme, program všech stran, aby náš nový stát byl sociálně spravedlivý, hospodářsky, kulturně a národnostně silný a aby byl státem „Československým“.

ANNA LAUERMANNOVÁ–MIKSCHOVÁ:

My ženy milujeme statečnost! – V řadách národní demokracie bojují většinou ti, již statečně nasadili hlavy pro svou národnostní myšlenku, a to od dob mladistvého, omladinářského nadšení, až po doby hrozících šibenic vídeňských. My ženy věříme více ideám, pro které byly nasazeny životy než sociálním heslům přes německo-rusko-židovské trantárie k nám došlým, ne dosti vybroušeným v možný program sociálního převratu, srovnávajícího se se základními rysy přirozenosti lidské.

(*Ženský svět* roč. 24/1920, č. 9–10, 1920, s. 146–147; rubrika *Politika*, anketa *Jak budou voliti české ženy*)

O vzniku uměleckého díla a jeho osudech

O vzniku uměleckého díla daly by se povídati nejroztodivnější věci, snad čtenáři někdy až nesnadně srozumitelné, při různých pracech více méně složité, tu pravý labyrint, tu pouhý břeh mezi nebem a zemí, neb jediná lidská věta neb gesto.

Zdálo by se, že však nemají všechny výklady smyslu, co záleží na prvním podnětu k dílu, na tom, jak se vytvářel děj a kde se zrodily a uhnětly jeho postavy, jen když se stvořilo umělecké dílo, jen když to, co se nám zajiskřilo v duši, co se v nás ohlásilo neodolatelnou touhou po životě, je života schopno, je života hodno.

Tak by alespoň mělo býti dílo přijímáno, a děje se tak, díváme-li se na vzdálená díla — obraz, sochu, čteme-li knihu cizího autora, čím je bližší okolí tvůrcovo, tím snadněji možno objeviti stopu, kudy se brala jeho inspirace, kterou skutečností se napojila jeho fantazie, aby se zrodilo dílo. Ovšemže i do dálky se dostane časem poučení, kterou skutečnou osobu zachytil v té a v té práci Dostojevský, kdo byl modelem k románu d'Annunziovu, koho líčil tam a tam Musset, Tolstoj, Strindberg, Hamsun a do jaké míry které dílo namátkou jmenovaných spisovatelů bylo líčení z vlastního života.

Snad se mýlím, ale přítomná doba, jež požadavky uměleckého díla, jistě jen na přechodnou dobu, pomátla, zdá se býti lačnou senzace a tak i ráda a zvědavě pátrá v čerstvě páchnoucí tiskařské černi, jde-li o moderní knihu, po skutečnosti a běda, pozná-li či domnívá-li se poznati osobnost, známého člověka neb příběh, a zvláště možno-li nudné dny osvěžiti skandálem.

Jaká nadlidská práce vědecky, intuicí, psychologickou schopností objeviti pravdu a zachytiti věrně a spravedlivě ideje, děj, osoby pro historii, kdežto historický román a drama nemají této naprosté odpovědnosti, připouštějíce volnosti fantazie. A látka, vzatá ze současnosti, dává literárnímu dílu naprostou volnost výběru a tvůrčí obraznosti a vynalézavosti,

ovšem vždycky odpovědnost uměleckou, a jest věcí taktu a uměleckého svědomí, co ze suroviny umělec vytvoří. I kdo byl na počátku své tvorby nasáklý realismem a fotografoval, co kolem sebe viděl, bylo-li v něm něco, jistě se vypracoval z tohoto bludu a našel svůj osobnostní vztah k svému umění, naučil se dívat, přijímat a proměňovat, jedním slovem — tvořit.

Bývá z toho až trapno, k jakým náhlým otázkám se odhodlávají čtenáři, aby vzbudili nejtísnivější rozpaky.

Kdo je ona dívka v *Čekající Evě*? A jak jste, prosím vás, přišla na tu myšlenku o *Mnichu Synesiovi*? To se opravdu stalo? A v *Nokturnu moře* scény na Athosu i na Malé Straně jsou vymyšleny? A jsou to skuteční lidé? Ale v *Hrdinství* Natašu jste neznala? Ne, jak vás to vše napadlo! To bych se vás někdy rád zeptal, jaký je váš osobní vztah k Ivaně Javanové. A ten chlapec v *Cizince*, jak roztomile mluvil francouzsky, mě zajímá, co se s ním stalo? A tak donekonečna.

Asi nejlepší metoda vůči všem podobným interesům je dovednost „nabrati si jich“, asi jako činívá drahý náš autor, který mile vykládá, že sedne k prázdné stránce a bez jakýchkoli předcházejících plánů, příprav, dějové kostry začne román a píše, odměřeně píše, nevěda, co bude psát zítra dále.

Ale konečně vše je možné, schopnosti tvůrčí jsou tajemné a neprojevují se u téhož autora při každém díle stejně. To *così*, co dá impuls, je někdy záhadné, někdy groteskní, někdy tragické, někdy směšné a co a jak myšlenku, obraz, nápad nebo představu nebo třeba ránu přivede k postupu a spojitosti v umělecký celek, bývá často složitý problém, kterým se řeší výsledek práce.

Odhodlala jsem se napsat dvě, tři stati o své tvorbě pro *Knihomol*, jak jste mě vyzval, říkám *odhodlala jsem se*, neboť, jak víte, měla jsem úmysl napsat jen *Vám* ty věci pro možný případ, že by po mém odchodu do světa a jeho největších mlčících samot, nebo ze světa (není daleké ono nenávratné) bylo třeba mého vysvětlení, dokladu mého slova, vímť, že někdy vznikne nedorozumění i v uměleckých otázkách, když se dostanou do nesprávných zorných úhlů. Bude to jakási diskrétní pout' mými pracemi, snad i zajímavá věcmi a příhodami a jejich obrodou.

Tento článek je pouze povšechný a bylo nutno jej předeslati.

Na vznik mé touhy psát nepůsobilo nic zevního, ne žádný zevní popud, byl to opravdu živelný příkaz, jdoucí z nitra.

Desítiletá jsem psala „básničky“, naprosto nijak nebyvši svým prostředím upozorněna neb povzbuzena, a dvanáctiletá „dělala“ jsem divadla, nepsala jsem jich, ale vymýšlela, naučila jsem své dětské herce úlohám a sama jsem ovšem také hrála a zase nebylo zevního podnětu,

ani jsem nebyla voděna do divadel; kdysi malou vzali mě rodiče do divadla na parodii *Orfea v podsvětí* a musili se mnou odejít domů, jak mě divadlo rozčilovalo. A ty „kusy“ i před důvěrným obecnstvem připadaly mi přirozené s veškerou divokou romantičností. A je podivné, že mnohé z mých románů a povídek byly myšleny jako divadlo, ba některé i prvotně byly pro jeviště napsány: *Tanečnice*, *Vykladač snů*, *Starý markýz*, *Tajemství srdcí*, *Fontána Gaja*.

Své vymyšlené pohádky jsem vyprávěla dětem a naše chůva postřehla mou zradu, když jsem se dopustila během vyprávění nedůslednosti, neboť začala jsem nevědouc, co si všechno vymyslím, jak pásmo děje zapletu a jak se pohádka skončí.

Tak došlo na první povídku, k níž dal podnět prstýnek v starožitnickém výkladě, napsala jsem pohnutou historii o něm a brzy jsem ji spálila.

A pak již po patnáctém roce se psalo veršů do set, každý den u svého „šuplete“ na mramorovém, starém stole, psalo se a bez nároků na uveřejnění, jen z nutnosti, jen z pudu a s velikou horoucností.

A pak přišly konečně chvíle, kdy se vynořilo z duše vědomí vážného cíle.

Jsem přesvědčena, že všechna umělecká díla vycházejí *ze života, z podstaty tvůrce a z jeho vztahu k životu*. Ani by si čtenář často nepomyslel, jak v zdánlivě nejživější fantazii vězí kus života planoucí jiskrou, kus srdce, živé lidské gesto. Jak podivné jsou obměny žitého a vymyšleného, z kolika skutečných lidí vznikl jeden člověk v povídce, jak jediný dojem silný a vzrušující dal látku k románu, do něhož vstoupili noví lidé, k románu, zkombinovanému z představ a živých, blízce se mne dotýkajících lidí.

Jak jsem vám řekla v doslovu k *Pohledům do duší*.

— „*Jak jste vystihoval proměnu reality v umění.*“

A chce se mi opakovati odstavec z onoho doslovu:

— „Řekl jste mi kdysi u příležitosti mého pozorování a vyprávění příběhů, že můj duševní zrak proniká skutečnosti života jinak nežli pohled jiných lidí, jest tomu asi tak, ale chci Vám říci, že zároveň i mé dílo působí nejen schopnost výběru a odlišnost vidění, ale i okolnost, že zvláštním osudem blíží se mi nevšední lidé i případy. Víte dobře, že není jediné mé práce, ať prózou, ať veršem, bez podkladu skutečnosti, proniklé krví a nervy, a právě vývojovou cestou v umění dospěla jsem k tomu, co tedy možno nazvatí realistickým romantismem.“

Ano, ze života vzniká umění, z darů duševní moci umělcovy a ta podstata vzniku dává umění ráz, kdo tvořil, jak a z čeho tvořil. Nestačí hlína a nestačí obratná ruka, aby se stvořila úžasná socha, je třeba i duše a odstupu od země. A snad je i třeba štěstí čili kusu nebes neb pekel?

Napsala jsem kdysi dávno v *Cizinci (Mimo svět)* —

— — „chtěla bych vytvořit, co vidím nejen kolem sebe, ale přetvořeno v sobě, jako to dělají včely. Sbírají šťávu z bylin a stvoří z ní med. Přerod. Umění je přerod skutečnosti.“

A dále: — — „neokrádal přírodu o její skutečnost, on z ní tvořil legendy krajin a tváří.“

„Věděla jsem, že nenamalujete portrét jako zušlechtěnou fotografii, věděla jsem, že v tom, co vytvoří, budu já skrytá, já tajemná, kterou nikdo nezná a nesmí znáti, kterou tu dojista vidí.“

Známý kritik (pan J. V.) aplikoval tehdy tyto výroky na mé tvoření, byla jsem mu za to pochopení vděčna.

Unášena tvůrčím rozmachem dovedu, musím dovésti nežli začnu pracovat, utvořit ke každé povídce, k románu podrobný plán, vystavět kostru budovy, a dlouho nežli začnu, chodí ke mně nevolány postavy a celé scény, zvláště v časných hodinách ranních, když ležím na znaku, a Praha, drahé zázračné město vstupuje ke mně v prvních paprscích slunce nebo proměněna v pohádkové chalcedonové město, nebo za měsíčných nocí chodí ke mně moje osoby a dějství se rozvíjí, žije, je skutečnější nežli život sám a zároveň neskutečnější ve své strašlivě krásné pravdě.

A pak za dlouho, když vše je hotové ve mně, usedám k svému stolku nad Prahou a pracuji. A přiznávám se, ty chvíle tvoření a práce patří k nejkrásnějším a nejšťastnějším chvílím mého života, a přiznávám se, že byť mi svět uchystal za ně sebevíc bolesti a zklamání a úzkosti, stojí za život.

Pamatujte si tato má slova navždycky a pochopte je.

*   *

*

Spatřila jsem onehdy říjnový úplněk nad Prahou z Nábřeží Legií, a pak doma uvítal mě v mém rohovém pokoji o čtyřech oknech čili v lucerně. Bývají bílé, bezesné noci, když svítí měsíc, a Praha oživlá barvami zjevuje se v tom stříbřitém záření jako prelud. To umí měsíc, záludný společník, zákeřně se zmocní člověka, jako by si chtěl z mimosvětské dálky zahrát na čarodějnika.

Toho večera vzpomněla jsem si, jak mi učaroval v Taormině na jaře 1923.

Vejdu po večeri do svého pokoje a stanu užaslá: to byl prostě dojem jako odhalující nějaké tajemství. Země unikla a jen *nebesa, moře a měsíc* — A já v tom nekonečném, tichém světelném prostoru, zadýchaném růžemi a pomorančovými květy.

Jakou zaklínací moc má ten bílý, magický obličej nad naší zeměkoulí! Šklebí se, snad výsměšně, snad útrpně, snad hloupě, ale tisíckrát podmanivě, že se dech zatají a rozum zastaví. Spouští klikaté řetízky do modrých propastí a láká, slibuje, rozněcuje, svádí.

Ohlédla jsem se po svém stínu a povídám: „Neodjedu zítra, zůstanu zde. Zde je břeh tvůrčí, zde...“

Říkám si verše, mé srdce si je říká, objímám celý svět i lidi, hříšníky, nepřátele, ubožáky, škodlivce, milence, krásu, krásu...

Tak stojím dlouho na terase, vznícená prostou ohromností. Etna chrlí ohníčky v krátkých pauzách... A já konečně opatrně se vsunu pod tylovou draperii svého lůžka, aby tam zanzáry nevletěly, civím do té modrosti svůdné a rozkošné, a zanzáry flétnovými hlásky pianissimem se ohlašují za záclonou... Chvillemi usínám a zase se probouzím, až nový zázrak přichází...

Měsíc bílý, skoro smutný, a z moře opálového vychází slunce, ale jaké veliké, jaké rudé, a stojí a ještě nerozdává světlo, a již se rozednívá měsícem či sluncem?

A pak jsem usnula.

A ráno sestupuji k moři a vypravuji mu své historie, pak zvolna jdu vzhůru a usednu v řeckém divadle a povídám mu o svých dramatických dobrodružstvích, druhý den po měsíční noci vystupuji na nedostupné skoro hory, kde lidé sídlí jako v orlích hnízdech, ještě z dob, kdy u oblak bylo nejbezpečněji, kdy mohli nepříteli skutáleti do propasti a zachytit se hvězd. Jdu a objímám moře, jeho břehy a hory a křivky země a proměnlivé obrazy Etniny s rozmarnými ohni a dýmajícími kudrlinkami.

Odvážně vcházím do kteréosi zahrady, kde mi vlídně otevrou bránu, a nořím se do spousty květů, do nesmírné záplavy květů, a ti lidé zde mi kynou a mohu si klidně jít jejich zázračnou zahradou, neptají se, nevyzvídají, jdu dolů, až daleko dolů, kde čeká plachetní loď, čeká, čeká. Já vím. A jdu k ní a plujeme do azurného soumraku.

A zase jindy sedím opět v řeckém divadle. Brány, sloupy, jeviště, a co vše vidím uhaslým smaragdem Caesarů... Ještěrky sklouzají z pod kamenů, tytéž asi, jež se tehdy vyhřívaly na sluníčku, když nádhera žen se pyšnila v měsíčním světle.

A každý den na hlavní ulici v kabaretu se tančí tarantela. Auta funí a zvedají prach.

Chodím domů kolem klášterní zahrady, kde vykvetla agáve, a píše verše. Ale moře a měsíc ovládají mé rytmy.

A náhle je mi divně, jako člověku tonoucímu. Topím se a dívám se, že mně nikdo nepomáhá z hlubin. Co je tu na světě krásy? Ne, zde je možno jen se diviti, jen se nořiti v krásu, jen jí žítí a naplňovati si jí duši...

Čtu své verše a vrtím hlavou. A házím je do svého zavazadla mezi košile a kombinace (moderní slovíčko, které shodil měsíc na zelenou louku). Ó Taormino, kouzelná krásu, sne barev a dalek, ty nebezpečí, že srdce zaroste do tvé půdy, aby zapomnělo růsti nové srdce!

*   *

*

Ale v Praze doma všechny verše, tam napsané, jsem spálila. Jejich smrt ohněm mě vysvobodila z nespokojenosti. Taková je záhada tvoření. Cosi nás omámí, vzruší, svede, ale pouhá krása nadšení nestačí, je třeba utrpení, žízně, ran, vichru, a čehosi nevypátratelného, možno říci, vnuknutí? A pak všechno, co žilo, se vrátí, rozsvítí jiné neočekávané obrazy, vzplanou nepřipravené jiskry, a cosi roztaje, prolomí se, otevře se...

Kdo dovede psát verše, kdo zachycuje myšlenky v rytmy, může napsat veršů milion. A zvláště podle nejnovější módy, když nezáleží na formě vyhraněné myšlenky v básni. Rým sem, rým tam, nepřihlásí-li se náhodou sám, hodí se jiné slůvko, je přípustná i docela holá rozsekaná próza, jen když zní hodně násilně nebo nebývale. Jak snadná poezie, jak pohodlné umění.

A přece báseň, nejvykvetlejší myšlenka, musí mít divné, neurčitelné posvěcení okřídleného rytmu, vykrystalizované formy. Není písně, lyriky, bez hudební podmínky verše, rýmu a toho čehosi, čemu rozumí nemnoho lidí... *kouzlo básně*, ať povídá cokoli ta báseň.

A jistě i ti, kteří rozumějí, jsou básníci, i těch je málo, jako těch, kdo skládají básně.

A zdá se, že čím dále, tím méně, a zdá se, že je to umění vymírající, že báseň napsat a báseň si čísti stane se obřadem vyvolených.

Nebo změní se svět, přijde jiná vlna a bude vzkříšena poezie?

Mnoho, jistě mnoho poezie zemře v zapomenutí. Nejen takových dobrovolných obětí ohněm, konečně záslužných, ale i dobrých věcí, vytištěných v knihách, na pergamenech, v kožených vazbách. A krásných básní. Móda je zatlačí. Bylo by strašně krásné napsat jen básně nesmrtelné. Ale ani největší básník nenapíše všechny básně nesmrtelné. Ať stvořil mnoho krásy, ať roznítí pro krásu mnoho srdcí. Ve skříních odpočívají svazky tiše a nehybně, kdysi tisíckrát pohlazené a otvírané.

A náhle kdosi vytáhne knihu, čte a začte se, a zase zavíří ty sloky novými dušemi. Přijde za sto let kdosi, objevitel minulých krás, rozpoznatel krás? Jaká asi kyne budoucnost poezii? Nesmetou příští věky všechno? Nebo přikvačí jiná vlna čistého zdravého vzduchu, která stvoří touhu po opravdové krásě a hodnotě umělecké?

Básník v mladosti až překotné horoucnosti, v nerozmyslném rozmachu sil napíše často své nejlepší verše, ale ani nejodvážlivější tvůrčí dychtivost bez sebekázně, bez umělecké rozvahy, citlivé pro krásu formy a hudby slova, nestvoří krásy bez kazů.

*   *

*

Jak jsou tvůrčí chvíle nevyzpytatelné a nevyvolatelné ani nejnádhernejším, překvapujícím prostředím, jasně jsem se přesvědčila za svého pobytu na Sicílii. Až doma, později, v samotě a tichu nad Prahou přišly mi písně jako v nejlepší pohodě tvůrčího života, písně, které bezpečně musely vzniknouti a které jsou, nenajde-li jich nikdo dnes, najde je zítra nebo za sto let.

Takto napsal Jan Neruda o těch skoro dětských, dávných slokách: „Nálada vždy opravdová, nehledaná. Písníčky dojemné. Z duše vyrůstaly, protože vyrůstí *musely* — *pravé písně*, jaké se vynutiti nedají a jaké i na nejbohatší duši básnickou slétnou snad jen jedenkrát do roka, a to jen na kratičkou dobu.“

Teprve dnes dovedu si hluboce vážiti těchto mistrových slov, tehdá neměla jsem ponětí o světě, o protekci, o klikách, o politice v umění, o zákeřném umlčování umění. Tehdy dávno nebyla jsem ani pyšná ani skromná, bylo mi přirozené uznání, a jak jsem byla plna dychtivosti tvůrčí, byly mi přirozené porozumění, účast.

Na počátku tvoření často neví básník, co je umění, až v zralosti tvůrčí vyspěje. A ubližuje svému umění vždy, zneužívá-li své dovednosti v překotné nadprodukcii. Toho hříchu se dopouští téměř každý, zvláště v mládí; jsou malé výjimky básníků takto nehřešících.

Chtítí vždy vykonati nejlepší, podle sil svých nejlepší, neboť bojím se říci — i když se odvažují říci *nesmrtelné*! Ale přece, kolik vzniklo na světě uměleckých děl bez náročnosti nesmrtelnosti, člověk není si nikdy vědom geniálnosti; ani vůle a chtění neudělají génia, ani honba za originalností.

Přítel sochař psal mi kdysi: „Chci stvořiti kus nesmrtelnosti na světě.“ Měl právo k tomu výkřiku, neboť umíral a jeho dychtivost po díle ho příliš ovládala. Netušil umíraje, že nic na zemi není nesmrtelné, bezpečně nesmrtelné. V té chvíli jeho žhavé touhy tvůrčí řítily se pod německými děly remešská katedrála, hořely svazky knih v Lovani. Snil o pomnících, palácích a sochách, které postaví na boží zemi. A přece je tajemná nesmrtelnost — i smrti se vtěluje v další život.

Verš, píseň, sloku by měl míti denním chlebem každý člověk, ať diplomat, zákonodárce, dělník, umělec, vojevůdce; nepatrný úlolek poezie může dáti v pravý čas sílu, odvahu, radost, vzpomínku, útěchu, myšlenku, měkkost, lidskost.

* *

*

Když se mi život složil v problémy a zmnožily se radosti i utrpení, když mě život přivedl k novým výrazovým schopnostem a tužbám, i mé umění se té doby zkomplikovalo; složité krásy a zápaly, bolestně čekající rozluštění, šly se mnou. A tak vznikly *Rudé západy*, obrazem mého života, mého osudu. A jestliže byly ty básně dekadentní, jak se mi s oblibou vyčítá, nerozumím tomu, tedy byly. Ale býti musily. Život je stvořil, jak šel se srdcem a osudem.

Je zajímavé, jak kritik pan Jindřich Vodák, nesouhlasivší se mnou ideově téměř v žádném případě, často mě chápal umělecky, zajímavé zvláště, jak uhodl živelný podnět mých *Rudých západů*.

„Nemáme o lásce v české literatuře básnické knihy, která by měla slavnější tón nežli *Rudé západy* slečny Jesenské. Víme, jak báječnou a úžasnou, zázračnou a opojnou věc znamená v ponětí slečny Jesenské láska.“

„A chtěla tedy jednou dát svrchovaný a naprosto velkolepý výraz svému prožití lásky. Aby povstaly básně širokých grandiózních rytmů, monumentálních, zvěčňujících obrazů, rozsáhlých, dalekých slov.“

Následující mé knihy se vrátily opět k výrazové jednoduchosti. Po epické knize *K stínům* přišla lyrika *V pozdní chvíli* a *Hudba plachet*, zapadající již do doby válečné, která inspirovala mnohý motiv. Ona umělecky příznačná úpornost slov pro pozdější mé verše po rozehýřených *Rudých západech* mne již neopustila. Ani v *Poslání* ani *V odchodu lásky*.

A poslední má kniha, dosud neuzavřených stránek, dává mi vnitřní štěstí a uspokojení nejen, že přišla, ale i že dává poslední harmonický akord mému básnickému dílu výrazově i formálně.

A to je můj sen — spatřiti ještě za živobytí čtyři svazečky svých básní:

I. *Mládí* (obsahující výbor ze šesti prvních knih);

II. *K stínům* (obsahující dvě sbírky: *Balady a písně*, *K stínům*);

III. *Hudba plachet* (*Rudé západy*, *V pozdní chvíli*, *Hudba plachet*);

IV. *Srdce* (*Poslání*, *Odchod lásky*, *Srdce*).

* *

*

V této kapitole chci napsati o tom, jak dílo nečasově zbásněné podráždí dobré lidičky. Dnes to bude připadat neuvěřitelné, takovou máme svobodu slova.

Máme krásnou, drahou svobodu, ani si neuvědomujeme, oč jsme zápasili a kam jsme až ušli.

Dnes opravdu je možno psát, tvořit volně, nikde se nenarazí na úzkoprsost, nikde vás nezakřiknou paragrafy ani „morálka“.

Ba dnes je tato volnost až důkladně přestřelená. Projde každá psina, ba zdá se, že je i vítanější, nežli vášnivé dílo krve, projdou myšlenkové nepřesnosti, nelogičnosti, jsou vlastně v módě, projdou osobností nehoráznosti, nemající nic společného s uměním, ano odvážlivé žvanění do prostoru, který mlčí...

Není tomu ani sto let, nejvýše třicet, kdy znamenalo odvahu, alespoň pro ženu u nás, napsat upřímnou sloku lásky, pohnutí srdce, napsat otevřeně ve fejetonu svou myšlenku, vyslovit v novele neb románu vážně své názory, dát do rámce divadelní hry živé lidi.

Zdá se, že o tom nikdo neví, že to všichni vrstevníci zapomněli, jako absurdní věc...

A já, tehdy tolikrát postižena, protože jsem se ve svém uměleckém díle dívala pravdivě a bez otázek důsledků, dnes často se sama zastavuji v údivu, jak to bylo možné!

A proč právě já, proč já? A často čtoucí dnešní různé články opakuji si historii své umělecké minulosti. Jakými „ulicemi“ jsem byla nucena běhat, mrskána byvši za své čisté, ze srdce odvážné sloky básní i prózy! A nic se nedotýkalo ani dnešních kabaretů a barů, ani běsnění dnešních zábav, ani ulice, a když ulice, tedy ve smyslu soucítění a pochopení.

Tyto aféry neměly nic společného s oficiální ani neoficiální kritikou (té se dotknu příště), vyvstaly čímsi spodnějším, horším, byly štváním pro fakt, který, nedovedu si vysvětlit proč, pobuřoval. Ale jak práci mou vše otravovalo! Bývalo mi jako dítěti, které je napadeno moudrými a zlými dospělými a neví proč. Co spáchalo? Čím se provinilo?

Povím prosté doklady.

Svatopluk Čech stal se redaktorem fejetonu odpoledních *Národních listů* a mne, která jsem mu dávala své první lyrické verše, svou první prózu do *Květů*, vybídl, abych mu poslala něco pro onen fejeton. Napsala jsem článek o květinách, a byl spokojen, článek o štěstí ženině. Tak – že žena ať dosáhne sebevyšší mety v učenosti a umění, není šťastna, nemá-li veliké lásky a vyplnění svatého úkolu jako žena. Čech souhlasil, byl spokojen. A v *Ženských listech* Elišky Krásnohorské se objevil zlý článek proti onomu fejetonu, cosi hrozného, čeho jsem se to dopustila, do studánky, z níž jsem se napila, jsem prý plivala. Nezapomenu, nezapomenu, jak potom jedné chvíle Čech stál se mnou u okna svého letenského bytu s očima zamlženými a nechápal onoho útoku, všecek zkrúšený.

Napsala jsem jakousi malou prózu *Nána*. Byla to historie z periferie, z domu, kde jsme bydleli, z pavlačí, po kterých chodili dělníci a zkrachovaní páni, tam běhala tehdy ona holčička tříletá, Nána. Redaktor *Osvěty* pan Václav Vlček se zděsil, když jsem mu tu prózu přinesla.

Hleděl na mne jako na zbloudilou dívku, vždyť jsem psala o nemanželském, v porodnici narozeném dětku... Novelka byla pak otištěna v *Lumíru*. To jest jen epizoda.

Ale přišla horší věc. Napsala jsem vedle svých písniček (které velmi kárala jako nemorální má drahá učitelka, povzbuzujíc mě, abych psala své zamilované sloky jako dívka dívce, což jsem neuvědoměle, ale opatrně ze zdravého pudu odmítla) divadlo. A to byla hrozná věc. Takový předchůdce *Flachsmanna vychovatele*, hloupě ženský, trochu ze skutečnosti, trochu z fantazie. Tehdá byla vypsána nějaká cena na hry, a já to poslala do konkursu. Nevím, kdo dostal cenu, ale má hra *V žití proudech* velmi čestnou zmínku. Vytiskl ji pak hned Šimáček. A teď to začlo. Hra byla z učitelského života. Ve sborovně se políbil učitel s učitelkou, prosím, cudně se políbili. V kuse byli učitelé i školník. Učitelský jeden časopis zaútočil, cíť se dotčen ve své nedotknutelné svatosti. Jednoho dne dostala jsem pozvání k školnímu inspektoru, byla jsem zatímni podučitelkou. Pan inspektor Pilař byl dobrý člověk. Měl se mnou zavést disciplinární řízení, a nevěděl si rady jak, nechtěje mne poděsiti. Sedím v jeho maličkém pokojíčku v Konviktské ulici, on proti mně a dává mi otázky a píše, já odpovídám a on zase píše: ale špatně se mu to všechno nějak stylizovalo. Zvolna a bezděky začla jsem mu pomáhati a víc a více, až konečně byl jakýsi protokol o té neblahé hře ukončen.

Nevěděla jsem, proč se to vše děje a šla jsem klidně domů. Pan inspektor volal, abych dala pozor na křivolaké schody z jeho bytu, a šťastně jsem se octla na ulici.

Tam dlouho na mne kdosi čekal.

A pak se všechno zapomnělo. Ale chyba lávky. Najednou z ničeho nic vyšel úvodník, velmi důležitý, v klerikálním *Čechu*, úplný výpad proti malé učitelce kdesi u svatého Tomáše, která spáchala ukrutnou divadelní hru *V žití proudech*.

Četla jsem to a usmála jsem se docela uličnický. Ale jednoho dne jsem byla předvolána na pražskou radnici k velikému stolu, potaženému zeleným sukem a tam mi oznámil advokát pan doktor Hrdlička, že je se mnou zavedeno disciplinární řízení pro divadelní hru *V žití proudech*, která hrána sice nebyla, ale vytištěna byla ...

Byli přivoláni zapisovatelé a začlo se. Otázky, odpovědi. Sbírala jsem všechnu opatrnou chytrost, abych se nedala chytiti. Docela jako zločinec.

Vzpomínám některých otázek: „Kdo je ten učitel, jenž políbil učitelku ve sborovně, bude propuštěn!“ — „To je má fantazie, takový učitel nebyl.“ — „A ten školník, ponocný, jmenujte ho, slečno, dostane výpověď!“ — „Vymyslila jsem si ho!“

Konečně byl protokol přečten a podepsán. Pan doktor mi pak galantně nabídl, že mě doprovodí domů. Poděkovala jsem se a utíkala jsem ze schodů. Dole na mne kdosi čekal sedm čtvrtí hodiny.

Brala jsem to všechno lehkomyšlně klidně. Ale v okresní školní radě byl dán návrh, abych byla trestána. Ujal se mne tam jediný pan ředitel Král. Pak věc šla k zemské školní radě, kde byl i náš poručík zemský školní inspektor doktor Hejzlar, který mi vše důvěrně sdělil, jak to šlo krutě a důležitě; bylo ustanoveno, abych byla přeložena z *Prahy na venek*. V poměrech, v nichž jsem žila, bylo by to bývalo strašné. Rodina potřebovala mé pomoci.

Poslední instance zemské školní rady měla rozhodovati o mně. Všechn materiál předložil se předsedovi zemské školní rady hraběti Thunovi. Akta byla položena na jeho stůl. Prohlédl je, patrně i promyslel a vrátil s poznámkou: dost, přerušit, skončit. Všecko štvání škrtnutím jeho péra se stalo tedy bezvýsledným. Nikdy mu toho nezapomenu. Vystihl tehdá, že se nafukuje nepatrnost do veliké události a že má býti trestán nevinný člověk. V té záležitosti se mne tehdá v novinách účinně ujal Václav Štech a napsal mi srdečný dopis. A náš milý poručík doktor F. Hejzlar navštívil mě, když byla aféra skončena, a blahovonně mi tvrdil, abych mu dávala všechny své práce k cenzuře, že z poslední novely opět se přesvědčil, že píši velmi n-e-o-pa-tr-ně. Vždyť jsem tam napsala i takovou věc, že věže chrámu sv. Mikuláše na Malé Straně vypadají jako manželská dvojice rok po svatbě. Dávala jsem se do jeho dobrých očí beze slova, s úsměvem, který také odpovídal, i té laskavosti i té cenzuře.

V Čechových *Květech* otiskla jsem později svůj *Provizorní život*, román mladé učitelky; jistě by se dnes líbil všem oficiálním kritikům, a já ho nijak tím nezapírám. Ale jak se na mne tehdá zběsile vrhli pro ideu té práce, kdekdo, práce, pro níž byl Svatopluk Čech tolik nadšen...

Plzeňské paní a dívky mi daly do novin nesmrtelným zasláním výraz pohrdání, vždyť hlavní postava mého románu trpěla životem neúrodným, bez lásky, bez splnění svého ženského poslání... A napsati něco tak odvážlivého byl hřích. Vilém Mrštík temperamentně se mne zastal v *Rozhledech* vřelým článkem své *Bestia triumphans*.

A dále — potkalo mě veliké životní neštěstí, před kterým se každý v hrůze sklonil, anebo soucitně přihlížel, jen v katolickém *Čechu* páter Kopál napsal strašlivě surový článek, spojuje s oním neštěstím mé umělecké dílo. Jaroslav Kvapil s mým bratrem Janem se spontánně přihlásil a šli k onomu knězi, aby s ním vyřídili jeho skutek. Ovšem, narazili na úplnou zbabělost.

Býti demagogem nejen v politice, ale i v umění, je velmi vděčné. Nikdy jsem však neměla k tomu schopností.

Pan Jindřich Vodák vedle chvály mého *Románu dítěte* příkře odsuzoval mé líčení Malé Strany, měla jsem prý psáti proti jejímu modlářství. V románu *Nokturno moře* pak viděl už docela babskou pověřivost, ač poetickou pravdou byl pravý opak. Je neuvěřitelné, jak

povrchně někdy zodpovědné veličiny čtou nebo nečtou. A jak až lehkomyšlně snadno se u nás hodí kamenem po nejvroucnějším citu a nejsvědomitějším díle.

Nebudiž tato vzpomínka nesprávně posuzována jako fňukání pro utrpené křivdy, to už je daleko a jsem dávno z toho venku – ale je mi třeba říci tyto věci pro nutnou jasnost ve všem. Nemám na tom božím světě možná mnoho času nazbyt. A v blízkosti odchodu jest asi totéž říci, co jest nutné, otevřeně *všem*, nebo v zavřené obálce *jednomu*.

*   *

*

Řekla jsem již, že je chvíle tvoření pro mne nejkrásnější, kdy myšlenky, věty, postavy, verše, sloky nevolány přicházejí ovládativé, určité, obyčejně v popůlnočních hodinách, probouzející do divného stavu až omamující krásy a jasnosti mozkové, je to cosi snad podobného posedlosti těmi představami. Chtěla bych se vyjádřiti co nejprostěji, neboť jsem daleka afektace nebo přepínání těchto emocí. Je to také všecko mně od nejútlejšího mládí známé, ale tehda ještě nikoli objektivně posuzované. Asi jako stavy, které mě přepadávaly již v dětství náhle mezi lidmi, doma u stolu, ve společnosti, bylo to divné jakési polovědomí. Dovedla jsem odpovídati na otázku, poslouchati; o čem se hovoří a zároveň nebýti si jista skutečností toho, co jest, bývá mi i teď problémem, když taková chvíle nastane, rozhlédnouti se po obličejích, ptáti se sama sebe... A nedovedu se přesvědčiti o své existenci té chvíle mezi oněmi hovořícími lidmi, v onom prostředí. Opravdu není možno pronikavě vyjádřiti tento stav. Je jakýmsi úplným opakem takové popůlnoční jasnosti, kdy všecko zcela přesně chápou, přijímám a vím, ač jde nikoli o lidi, ale o představy lidí a životnějších pro mne, nežli společnost plná ruchu a vznětů. A přece i společnost plná ruchu a vznětů mi často skýtá veliké dary životnosti. Cítím, jak je těžko býti přesně jasným výrazově, když jde o psychologický problém.

Ale vrátím se k radosti svého tvoření. V hodinách odpoledních pak se tvoří dílo, pracuje se dílo, kdy srdce i mozek se stává dělníkem, věřte mi, jako jsou dělníci v továrnách, v dolech pod zemí, sedláci na polích, děti v zahradách, lidé pracující na celé zeměkouli. Každá práce má svou poezii i svou dělnickou upjatost.

A život, svět je pln nahodilých představ, setkání, projevů, podnětů, podivuhodně odhalených niter, často osudově útočících, evokujících umělecké dílo... To vše, vše je krásné prudkým tempem a bohatstvím pro tento soustředěný šťastný život v samotě štěstí umělecké tvorby.

Konečně troufám si říci již dnes, že i strašlivé rány osudu, temné bolesti a všecko, co již od kořene minulých lidí se provlékalo mým životem jako předurčeno k těžkému utrpení i

k chvílím štěstí, vše, co dávalo velikým nárazem tepny život mému dílu — to vše je krásné a smiřující svým vlivem a očistou krvavých slz.

Ale kolik hořkosti a jedu bylo přimíseno za léta práce, kolik pochybností a zoufalství nad touto prací, která přece musila býti a nedala se zakřiknouti ani rozumem, ani touhou po klidu, od trýzně a tvrdé střízlivosti světa a nepřátelství lidí.

Jak jsem se často zamyslíla nad dobrodiním krátkého života, nad závrtnou krásou smrti v mládí. A přece dlouhý život, opravdu? Je požehnáním člověka. Ale i umělce?

Mácha, Havlasa, Hlaváček, Ziková, Marten, Theer, Wolker umřeli mládí, unikli daleké umělecké pouti. Myslím na ně silně a skoro dětinsky. Mládí samo sebou je krásné a drahé, má všecka práva vším právem. Ale nemyslete si, že mládí není bolestné. Jen si vzpomeňme vlastního mládí! Udeří-li na dobrou uměleckou strunu, promítnuto v budoucnost, jeho dílo, torzo velkých nadějí, hoří jako zázračný keř, plný věčných plamenů.

Umřítí v mládí, jaká krása! A přece — umělec záhy zemřevši neztrácí onoho prudkého, žhavého, úžasného pohledu do hlubin života, netušené umělecké vyspělosti? Co by ještě vytvořili, kdyby smrt nepřekročila jejich cesty?!

Možná že nic více, a snad cosi ohromně krásného. Je trpěná tvůrčí nemohoucnost v takzvaném požehnaném věku, která nepřináší nic nového, žádný objev ani v sobě ani mimo sebe, není-li již v člověku klíčení ani zrání, ani duševního dobrodružství, žádných znepokojení ani silně závrtných neb nezávratných vztahů k životu.

Ale touto pohromou může býti postižen každý věk.

Kdysi mi řekl Jan Neruda, že v padesáti letech je umělec teprve zralý, aby napsal román a přiznal se tehdy, že se k tomuto dílu teprve chystá. Hle, ve věku posvátného odhodlání, kdy podle dnešního názoru, zvláště v Čechách, umělec patří již do starého železa.

Málokdo si dovede ve shonu práce, důležitosti a zbytečností uvědomiti, že náš pobyt na světě jest odměřen a zároveň že nic na světě není odvislé od výkonnosti člověkovy vůle a tvůrčích schopností, leč vzlet a nadání.

Nemyslíme na konec, jinak bychom nebyli snad k sobě tak zlými a nespravedlivými. A zase je dobré a krásné nemysleti na smrt, pracovati jako pro věčnost a věčně.

Život umělcův je dílo. Ať tvoří cokoli a jakkoli, projevuje v práci své já, svůj charakter, své sklony, své chyby, kazy své duše, září své duše. Všecko se projeví v díle, co umělce potkalo, v jakých žil okolnostech, jaké je jeho nitro a prozradí se intimita sebevíce skrytá i v nejobjektivnější skladbě.

Vím, že zná mne, kdo poznal mé dílo. Nikdy jsem se netajila svým životem ani nitrem. Vše, co jsem řekla, jsem žila, každou píseň, každá moje postava žila skutečně se mnou a zároveň v mé krvi.

Nikdy jsem si nevytkla cíle vykreslit ženu módní, dnešní, tím méně budoucí, kteráž představa přesnadno důkladně selže, neboť takto tvořící básník nepředvídá složitosti působících příčin na člověku, tedy nelákala mne schémata, tvořila jsem lidi, jak jsem je znala, jak ke mně šli a jak zároveň se mnou a ve mně žili, jak jsem je svým dnešním zrakem pojímala a hodnotila, jejich i své osudy do dějin života promítala.

*   *

*

Domnívala jsem se v mládí, svou vlastní psychologií, že v dobrém díle není konkurence ve vážném uměleckém pojetí. Často zklamána v této důvěře, přece podnes soudím, že žádný umělec, ponořený ve své dílo, nemyslí na druhého, nezávidí, neštve, neklikaří, ale prostě pracuje a raduje se ze svého tvůrčího zdaru, což je největší klad tvůrčí schopnosti a opojení! A raduje se i ze zdaru cizího díla.

Vykoupán tvůrčím opojením, očištěn ode všeho malého, cítí krásu všeho, co bylo posvěceno duší tvořící a vzlétající.

Ale já, věřte mi, často jsem chodila po světě, čili „běhala jsem ulici“ jako s pečetí vraždy na čele. Nebudu se zmiňovati o určitých případech, až snad někdy jindy, někdy později. Pociťovala jsem cosi z psychózy proklatců nevinně nařčených ze zločinu.

Ale dnes vím, že se u nás vyrábí umělé nepřátelství, umělé štvání na zvěř. V umění, v politice, všude, místo abychom se zvedali, podporovali, přikládali vůli k úspěchu, ničíme se, pomlouváme se, a tak koneckonců místo růstu, povzbuzení, rozněcování k práci, jsme všichni špatní a ničemní a k ničemu.

Nestoudné obecenstvo přijímá naše rezultáty. Nemám sklonů k nedůvěře, budu věčně věřiti, tisíckrát zklamána, ale poznala jsem, že je opravdu možné, a že není to jen románový předpoklad — *spiknutí* proti člověku práce, proti *osobě i dílu*. Jak je to neuvěřitelně smutné. Ptávám se sama sebe, jak je to vše možné ve společnosti nadaných, snad i velikých lidí? Kde jsou jejich srdce? Kde jejich svědomí?

Je příznačné, že kdykoli se vyskytl v pozdější době někdo z přátel mého díla, aby je posoudil, vždycky psal, ať to byl Karásek, Fiala, Krecar, Medek, Marten v jakémsi tónu polemické obhajoby. Neříkám, že jedině oni soudili mě příznivě, má umělecká vytrvalost vděčí nesmírně Nerudovi, Sládkovi, Čechovi, Vrchlickému, Šimáčkovi, Schauerovi, Mrštíkovi a jiným, kdož mě podporovali a prospívali mé práci k zdaru a síle.

Můj úspěch pro mne tkvěl jen v ceně práce (útěcha přezíraného a tupeného) a v uměleckém svědomí. Co jsem měla v sobě, poctivě jsem dala a dávám, ať je to málo nebo mnoho, jak se tomu rádo říká „brázda hluboko nebo mělce vyoraná“, kdo dnes vyměří oné míry? Které okolnosti a přízně nebo nepřízně světa ony centimetry brázd? Bůh buď s námi!

Elektrické světlo hoří, bezdrátová telegrafie zachraňuje tonoucí loď, rádio zpívá a přenáší úryvky melodie i slov do ohromných dálek. A básník sedí užaslý pod hvězdnatým nebem své komůrce a dívá se a mlčí.

Bref là dessus! Je strašně krásné dospěti harmonie a uměti milovati svět a život přese vše utrpení. A nepřátelství je pak cosi jako úsměv zarmouceného nebe.

Odcházím k svému imaginárnímu pobřeží nebo do svých rozsáhlých zahrad nebo jen do své samotářské lucerny o čtyřech oknech v podstřeší.

A miluji život, miluji svět, své dílo, a *lidi*. A pak ony divné dnešní stavy jasnosti popůlnoční a proměňované sluncem a soumrakem a kotvící vždycky v uměleckém díle, nejsou-li největší pravdou života ať seberomantičtější, ať sebeneskutečnější? A největším šťastným spojením mezi všemi dělníky dobré vůle pro mír a štěstí a radost života a jeho vývoj: *umění*.

(*Knihomol* 1924–1925, č. 1, s. 5–10; č. 2, s. 41–46; č. 3, s. 85–89; č. 4, s. 121–125)

1924–1925

Hranice roků, podivný dotek konce a začátku, stvořený sluncem a člověkem, ona tajemná půlnoc, ony řady dnů, blížících se té půlnoci a jiné, opouštějící ji k novému pokračování.

Den jako den a řetěz dnů, a přece, bezděky cítíme cosi mimořádného, a nezapomínáme, jak jsme vstupovali do příštího roku...

Tentokrát mě osud zavál do končin markýze Géra, do frýdeckého zámku. Prosinec přimhuřoval oči, bylo stále zamračeno, hory se zatáhly mlhou, lesy a lesy a lesy, jaký to byl úžasný majetek arcivévody Bedřicha, nepřehledný, až je z toho úzko, co jediný člověk může nazývat svým!

Na jaře jsem tu dýchala vůni stromů a půdy a vzduchu se sluncem, které tvořilo rozkoš všemu živoucímu, a teď – co asi bude? Jaký den se vybere z mlhy?

A kdysi vytrysklo slunce a blankyt se smál jako na jaře. Toho dne jsem byla v zapadlé myslivně mezi horami. V samotě veliké jídelny vyvolávala jsem si minulost svou i cizí. Hleděla jsem do tmy, v níž jediné světélko se kmitalo, snad nějakého osamocенého domku. Stála jsem u okna, přecházela komnatou, z vedlejších místností ozývaly se hlasy. Pod lustrem visela již

vánoční ohromná větev jmelí bronzově zeleného se zlatovým nádechem a s perličkami, v nichž cosi se blyštělo jako duhové jiskřičky. Kdysi, dávno seděl tu u stolu markýz Géro a jeho choť a vyprávěli si o honech, snad se smáli, snad vtipkovali, snad se zlobili, snad něco počítali nebo se z něčeho radovali, ze střeleného jelena nebo ze smrtelné rány nebo z dobře upraveného jídla. A noc kráčela, i tato noc kráčí. Slyším její kroky – opravdu – Hvězdy visí nízko na jedlových větvích a potok hlasitě zpívá, a hvězdy se náhle zahalují, i to světlo na konci obzoru mizí.

Tiše, tiše padá sníh... Konečně tedy sníh! A zítra přijdou v procesí lyžaři do hor... Jak jim asi poskakují srdce! ...

A zítra...

Sedím u okna večer daleko od myslivny. Lyžaři se vracejí... Hory jsou pocukrovány jako vánočky štědrovečerní, nic víc. A na lyžích se cosi bělá. Co je to na lyžích? Ne, sníh ne, peříčka nějakých lesních ptáků? Sněženky asi! Květiny. Cosi se modrá? Snad ne fialky? A slunce svítí jasně, a v teploměru stoupá rtuť bláznivě, jako by chtěla vyskočiti k nebi.

*   *

*

Byla jsem mezi dětmi v sirotčinci frýdeckém. V každém oddělení ohromný strom, svíčky, třpyt a barvy, a děti se hemží jako zvířátka a každé má pravdu, každé má jasnou filozofii svého já a své budoucnosti. Ze všech koutů republiky sebrané mají tu domov a péči domova, bolest, nekonečná bolest sirotek ztrácí se v jejich nevědomosti, jejich život jde dál, jako každého tvora, zachyceného ochrannou rukou. A kam dospěje?

*   *

*

Navštívil mne pan Gustav Boušek, přednosta stanice v Lipině. Pěkný muž, oděn černě, ušlechtilý, zajímavý. A léta utíkala ve vzpomínkách zpět daleko. Narodil se v našem dětském prostředí v Radotíně, náš tatínek byl mu kmotrem při křtu. Malinké děťátko, cítím dosud svůj dětský podiv nad tím novým dítětem. A tak se lidé setkávají. Jeho bratr pan Boušek se svým ideálním a se svým strašně milovaným Petersonovým hřebenem tehdy se již batolil s námi v cementárně a řval, když jsme příliš utíkali.

Tak se lidé najdou po letech a stisknou si přátelsky ruce.

*   *

*

Ale jsou podivnější věci. Našla jsem tu syna svého bratrance Gustava. A tam v zapadlé myslivně seděla vedle mne ruku v ruce světlavá jeho matka.

Bratranec, krasavec... A dnes jeho zamyšlený syn, tak mu byl podoben a tak přece jiný! Ale to již by byl román, ne pouze odstavec na rozhraní dvou roků. To již byl by román těžkých životů a ztracených nadějí. Tam na náměstí frýdeckém v lékárně byl bratranec zaměstnán, sem do zámku chodil za nevěstou a ve Vídni daleko skončil jeho dobrodružný sen. A jeho syn zde dále uspořádá pokračování tohoto snu života – jak rok s rokem, jako veliké a záhadné plynutí času.

*   *

*

Telefon. Volají mě do kanceláře. Národní divadlo moravskoslezské. Pan ředitel, Halo. Zde... Ach, ano. *Devátá louka*. V neděli. To jsme již v novém roce. Co zbývá, ano, jeti do Ostravy. Má drobná práce, jako cizelovaná větvička krásné chvíle oddechu, lásky k mládí. Jak strašně miluji mládí. Ano, ano. Ale nemám tu ani večerních šatů.

Divadlo je přeplněno. Mám velikou, velikou radost, ale je mi úzko, že tolik očí mě vidí, že tolik očí se dívá. Jsem šťastna, že vše je krásné a srdce se ozývá tepotem za každým srdečným zasmáním, za každým úderem dlaní, ale býti skryta, neviděna, jak by to bylo krásné.

Jeviště je skvělé. Každý herec činí svůj div. A nikdo nedovede oceniti promluvené slovo jako já, upínající vděčně celou bytost k těm svým lidem, drahým lidem.

Květiny mají divnou, omamující vůni a obecenstvo je cosi jako moře. A nikdo by neuvěřil, že i tam, náhle – – přede dveřmi mé lóže, potká mě podivuhodná příhoda. Přijde ke mně žena, elegantní dáma... Ach, kdy jsem ji spatřila... Několik slov... a celý román. Opět román. Nikdy nezapomenu jejího zjevu z té chvíle. Připadala mi jako žena v nadživotní velikosti. To bylo její úžasné tajemství.

*   *

*

Když jsem byla v roce 1920 na Ostravsku, poznala jsem v Radvanicích mladou holčičku Helenku. Otec Čech, matka Němka, holčička obojí. Tehdá tříletá mluvila jako nebožtík kníže Lobkovic na sněmu Království českého, česky, německy. Tenounkým hláskem jako ptáček povídala. A byla něžná, nervózní, na veliké louce o slavnosti děsila se přestrojených maškar. Plakala usedavě. A zase jsem ji spatřila... Jako mánesovská figurka je Helenka.

Umí již číst a psát. Zazpívala mi obě sloky národní hymny, dojemně: „Kde domov můj.“ Tatínek se v ní zhlíží. Maminka už mluví česky, Helenka kreslí vše, co chcete, kytičky, módní dámy v pestrých úborech, košíčky s růžičkami, rychle, rychle, jako stroje kmitají se její prstíčky a usmívá se. Tehdá dávno po mém odjezdu potkavši paní, s níž mě vídala, rozepjala ručky a

zvolala: „Fremde Tante?“ A dnes mi zazpívala tak od srdce a tak něžně. Posílám jí s hubičkou knížku od Kvěchové.

*   *

*

Před čtyřmi lety byla jsem pod zemí na Ostravsku. Viděla jsem uhelnou tmou i jiskření. Kahan v ruce, ležela jsem na břiše vedle havířů a dívala jsem se do jejich zářících nezapomenutelných očí.

Cítala jsem jejich bídu, zásluhy i význam. Byla jsem na pohřbu pěti nešťastných mrtvých pracovníků v dolech a modlila jsem se jejich modlitbami. Toužila jsem pro ně ráj na zemi. Ráj na zemi není možný?

Nevěřím, že není možný. Ale byla by nutná dobrá vůle, nesobecká, radost ze vzájemného štěstí, radost z radosti druhých, ze štěstí bližních, nadšení pro velikou ideu... aby nebylo bídných a chudých a neodměněných, štědře neodměněných za krutou práci, za obět práce.

Navštívíme-li hlubiny země, nemůžeme obsáhnouti celý život podzemní... Neusmějte se, když vám povím, že jsem byla unešena, spatřivši film z ostravských dolů, pracovaný synem inspektora dolů. Ano, jen film. Ale jedinečný film, udělaný vzděláním ducha a srdce. Žasla jsem na některými obrazy, které byly více nežli poučením. Vyjadřovaly tváře v osudech a předurčení, momenty nezapomenutelných nálad a práce, až v napětí vrcholných. Některé snímky mohly by býti uměleckými obrazy děsivé krásy.

Je krásné, když hoch, budoucí pracovník šachet, má takové pochopení pro člověka. Není-li v tom faktu naděje – onoho přiblížení Ráje na zemi? A uvažme, že nezachytil hrůz, hrůz smrti, kdy dole ve tmě, černé jako hrob, stane se cosi – plyn, výbuch, zasypání, katastrofa. A jak se potom změni ony tváře havířů. Ne. To nezachytil dosud nikdo, toho nezjevil nikdo, aby to uzřeli lidé žijící na zemi.

Ano, Ráj na zemi měli byste mít, vy kovkopové, havíři, vy všichni v železárnách vítkovických i jiných jmen, kde žijete a pracujete pro společnosti lidskou. Růže v zahradách i v příbytcích med v nádobách na pokrytých stolech a lásku v srdcích.

(Ženský svět roč. 29/1925, č. 3–4, 25. 2. 1925, s. 35–37)

Konvenčnost

Konvenčnost znamená tolik dobrého, kulatého, uhlazeného, bez hran, bez rohů, bez výběžků, bez jiskření, bez nepředvídaností od lakýrek do kravaty, od špičky střívků do špičky

napudrovaného nosu, všecko, jak má býti podle pravidel přiměřené, přístojné, náležité, neúchylné, slušné, že koneckonců, ať je tato věčička člověk nebo ovzduší, nebo způsob – je nudou, a přece vůči době je konvence velmi a velmi nedůsledný pojem. Dnes je přemnoho čirou konvenčností, co by druhdy bylo nejdivočejším výstřelkem proti konvenčnosti.

A tak toto slovíčko příhany, je-li vysloveno s pokrčením ramen o člověku neb s kritickou přezíravostí o umění, které nic nevynalézá, nic nevytvoří, neuchyluje se od nedělní srpnové prázdné, rovné předměstské ulice, umění neodvážné, které nikde nenarazí, nevzbudí odporu ani lásky, chudé a obyčejné, bez vtipu obyčejnosti, toto slovíčko o umění má vlastně kaučukově pružný význam. Je všelijaká choulostivost společenská, je všelijaká citlivost svědomí, je všelijaká náladovost doby pro umění.

Svatá pravda, co jest umění, které suchostí a nezáživností je konvenčním (v husích nožičkách) v každé době, ať toužící po romantickém neb skutečném neb nejvysněnějším, ale je to vůbec umění?

Podle oblíbeného vztahu sudičského k tomuto záludnému slovíčku (má-li značiti pozornost rychle se soustřeďující k společenské zálibě, schopnost přizpůsobovací – plouti s proudem, nenaraziti, vyhovovati, zalíbiti se) nejkonvenčnější umění je dnes umění uniformované, davové, neosobní jako stejně ostřížené ženské hlavy, bezpohlavní. A aby mělo slovesné umění alespoň zdání originality, dělá se odvážlivými skoky a nehoráznostmi dějovými neb nedějovými a formou? Formu vzal čert, módní umění takových malicherností nedbá a je to rozhodně pohodlnější napsati knihu veršů bez rytmu a bez rýmu nevyvážených obsahem, myšlenkově je to všecko snadné a má to rázbu novosti. A básnické obrazy místo aby osvětlovaly a rozněcovaly fantazii, zkreslují a komolí představu, a nejde o jemné vážky, umění není apatika, jen směle, bez vrtochů slova na papír a čím roztodivnější nápad neb nenápad, tím novější, a nové má kurs.

Slyšeli jsme již vážné hlasy, že každý může psáti, každý může kresliti, každý by dovedl, kdyby chtěl. Vůbec je každý pro všecko a všecko pro každého. I děti, „nezázračné děti“ mohou dělat umění. Zdá se, že by byl nejzajímavější výsledek, kdyby si umělci prohodili své métier, malíři, skladatelé, spisovatelé, vznikly by asi samorostlé věci? O-ri-gi-nál-ní!

Hle, jak konvenčností dneška je znehodnoceno umění. Jako v politice i v etice, ve filosofii, v umění ohánějí se demagogové svým laciným kejklářstvím. Není charakteru třeba, není citlivosti svědomí třeba, není umění třeba. Lidé se dělí, aby se obohacovali, lidé slevují z požadavku cti jako z požadavku umění, aby snadně byl čestnými a snadně umělci přece. Nazve-li někdo subjektivní básnické dílo, které přese vše zůstává svým, nazve-li skutečné umění konvenčním, ať je ono jakéhokoli vyznání Krásna, pak mu nekonečně je ukřivděno a je

tento název pouze etiketou celníka, který neprohlédl zavazadla; ale i neprohlížeti obsah je nutno!

Není ještě člověk protivně konvenční, nedopustil-li se zločinu neb hrubosti nebo bláznovství, není ještě umění konvenčním, nehrká-li nehoráznostmi a banálními novostmi, ale je i člověk i umění konvenční, hrne-li se à tout prix za dobovými oblibami, ovšem nikoli líči-li současné lidi a obliby, ale hová-li jim stůj co stůj.

Ovšem, ovšem doba a její ctnosti i hříchy, sláva i úpadek, její příchut' unáší lidi i umělce, působí na ně, jsou v jejích spárech.

Ale opravdoví *umělci* jsou věrni sobě, svému nitru, svému pohledu do života, svému vášnivému vztahu k *umění*, které nepřekonává ani neovládne pohnutá vlna dnešků, byť je právem vývoje zúrodňovala. Umělci tvoří ve svém prostředí ze sebe, nekonečnou rozmanitostí subjektivnosti i za cenu potupné škatule, do níž snad bude jejich dílo zařazeno.

(*Knihomol* roč. VI., 1926, č. 2–3, s. 29–30)

O „kultuře vnějšku“

Je to již opravdu nudné a docela trapné stále slyšeti a čísti o našich špinavých rukou a o noži v ústech, když se velebí cizí způsoby a cizí zevnějšek.

Jako by tam kdesi v Anglii a v Americe všickni lidé rovnou vyskákali z módních žurnálů, jako by tam všickni lidé měli vyleštěné nehty, jako by tam všickni lidé byli zvyklí velikému slohu života od dvanáctera úborů do dvanáctera příborů, a jako bychom my u nás byli sto let za opicemi, abych užila oblíbené módní fráze dneška, jako bychom se nemyli, nekoupali, jedli rukama z jedné mísy a olizovali prsty, neuměli se ustrojiti, zkrátka jako bychom byli neučenlivými, zaostalými barbary.

Ať muž neb žena – vyskočiti z módního žurnálu – je dosti složitá věc, ač je to velmi jednoduchá věc. Nezáleží jen na vkusu, aby ten skok nebyl zbrklý, ale na penězích a zase na penězích, ovšem peníze bez vkusu mohou zříditi osobu hůře nežli úplný nedostatek peněz; má-li chudý člověk vkus, alespoň jeho zevnějšek, příkrčen, nekřičí.

Ale všechny případy nalezneme nejen u nás, ale i tam, kde naši lidé spatřují všecko tak navýsost dokonalé. Je až stydno, co by si pomyslel cizinec, kdyby slyšel a četl ty naše úžasy nad nevyrovnatelnou „kulturou vnějšku“ Angličanů a Američanů a nářky nad naší nekulturností. Ano, že jsme opravdu cikáni.

Vzpomínám, jak velmi elegantní Čech vyprávěl škodolibě o rozpacích skromné české paničky při kterési české tabuli, když si první měla bráti jídlo z mísy, vzpomínám, jak kritizoval

posměšné úbory našich lidí, ale ten pán nosil povážlivé kazy na svém charakteru. Ano, po převratu se tak leccos přihodilo komického i trapného, věřte mi však, že nikde, ani v zahraničí si neuškodíme „koženkami“, jestliže by snad někde lpěly na našem vnějšku, ale jinými chybami a přestupky.

Co vzbudí úsměv, nezasáhne hluboko, ale pohrdání jde do samých kořenů života. Nechci ovšem říci, ač je dobře býti lhostejným k malým nedopatřením, ale rozhodně hůře pochodíme nabubřeninami a ceníme-li vnějškovost nad vnitřní ryzost, žijeme-li nad poměry a ženeme-li se za přepychem, vezmi na to kde vezmi. Ale ano, lidé se klaní přepychu a bohatství, namnoze i ti, kteří si říkají demokraté. A to svádí nehotové, slabé, ješitné povahy.

Ale chci mluvit o „kultuře vnějšku“, jak jsme si pěkně pojmenovali zevní dokonalost módního člověka.

Vzpomínám pána, který již dávno před válkou býval oblečen do nejelegantnějších šatů, opravdu byl vzorem *oblečeného* gentlemana, a víte, byl při tom bohatý barbar, čestný člověk, ale naprosto ne gentleman. – Známu muže svrchovaně kulturního, učence, který dovede vyjít z domu s přetrhnutou tkaničkou u boty a ve společnosti si náhle vzpomene na svoji neupravenou kravatu a zardělý v nesnázích si jí škrtí krk.

Ani v Anglii samé, kde „gentleman“ původně značilo šlechtice, pána, dnes tímto pojmenováním se nemíní člověk dokonale oblečený a znalý společenských forem, ale muž ušlechtilý, charakterní, který společensky neklopýtně, protože má cit. Gentlemanem může být dělník v modré bundě, horník s černýma rukama, jako lord v bezvadných šatech, jako obchodní příručí s leštěnými nehty jako karneoly.

Zdá se, že mnozí naši lidé vyhledávají v cizině jediné zámožné kruhy, anebo je zajímají pouze vzorně vypravení lidé a vznešená společnost. Postůjte jen chvíli v Londýně na živé ulici, spatříte v davu a shonu málo toho, čemu se tak podivujete, jako „vnější kultuře“ a tisíce toho, čeho se tak lekáte u nás, jako nekultury. Je jistě tam kdesi více na počet dokonalých zjevů, ale i více ubohých i nejubožejších a nekonečné řady obyčejných.

Bylo by záhodno, kdybyste na cestách a v cizině vůbec měli oči otevřeny pro všechno, nejen pro určité elegantní postavy, sice by se zdálo, že vám nic jiného neimponuje.

A domníváte se opravdu že se v cizině, na západě, všickni lidé vzorně a ušlechtilě chovají? Neslyšeli jste nikdy „internacionálního“ řehotu a řvaní a neviděli jste nezpůsobů velebených západních občanů? A chtěli byste mít svět, tedy náš svět uniformovaných duší a těl bez originality?

Ovšem, je dobré a nutné a záslužné vychovávat naši mládež vzorem a příkladem i moudrým poučováním, ale na našem domácím podkladě.

Všude i v Anglii jsou drahé i laciné věci, jemné i hrubší košile, střevíčky plesové, které se nosí v blátě na ulici, jsou tam továrny na trvanlivou obuv hrubého zrna. I Angličanky přehánějí módu krátkých sukní a sedíce, ukazují kolena a kus stehen, nahota prošla módně celým světem. Potkáváme bohaté Angličany a Američany prvotřídně oblečené, provázené spoustou ohromných zavazadel, ale obleky středních vrstev podobají se úplně našim, a potkáme často úbory i velmi nevhodné, až komické. Tak už to chodí na světě.

Křivdíme si tedy nesmírně, popíráme-li v naší vlasti „kulturu vnějšku“, která nezačíná věru dneškem.

Což neznamenají takovou kulturu nejušlechtilejšího typu naše divukrásné kroje? Neviděli jste na Moravě nebo na Slovensku náš lid v krojích o službách božích? Právě kouzlo gracie a elegance! Ne, ničím si nežadá před vyšnořenou společností bohatých salonů západních! A jak jsou ti hoši a děvčata vymydleni po vši práci, která se jich dotkla, neboť práce zanechává pouze stopy a ne špínu.

Vzpomínám překrásné dívky v Berezové, která si k nám usedla s košem brambor a s motykou. Jak byla čistá a půvabná i ve svém všedním šatě, jak se chovala roztomile přirozeně, jak hovořila neostýchavě a nevťiravě a vtipně. Nežadala by si tato prostá dívčice ani ve vznešené společnosti západní, a není výminkou, je takových jako kvítí.

A naše babičky a prababičky potrpěly si nějak na krásné, jemné i zase bytelné prádlo, na krajky, vyšívání, a byly ho všude hojné zásoby. A nejen zámožné měšťanky, i na vsích, všude bývalo odedávna pýchou hospodyně pěkné prádlo, co se nabílily, navyšovaly, a čistota jen svítila na mužích i na ženách. A byly mezi nimi ruce upracované, které se nezbavily mozolných stop práce sebeusilovnějším drhnutím, ale byly i ruce jemné, ozdobené vzácnými prsteny.

A taky se měly naše babičky a prababičky vyparádít do krajek a hedvábí. Móda ovšem byla jiná, složitější nežli dnešní, ale trvalejší. Kdo však se řídí módou přítomnou moudře, oč je mu volněji a pohodlněji, nežli za dávných dob nastrojeným krasavicím!

Čistota byla a je u nás ale vždy přece samozřejmá. Jak milujeme vodu, vědí naše řeky a rybníky. Že u mnohočlenných rodin působí v zimě koupele nesnáz, je pochopitelné, ale byť se všichni nekoupali každodenně, koupají se často, třeba v neckách a že se denně důkladně myjí, nikdo nebude pochybovati.

A vůbec nyní zdá se mi, že vše světové, západomoderní a především vnější odkoukáváme až příliš dovedně a rychle. Jen se zadívejme na naše ulice, do divadel, tančíren, vše se hemží pavučinovými punčochami, nejmodernějšími střevíčky, anglickými střihy a látkami, pařížskými úbory večerními vkusnými a méně vkusnými jako v Paříži, jako

v Londýně. Ovšem bohaté kruhy západní i konečně tamější prostituce skýtá nádhernější podívané, přepychu složitějšího, o něco více naličených obličejů a více pěstěných rukou, ale všecko už máme taky u nás, ale ruce neumyté jsou u nás opravdu výminkou, já jsem jich dosud neviděla.

A jísti správně, vkusně snaží se u nás každý studentík a děti občanských rodin, i na vesnicích, i dělníci, byť snad jedli méně obřadně, mají *své* čistotné způsoby. Máme i mnoho pozorovacího talentu. Znáám lidí, kteří v mládí jedli z jedné mísy a dnes by směle mohli zasednouti k tabuli vedle lorda Greye. V cizině se časem pozměňují způsoby jídla a není nesnadno rychle a vtipně se přizpůsobiti.

Učiti se možno od každého, i od nejposlednějšího člověka, tím více od velkých národů, a proto se i my učme a přijímejme to nejlepší a *našim poměrům užitečné a harmonické*.

Ale mějme úctu a pochopení i k naší vlastní kultuře a pěstujme více kulturu nitra, srdce, charakteru, vnějšek, ovšem také, ale to je již nejsnadnější úkol. Tak bych soudila ze všeho, že u nás nedostatky zevnějšku, kde se přece vyskytují, jsou zaviněny nejvíce a snad jedině nedostatkem peněz a blahobytu, neboť přesto, že je mnoho lidí bohatých, je jich ještě tisíckrát více chudých a těch, již mají příjmy omezené a poměry skrovné.

(*Ženský svět* roč. 30/1926, č. 3–4, 20. 2. 1926, s. 38–40)

Mé divadlo

Mé divadlo je vklíněno do mého díla básnického a románového ne snad náhodou nebo ze ctižádosti. Popud k divadelní tvorbě klíčil ve mně dávno; je podivné, že nejprvnější mé pokusy beletristické vedle veršů byly dramatické, a to již v dětství 10–12 let. A nechodila jsem do divadel, neměla jsem styků divadelních, jen jsem o divadle slýchala. V nejútlejším věku mě vzali rodiče s sebou na parodii *Orfea v podsvětí*. A později jsem byla jedinkrát v divadle s babičkou a to na *Mlynáři a jeho dítěti*.

Má první dramatická práce *V žití proudech*, vytištěná v roce 1893, vůbec hrána nebyla. Jen se jí dostalo od poroty Náprstkova fondu pochvalné zmínky. Dnes bych již sotva dovedla vyprávěti obsah tohoto bezvýznamného kusu, a budiž připomenuto docela krotkého, nevinného kusu, který stojí za řeč jenom pro věci, které vyvolal. Učitelský jeden časopis zaútočil proti této hře, protože děj byl vzat z učitelského prostředí. A já jsem byla pozvána k okresnímu školnímu inspektoru, ale pan Josef Pilař byl otecky dobrý člověk, zavedl se mnou velmi jemně disciplinární řízení, aby mne nepolekal a nezarmoutil, jen se mne opatrně tázal, co jsem to napsala a kde jsem to sebrala. Sedím v jeho zakouřeném maličkém pokojíčku v Konviktské

ulici, odpovídám, a on píše, ale špatně se mu to nějak stylizuje, tedy zvolna a bezděky začla jsem mu pomáhati víc a více, až konečně byl jakýsi protokol o neblahé hře ukončen. A podepsán. Milý pan inspektor v oblacích dýmu mě propouštěl u dveří nad křivolakými schody, napomínaje mě, abych nespadla.

A pak se na všechno zapomnělo? Chyba lávky! Za rok objevil se v *Čechu* úvodník, úplný výpad proti nepatrné učitelce na škole u svatého Tomáše, která spáchala ukrutnou divadelní hru, snižující stav učitelský. Hrána sice nebyla, ale vytištěna byla.

Hned nato byla jsem povolána na pražskou radnici k zelenému stolu před advokáta doktora Hrdličku, kde začal odměřený výslech jako před soudem. Všecky postavy hry od ředitele ke školníkovi podrobeny kritice a na obžalované vymáhána jejich skutečná jména s pohrůzkou, že budou zbaveni svých míst. Ubozí nevinní, krotcí lidé! Ovšem, že jsem statečně přesvědčovala svého vyšetřujícího soudce, že jsou to bytosti mé fantazie, ačkoli je látka hry vzata ze skutečného života. „Učitel dal ve sborovně učitelce hubičku, to je skutek proti mravopočestnosti, budou propuštěni.“ „A který školník je zároveň ponocným?“ Některé věty pana doktora byly pravými udicemi. A mučení mé trvalo k zalknutí dlouho; povzbuzována soucitnými pohledy zapisovatele protokolu, setrvala jsem do konce klidnou až konečně v průvodu pana doktora ubírala jsem se dolů, pan doktor se z přísného soudce proměnil v kavalíra.

Věc přišla k okresní školní radě, kde se mě ujal ředitel Král. Jediný. Ale marně. Akta putovala k zemské školní radě. Co tam se dělo, svěřil mi až po ukončení všeho náš poručník zemský školní inspektor doktor Hejzlar. Ani on nemohl mne tam zachrániti před odhlasovaným trestem *přeložení z Prahy na venek*. Jakou ranou byl by tento rozsudek pro mne, člena osiřelé rodiny, odchod na venek, a opuštění milované Prahy a rodiny! Poslední instance nechť rozhodne. Všechn materiál byl poslán předsedovi zemské školní rady, položen na jeho stůl. — Velmi se asi pobavil. Škrtnutí jeho péra mě spasilo: *dost, přerušit, skončit!* A všechno štvání se stalo bezvýsledným. Tak se zachoval tehda k případu neznámé učitelky *hrabě František Thun, místodržitel království českého*. —

Studovala jsem mnoho středověk. Pro divadlo mě přímo volala postava čarodějnice, jeden z horkých problémů středověku. Našla jsem zajímavé věci v knihách a archivech: kutnohorském a třeboňském. Chodila jsem dlouho s tímto problémem v duši. Napsala jsem dramatickou báseň: *Estera*. Dostalo se jí ceny mezi přijatými hrami k otevření nového Městského divadla na Královských Vinohradech. Hra, která mnoho slibovala, která nadchla ředitele Schuberta, úplně na jevišti ztroskotala. Režie neodpovídala mým představám, výprava ubíjela snovost věci i starodávnost námětu *přílišnou* hmotností a operetností. Největší chybou

bylo, že se II. dějství rozdělilo na dvě proměny docela bezdůvodně, protože kobka Voršilina měla být jen koutkem na jevišti, z něhož by se byl děj nepřetržitě sunul do čarodějnické lesní noci. A roli Estery, *tragickou roli*, hrála mladá začátečnice, velmi sice nadaná a snaživá, ale jiného charakteru, nežli vyžadovala Estera.

Smím snad dnes vysloviti politování, že tato první má práce na divadle nebyla přijata kritikou alespoň s šetrnou vlídností již pro hlubokou vážnost práce, novost námětu a patrnou uměleckou snahu. Mimo Jiřího Karáska ze Lvovic a Josefa Šimánka, tehdá mi cizích lidí, kteří psali o Esterě krásně, dostalo se mi výsměšných a naprosto negativních odsudků, bez jiskřičky povzbuzení. Chodila jsem po božím světě jako bych se byla dopustila zločinu.

V dalších studiích minulých století mě velmi upoutaly mimo jiné věci i postavy dobrodružných, skvělých podvodníků, napsala jsem báseň *Odkaz Cagliostrovi* a divadlo *Paní z Rosenwaldu*. Děj 1876 v Halle nad Sálou. Hlavní osoba této veselohry je Rudolf z Grossingů, zajímavý tím, že v jeho podvodech se zrcadlila celá tehdejší společnost. Paní z Rosenwaldu byla osoba úskočně vymyšlená hochštaplerem Grossingem, vznešeným světákem, který pomocí ní lákal lehkověrné pošetilce do svých podvodných sítí a znamenitě lovil. Roku 1913 byla komedie hrána v Národním divadle. Obsazení výborné. Výprava pečlivě dobová. Ačkoli byly však k této složité, těžké hře jen čtyři zkoušky, ačkoliv pan režisér *nebyl* premiéře přítomen, bylo mu odjeti, dopadla premiéra dobře při vyprodaném domě. Při repríze vypověděla hercům v jedné scéně značně paměť, ale obecenstvo snad toho zmatku ani nezpozorovalo. Druhého dne navštívila jsem ředitele Schmoranze v náladě docela růžové. A pan ředitel klidně, líbezně tenkým hlasem mi řekl doslovně: „Tak *Paní z Rosenwaldu* propadla a já jsem se jen divil obecenstvu. Když tam kdosi z herců na scéně řekne: „Paní z Rosenwaldu ať vezme čert.“ Já čekal, že to bude mítí odezvu.“ Hledím na něho zkamenělá, užaslá.“ Ano! Že začne hlediště tleskat při otevřené scéně.“ Odešla jsem do ulic nechápající, užaslá. A tak se stalo: *Paní z Rosenwaldu* byla v propadlišti.

O minulých, zlých věcech se vzpomíná a hovořívá již s humorem.

Nejkrásnější kritiku o *Paní z Rosenwaldu* napsal Němec pan Weinert do *Prager Zeitungu*, navštívil mě a velmi se zajímal o moji další práci.

Pan Dr. Karel Hilar mě brzy vybídl, abych napsala pro Vinohrady veselohru.

A 1915 se hrál *Cirkus* v režii pana Vydry se značným úspěchem. Na kritiky se nepamatuji, byla to prostě líbivá veselohra, ale jedna z ústních kritik mi utkvěla v mysli. Do davu, hrnoucího se po kterémsi repríze k šatnám vletěl z lóže neznámý, rozjařený pán a volal: „To byla rozkošná veselohra!“ Stála jsem přimáčkutá u zdi.

A jedna věta Hilarova: „*Máte divadelní krev*“, mi byla vždy povzbuzením a odůvodněním na dlouhé cestě dramatické práce. Po *Cirkuse* hrála se na Vinohradech aktovka *Princezna a krásný pošta*. Tuto poetickou látku mi vnukla profesorka Katynka Emingerová, která mi vyprávěla o své prababičce a zajímavé, starodávné slánské poště, jak převážela kdysi nevěstu Napoleonovu. Hra také byla roku 1925 vydána bibliofilsky panem Beránkem na Kladně.

Od dětství mě poutala záhadná postava východního *barbara* – Attily, jenž byl dle dějepisu poražen na Katalaunských polích, ale kupodivu, poražený táhl na Aquileji a jako předtím v Galii postupoval vítězně i v Itálii město od města, neublíživ nikde ničemu, až před Římem se mu poklonil sám papež. Zjevoval se mi obraz oné patetické scény a zamýšlela jsem se často na východ, kde mi zmizel uctíváný hrdina do neznáma. A když jsem byla v Rusku a poznala jsem ohromnou skladbu nejkrásnějších možností pravého soustátí svobody, bezděky vzpomínala jsem Attily, on génius jistě by dovedl cosi tak velikého: spojití ve volnosti a spravedlnosti své národy. Bylo tehdy po revoluci, bylo po rusko-japonské válce, vnikla jsem v poklady východních zemí, prohlédla jsem nedostatky a hříchy vedle ctností, vnikala jsem do duší nejen slovanských kmenů, ale i ostatní národové mě upoutali. Ano, geniální duch a silná ruka, jakých zázraků by byli schopni!

Vracela jsem se často k Attilovi, má fantazie se rozehrála, a konečně sáhla jsem dychtivě po látce o něm a našla jsem zprávy, které až podivuhodně odpovídaly mým představám a doplnily mi zjev dávného bohatýra překvapujícím způsobem, zvláště knihy *Thierryho Histoire d'Attila* a ruská kniha *Veltmanova Attila i Rus IV. a V. věku*. Studovala jsem ovšem i historické knihy německé, většinou tendenčně zabarvené proti východnímu rekovi i národům. Ve všech spisech opakují se vedle různých pověstí zprávy Jornandovy, Amianovy a Priskovy, který, byv s Maximinem hostem Attilovým, vyličil v zápisech dalekou cestu k Attilovi i podrobně jeho dvůr. Veltmanova kniha z r. 1858 čerpá již z Thierryho a jest nejúplnějším dílem všemi historickými doklady i množstvím mytických podrobností. Nese motto:

„Ve vyšším smyslu jsou dějiny letopisem, který brání Pravdu proti zjevně i tajně povstávajícímu popírání. V tomto zápase osobnosti a národové nejsou leč uvědomělým i neuvědomělým nástrojem pohybů Ducha pravdy a dvojtvárného ducha nepravdy.“

Byla jsem si úplně vědoma rozporů mezi běžnými názory dějepisců a duchem Thierryho a Veltmana, Francouze a Rusa. Veltman nazývá Attilu vládcem vši Rusi, dokládaje se mnohými historiky i texty ság a kvíd. Nejen, že jméno Rusové a Hunové se zaměňovalo s pojmy jiných kmenů slovanských, ale často carstvo Hunů a všechny slovanské země na východě byly nazývány *Russia*.

Je nesporno dle zápisů Priskových o cestě k Attilovi, že hlavní jeho dvorec vedle mnohých jiných býval v místech nynějšího Kyjeva. Je dokázáno, že Attila byl vychován v Římě, kde se přátelsky stýkal s Aetiem. Jeho osobnost vynikala nevšedně nad vrstevníky vzděláním, duchem, filozoficky založeným.

Odlišností svojí, vzdáleností svého sídla a vznosností svých hrdinných činů stal se záhy postavou polomytickou.

Nebyl uzurpátor, ale ochránce svých národů, které velikostí své duše, spravedlností a láskou k svobodě dovedl udržovati pod svým žezlem a hájiti statečně a odvážlivě jejich nedotknutelných práv. Celá Evropa o něm zpívala, kvídy a ságy jsou plny jeho slávy, velebíce jeho prudkou sílu, jeho vášnivost a dobromyslnost, jeho skromnou prostotu a jednoduchost, lišící se od východního přepychu vlastních jeho dvorů. A zván-li *Flagelum Dei*, obávaný bič boží, není-li to hlas *nejvěrohodnější* o jeho velikém a dobrém, až nadpřirozeném poslání?

Obávaný, uctíváný a opěvovaný hrdina skončil záhadně tragickou smrtí o svatební noci: dle ság a kvíd jest Attila v osudovém vztahu s rodem Nibelungů.

Génius Attilův, jak mi jej představil Veltman a jak živě jej zřela a utvářela má fantazie, není-li příznakem velikého bohatýra vysoko čnějícího nad své okolí a daleko jdoucího před svojí dobou, osvoboditele a ochránce, který by dovedl ovládnouti svět pro štěstí a volnost národů?

Dopsala jsem dramatickou báseň *Attila* roku 1917.

Přijata Národním divadlem ku provozování až po převratu. V režii Hurtově, které při posledních zkouškách velmi prospěl Jaroslav Kvapil, byl hrán s velkým úspěchem čtyřikrát při vyprodaných domech, popáté jedné slunečné, teplé neděle v divadle ne dosti obsazeném, což ovšem není vzácný případ, ale stačil, aby se již *Attila* neobjevil na scéně.

Je zajímavé, že dnes v Rusku píše či již napsal Jevgenij Ivanovič Zamjatin drama *Attila, ruský hrdina*. Je mi dosti učiněním, že dnes ruský básník dospěl téhož přesvědčení o Attilovi jako já před 10 lety.

Psala jsem *Attilu* v době války, chtěla jsem osobou svého velikého reka i jeho tragédií z jeviště vyznati slovanské cítění, škoda, že drama přišlo až do pozdější doby.

Mnoho význačných osob mě zrazovalo od práce o Attilovi, ujala se u nás příliš kletba německého záští proti slovanskému hrdinovi. Je mi vždy trapno, když jmény Attila, Hunové, označují se divoši, bezkulturní cizácká sběh. — — —

Nu tak ... Zachtělo se mi pak napsati nadýchnuté jaro, mladou dívku dobrého dneška. A vznikla *Devátá louka*, oživila mé dávné louky, po nichž jsme se toulávali mladí mezi brdskými lesy. Veselohra od roku 1924 z Vinohrad putovala po celé naší mladé republice. Jsem

vděčna abonentům Městského divadla, že ji při anketě odhlasovali mezi svými nejmilejšími hrami. Nejvýstižnější a nejvřelejší posudek o ní napsal v *Sozialdemokratu* doktor Karel Eben.

Za rok byla hrána na Vinohradech veselohra *Starý markýz*. Starého, romantického, ušlechtilého blouznivce vsadila jsem do dnešního prostředí hradčanského prostého lidu. V této komedii problém mladé lásky, vztah dobrého stáří k ní a styk různých vrstev lidí byl mým programem, s náladou svěží přírody, s historickým oparem duševně zpřítomněné osobnosti, která u nás žila v zámku trojském v XVII. století. O *Starém Markýzovi* napsal podrobně a krásně pan Vodák.

Obě veselohry byly hrány svěže a obě mladé dívky kouzelně vytvořila Olga Scheinpflugová. V *Deváté louce* hrála první svou velkou roli. A úžasné je, jak obě mladé dívky vytvořila rozdílně.

Největšího úspěchu z mých her dosáhla veselohra *Je veliká láska na světě?* Děj zkomponovala jsem si v jižní Francii na břehu moře a vložila jsem jej do milé, známé myslivny v Beskydách.

Z dvou dívčích postav, tvořících problém lásky, našla jsem Slávku u moře a Janu ve Slezsku. Janu úplnou povahově i osudově: s historií o smrti rodičů.

Řekla jsem na začátku, že mé práce dramatické nejsou vklíněny náhodou neb ze ctižádosti do ostatního mého díla. Jistě ne. Byly určeny duševními předpoklady. Tím nebudíž však řečeno, že by mě neopojoval úspěch na jevišti. Úspěch premiéry této komedie byl tak, nade všecko očekávání, veliký a nezvyklý, pohled do bouřícího hlediště tak omamující, že mi dole na jevišti bylo jako ve snu, a zároveň mocně jsem cítila styk s obecností, cítila jsem v té živé chvíli provždycky, že jsme jedno já s bušícím srdcem třeba ne u rampy, ale u svého psacího stolu – a všechna srdce poslouchající v rozevřeném prostoru hlediště.

A když jsem odcházela studenou prosincovou nocí domů, řekla jsem si: „Co bych jim měla napsat, abych si tohoto nadšení zasloužila.“

A dosud jsem nenapsala nové dílo, abych si toho minulého nadšení zasloužila.

Lhostejný člověk to není, ačkoli o premiéře přese všechno nepřízeň doby i jiných příčin měl krásný úspěch. — *Problém*: jak se zachová povaha sociálně lidsky cítící k nenadálému dědictví, chudá mladá žena, zklamaná láskou, s těžkou minulostí, postavena vstříc bohatství a nové lásce. Komedie se mohla napsat též z rubu. Jak se zachová špatně, pošetile, směšně, toto luštění bylo by mělo více možností veselosti a vtipu. Ale zvolila jsem opak. Jistě méně vděčný, ale pro mne vábnější s touhou vyzářit do hlediště trochu víry, že i v nejprostším, nejobyčejnějším, všem lidem lhostejném člověku vězí tajemné zrnko čehosi lepšího – a

podivná, vroucí, radostná přitažlivost krásy a dobra, ctnosti nefalšované, které ho poutaly k nepatrné obchodní úřednici.

Přece láska, věčná průvodkyně člověka o nespočetných variacích a stupnicích, s bolestmi a kletbami a zklamáním, zradami a úžasným hrdinstvím – je cosi největšího na světě!

(*Rozpravy Aventina 1930–1931, č. 6, s.66–68*)

Cherchez la femme!

Je zajímavé, že i tato francouzská věta, jako pojmenování určitého typu lidí povýšenců – parvenu – o němž jsem zde již psala, stala se příslovecnou ve všech jazycích.

Konečně – i ve vtipném povzbuzení či poznámce: *Cherchez la femme!* skrývá se typ lidí, osvědčených v tomto řemesle, chcete-li umění. Vyskytuje-li se ve Francii častěji nežli jinde, či má-li Francouz zvláštní vtip, že dovede vypíchnouti taková zvířátka do sbírky jazykové, či světovost jazyka sama způsobuje mezinárodní slova, fráze, ať tak neb onak, vždy časem objeví se zřetelně, totiž na lavici obžalovaných, všude, tedy i u nás „gentleman“, neodolatelný zužitkovatel ženského srdce.

Mnoho je případů, při nichž nedojde k vraždám, ale pouze k podvodům; vylákání majetku, ač dojista ulehčilo by se každému z oněch tuláků lásek, kdyby nejdůležitější svědkyně zmizely.

Na prostý inzerát ve slohu Landruho dalo se nachytati v Paříži sta a sta nepolepšitelných žen právě v době odstrašujícího senzačního přelíčení s vrahem.

Že ku podivu vzněcuje mnohé ženy prokázaná landruovština, tedy přímo zvrhlost s lákadlem erotičnosti? O tom byla by jiná kapitola.

Představujete si muže s niterným heslem: *Cherchez la femme* zvláštní krásy, duchaplnosti, zmocněné erotičnosti, osobního kouzla? Snad jakási svůdnost je ve hře, ale obyčejně je to typ mužů na této laciné a pohodlné cestě života víceméně odvážlivý a zkušený, nuže, snad tento rozmach dobrodružství je mu vrozen, snad některou první ženou vnuknut.

Myslilo by se, že muži zahrnují ženy bohatstvím a přepychem od úborů až k palácům a kočárům, že muži otevírají ženám všechny brány života k úspěchu svým dovedným vlivem a ochrannou vůlí. Ale poměr bývá i docela obrácený. *Cherchez la femme* má nejen svou zvláštní romantickou příchut', ale i svou rázbu stoletími odůvodněnou: odedávna ženy vodily hrdiny klubíčkovskou pohádkou labyrintem života, byly usilovnými protektorkami mužů, neohroženými a důvtipnými luštitelkami jejich osudů, v teplé prostotě přeslic i v záři trnů.

A buďtež ovšem rozlišení rytíři na pohled bez bázně a *hany* od Landrů; typ prospěchářských lovců ženských srdcí obsahuje však celé stupnice rozmanitostí, přemnoží se omezují na citový podvod a přijímají daň z lásky čistě dobrovolnou, nevynucenou, přijímají úspěchy a bohatství udiveně, zahrnování vším v postoji opravdu rytířském buď se vztyčenou hlavou ke své bohyni v nekonečném zbožňování, neb na kolenou... Ale *všichni* přece mají jedno společné: *hřeší na ženino srdce*.

Nejen slibem manželství dá se žena pohnouti k obětem, nejen výhledem na toužený rodinný život, nejen nadějí, že se skončí její samota životní, že důvěrně mužem provázena bude v dobách dobrých i zlých, ale *láskou*, projevem onoho věčně rozněcujícího citu pohne muž ženíným srdcem a učiní ji dojatou, ochotnou rozdati všecko, sama sebe i své poklady a podniknouti všecko, i nejtěžší a nejosudnější kroky, užítí veškeré své ženské diplomatickosti na prospěch toho, jenž ji miluje neb lásku předstírá.

A přirozeně žena starší neb osamocená, neb i zklamaná, jež zúctovala s životem, bývá zvláště vzrušena, objeví-li se muž, k ní soustředěný, pro ni zanícený.

Jsou muži, kteří se staví zamilovanými, třebas nešťastně zamilovanými, a vítězí-li i v drobné praxi života. Ale události se mnohdy vyvíjejí větším slohem.

Někdy náhoda vytvoří příznivou okolnost, ale jsou muži, kteří vědomě vstupují do vlivného salonu, vyhlédnuvše si oběť, které se pokoří, které sehrají dobrodružnou komedii lásky a uctívání, ba do lásky se vžívají, jako lhář do své lži, se všemi rejstříky milostných projevů.

A všude, kam se mu zasní, dostane se muž po stupních ženských srdcí, zahalených v mlhu závojů a krajek.

Není vzácným případ, že dobrodruh lásky získává přízně více žen. A jak rozdílných! A každá rozdává, každá jiné hodnoty.

A kdybyste šli cestou k průvodu jeho jmění, úspěchů, hodnotí, našli byste, odpusťte, landruovštinu sice beze stopy krve na rukou, snad i bez slzí, ale vůdčí motiv k tragédii neb frašce života?

Cherchez la femme!

(*Národní listy* 14. 12. 1931)

Růžena Jesenská

Spisovatelka Růžena Jesenská dožívá se právě svých sedmdesáti pěti let.

Nejvlastnějším jádrem své básnické i lidské bytosti je Růžena Jesenská lyrik: bytost vznětlivých nervů, vzníceného srdce, horké touhy a stálého vášnivého neklidu. Přešla od tónů nerudovské písně k složitým stavům moderní ženské duše.

Je to vzácný člověk: nedovedla by žít v konfliktu s lidmi. Je bytost narozená s hladem po dobré pohodě, po pravdě a kráse... Je to bytost přímo stvořená svým nitrem, srdcem a citem pro velkou, jedinou lásku, - rodinnému životu, k velkému štěstí a k pochopení toho štěstí – a osud jí všecko rozbil – byl jí údělem život plný neklidu... plný ran a neštěstí... a přitom v něm zase bylo hodně krásy... „Často to bylo zrovna jako nanebevzetí“, řekla mi Růžena Jesenská nedávno. „Stane se mi něco, že by se člověk zabil – a já se z toho vždycky vyhrabu...“

To se jeví v celém jejím díle, ve kterém proniká přesvědčení – zejména v románech – že mnohem silnější než síla lidské osobnosti je osud, který si krutě zahrává s člověkem, láme jeho sílu a vůli a žene ho často na pól právě opačný jeho touze.

Všechny romány Růženy Jesenské, z nichž vyniká *Nokturno moře*, *Legenda ze smutné země*, *Tanečnice*, *Ivana Javanová*, *Román dítěte*, *Hrdinství*, *Cizinka* a pak *Dětství* a *Láska* shodují se v tomto pojetí osudu jako síly člověku naprosto nadřazené. Proto vidí v životě velké tajemství: nikdy se život neutváří podle touhy a vůle, vždycky do něho zasáhnou síly a vůle, vždycky do něj zasáhnou síly vyšší a ve chvíli nejméně předvídané.

„Tajemství svítí nám nad hlavami a my nedovedeme se zachytit ani jedné jeho hvězdy“, praví v *Nokturnu moře*. –

I lyrika Růženy Jesenské je plna tohoto osudového tajemna: tak často se v ní předvádí stav ženské duše ženy, toužící po štěstí a klidu, po spravedlnosti a pravdě a hozené doprostřed bouře a neklidném kolotání živlů...

Souhrn lyriky deseti svazků je v knize *Mládí*. Pozdějších osm sbírek obsahuje kniha *Básně života a smrti*, která ukazuje celý růst a celé bohatství této duše, plné bolestné touhy a hrůzy nad temnými, osudovými víry. –

Ale Růžena Jesenská zná přece zbraň, kterou lidské srdce vítězí nad osudem: Lásku. Růžena Jesenská je básnířka všech forem moderní lásky: od lásky plané, zoufale prázdné, která člověka jen rozvrací – až po lásku vítěznou, která je korunována mateřstvím a která se vnucuje životu jako síla nepřekonatelná a dělá z něj velkou pravdu.

To se zvlášť jeví v jejích divadelních hrách, které nejčastěji ukazují dráhu lidské duše k vnitřnímu klidu a pravdě v lásce. – Titul jedné z mnoha her Růženy Jesenské zní: *Je veliká láska na světě*. A podobně by se mohly nazývat všechny její komedie. –

Milostivá paní,

když jste tiskla v *Lumíru* své první verše, pokládali vás všichni za básnířku, připínající se ke Sládkovi. Byly to písně skoro lidové pohody a melodie. Ale po desíti letech jste se připoutala ke škole nejmodernější poezie, k *Moderní revue*. Co bylo příčinou toho přerodu?

Nemyslím, že bych se v práci byla změnila. Byl to postup, ne přerod. Vstup do *Moderní revue* zprostředkoval život – důvěrný lidský styk. Osud a život se stal složitějším. Život mne sebral jako víchř. Začínala jsem v literatuře písněmi, které musely býti zpívány, jak o nich řekl Jan Neruda. Pak nastal vývoj.

Co vás tak poutalo ke skupině *Moderní revue*, která vám přece musela být některými teoriemi velmi cizí?

Poutalo? Tedy lidské styky. Byla jsem vyzvána ke spolupráci, ale psala jsem vždycky po svém. Nikdy jsem se nepřizpůsobovala kvůli nikomu. Ze složitosti jsem se ráda vracela k prostému výrazu. V básních často k písňovému tvaru. Novely, například „*Benedikt*“, vyjádřil se o nich Procházka: jako dřevoryty. A nepřipadá mi, že jsem byla cizí v tom prostředí. Národní žhavost v době války byla nám všem společná. I snaha pro nejvážnější umění.

Jedna složka vaší životní filozofie ovšem nesporně zapadá do názoru *Moderní revue*: vaše osudová filozofie, vaše přesvědčení, že „nejnemožnější a nejpodivuhodnější věci jsou největší skutečnosti.“ – jak to říká váš filozof Patrik. Syn v *Nokturnu moře*. Cítím, že právě tato filozofie osudu, která postaví na hlavu každou lidskou touhu a vůli, je u vás životně a osudově podložena.

Nikoli filozofie, ale zlý osud, osud, který si zahrává s lidskými touhami a s vůlí. A projevuje se ovšem i v díle. Všecky mé novely a vůbec všecky mé práce, i když se zdají seberomantičtější, jdou ze života. A teď vám ještě přečtu. Z doslovu Jarmilu Krejcarovi v knize *Pohledy do duší*: „Uvažoval jsem, je-li kdo mezi vašimi čtenáři, kdo pozná, jak mnoho reality je ve vašich dílech, jak mnoho psychické reality, pouze básnický denaturovaný tím, že jest umělecky znovustvořena subjektivním romantismem.“ A „Řekl jste mi u příležitosti mého pozorování a vyprávění příběhů, že můj duševní zrak proniká skutečnosti života jinak nežli pohledy jiných lidí, jest tomu asi tak, že zároveň v mé dílo působí nejen schopnost výběru a snad odlišnost vidění, ale i okolnosti, že zvláštním osudem blíží se mi nevšední lidé i případy. Víte dobře, že není jedině mé práce bez podkladu skutečnosti,

proniklé krví a nervy. A právě vývojovou cestou v umění dospěla jsem k tomu, co tedy možno nazvat realistickým romantismem.“ A dodávám dnes, paní Jožo, život v celém drsném poznání a rozsahu pracuje se mnou dále!!

Nepůsobila také krása Malé Strany, která se tak často objeví ve vašich dílech, na vytvoření vašeho životního názoru?

Moje starožitná Malá Strana!

Co vás tolik poutá v této překrásné pražské části?

Žila jsem tu od dětství, až na několik let, kdy jsme bydleli na Smíchově. Ale ani tehdy jsem nebyla bez Malé Strany.

Jak vznikl váš román, malostranský *Román dítěte*?

Pro *Román dítěte* nadchla mě Zdenka Braunerová.

Žila skutečně hrdinka románu?

Ano. Dívka, opuštěný sirotek, několik měsíců žila mezi námi v rodině. Též ostatní osoby románu jsem znala. Zvláště Pepíček Pečený byl můj milý známý člověk – a mnoho jsem se s ním stýkala. Živá malostranská figura.

Který z vašich románů je autobiografický?

Dětství a mnoho je v románu *Láska*.

Píšete nejen verše, novely a romány, ale i dramata. Váš vztah k divadlu je velmi vřelý. Co vás tolik žene k stálému boji o divadelní tvar?

Cosí ve mně! Už od dětství. Když jsem divadlo ještě ani neznala, pokoušela jsem se o divadelní hry, jako o básně.

Napsala jste osm svazků novel: *Pohledy do duše, Odhalená srdce, Mimo svět, Z nepřístupných zahrad*, a tak dále? Čím vás tolik přitahuje forma novel?

Má nejvlastnější forma. Zhuštěná. Úderná. Asi zase jako divadlo.

Ve vašem díle se často obráží Rusko. Jak a kdy jste je poznala?

Roku 1910. Toulala jsem se po Rusku úplně sama jen s různým doporučením. S lístkem doktora Kramáře dostala jsem se mezi Gruzínce. Tam jsem zažila pohádky v Gruzii... U Kramářů jsem byla hostem na Barbo na Krymu. Když byli právě na Slovanském sjezdu v Sofii.

Kdy a kde jste se poznala osobně s Kramářovými, s nimiž vás až do jejich smrti pojilo vřelé přátelství?

Ano, přátelství – Poznala jsem je osobně, když jsem se vrátila z Ruska. Přišla jsem se poděkovat za krásná doporučení. Paní Naděžda i Kramář na mne učinili hluboký dojem. Od té chvíle jsme byli připoutáni k sobě navždycky. Sedmadvacet let!

Celých sedmadvacet let. V čem spočívá tajemství vašeho tak dlouhého přátelství?

Tajemství našeho dlouhého a nepřerušného přátelství. Byla to asi moje naprostá neodvislost a přímost. Řekla jsem vždycky, co jsem si myslila, jako to říkám vám a každému. A tak bylo vše dobré. Znali jsme se navzájem a měli jsme se rádi.

Jaké máte literární plány do budoucna?

Ráda bych především dokončila knihu básní. A budu-li živa a zdráva ještě bych mnoho chtěla...

Jak tvoříte? Hledáte své postavy, nebo je potkáváte?

Nikdy jsem postav nehledala. Postavy našly si mne. A mám jich ještě tolik, že bych s nimi vystačila na sto let.

Nikdy vás nelákalo napsat své vzpomínky na všechny ty, s nimiž vás osud svedl? Nastavit zrcadlo všem literátům, umělcům a politikům, které jste poznala – to by byl román nejdramatičtější a nejpravdivější...

Zda-li i tu knihu napíšu? Bůh ví. Moji přátelé mě k ní dávno vybízeli. Však i vy, milá paní Jožo! Ale, ale. Kam asi jdeme? K jakým zítřkům?

Jaké poslání máte pro české spisovatelky? Které cesty byste jim naznačila a které cíle vytyčila?

Ach, to je rada těžká. Ženy ať jen podávají pravdivé a odvážlivé svoje nitro a své osudy. A to musí přijít samo sebou spontánně – posednouti musí člověka umění, muže jako ženy.

Ano, ano!

Děkuji vám, milostivá paní, za vaše slova a přeji vám k vašim narozeninám z plna srdce se všemi posluchači: Buďte zdráva!

Děkuji, děkuji.

Buďme všichni praví a silní v pravé a silné naší vlasti!! Ať žije vlast!

(Strojopis rozhovoru Růženy Jesenské s Jožkou Götzovou, uložený v LA PNP Litoměřice;
přepis rozhlasového rozhovoru podle rukopisných oprav Růženy Jesenské)

3. Vzpomínky a medailony

Z uměleckých interiérů Zdenky Braunerové

Žít po dlouhou řadu let v důvěrném styku s umělcem znamená přiblížit se jeho uměleckému vyznání, státi se příbuzným jeho nitru.

Nemíníc psát portrét Zdenky Braunerové v tomto nepatrném rozsahu a rámci, chci jen zabloudit do jejího uměleckého tvoření, jako bych opět usedla na chvíli v tom neb onom koutu jejího ateliéru neb salonku a ponořila se do její práce.

Vzpomínám jednoho dávného listu Zeyerova, v němž k mému dotazu po Zdence Braunerové, která seznámivši se se mnou náhle mi zmizela z obzoru, napsal: „Zdenka Braunerová je duše elitní, naveskrz *umělkyní*.“

Opravdu za léta pobytu v Paříži spatřivši mnoho světa a života, stýkajíc se s vrcholnými a nejzajímavějšími soudobými kruhy uměleckými, přijavši všecko, čeho může poskytnouti typičnost domova i sympatické ciziny, stala se Zdenka Braunerová vyhraněnou, význačnou osobností uměleckou.

Zajisté, že její osudovost lidská a umělecká tak se prostupují a vlní jejím životem, že těžko oddělit a bylo by na výsost vděčným úkolem uměleckým zpracovati postavu této ženy literárně, plasticky, odvážlivě a s láskou pro její složitou a nevšední psychu a pro důležité a zajímavé prostředí, z kterého jako dítě vyšla, a jiné opět, které dávalo svým svrchovaně uměleckým zabarvením charakter a patos dalšímu jejímu životu. –

Její umělecký vkus byl pěstován a třiben od nejútlejšího dětství. Měla štěstí, že byla vždy obklopena jen krásnými věcmi a dovedla jíti od začátku s jistotou vyspělého zraku pro pravou krásu, která se jí stala evangeliem. Není nikoho, kdo byl ve stykách s ní, aby nebyl získal mnoho jsa poučován bezděky celou vzrušeností její umělecké bytosti a pobádán jsa neviditelnými, ale pronikavými tykadly její citlivé duše zanícené pro vše krásné a pobouřené vším, co krásu uráží.

A její úvahy, její poznámky, její náhlé výrony myšlenek, bývají tak duchaplné a vtipné a výstižné, že jest litovati jejich zániku, ač ovšem přijaty jejími soudruhy a přáteli nepadnou na půdu neplodnou, ale bylo by svrchovaně zajímavé dočkati se literárních úvah a memoárů Zdenky Braunerové.

Jak vedle nejsilnější inspirace umělecké soustředěna v některé velké své dílo, dovede náhle vytvořiti rozkošný, malý předmět, tak projevuje horoucí nadšení pro nejvelebnější výtvar a rozraduje se nad prostou půvabnou věcí.

Zdenka Braunerová jest uměleckým založením krajinářka. Příroda, město, vzduch jsou jejími nejprvnějšími živly, kde v nejlepších chvílích žije ponořena ve svou práci. V takových žhavých intervalech tvoření přímo se potápí v zamilovaná místa, která básní svým štětcem, ať jsou to drahé kouty staré Prahy neb její milované Slovensko a Morava, neb náhle nalezené, přímo jako na ni čekající kraje na jihu Čech neb v okolí Turnova. *Dovede se dívat* je málo řečeno, ona splývá s krajem, stává se jeho částí, jeho očarovaným kruhem, kterým sevře ve své umění jeho kouzlo, a na plátno vrhá jeho náladu proniknutou svými sny a svou tichou, mlčenlivou zpovědí. Nikdy Zdenka Braunerová nehledala vyzývavé romantiky přírody, její obrazy nesou se jasným neb opět melancholickým ovzduším, a jsou tak čistě a niterně českým vzduchem, že připadá, jako by bezděky i z francouzských námětů, byť i v nich bylo kus elegického moře, volívala nejraději končiny, v nichž nalézala ani snad nevědouc cosi příbuzného s tím, co nejvíce milovala ve vlasti.

Zmínila jsem se o staré Praze, kterou Zdenka Braunerová tak uctívá. A kde zachytila olejem kus její tragédie a krásy, vytvořila vždy mistrovské dílo. Ale zde jest hlavně podtrhnouti význam jejích leptů, které činí již značnou galerii obrazů a v nichž projevila Zdenka Braunerová nejen nesmírnou schopnost *nalézt* obraz v předmětu, ale i velikou dovednost tohoto umění, které tak je zrovna stvořené pro legendární památky zanikajících, nejkrásnějších skvostů starých podivuhodných kamenů.

A tak ať Zdenka Braunerová barevně zachytí v žlutých podzimních stínech a polostínech kus naší země neb v jarních radostných odlescích prostou alej sadu neb chalupu proměněnou v ráj kvetoucí třešní, neb ať v ponurém stínu narýsuje kus Starého Města neb Malé Strany vyleptaný v kov neb vyrytý v dřevo, dává vždy svou duši a celé své umění a opravdu obohacuje české výtvarnictví.

Když kdysi originálně vyzdobila Mrštíkovu *Pohádku Máje*, vycítil každý, jaký smysl má pro knihu, ale její další práce v tom směru daleko ještě předstihly očekávání. Její díla v oboru dřevorytu pro výzdobu různých knih jsou přechetná. Vinětami jejím mnoho ročníků *Moderní revue* je provázeno, vytvořila zvláštní půvabnou úpravu *Kalendáře paní a dívek* a mnohé knihy Martenovy a některé Claudelovy vzorně vypravené tiskařsky mají výzdobu Zdenky Braunerové mistrovského rázu, jsou to jakoby skvosty ve stříbře řezané a jakoby již s patinou dávných dramat.

Ale od svých děl Zdenka Braunerová odchází nejen ke svým knihám a hudbě, její divagace je ještě na jiných cestách vlastního umění, je to jakýsi úsměvný oddech, a také ten vyzní ovšem umělecky, jak jinak ani není možno. Je to Zdenky Braunerové rozkošné sklo. Opět

taková obdobná záliba, nutná pro ducha této umělkyně, a přijdou-li k ní chvíle tohoto úsměvu, věnuje se jim tak jako skladatel symfonií a sonát rozmilým bagatelům.

Zdenka Braunerová sama tvoří návrhy tvarů pro misky, vázičky, skleničky, roztodivná zvířátka tvarů památných a bezvadně krásných, sama je přítomna celé proceduře ve sklárně, a pak svými rozkošnými barevnými ornamenty je vyzdobuje, asistuje i při vypalování, a tak vznikají ony skvosty dobrého slovanského uměleckého průmyslu, které jsou vzácnou okrasou každého stolu nebo poličky.

Je patrné ze všeho umění Zdenky Braunerové, že celou podstatou původu, niterného založení a hlubokým prolnutím ducha umělkyně všemi našimi bohatými tradicemi a odkazy krásy je typicky české a tím všelidské.

(*Ženský svět* roč. 20/1916, č. 2, 25. 1. 1916, s. 47–48; rubrika *Z pracoven našich žen*)

Portréty Heleny Emingerové

Vdechnouti realitě duši, dáti hmotě vystoupiti ze zakletí, což jiného je tvůrčí akt?

Jako romanopisec své lidi rozlišuje význačnými rysy gest a vztahů k ději, tak portrétista vyhledává v tváři osobitý tvar, kterému dává ne nahodilý, ale hlubší psychický význam, a nadto svým štětcem vyvolává ono niterné, charakterizující tvář duševní emocí.

Je jisto, že při vši epické oddálenosti své osoby nejen básník, ale i výtvarník dává vždy v každém díle část sebe a nalézáme skutečně i jakousi harmonickou podobu všech seberůznějších osob, neb řekněme modelů v pracích téhož mistra.

Víme, jak mnoho pro portrétistu znamená dovednost zachytiti věrně podobu, a jak je to zároveň málo. Že je při portrétu nutné zobrazení neomylně věrné, bez jediné falešné noty, není překonanou otázkou, ale prostě nespornou. Kde by přestával tento požadavek, jak jej na svých zrůdných pokusech hlásal kubismus, nebylo by vůbec možnosti řeči o *podobizně*, osoba nebyla by *portrétována*, ale sloužila by umělci pouze v některém svém vztahu k dílu jako model.

A jest na umělci, aby maluje portrét uměl *viděti* a dovedl člověka vystudovati, nežli přistoupí k dílu.

Jak v tom ohledu jsou si blízká umění romancierovo, portrétistovo a dramatického umělce! A možno říci omezenější a tím soustředěnější je úkol portrétisty, kdežto romancier má volné pole, byť sebekoncizněji pracuje, s možností vyčerpání všechny nuance psychy, a herec v tisících zákmitů a grimas kreslí svého člověka, portrétistovi jest vystihnouti vše v jednom gestu a v určitém výrazu tváře. A tu ovšem záleží na tom, umí-li malíř vidět a jak umí vidět, aby pro různý svůj účel zachytil pravou tepnu vnitřního života. Ale to vše má širší základnu i

rozpětí a někdo by namítl, že není vlastně portrétů ani v skladbě literární, ani v divadelní praxi, budiž, ale tvoří-li umělec postavy dějinné ať minulosti ať přítomnosti, není i na portrétistovi, aby vytvořil *postavy*, aby i sebevěrnější podobizna měla svůj osudový děj? Mnoho dává ovšem portrétovaný sám, ale na umělci je, aby z daných možností těžil.

Vzpomeňme si na některého blízkého člověka, známe řadu určitých výrazů jeho tváře, které se opakují, gest, které spolu dodávají bytosti charakteru a jsou bezděčným projevem nitra i když jsou přetvářkou.

Karikaturista nejen markantní tvar, ale i způsoby a výraz a v něm vlastnosti duševní překresluje do směšnosti neb hrůzy.

A to, v čem je umělec sám, je nejen jeho vlastní duše, ale i odlišnost jeho techniky a způsob tvoření, a to liniích a plastice, v barvě a jejím tónu.

Tento bod by ovšem sváděl do přílišné šíře úvahy, při níž byly by nutné srovnávací doklady, a ocitla jsem se již bezmála na scestí od vlastního účelu článku, ale přesto nedotkla jsem se jednotlivých věcí bez vztahu k malířce Heleně Emingerové.

Nalezneme na jejích cestách uměleckých tu tam s láskou načrtnutou krajinu, jako v mlze kus řeky, milý kout města, ale hlavní doména její jest portrét.

Helena Emingerová vytvořila zajímavá studia dětí ve školce, v opatrovně, zástupy v kostele, žebráky a lidi nešťastné, a ve všech těch typech umělkyní vyhledávaných a sbíraných projevuje se zvláštní její cit a zájem pro postavy ubohých, malých a ponížených, které vtěluje někdy ve velmi výmluvné a diskrétně pracované lepty, jindy dává jim výraz barevný ať olejem nebo pastelem, vždy štěstě a srdečně; ať tvoří mladou rezavovlasou krasavici bledé pleti neb hocha z lidu ještě s dětským pohledem, neuvědomělého si budoucího tajemství duše, nebo bledou, nedotknutou polosvětici, která neví proč, ale jistě zůstane celý život snít na svém harmonicky zmlženém horizontě s přivřenýma očima vším svým předurčením, k níž druží se obraz jiný: v kvetoucí nivě v plném, svítivém světle kráčí žena s dítětem zasněná, skoro melancholicky, jejíž jediný úsměv, který si nese životem, vetknut je čistě a osaměle v tvář děcka v jejím náručí.

Je těžko rozhodnouti, dospívá-li Helena Emingerová těmito svými drahými studiemi a malovanými sny k portrétům nebo naopak od portrétů k těmto obrazům, které tvoří ve své dílně v nejsvátečnějších chvílích svého harmonického, tichého života.

Je zajímavé sledovati, jak je Emingerová zaujata každou novou tváří, jak napjatě a se vši duševní soustředěností zkoumá tvář. Jsem přesvědčena, že hovoříc s lidmi více pozoruje, nežli poslouchá, pozoruje rozkošnický nejen rysy, ale oči a to, co oči a život tváře prozrazují či zakrývají, ono duchovité, co se tak proměnlivě obraží na tváři jako na obloze lidské bytosti.

Helena Emingerová má úžasnou paměť, a nejen podoba, ale i určitá vybádaná zajímavost nitra neztrácí se jí snadno a odnáší si ji i s možností reprodukce z koncertů, společnosti, ulice...

Jak do detailů pracuje Emingerová, svědčí portréty starců v oleji i v leptech, a jak lehce opět dovede nadýchnouti své nesčíslné portréty dětí, které miluje nejvíce. Oči dítěte a kouzlo jeho čistých barev a výrazu, které se každého dne mění, a přece věčně jsou stejné a byť i v melancholii neb jasno intonující, dur neb moll, jest to vždy škála otevřených pohledů do světa, které se dívají jako studánky nebo křišťálové poháry, v nichž obráží se život dosud nenaplněný ani poznáním, ani trýzní, ani rozkoší.

Helena Emingerová není lhostejná portrétistka těchto pohádek dětské duše, pro ni každý zjev dítěte je zajímavé studium, v němž nalézá více nežli roztomilý předmět, odhaluje přicházející duši, jako by již v její nevýznamné přítomnosti dohadovala se budoucnosti.

Je všecko dílo Heleny Emingerové čímsi radostně klidným a vyrovnaným, diskrétním. Chci-li si ji představit co nejvěrněji a nejšťastněji, vybavím si kvetoucí jarní zahradu, plnou květů, a po cestách a trávnicích sta a sta dětí v utěšených pohybech a hrách, nebo les, kde v polostínech tiše jako čekající čehosi zázračného bloudí děti... A nade všemi těmi scénami dětí jásajících, šťastných, žebrajících, plačících a zamyšlených zjevuje se mi tiše pozorující, vlídně rozjímavá tvář Heleny Emingerové.

(*Ženský svět* roč. 20/1916, č. 3, 10. 2. 1916, s. 60–62)

Vzpomínkou...

Jsou určité chvíle života, které se vleptají v duši jako obrazy a kdykoli se vzpomínkou odestrou, jsou tytéž, a vztahují-li se k význačné osobě, tvoří celek, někdy historii života, někdy drama.

Snad za celá léta součtem času, ne více nežli hodinu bylo mi souzeno setkat se s básnířkou Terézou Novákovou, a jak mi jasně nesmazatelně utkvěla památkou její bytost v duši!

Dávno, na začátku naší dráhy literární, kteréhosi dne navštívila mne paní Nováková a nestihla mne doma, hovořila s mou matkou. Šlo o jakousi literární práci, ke které později nedošlo. Navštívila jsem paní Terézu Novákovou druhého dne. A tehda jsem ji patřila poprvé.

Nepamatuji ani ulici ani domu kdesi na Novém Městě, ale velmi zřetelně vidím komnatu, rodinnou, prostornou, útulnou komnatu, v níž mne srdečně uvítala paní drobné postavy, velmi živé půvabné tváře, zvláštní bělosti, temných vlasů a hnědých výrazných očí.

Její řeč byla přesná, spontánní, ronící se ze rtů současně s myšlenkami. Bylo patrné, že každá žilka krve, každý nerv mladé ženy je prací účelnou, je životem, je plodonosnou silou; upřímnost a neobmezená otevřenost vanula ze vši její bytosti.

V komnatě byl mi představen též choť paní Terézy profesor Novák a několik dětských postaviček se propletlo s knihami a sešity v hovoru a úsměvech.

Taková všemi základy krásná rodina, produševnělá a citově sloučená zjevila se mi onoho dne v rodinném pokoji, atmosféra dobré pohody života, čínorodá, plná rozběhů a okřídlených tuch.

Druhé takové význačné setkání s paní Terézou Novákovou stalo se ve škole svatého Tomáše. Přivedla mi jedinou svou dcerušku Lilu. Byla to jemná, štíhlá dívka, velmi matce podobná, tatáž bělost pleti a tytéž temné, výrazné srnčí oči... A tehda hluboký smutek obestřel tvář Terézy Novákové... Procházely jsme se chvíli po chodbě, a tiše mi sdělovala, že Liduška je stížena těžkou srdeční vadou, že její život nebude dlouhý... Vidím to milé dítě tak živě a jasně, jako bych ji ještě dnes měla ve školní lavici před sebou, jakási bázeň mne skličovala ve styku s ní, její živost, touha po práci, její vědomosti nad dětský věk vyspělé, vážné, až zarážely, a tak mi vždy připadalo, že přišla na svět jen, aby vykvetla, slunce se napila a nadýchala se vůně jara, její rty bývaly tak rudé a oči jako žhavé, jako Sněhurka mi připadala. A když odcházela, věděla jsem, že již ji nespatřím, že se rozplyne jako sličný Sen.

Někdy v té době navštívila jsem s jakýmsi vzkazem od přítelkyně paní Terézu Novákovou v jejím malostranském bytě pod Novými zámeckými schody. Bylo to v zimě a byla jsem uvedena do velmi světlého pokoje, plného květin, jako v zimní zahradě.

Teréza Nováková vyrostla za léta v podivuhodný, jedinečný básnický zjev, tak typicky český, svérázný, tak pevný, vykrystalizovaný se vzácným darem umění viděti, rozlišovati a zvednouti k životu trvalé poezie naše prostředí s krví a srdcem.

A tak jsem se na ni dívala radostně onoho dne, který byl slunečný a byla jakási chvíle, kdy stíny ustupují, a zdá se, že přece jen se rozzáří nad hlavou klid pokojné doby bez hrůz a zármutků...

Ve společnosti kdysi poznala jsem syna paní Terézy Novákové Theodora – sympatický mladý hoch, věrná podoba své matky, a tak zanícený pro vše hluboké a krásné, budoucí učenec...

A když stalo se ono neštěstí, které tak hluboce dojalo celý náš svět, když mladistvý badatel Novák na vycházce do přírody utonul – znělo mi to jako balada, jako by krásný jinoch byl kouzlem rozkvetlých leknínů a hlasem tajemným vodních tůní zlákan v spleť řas a

podivných proměnlivých světél, jeho žíznivá duše jako by uvízla v síti paprsků nadpřirozených chtění a cílů...

I druhého syna paní Terézy Novákové stihlo neštěstí, a uvykla jsem si mysliti na onu ženu umělkyni s pietou smutku, a bylo těžko při každém slově nedotknouti se nikdy nezhojených ran jejího láskyplného mateřského srdce. A je úžasno, jak mohutnělo dílo její duše, tak strašně dotčené osudem...

Sešla jsem se s Terézou Novákovou ve voze elektrické dráhy na Radeckého náměstí. Byla ve smutku. Stiskly jsme si srdečně ruce. Její tvář bílá s temnými hlubokými očima byla táž, jako tehda, když jsem ji poprvé spatřila, jen odechnuta žalem, a oči jako by viděly více a dál... Vyprávěla mi tichým hlasem o všech svých osudech, jako by se dotýkala drahých hlav milovaných a ztracených, líčila mi své zátiší u Litomyšle, hovořila jakoby veršem výmluvným, epickým; opět mi zatanula na mysl balada...

Vystoupily jsme společně u Václavského náměstí. Srdečně jsme se loučily... Její závoj smuteční zavál, a ještě jsme se na sebe ohlédly a usmály a pokývly... A odcházela...

Tehda jsem ji viděla naposledy, nesmrtelnou... Velcí duchové světa jsou tepem života národa, z něhož vyšli.

(Kalendář paní a dívek 1917, s. 72–73)

Poslední scéna

(K desátému výročí úmrtí Hany Kvapilové.)

Jest tomu opravdu již deset let, kdy jsem naposledy slyšela její měkký, teplý hlas, kdy jsem se dívala do jejích očí, tak výmluvných a toho dne záhadným smutkem obestřených? Jak letí nám teď čas! Ó, závratněji nežli dříve, jako by nedopřál sobě oddechu a nám života, který se ztrácí s ním nevyžitý, nezradostněný, nedourčený...

Deset let, celá skoro epocha, a jako by jich nebylo, jako by včera stalo se to, co tehda, a přece kolik převratů, co úžasných událostí a nepředvídaného! Deset let a sto let, a díváme se zdivení do překotného letu časových vln, a hodiny, léta jdou – až k poslední scéně každého z nás.

Její odchod byl příznačný, divný, a právě na onom osudném rozhraní jsme se potkaly, a nikdy nezapomenu těch chvil, vryly se v mou mysl jako obrazy, jako nevšední dojmy, a právě tragičností staly se patetickými.

Hana Kvapilová, každý ji miloval a uctíval, podívovali jsme se jejímu velikému umění, a každý odnášel si z divadla navždy sváteční bohatství, které její vytvořené postavy rozdaly.

A teď, kdy silně na ni vzpomínám, zjevuje se mi v určitých scénách na jevišti, cítím z barvy jejího hlasu, z gesta bílých rukou, jimiž se zahalovala tak půvabně a významně v řasnatý šátek, cítím ze sklonu její plavé hlavy – celou náladu severu a tajemnost *Paní z Námoří*; bílá Ofélie se mi zjevuje a rozmarný tanec Nořin a pohádková Pampeliška rozptyluje své sny v prchavých, něžných úsměvech tak jejích, tak nesmrtelných! A vidím ji zlatovlasou na nábřeží před dávnými lety s roztomilým pohledem dětsky svítících očí radostnou a unylou, Bože, a vidím ji, vidím sedící na dřevěné lavičce tam v zákulisí, kde jsou schody až vzhůru do taneční školy a kde stojí girlandy dekoračních kytek, a kudy jsem chodívala do sálu, abych se sblížila s baletním uměním a studovala jeho ovzduší.

Hana Kvapilová mne tam uvedla k mistru Viscussimu.

A tam na lavičce seděla chvíli před zkouškou. Promluvily jsme několik slov a druhého dne opět, ale toho posledního dne potkala jsem ji dole ve vestibulu...

Na repertoáru byla Šimáčkova hra *Poslední scéna*.

Mluvily jsme o mé práci, k níž jsem právě konala studie...

„Není mi dobře,“ prohodila jako mimochodem, bylo patrné, že je nasydlá...

„Ach, to nic není, ale jinak, to je mnohem horší,“ řekla, „přijďte ke mně do šatny...“

Po baletní škole zastavila jsem se tedy v šatně. Hana Kvapilová měla před scénou. Mluvila chvatně a dívala se na mne: „Chtěla bych s vámi mluvit, přijďte ke mně (naznačila dobu jako letem) a dám vám zápisky, k té vaší práci mnoho vám dám látky, ano, vy z toho něco dovedete udělati...“

Podaly jsme si ruce. Byla chvíle jako před odvoláním, držela pevně moji ruku a její úsměv ozářil tvář jako kraj, když se rozsvítí v slunci:

„Přijďte!“...

Slíbila jsem...

A odchvátala na jeviště...

Odešla jsem domů...

Druhého dne četla jsem v novinách, že Hana Kvapilová ochuravěla.

Navštívím ji, řekla jsem si, pohovoříme si nejlépe v takové indispozici, neboť netušila jsem vážnosti v její nemoci.

A napsala jsem jí lístek, kdy přijdu, doufajíc, že naleznu ji v křesle a v milém přátelském povídání rozplyne se jí hodinka nepříjemného domácího vězení.

A ráno toho dne šla jsem do divadla, abych dala vrátnému lístek pro paní Kvapilovou.

Vešla jsem do vestibulu, kde shromážděni byli v hloučku umělci a umělkyně. Tak stáli jaksi němě a stáli zaraženi, přelétla jsem jejich tváře, zamyslíla jsem se, ale šla jsem dále a vstoupivši k vrátnému, podala jsem list choti vrátného.

Přijala jej, přečetla adresu a pohlédla na mne – divně pohlédla na mne a za chvíli řekla odměřeně a zaslzeně: „Paní Kvapilová zemřela.“

V takové větě je obsaženo tolik jako v historii celého člověka, soustředěno, zhuštěno ve třech slovech celé tajemství bolesti, zápasu, zlomených radostí, práce, zhaslých snů a nedožitého štěstí.

Tak náhle, předčasně odešla krásná duše, hluboká myslitelka, veliká umělkyně, jasná žena.

Šla jsem po nábreží dubnovým nevyrašeným jarem a slyšela jsem vzrušením pohnuté duše její poslední slova, zpřítomňovala jsem si její tvář, tak cosi odlétajícího, cosi mimosvětského bylo již tehdy v jejím zjevu, v jejím pohledu, když odcházela na jeviště k *Poslední scéně*.

Neb jsem se mylila? Necítila předtuchou tajemný dotek Smrti?

Četla jsem na starých hodinách nápis: „Všecky zraňují, poslední zabije.“

Byla citová bytost a jistě mnoho hodin života ji zraňovalo, ale tím více dávalo jí nadšení a krásy a štěstí... A poslední...

Přece jen je *nesmrtelná* světlem krásy, které vydala a bylo přijato.

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 7–8, 18. 4. 1917, s. 113–114)

O Věře Valentové

Neznala jsem osobně Věru Valentovou, a přec tak živě ke mně přišla její jemná, podivná bytost, že jako zblízka ji vidím a jest litovati, že unikla nezadržitelně navždy, ale nebylo nikoho, kdo by ji dovedl osvoboditi od jejího tragického osudu.

Vyšla malá, pietní knížka, smutečně vypravená záhy po jejím skonu 1916, napsána profesorem Janem Zachovalem: *Psáno pro Věru Valentovou (své začce nejdražší na čerstvý rov klade její učitel)*.

Byla mi poslána tato posvátná vzpomínka na dobré dítě a s ní nejnutnější informace, a náhoda – snad náhoda – přivedla mi cestou milé lidi, kteří mi vyprávěli o Věře a též o osobách soustředěných v její blízkosti.

Věra Valentová měla vzácné rodiče, dobrou matku, paní velmi inteligentní, a otce, jenž byl vzdělaným a velmi oblíbeným lékařem. Doktor Valenta zemřel mlád a hned za rok po něm

i jeho choť. Osířelých dětí, dvou děvčátek a hochy, ujal se doktor Kovářík, továrník v Prostějově, manžel sestry paní Valentové.

Byla tedy Věra postižena v mládí nenahraditelnou ztrátou rodičů, což na citlivou duši nebylo bez velikého vlivu, a připojíme-li téměř jistotu, že lnula k otci a k matce velikou, osudovou láskou, pak stala se smutná tato okolnost katastrofou pro vnímavé dívčí srdce.

V jedné z posledních úloh se píše:

„Ze všech hrobů je mi ovšem nejdražší hrob tatínkův a mamínčin. Leží skoro v rohu u zídky. Je mi vždycky tak blaženě a zároveň bolestně u srdce, když své mamince svěřuji vše, co mě trápí a těší, když jí slibuji, že budu hodná a udělám mnoho krásného a velkého. Ale často mi připadají hrozná myšlenky: ‚Člověk zemře, zahrabou ho do země, shnije a je sežrán červy. Ó Bože, pak by moji zbožňovanou maminku také byli sežrali červi a nebylo by z ní zůstalo nic než bílé kosti a nikdy bych se s ní už neshledala! Ne, to není možno, aby nebylo nic po smrti!‘ A teskno je mi, neveselo, když chodím tmavou alejí, divným a hrozným zdá se mi býti všecken život, divným a hrozným to, že žijeme, pracujeme a trpíme jen proto, abychom shnili v černé zemi!“

Patrně z těchto řádek, jak melancholicky založena byla Věřina duše, jak dětskou mysl její tísnivě zaměstnávaly záhady lidského bytí a slučovala je s tím nejdražším, co jí odešlo.

Ale Věra, jakož i její bratr a sestríčka, byla šťastna ve svém neštěstí, neboť našla nový domov, velikou, neobmezenou péči v domě svého strýce a tety. Bezdětní, věnovali se manželé Kovářikovi zcela výchově tří dětí Valentových, zvláště prý Věra byla miláčkem doktora Kováříka. Měla tedy těžký smutek v srdci, provázel její mládí veliký stesk po rodičích, snad zvláště po matce, byla zasažena krutou ranou, která v síle lásky může býti nikdy nezacelenou ranou, ale přesto měla pro život vše, po čem jen zatoužila její duše, žízňava po vědění a učení.

Navštěvovala gymnázium v Prostějově, chtěla se oddati studiu moderní filologie. Profesor Jan Zachoval, který ji vyučoval na gymnáziu češtině od kvinty, byl na začátku septimy požádán paní Kovářikovou o soukromé hodiny pro Věru. Měla krásný, útulný domov, v ničem nestrádala, měla možnost práce, splnění všech záměrů, mladý, zdravý život, otevřený svět v budoucnosti, volnost studií, žila společně se svými sourozenci, a přece cosi tajemně srazilo její kroky, zachytilo její rozlet...

Profesor Zachoval, jemný, hluboký člověk, laskavý učitel a přítel svých žáků, radostně jal se Věru Valentovou učit ještě mimo školu. Znal ji jako nejnadanější svou žačku, zajímavá, nevšední mladistvá bytost otvírala se mu vstříc. Již ve škole poznal její bystrost úsudku a nebývalou sčtetlost, líčil ji jako nesmírně pilnou a na svůj věk vyspělou dívku. „Odpovídala vždy s hlavou sklopenou, v kratičkém rozmýšlení, jako by odpověď četla z knihy, myšlenky hádala

z očí a dopovídala věty a úvahy vysoko nad nejlepší žáky středoškolské. Její úkoly byly roztomilé kabinetní kousky pozorování, jiné doklady hlubokého myšlení.“

Věra mnoho četla, ba i knihy, jejichž prospěch nemohl býti v útlém jejím věku uplatněn, ale že by knihy ji byly zaváděly na cesty bezútěšnosti, nevěřím, ať to byl Tolstoj neb i Nietzsche, které předčasně četla.

„Neviděl jsem člověka tak se trápití všemi otázkami jsoucná, duší a života,“ píše v dopise o Věře její učitel.

Uváděl ji do filozofie, po hodině vždy chvíli rozmlouvali, byla upřímná, otevřená ke svému učiteli, ač povahy byla spíše nepřístupná a zdánlivě odpudlivá.

Ze všeho je patrné, že žila Věra horečný myšlenkový zápas, analyzovala sebe a nebývala sebou vždy spokojena. Naříkala si na sebe, že není takovou, jak by býti měla, že nemá srdce, patrně nedovedla zcela přilnouti tam, kde cítila to svatou povinností.

Ale všechny tyto revolty, sny, zápasy a vrtochy mladého ducha neodůvodňují a nevysvětlují jejího posledního skutku.

Kdo z temperamentních, myšlenkami přetížených a usilovně pracujících a po velikých cílech toužících mladých lidí netrpí podobně? Kdo z mladých duší, citlivě založených, neprožívá bojů sám se sebou a s protiklady propracovávaje se spleť dohadů a záhad?

Pěkná, zdravá dívka, člověk postavený do světového zápasu, a nadto mající nadpoměrně mnoho u porovnání s jinými, jde – ukončí život? Ne, kolik protivenství, zlých příhod, těžkých vztahů dotýká se lidských duší, a odolají... Co stalo se s Věrou Valentovou?

V zimní sobotu profesor Zachoval přišel, aby ji učil. Byla jasná, plná záměrů pro budoucnost, přechází, hledá knihy pro jeho děti a půjčuje mu je, rozvrhuje si práci, její učitel odchází. A od té chvíle již ji nespátřil.

V úterý ve škole projevovala jakýsi smutek, v noci na středu její strýc, kterého velmi milovala, odejel. Věra tajně odešla z domu, bouřlivou zimní nocí šla půl třetí hodiny k rybníku a skočila do splavu.

V zápiskách zničila vše, zanechala jen bezvýznamné věci, ale též dopisy na rozloučenou.

Dojista dojemně zdrcující je případ Věry Valentové. A bezděky vtírá se otázka: proč? Proč učinila toto hrozné, jaké neštěstí přivedlo ji za krutého mrazu k zoufalé cestě do dálky ke splavu? Co se dělo v duši té mladé, nadějně bytosti?

Záhadou je nikoli její skutek, ale právě ono tajemné, co se dělo v její duši. Případ Věry Valentové je typický. Snad nalezl, vypátral by se bezprostřední popud sebevraždy, tedy onen

úder, který duši vyzval, který mozek zapálil v nezodpovědnost činu, ale je takový popud příčinou?

Vždycky po spáchané sebevraždě usuzuje se a vyhledává příčina. Často nalezne se cosi velmi pochybného a někdy zcela nesprávného.

Připouštím sebevraždu rozmyslnou v případech zcela rozumových, při nevyléčitelné chorobě například nebo při pohromě finanční, při ztrátě cti, ač ani v těchto všech okolnostech není vyloučeno, že k činu přispěla dispozice duševní... Ale téměř všechny ostatní případy jsou výsledkem psychózy – nebo nazveme onen stav náklonnosti ke zkáze vlastního života – jakousi ničivou silou, která duši lidskou štve buď progresivně nebo náhle jako povstalý víchř.

Kolik mladistvých duší zemře násilnou smrtí a odhadne se prostě: z nešťastné lásky. Jistě nehádá chybně, že i o sedmnáctileté Věře se tato věta opakovala a dobrodružně se spojovala její tragická smrt s laskavými sympatiemi dobrého učitele, zvláště když se objevila smuteční, srdečná jeho literární vzpomínka. Ale jaké omyly.

Kdyby měly končiti tragicky všechny nešťastné lásky! Nepravím, že není lásek a sympatických lásek takto končících, neboť jsou prudké duše a silné duše i duše slabé, dovede člověk čeliti ranám osudu a jiný nikoli, ale měla jsem příležitost zkoumati a zblízka dívati se v zbloudilé duše, které neměly sil přejíti ani můstkem na druhou stranu jediné zlé noci, a opět duše, které zvítězily nade vším, co úkladně sráží a dává všechna práva k zoufalství...

Ale velká většina sebevražd kotví v příčinách fiktivních, nebo chorobně zveličených, a k těmto případům kladu i osud – Věry Valentové.

Její duše byla nad obyčej vyspělá a prudce zčeřena vždy, přetížena myšlením a smutkem skutečným ovšem, ale jistě i chimérickým, byť i se připustilo, že kdesi v hlubině srdce, kam nikdo, docela nikdo nedohlédl, zachvíval se jakýsi vznikající paprslek lásky – třeba k učiteli, je nemyslitelné, že by zavdával v dívce křišťálně čisté příčinu k tragice, naopak, byl by ji sílil a zahříval. Lásky toho druhu, duševní, nezmatené ani nevyspělé ve vášeň a v bouři, nekončí násilně, obyčejně jsou prvními, beznárokovými sny a jako beznárokové nepodléhají bolesti. U Věry asi ani toho nebylo, neboť soudím správně, že by ji to bylo zadrželo oné zlé noci...

Ale jistě, kdyby cosi bylo Věru zadrželo oné zlé noci, bylo by se stalo totéž později. Dítě, končící sebevraždou, nebylo by odolalo v životě svodům smrti, v její psyché bylo toto *osudné* vepsáno, byl to chorobný zákon jejího ducha, krve, nervů, toho, co činí člověka tím neb oním.

Jiní mladí lidé také jsou nešťastní, trpí, přemýšlejí, cítí, zápasí, bouří, potkávají je nezdraví, jsou stíháni záštími, nemají človíčka, kdo by jim poradil, nemají možnosti vyrůst, vybojovati si místo po zásluze, a žijí, třeba těžkým životem, ale žijí.

Věra Valentová, nešťastná dívka, která žítí chtěla velikost a krásu, šťastna všemi možnostmi dojít cíle, ztroskotala o chiméru, která drápem neviditelným vězela v jejím mozku.

Její učitel profesor Jan Zachoval posvětil její památku mile pronesenými slovy jakýchsi společných rozmluv, jsou to úryvky, dávající nahlédnouti do tichých hodin, věnovaných učitelem žačce, jsou to i stati, které pro Věru teprve připravoval, slibiv ji vyvésti z labyrintu neutěšených rozporů.

Snad pro Věru nejcharakterističtější je odstavec o materialismu a nesmrtelnosti, patrně, jak žhavě upínala se k tomuto problému člověkova bytí.

„Je tedy nesmrtelnost?“ táže se Věra.

Učitel vzpomíná: Hlava se nám naklání, oči žhnou.

„Vy tedy věříte v život posmrtný?“ táže se dívka. A k učitelově kladné odpovědi zvdá: „A v jaký, proboha, v jaký?“

Učitel Věru povzbuzuje laskavě a šetrně k nejvybranější četbě, k lásce k přírodě, dotýká se i lásky, mluví o ní jasně a otcovsky.

„A láska vám dala mnoho?“ táže se Věra.

„Vše skoro, co duševně mám, a čím povahově jsem!“ odpovídá učitel.

„Povíte mi někdy?“

„Vám povím. Ale až vaše vlastní zkušenost uschopní vás porozuměti těmto nejhlubším zvlněním lidské duše.“

V jiné kapitole náboženské je hovor o víře. Věra přiznává se, že se vroucně modlí za víru. „V noci vstávám, na zem pokleknu a úpěnlivě volám o víru!“

„Pomozte mi, můžete-li,“ prosila...

V poslední stati vzpomíná profesor Zachoval hovoru s Věrou o zklamání v cílech. A tu mluví Věra smutně. „Když nejsem taková, jaká bych býti měla!“

A dále: „Poznal jste výčitky vlastního svědomí?“

A tu končí malá čtyřiačtyřicetistránková knížečka nejpoetičtějším místem, vzpomínkou na otce autora, hrobaře na vesnickém hřbitově.

„Přišly na vás i jiné těžké chvíle víte takové, z nichž nevidíme východiska?“ ptá se Věra, „a jak je překonáváte?“

Ubohá dívka! Známe z vlastního dětství, nejútlejšího dětství melancholické nálady, snad nepochopitelně, ale i pětileté dítě dává na sebe působiti tajemným vlivem okolí, předmětů, nálad...

A Věra Valentová, přiblížila se mi, jako bych ji byla kdesi potkala na vlastní cestě životem, a zachvěla se její duše jako píseň smuteční, zanikla...

A splav onoho rybníka pláče a zpívá, že svábil do svých hlubin tak ryzí srdce a nadějnou bytost!

(*Ženský svět* roč. 21/1917, č. 17, 10. 10. 1917, s. 279–280; č. 18, 25. 10. 1917, s. 307–309)

Vzpomínkou

Těch nádherných hovorů u Vás! Bývalo přítmí a pozorovala jsem tak ráda pohyb jeho úst, a když se rozhovořil, vášnivý výraz hlavy v lehké tmě, již proráželo světlo z pozadí oken – tento úryvek dopisu mladistvé choti Martenovy zavádí mne vzpomínkou do nenávratných hodin minulosti našich přátelských besed, v nichž zřídka chyběl ohnivý, prudký debatér Miloš Marten.

Vidím ho, jak vešel – drobná postava, ale energický krok a každé gesto, sebevědomý, výrazný, až sugestivní pohled, usedl mlčelivý a jako zapomenutý v sebe.

Ale stačila vyslovená myšlenka nebo slovo, otázka, které ráda nenápadně jsem prohodila, často úder na nejodlehlejší téma, a Martenova duše se rozvířila, a jeho řečnický talent vyimprovizoval překvapující přednášky, ano možno nazvat přednáškami ony duchaplné výrony myšlenek, prohráté obrazy, propletené paradoxy, v nichž zvláště si liboval, a nejvtipnějšími glosami a často v debatě bouřlivými a ostrými replikami, nepřipouštějícími odporu, byl si tak jist vítězstvím svého slova, jako nejsvětější optimista svých dětských snů. Jeho hlas ovládající, akcentovaný nesl se jemně, stupňoval se však v tvrdé, přímé tóny, až vášnivé pasáže, přesvědčivé, zesilované, unášející, slova jako ryta v kov. Jeho mluva byla vždy osobitě výrazná a strhující, a bylo se mu podívat i v mnohých případech, kdy bylo nemožno cítiti ideového souhlasu.

Zdá se, že i sám si uvědomoval svého výlučného v paradoxy zahaleného stanoviska, opíjel se vlastními slovy a bavil se úžasem společnosti a vzbuzenými revoltami. A jen tak si vysvětluji pověsti posledních dob o jeho výročí, jistě nedobře pochopených, neboť Miloš Marten dovedl vybuchnouti v nenávistné, až i nezodpovědné slovo, ale jeho duch byl příliš křišťálový a velký, aby se v zásadní, nejsvětější věci zpronevěřil neb zmalichernil. A pak jistě byl zjev výminečný již tím, jak vynikl, upozornil na sebe v nejútlejším mládí a kvas jeho myšlenkový příliš bohatý, složitý, nebyl dovršen.

Často zamyslíla jsem se nad ním, kam asi spěje, kam vyspěje a kde a jak uplatní své nadání. Byl nesporně z těch, kdo by na řečnické tribuně byl triumfoval, jeho schopnost jadrnosti výrazové, odvážlivost improvizací, jistota řeči a způsob přednesu byly by jistě vykonaly divy,

majíce podkladem veliké cíle národnostní a lidské, v nichž by byl Marten vyrostl, zoceloval a ideově se vykrystalizoval, pevně věřím.

Bylo na počátku války, sedávali jsme v hovorech docela přitlumených a odlišujících se velmi od bývalých pestrých debat, soustřeďovali jsme se a zpříbuzňovali, byly to začátky cest, kam celý národ dospěl letošního května.

Vyšli jsme spolu do ulic, byl zářijový den 1914. Martena očividně rozčilovalo ovzduší, ale hovořil vzletně a jeho duše byla plna velikých chtění. Vraceli jsme se opět na levý břeh řeky a před námi otevřel se kouzelný zjev Hradčan a Malé Strany v zapadajícím slunci, v oné jantarové záři velmi vzdalujícího se obrysu Strahova a sytě modrého soumraku nad Vltavou.

Jeho řeč změkla, tiše svěřoval mi své literární záměry a podali jsme si ruce ku společné práci, mluvil citlivě o svých nejbližších lidech a odešel do stinných ulic, křivých uliček naší starodávné čtvrti...

„Mám chuť dnes se toulat,“ řekl při loučení...

A unikl mi navždy od té chvíle... Sešli jsme se již jen v myšlenkách. Nenadáli jsme se tehda, že budou tragicky zlomena ona křídla, připravená k prudkému rozletu.

Jen letmou vzpomínku připojuji v listy knihy, kam psával i svoje díla, osobnost Martenova jistě bude zachována literatuře jinak a definitivně, *nezapomenutelná*.

(*Kalendář paní a dívek* 1918, s. 82–83)

Vzpomínkou

Probírám některé listy Theerovy, psané v Paříži roku 1902 a roku 1903 a ku podivu, jak jeho životní i umělecké krédo jasně je zachyceno na těch žlutnoucích stránkách. Připadá mi, že tehda, vzdálen domova, ponořen do nového vzrušujícího i uklidňujícího prostředí, účtoval se svojí mladou minulostí a vytvářel si své cíle určitě a neústupně.

Vzpomínám, jak se vrátil v březnu 1903 z milované Paříže, plný dojmů a sdílnosti, s utkvělým úsměvem na bledé tváři, se zasněnýma očima, roztouženýma po velikém díle. Jeho mnohé výroky podtrhávaly ony věty z dopisů a vyznívaly jakoby refrénem: „Štěstí je v nás samých, a ne mimo nás. Štěstí je práce!“

Vrátil se pevně odhodlaný vyhnouti se všemu, co by ho odcizovalo práci, opakoval: „to jest mému štěstí.“

Zadebatovali jsme o zajímavé stati z jednoho jeho dopisu, v němž se rozpovídal o lásce: „To vy, ženy, nikdy nepochopíte, neboť vaším štěstím je býti pohlcena ohněm, kdežto muž u ohně stojí, udržuje ho, ale přitom hledí k těm záhadným hvězdám nad sebou, kterým by rád

vzal jejich tajemství.“ Po veselosti prohrátém hovoru o tomto tématě, řekl po malé pomlčce: „Voilà!“

„Voilà!“ Slyším jeho tichý hlas a vidím jeho tvář, všecku prosvětlenou úsměvem své veliké jistoty, vidím, jak napřáhl ruce kamsi do daleka, do modrého, zazlaceného prostoru, jako by se mu zjevovalo v slunci budoucí dílo.

Touha po budoucím díle ho unášela pak radostně a neúprosně po všechna léta. Neznám nikoho z nás, kdo by tak důsledně ulpíval na svém díle, myšlenkově i citově, nezapomínající nikdy ani na hodinu svého poslání. Nebylo možno setkat se s ním v minutové zastávce, aby se nedotkl, alespoň letmo, své práce, a jistě i všechna jeho pohoda duševní projevovala se závislou na výsledku jeho práce, na vlastním uspokojení. Jak býval až chorobně sklíčen, když se mu práce nedařila a jak se rozsvítila jeho tvář, když zachytil pravý tón, když našel klíč, jímž otevřel nové zdroje svého tvoření!

Kteréhosi letního dne byla sezvána společnost do ateliéru Zdenky Braunerové v Roztokách k uměleckému večírku. Po zajímavé produkci Smetanových *Dvou vdov* následovala ještě některá volná čísla hudební a recitační.

Otakar Theer přednesl několik svých lyrických básní. Žel, že nikdo z přítomných malířů nezachytil oné skupiny přítomných hostů a Otakara Theera, stojící uprostřed a recitujícího své verše! Jak byl Theer šťasten! Zdá se, že úžasně unesla ho nálada prostředí, zvuk vlastních veršů, vsazených v barvu a rytmus okolí!

Vyprávěl pak zanedlouho, jak nezapomenutelně byl jasný toho večera, líčil nepřetržité šumění deště v korunách stromů jako hudební doprovod k svým slokám a kouzelné působení oné nálady na jeho nitro. Jako by vše spoutané se v něm bylo uvolnilo, přišel domů, do svého milého hradčanského bytu proti Strahovské zahradě, věděl, že zastavené prameny poezie ozývají se v hlubinách jeho duše. A časně ráno příštího dne rázem při černé kávě dopsal svou báseň *O Kristu*.

Takovým harmonicky hotovým, šťastným člověkem projevoval se Otakar Theer, a měl jistě v životě mnoho definitivně radostných, čistých chvil.

K nejkrásnějším jeho požitkům a vznětům patřil zájezd na Krym. Jak dětsky rád a důkladně se připravoval, jistě, jistě jako jeden z Argonautů, plujících nehostinným mořem Černým za zlatým rounem.

Náš drahý Jasan! Jak uměl chutnati labužnický krásu prostředí, uvědomovati si toho požitku, poutník za velikým tajemnem Krásy!

Jak nadšeně vyprávěl o svých cestách a událostech a dojmech tichým, někdy nezdvíženým hlasem, který jedině se projevil dramatickou silou při přednesu veršů.

Básníkem byl Otakar Theer v každém gestu, v každé myšlence, v každém snu, a všude – mezi knihami v univerzitní knihovně, ve společnosti, na procházce, v nahodilém setkání.

A vždy byl dobrým druhem, nezměnitelně spolehlivým.

Naposledy spatřila jsem ho před jeho nemocí někdy na jaře k večeru u mostu na Harrachově náměstí. Dlouho jsme se procházeli v nezapomenutelném hovoru o minulých časech a o všech přítomných událostech, které nás tak všechny pevně spojovaly a unášely! Rozloučili jsme se v nezlomné víře ve splnění všech našich nadějí a tuch. Theer patřil vždy k těm, kdož neslevili ve své víře ani stínu, kdož s pevností a klidem byli hotovi dáti život a vše za myšlenku naší svobody.

A pak již viděla jsem Otakara Theera na lůžku v nemocnici, s neodvratným osudem bledé Smrti, která již zpřítomňovala svůj dech na jeho obličej. Tehdáž výraz jeho zraku hnědého, tklivého, s nádechem smutku k smrti odsouzeného srdce i v něžném usmívání připamatoval mi onu dávnou chvíli jeho návratu z Paříže, onoho okamžiku, kdy rozpjal ruce jakoby v rozletu, a pak po pauze řekl prostě a odhodlaně: „Voilà!“

Viděl před sebou cestu svoji, jako tehdáž? — —

Nad život vyššího je cosi: za velikost a krásu – smrt...

(*Knihomil* 1917–1918 roč. I., leden 1918, s. 173–175)

Na Zbirově

Kolikrát za války a v době převratu, ve chvílích strašlivých a vzrůsných vzpomněla jsem svých drahých mrtvých! Připadalo mi, že jim musím povídati překvapující události. Někdy jsem jim přála, že nevidí, že neslyší, a jindy mi jich bylo hrozně líto, že se nedočkali.

Oni silní, neoblomní, nesmlouvaví, oni *naši* krví a duší nedočkali se ohromného, netušeného osvobození.

Mezi mrtvými, svými velmi blízkými přivolávala jsem si Čecha, Zeyera, Sládka, Mrštíka, Nerudu.

Jak všichni cítili plamenně, a co by asi všemu byli říkali, co by dnes napsali na okraj praporu, který vlaje nad osvobozenou vlastí! Tak jsem je znala, že bych ručila za každé jejich gesto.

Zeyer blouznivý a vřele hotov dáti život, Mrštík divoce temperamentní a spolehlivý jako srdce samo, Čech vážný samotář, svrchovaný národní světec, Neruda moudrý, ironický a prorocky ryzí, Sládek prudký, stručný a svůj, jako půda naší vlasti a nebe naší půdy.

Na Zbirově této neděle jest slavnost Sládkova, z daleka zástupy přijdou, aby se shromáždily před jeho rodným domkem, hudby zavzní, kdosi vřele promluví, družičky nebo dívky v národních krojích kvítí ponесou, lesy zachvějí se ozvěnou Sládkových písní, celý Sládkův kraj ožije vzpomínkami a blahořečením.

Jak Sládek miloval svůj Zbirov, jak cítil se svým rodným krajem on tulák, romantik, básník inspirací, bezprostřední tlumočník přírody, srdce a vlasti!

Když jsem byla naposledy na Zbirově, ve světle jeho právě založeného sadu u hlubokého lesa, byl Sládek již velmi churav, ale toho dne rozkvetla jeho duše jásavě jako za dávných dob, kdy toužil ještě k moři a k pólům světa. Toho dne byl docela zdrav a hovořil živě a rozjitřeně, byl pln dobových otázek národnostních a literárních, kritizoval přísně některé osobnosti, polevující rakouskému jhu, vykládal popuzen, jak pan d'Este vtíravě pletl se do záležitostí Akademie, dává si referovati v ohledu „vlasteneckém a náboženském“ o autorech a dílech, žádajících o ceny.

Sládek byl vždy krajně na nejkrajnějším křídle národnostním, byl z těch, již neznali obav ani váhavostí, celý člověk, bard ryze českého zrna, jemuž nota jeho písně byla samozřejmou jako srdce a hlava. Co vyslovil ve svých písních, burácelo v jeho hlavě a srdci, ať nadšením nebo výbuchem nenávisti...

Vzpomínám, jak ho kdysi pobouřil výrok mladého českého šlechtice o „bandě lupičů a žhářů“. A ihned vytryskla odveta.

Josef Václav Sládek byl z těch, kdož připravovali půdu k dnešnímu velikému osvobození naší vlasti.

Slavnost Sládkova na Zbirově! Přijdou mezi zástupy i neviditelní? Sládek je uvítá vzletnými slovy na pokraji lesa.

Jan Neruda usedne na lávce a řekne s úsměvem: „Dávno jsem tušil, že Rakousko se rozpadne a budeme mít republiku, sníval jsem šílené sny o republice!“

Julius Zeyer postaví se u břízy proti němu a promluví tiše a zamyšleně: „Královské Čechy jsou osvobozeny od Habsburků, já jich tak nenáviděl, ty císaře.“

A Svatopluk Čech, maje sklopený zrak, jakoby hledající cosi v půdě, řekne skromně a vroucně: „Tím je moje životní síla a duše vznesena až do oblak: vlast je osvobozena.“ Dětsky jasný jeho pohled se zamlží.

Vilém Mrštík rozlomí cosi jako kus tvrdého chleba a vzkřikne: „Necht' tekla krev z tepen za ono osvobozené žití!“

A Sládek zamává kloboukem a všichni se ohlédnou... K domu chvátá Vrchlický a volá: „Jsem přešťasten!“

*

Kdyby tu všichni byli dnes, jak by závazně zněla jejich slova. Ale nenechali jich dědictví v nás?

V nich nebylo stranicství ani prospěchářství, oni věděli, čeho je třeba Čechám, vlasti. A dnes věděli by zvláště jasnozřivě po hrozné válce a po velikém osvobození.

Lesy šumí na Zbirovsku, zvony hlaholí, hudby znějí, kroje se pestří. Živí se radují a nadšeně provolávají slávu, a mrtví poslouchají.

Vznešení mrtví, buďte s námi! Buďte s námi, ať nezbloudíme, ať dovedeme zachovati, čeho jsme hrdinskými činy našimi a nejlepších českých lidí získali. Buď silný duch Váš s námi!

(*Národní listy* 31. 8. 1919)

4. Charakterové obrázky

Šílený Mikula

Mikula bydlel v Karmelitské ulici v domě nedaleko Tržiště, těsně pod Petřínem. Jmenoval se po otci Jan Mikula, ale říkalo se mu prostě Mikula. Byl vysoký, hezký hoch se sametově hnědýma očima, měkkého pohledu, jeho chůze byla klátivá a jakoby i ve spěchu váhavá. Ze školy byl propuštěn ve čtrnácti letech jako slabomyslný, naučil se nemnoho čísti, psal, jako by kreslil záhadné věci, a jeho paměť vše, co slyšel, přetvořovala v cosi podivně krásného, okouzloval si každou všednost pohádkovou září, zachycoval v životě i bolesti s trpným úsměvem.

Sousedé ho měli rádi shovívavě jako přílišného dobráka, jakousi blahosklonnou láskou. Nikdo se mu nevysmíval, protože každý podobný útok byl by Mikula přijal trpělivě a pokorně a nebyl by tedy revoltou a hněvem bavit a dráždil.

Matka Mikulova byla vdova, živila sebe i syna šitím rukavic. Mikula obstarával domácnost: uklízel, vařil, přinášel potřebné věci a posluhoval sousedům. Jeho matku nikdy nenapadlo, aby ho něčemu dala naučiti, ač dojista byl schopen pracovat a mít vlastní výdělek. Ale na Mikulu se každý díval jako na člověka, který se pokorně usmívá a čeká jen, kde by komu posloužil bez nároků na jakoukoli odměnu; říkali o něm, že se pro tyto dobré vlastnosti ve světě neztratí. Projevoval opravdu vůči každému nevyčerpatelnou ochotu, bez ziskuchtivosti každému sloužil s podivuhodnou radostí.

Kdokoli v domě i v sousedství potřeboval úsluhy, obrátil se na Mikulu. Výdělek jeho byl nepatrný, ale býval výminečně i štědře obdarován. Rád stával zamyšleně za dvorkem u zábradlí zahrady a díval se na hvězdnatou oblohu, a nejednou tiše mluvíval nesouvislé věty, které, když sousedky zaslechly, říkávaly: „Mikula mluví s Pánem Bohem!“

Kdysi vyprávěl dětem na schůdkách u pumpy: „Z metly, kterou anděl Adama z ráje vyhnal, vyrostly cypřiš, cedr a boží dřevo, a z toho byl kříž na Ježíše a kříže na všechny spravedlivé.“ A jedné nešťastné sousedce, mužem oklamané a plačící, řekl: „Smutno je nevědět, ale ještě smutněji vědět.“ Ale málokdy odhodlal se říci slovo nebo větu, jeho rozmluva děla se více pohledem, výmluvným kývnutím hlavy, pohybem oddanosti a úsluhy.

Každý však, byť neuvědoměle, vycítil, že mívá Mikula často chvíle krásného opojení a radosti zdánlivě z nepatrné věci: z tichého slunečného dne, z květů na stráni, vinoucí se vzhůru za domem, ze zpěvu téhož kosa, který usedal každého večera na kamenné váze v zahradě, nebo v zimě z přiletujících ptáků k terase, kam jim Mikula snášel dary celého domu.

Ale největší štěstí Mikulu čekalo. Do domu přistěhovali se mladí lidé, jimž se narodila holčička. Mikula jim posluhoval, nosil vodu, dříví, uhlí, nejednou z ochoty mladé ženě umyl nádobí, vydrhnul podlahu, doběhnul pro zapomenutou věc. A jak přicházel k těm mladým, šťastným lidem, díval se vždy na malou Milušku, v kočárku ležící, a nejednou zadíval se udiveně na ni, ne protože by nebyl znal malých dětí, ale taková mu připadala krásná a jako vybízející ho, aby ji pochoval a miloval.

Stával dlouho u kočárku a netroufal si vzít dítě do ruky. Až jednou Miluška zaplakala, a paní, pobíhající v práci po kuchyni, řekl: „Mikulo, prosím vás, pochovejte mně ji!“

Mikula se sklonil rychle ke kočárku, uchopil dítě a zahýčkal je, všecek blažený.

Umlklo a podívalo se na něho velikýma, modrýma očima. Mikula byl šťasten a díval se do těch očí a říkal si velmi tiše: „Otevřelo se nebe, otevřelo se nebe!“ V té chvíli začaly zpívat děti v sousední škole. Usmál se a zahýčkal Milušku jemně a něžně.

„Jak umíte chovat,“ řekla paní.

Od té doby chodil Mikula každého dne chovat Milušku, která se stala jeho největší radostí. Nikdo nevystihl podrobností té blaženosti. Matka dítěte byla mu vděčna za lásku, s jakou pečuje o Milušku, sousedky pochvalovaly Mikulu, jakou je vzornou, spolehlivou chůvou. Ale Mikula přijímal rozvíjení se dítěte jako dary své duši, poslané mu z nejtajemnější dálky nebe.

Miluška ho záhy poznávala, rozpínala po něm ručičky, usmívala se na něho, hladila jeho tváře, otvírala ústa k polibku, povídala mu něco tajemného, čemu mimo Mikulu nikdo nerozuměl. Nosil ji po zahradě den ze dne, vyprávěl jí o stromech a věžích, o divných lidech ve světě, o motýlech a ptácích, o světlech ve městě, o řece, o Bohu, andělech a ráji. Zpíval jí a nosil ji v jarním slunci pod kvetoucími stromy, usedal s ní na povalené omšené soše u brány besídky a zpíval jí písně, kterých nikdo mimo ni neuslyšel.

Často spolu mluvili nesrozumitelnou řečí, jako ptáci s větvemi, jako vlny potoka s travinami na břehu. Mávala ručkama, smála se jeho gestům, objímala jeho hlavu, plakala po něho, když odcházel. Mikula celý den nemyslel na nic jiného nežli na Milušku, a jakmile si odbyl nutné posluhy, přiběhl k ní. Smáli se spolu, poslouchali zvony, tulili se k sobě. Uspával ji vždy odpůldne, když motýli a včely usedali do květů a kolébali se v usínání, dýchal jí na teménko klid a díval se na ni oddaně a šťastně, když spala. Prával si, aby jí napadlo do snů mnoho nejkrásnějších květů zahrady a světů nebes. A donášel ji domů jako svátost, kladl ji do kočárku jako nejvzácnější skvost. Jemu byla by ji matka svěčila jako nikomu na světě.

Celá jeho bytost zářila štěstím rozvíjející se Milušky, která ho hledala očima, jakmile se probudila. Záhy pro ni začal tvořit hračky, řezal z dříví zvířátka, za uspořádané peníze koupil

jí zavinuté dítě, míč, vlka a chřestítko. Radoval se velikou radostí, jako lidé z největších slavností. Nic na světě by mu nebylo nahradilo tuto radost Miluščiny radosti, když rozpínala ruce, ty krásné ručky s dolíčky a nehýtky, když tleskala a smála se a nožkama mávala. Výrazy její tváře, jejího vníkaní do radostí života, do chápání lásky člověka, byly Mikulovi až nadpomyslně vzácné a drahé. Byl by za ono roční děcko dal bez váhání a rozmýšlení život. Soustřeďoval se úplně v lásce k němu. Nepřemýšlel nikdy, co bude za pět let, až mu Miluška uteče do školy. Nikdy ho nenapadlo, že by se Miluška od něho odvrátila, že by vyrostla, stala se krásnou dívkou, která chodívá tančit a miluje hezké hochy. Miluška byla jeho přítomné, veliké štěstí, které mu připadalo samozřejmě věčné a neproměnitelné. A vyzpytovati všechny drobnosti tohoto štěstí bylo by tolik, jako vybádati postup míjení světla a stínu ve stálém obrozování a zanikání v návratu nálady a nenávratu minulých vteřin.

Ale stalo se cosi nepředvídaného: Miluška se rozstonala. Ležela v kočárku rozpálená a Mikula seděl na zemi u ní. Matka chodila po pokoji a plakala. Dítě se probouzelo s výkřikem ze spaní, lekalo se, jako by pohlíželo do cizích tváří.

Přicházel lékař, otec seděl na židli vedle kočárku, chvílemi matka, otec nebo Mikula dítě hýčkali. Rodiče obraceli se k Mikulovi jako k nejbližšímu člověku. Tykali mu ani nevědouce, a on chvátal vykonat, co mu nařídili. Běžel pro lékaře, do lékárny, pro led, podával předměty, kterých potřebovali, nosil Milušku celé hodiny a hýčkal. Nejedl, nespál. Jeho oči žhavěly nesmírným očekáváním a bolestí.

Co se stane! Odnese Milušku do zahrady, kde kvetou poslední astry a jiřiny, kde stromy jsou celé pozlacené, vyzvedne Milušku na slunce do výše a poprosí Boha o její zdraví. Ale neodvážil se toho učiniti. Doma se téměř nezdržel. Matka uvědomila si, co se děje, a nechala ho být, nenařizovala mu ničeho. A když pro něho zašli od sousedů, donesl rychle vody, večere, vytřeštil oči, letěl, šíleně letěl, aby se opět vrátil k dítěti.

Žhavá natáhla se k němu ručka, ústa pootevřela se k polibku. Slzy prýštily mu z očí, pláč ho dusil. Přinesl Milušce obrázky, rozžal voskovou svíčku s růžovým věnečkem, klečel celou noc na holých kolenou, slíbil Bohu modliti se celý život od klekání do půlnoci, ku počtě Panny Marie dal posledních několik dvouhaléřů žebráku, vyběhl do zahrady a volal kleče vstříc otevřené obloze: „Bože, dej Milušce zdraví. Vezmi si můj život místo jejího.“

A všechno bylo marné. Když toho večera se vrátil k Milušce, bylo dítě v agonii.

Poznal všechno bystrozrakem veliké lásky. Klesl na kolena a čekal s vytřeštěnýmýma očima jako nepřičetný. Konečně otec zaštkal, matka zaplakala, Mikula vstal a utkvěle díval se na mrtvou Milušku. Neviděl nikoho kolem sebe, neslyšel ničeho, ústa měl otevřená, oči jako skleněné a krvavé.

Cosí zhroutilo se v něm, ale cosí tak absolutního, že nebylo v duši výkřiku, ale jen mrtvé ticho a hrůza, jen strašné ticho, bez vzniku pokračování jakýchkoli nových tónů.

Když minula hodina po Miluščině smrti, tise a odměřeně pomáhal nešťastným rodičům uložit dítě do rakvičky, neusmíval se jako jindy, v jeho klátivé chůzi bylo cosí zlomeného. Zvony zněly, a to již byl pro něho všechno umíráček. Zahrada voněla petúniemi a rezedami, a to již všechno pro něho byl hrob Miluščin.

Setrval do noci u Milušky, pokoj byl naplněn světlem luny. Třetího dne Milušku odvezli. Provázal ji až tam daleko městem. Hlava ho strašně bolela a přestával chápat souvislost všech těch příhod.

Vrátil se domů. Matka šila rukavice. Řekla: „Měl jsi ji rád, Mikulko, jsi hodný hoch.“

Jak mu to připadalo podivné, co matka řekla. Usmíval se na ni poprvé od smrti dítěte. Nemluvil. Chvilí stál proti matce, pak se sklonil a políbil jí ruku.

Ohlédla se na něho: „Co, prosím tě, máš?“

Opět se usmál, šel ke stolu, kde ležel jeho krajíc chleba s máslem, sklonil hlavu a vyšel z bytu.

A od té chvíle se nevrátil.

Marně ho všude po okolí hledali. Ztratil se. Matka jeho s pláčem vyprávěla o posledním jeho pobytu doma.

Sousedky, pokyvující hlavami, říkaly: „Šílený Mikula, šílený Mikula.“

Až pozdě na podzim, když se stalo, že několik hochů při hrách odvážilo se až vzhůru, kam byl v uzavřené zahradě přístup zapovězen, byl Mikula nalezen mrtev nedaleko staré pískovcové sochy, jako zarostlý do země, zahrnutý suchým a zatlívajícím listím. Tam vzhůru vystoupil toho posledního večera, usedl ve stesku do trávy a zůstal nehybný, netoužící po životě, a vyčkával smrt, která ho spojila v jedno s podzimní půdou a vadnoucími rostlinami.

Vyhlížel jako přízrak, hledící do propasti města, ověšené mlhou a naplněné ruchem života...

Zvony se rozhlaholily, když uprostřed zástupu udivených sousedů snášeli v rakvi zetlelého Mikulu dolů do starého domu a dvorkem ku připravenému vozu.

(Ženský svět roč. 14/1910, č. 5, 5. 3. 1910, s. 76–78)

Mystická stařena

Není možno jí zapomenouti ve spojení s ulicemi a uličkami Malé Strany, zatočenými k portálům chrámů, k náměstím, ztraceným ve stínu mlčelivých paláců. Zmizela, ale trvá, jako kterákoli z kamenných soch, jako zakotvený sen na oblouku starých vrat do zatmělých zahrad, trvá utkvělostí zmizelých stínů na šedi města, na drahých, památných zahradách, okrášlených terasami a tajemnými pavilony, fontánami, vázami a skupinami jakoby věčných stromů a keřů.

Ona je tónem oné harmonie podivuhodné části města, zaniklým tónem, ale nesmrtelným, protože soustředěným v mystickém kouzle oněch končin Prahy.

Kdo ji znal jako já, není divu, že jda zamyšlen ulicí náhle ji spatří, tak jasně jako živou. Halucinace vzpomínky je příliš silná. Spatří ji kráčet ulicí Josefskou ke kostelu Tomášskému – maličkou, v černé, široké krinolínové sukni, plyne jako po vlnách, přes ramena přehozený šátek s okrajem vybledlých květů, na hlavě černou krajku, v ruce koženou tašku; její vlasy v pěšinku rozdělené jsou černé jako japonský lak, víčka těžká, sklopená, jen chvílemi zalesknou se žhavě černé oči, pleť má bělostnou a tváře zarudlé. Spěšně kráčí jako stroj cupavou chůzí drobných krůčků v brynelových botkách...

A zjeví se bezděky opět v dřevěných lavicích chrámů malostranských jako přízrak, tam kde po léta a léta byla domovem, kde vysedala na mších a kázáních jako denní host, svíčky rozsvěcela, svíčkovým babám imponovala, kde měla svoje milieu, svou úctu, svou pravomoc utkanou z neviditelných paprsků od oltářů k obrazům spanilých světců až ke vznešeným kazatelnám.

První vzpomínku na ni mám z doby nejútlejšího dětství. Byla jsem asi tříletá, když k nám přišla jako host na oběd. Utkvěla mi dobře v paměti, nespustila jsem z ní očí, a tenkrát neuvědoměle vycítila jsem, že jsou jí mé upřené oči nepříjemné. Byla neklidná, temný její pohled byl těkavý. Rodiče s ní hovořili uctivě a skoro bojácně. Pozorovala jsme stařenu, mlčíc zarytě; nedonutili mne ani k naučeným frázím. Jak nadnášivě, rytmickými pohyby odcházela a zmizela!

Prý kdysi dávno přišla do Prahy kvetoucí, krásná, malá, plná života, opanovala kouzlem své bytosti tento okrsek města, vypjala své nároky, stala se paní, měla domy, zahrady, milovala kostely, družila se s pobožnými ženami tohoto zákoutí.

Zamyšlené oči její vyprávěly podivné příběhy, ale její srdce bilo jakoby tiše a pravidelně. Malá Strana, ona nejvnitřnější Malá Strana byla jejím domovem, kterého neopouštěla. Dále nikdy nepřišla, nežli na Kamenný most až k soše svatého Jana s pěti rudými hvězdami a nežli na Strahov a k Loreť. Žila stále v okrsku malostranských kostelů. Neminula

žádných poutí, slavností, byla účastna každého verše pobožné písně a každé kadeře vonného kadidla, každého zalkání svátečních zvonů.

Jednou opět k nám vešla tiše a se záhadným pohledem, usedla, sevřela těsněji šátek na prsou, položila koženou mošničku vedle sebe na pohovku a jakýmsi trhavým, obžalobným hlasem otci svěřila, že se cosi hrozného stalo, že kdosi v noci na její okno, vedoucí na schody, položil malou dětskou kostru. Mluvílo se o tom podivném případě, se všemi podrobnostmi, jak a proč. Otec konečně jí poradil, aby klidně kostru spálila, o všem pomlčela. A byl vážný a zachmuřený. Tento úžasný fakt mi stařenu čímsi tajemným odechl. Dávno se na tuto věc zapomnělo, ale já nikdy nepohlédla jinak do temných těch očí nežli představou bělostné, vzdušné dětské kostry. Z onoho bytu, kde ji stihla tato zlá příhoda, se stařena brzy odstěhovala.

Nevím, proč připadl mi verš z písma: *Brány při řekách se otevrou, chrám se rozplyne*, když jsem poprvé vešla do nového jejího bytu.

Měla krásné dva pokoje plné starých obrazů ponurých a skoro strašidelných, nábytek vesměs empírový ze zlatého topole a bledého dubu s černými okrasami a mosazným kováním.

Na starém vykládaném prádelníku stálo zasklené Jezulátko ustrojené v roucho zlatohlavové, kraječky kolem rukou, pravou mělo zdviženou se vztyčeným ukazováčkem, jako by cosi očekávalo a připovídalo, v levé ruce drželo zlatou zeměkouli s křížem, ryšek mělo také kolem krku, a na hlavě plné plavých kudrlínek, neslo těžkou zlatou korunu s perlami a drahými kameny, taktéž po šatech třpytily se rubíny, smaragdy, diamanty jako rozptýlené jiskry.

Na stěně blízko Jezulátka visel obraz svatého Františka z Assisi, jak přijímá z nebe stigmata.

Zvláště zadní pokoj však byl krásný, plný památných, vzácných věcí v skleníku zastřeném zeleným hedvábím a spořádaný jako pro největší podiv. Tam málokdo vstoupil, a proto připadal mi jako tajemstvím naplněný.

Na všech oknech voněly melisy. V knihách modlitebních měla uvadlé olivy, rezedy a růže. Otevřela jsem jednou na stole ležící bibli, četla zatržené verše: „*Aby mne políbil políbením úst svých.*“ A dále: „*Spávám, však srdce mé bdí.*“

Stařena přijímala jen některé milé a důvěrné návštěvy ve svém vdovském bytě. Dokud však byla majitelkou domů na Lístku od Újezdu až k sv. Janu, kde v zahradách kvetly růže, zrály hrozny a huríy zpívaly, zvala prý ráda celé okolí na kávu a byla mezi sousedkami vážena jako vznešená a štedrá patricijka. Do klášterního domu v Josefské ulici přes bílé schody chodily k ní už jen vážná paní Mikobrová, matka pohodného, která sedala proti Jezulátku bezkrevně bledá, záhadná jako Sibyla, pak přívětivá žena kamnáře, paní Pazourková, tichá, skromná čepčářka, které oblékala vždy v době půlletní svaté Jezulátko a opakovala vděčně: „Bůh žehnej

blaženým a chudým!“ Dále tam přicházela někdy jako z povinnosti hřebenářka, která měla stánek se svým zbožím v podloubí U Splavínů, dřevěný, jako zpovědnice malý. A ta když přišla, bylo dávno po klekání, a tu jí stařena nalila kmínky a vyprávěly si o svatých procesích a konečně tiše pomlouvaly, jako by se modlily.

Každého večera pak přicházel hrbatý Pepíček Pečený, aby přinesl vodu a pivo, zemličky z krámu z Mostecké ulice, maso, a někdy pro nejmilejší hosti malé mandlové věnečky přinášela si stařena sama. Pak Pepíček vždy usedl u kamen na židli, pojedl, pohovořil o kostelích, svých marionetech a nedůležitých událostech z Umrlčí ulice a z domu U Ježíška. A tak se zdálo, že v její cupavé chůzi, v klidném gestu zbožnosti a tichém denním míjení bezvýznamných událostí, odkvétá její život, ale v hlubinách té duše cosi vřelo, cosi plno rozporů a neviditelných stínů žilo podivnou tragikou malých bytostí, skrytých světů, a přece tvořících jeho styl.

Ulicemi Malé Strany vznášel se někdy vznešený krásný mnich, kráčel klidně, zvolna, vzpřímen, přezíraje vše jako zahleděný a zasněný do veliké dálky. Mnoho žen tajně ho milovalo, a z jeho kázání v šerém chrámu voskovicemi osvětleném staly se kdysi čarovné večerní hodiny, do extáze vystupňované touhami po jeho šedých očích a úzkých sevřených rtech.

A k tomuto veleknězi, přísnému a odměřenému, v jehož stopách třpytily se perly slz a vzdechů nádherných paní, měla již po mnoho let od dob své mladosti přístup stařena s těžkými víčky. Docházela do jeho komnat jako kdosi jemu nutný a nejbližší. Na jejím prádelníku vedle Jezulátka stála jako posvátná nádoba stará, bohatě leptaná sklenice, do níž při nebezpečné operaci prý byl kdysi zachycen hnis z nádoru na krku kněze Mariana, a od té doby z ní stařena v nejsvátečnějších dnech pila.

Její každodenní styk s knězem byl čímisi samozřejmým a nikdo ničeho nenamítal, jakýsi výjimečný společenský zákon si pro sebe ona utvořila a stal se uznaným pravidlem.

Viděla jsem velekněze Mariana sedícího na pódiu za psacím stolem a zase zvolna kráčejího komnatami pro knihu, pro svaté obrázky nebo pro cukrovinky v krabičkách, vonící jakoby kadidlem a myrhou. Byl vždy málomluvný a přísný, na jeho krásné tváři nikdy neobjevil se úsměv a nikdy, i když se mnou hovořil, na mne nepohlédl. Připadalo mi, že na nikoho nikdy se nedíval. A miloval tuto ženu, milovala ona jeho?

Když odcestoval, měla stařena klíče k jeho bytu. Po velikém úklidu, k němuž přijednala si několik ženštin, upravovala sama jeho ložnici. Já zatím bloudila komnatami, které tvořily přímou řadu v celém křídle klášterní budovy, pouze ložnice nalézala se nalevo prvního pokoje. Všecko mě velmi poutalo. V přítomnosti velekněze nebylo možno tak zblízka a tak nerušeně si

prohlédnouti všecky vzácné předměty od velikých svazků knih, starých rytin až do prostého klekátka.

Téhož večera byl kněz očekáván. Viděla jsem, jak se dotýká stařena s posvátnou láskou polštářů, jak něžně prostírá pokrývku – a pak pečlivě odestýlá. Na stolek připravila svíčku, sklenici čerstvé vody, všecko tak intimně upravila. Do vázy dala kytici fialek. Jak jsem tiše přecházela, spatřila jsem – sklonila se k podušce a ponořila hlavu do bílé hebké její plochy vroucím polibkem, rychle se vztyčila a opět stanula jako v zamyšlení.

A v té chvíli vracel se domů velekněz Marian. Odchvátala jsem do druhé komnaty, abych nepřekážela jejich pozdravu. Ale viděla jsem, stařena poklonila se mu hluboce, on pohlédl na ni, vztáhl ruku, ona ji uchvátla, pocalovala.

Zavolala mě.

A odcházely jsme. Byla velmi spokojena. Rozhovořila se o bezvýznamných věcech velmi živě jako v opojení. Zvony se rozzpívaly. A stíny se modraly v ulicích. Přijímala jsem s úžasným odevzdáváním se kouzlo ovzduší Malé Strany. Podivně dotkla se mne láska těch dvou lidí, kteří jistě prožili hodinu velikých vzrušení a hříchu, strašného hříchu, který je na věky nerozlučně spojil.

Keře dole hořely rudými barvami, velmi špičatá věž k nebi se zvedala, královna a svatí pod kameny dole tiše práchnivěli, umíráčky zvonily, srdce toužila, velekněz Marian zjevoval se mi jako apoštol velikých vidění a nejsvětějších příkazů, a malá žhavá žena jako sfinx klečela u jeho zповědnice, vyplněné sny a těžkými vůněmi, přinesenými z nepřístupných zahrad.

Viděla jsem v nedlouhé době po oné večerní skoro dětské meditaci dotknutí *tří smrtí*. Je to cosi strašného, stigmatizujícího hrůzu: *tři smrti*.

Přišla jsem do kláštera. Měla jsem vzkazy pro svoji mystickou stařenu. Zašla jsem hledat ji až do ponurých chodeb – k veleknězi.

Řada otevřených komnat se mi objevila, známá atmosféra vonná, prozracená sluncem dávno odešlým. V komnatě, kde Marian sedával na pódiu, stáli mniši, všickni mniši kláštera, černí, v různých pózách, a všickni hledící do ložnice, kde umíral jejich představený, snad milovaný, snad nenáviděný.

Spatřila jsem ho ozářeného hromničkami, na lůžku, na onom stařenou políbeném polštáři ležela jeho krásná hlava, hlava umírajícího člověka. Oči jeho byly jako obráceny k nemožně nejdálnejším končinám. V strašném tichu hledala jsem stařenu. Nebylo jí tam. Nikdo si mne nevšiml, nezadržel mých kroků. On umíral.

Vyšla jsem opět tiše. Chodby klášterní byly děsivě pusté a šeré. Na věži rozkvílel se zvon – umíráček – a ustával; jako když motýli slétají a na staré římsy usedají. Potkala jsem dole stařenu.

Řekla jsem jí, že právě zemřel. Pohlédla na mne nevzrušeně, přelétavě a beze slova ubírala se vzhůru k němu.

A druhou smrt jsem spatřila. V rakvi ležel syn mystické stařeny. Děti jeho poděšené v koutech komnaty žily zachmuřené, bolestné okamžiky první osiřelosti. Ona vstoupila... Plaše rozhlédla se, pak přikročila k rakvi. On umřel a ona žila. Proč asi tak náhle odešel? A dříve nežli ona? V okamžiku prošlo její duší mnoho děsivých otázek. Proč toho zde nemilovala? A koho milovala? Nedotkla se jeho ledově studeného čela, úst ani prstem... Ve vzduchu poznamenala ho kříži své mateřské ruky.

Je cosi strašného v mládí a štěstí představa smrti. Vše je minulé, zavírající možnost zítřku. Dokud zítřek je možností, zapomínáme na nemožnost zítřku.

A třetí smrt... Ona. Mystická stařena. Byla v chladných dnech stížena horečkou. V noci zahlédla sousedka, stará slečna, která ji ošetřovala, z okna, že stařena ještě svítí. Snad je jí hůře. Vstala, šla a zaklepala na dveře. Nikdo se však neozval. I pohlédla klíčovou dírkou.

Uvnitř bylo osvětleno. Stařena potácivě právě přešla komnatou, otevřela prádelník u Jezulátka, vyňala svazek papírů, přehlížela je, kladla na hromádku, pak šla namáhavě ke kamnům, vložila papíry do pece, zapálila a skrčena dívala se, jak se ty papíry kroutí, rudnou v plamenech a konečně práchnivějí. Pak zhasla světlo. Slečna odešla ode dveří.

Ráno vešla do bytu stařenina. Závora byla odsunuta jako obyčejně, vešla tedy bez překážky, patrně ještě časně z rána stařena závora odsunula. Ale v tu hodinu ležela již na loži mrtva! ... Když jsme tam vešli, hodiny začaly odbíjeti bez přestání všechny své hodiny tiše, utkvěle, zarputile. Sklenice třpytila se vedle Jezulátka jako stříbrná. Slunce rozsvítilo zlato po nábytku a pohladilo mrtvou po tváři. Nikdo nikdy nezbraňoval jejím vypjatým snům, ale nikdo ji nemiloval, nikdo u mrtvé nezaplakal. Bylo veliké ticho, a ti, kdož vcházeli, šli po špičkách, otevřeli dveře opatrně, dotýkali se předmětů v bytě skoro bojácně. Pochopovali veliké smíření, které *všemu* udílí Smrt.

(Kalendář paní a dívek 1911, s. 130–135)

5. Cestopisné črty

V umění pomluvy

Umění pomluvy je milá a laskavá kapitola společenského života. Představte si první zářijovou mlhou stažené záclony, první zatopení v krbu či v kamenech, předčasné lampy neb starodávné voskovice, a tam u křesla s grácií vztyčenou dívku s nyně přivřenýma očima, poslyšte její sladký, rytmicky se nesoucí hlas, ó, co vše vám vypoví! ... Vypravuje jako z *Tisíce a jedné noci* a zvíte vše, co se kde sběhlo, kdo jaký je a není a jak se společnost bavila, jak hřešila a hřeší. Dáváte se unášeti proudem. Již mluví kdosi jiný, opět jiný. A pomluvy se vznášejí pod lustrem jako snivé empírové věnečky. Bez pomluvy nebylo by života, co bychom si počali, když se sejdeme? Nemyslíte? Ale jsou začátečníci pomluvy, jsou však i virtuosové, jsou i talenti i géniové. Skutečně lze vypěstovati toto umění v cosi velmi vznešeného a vždycky nezbytného.

Zachtělo se mi tohoto zábavného žánru, cítila jsem touhu po něm nejednou cestou necestou po Velké Británii. Pomlouvati vás, daleké trávníky, vás, ctnostné paní, vás, sídla sebevědomých majitelů bohatých kolonií, střizlivých gentlemanů, pijících čistou vodu, a přece zpitých whiskou, zbožných puritánů se sobeckým tvrdým srdcem.

Ale pomluva zůstane vždy pomluvou, tedy stranickým zaujatým stanoviskem, ale říká se: *přece něco asi na tom jest...* Vidíte onu tvář, která tuto nezvratnou pravdu vyslovila?

Ocitla jsem se v anglickém boardinghousu jakousi podivnou náhodou. Jídelna plná guvernanteček. Nebožtík Heliogabalus míval ztřeštěné nápady – dával prémie za monstra neřestí, přál si spatřiti tisíc koček na hromadě, tisíc pavouků —

Rozhlížela jsem se zděšena. Nenalezla jsem ani stínu jediného snu Reynoldsova, Gainsboroughova... Rossettiho... Ani za mnoho dní nikde, nikde, jen několik hezkých modrookých, zrzavých děvčátek jsem spatřila, ale Angličanky upjaté, se sešity a knihami v dlouhých prstech vstupovaly všude ke mně do železničního kupé, usedly a četly, a přece za celou dlouhou dobu cesty nespátřila jsem ani jediné dobré knihy v půvabných rukách žen Albionu. Ani jediné! A všude na celé čáře vítězily mezi nahodilými mými souputnicemi sestry Brontëovy se *Sirotkem lowoodským* a rodinné zábavné časopisy bez uměleckých požadavků. Nu, ať řekne kdokoli, že jsem měla neštěstí, měla, budiž. Je jisto, že jsou v Anglii mnozí a mnozí milovníci uměleckých děl a vážné literatury, hlubocí myslitelé a ženy, chápající pravou poezii, ale přece jen povrchní, mělké a senzační a krotké je přijímáno až příliš patrně. A všechno přece je „nice“ všude a všude. Češi říkají všemu „báječné“, Angličané „nice“. „Nice“ je počasí (i když leje jako tohoto srpna), „nice“ je krasavice, roastbeef, moře, měsíček, květina, láska,

vůbec všecko. A přitom příliš nedebatují, řeknou „nice“ a dost. A věčně se ozývá „yes“, „yes“ v tolika variacích! Zdá se, že vůbec nepřemýšlejí, ale pouze počítají. I nejchudší asi cítí se pyšně členem národa, jemuž patří nesmírné bohatství v koloniích. Stačí projít muzeem kolonií, abychom nabyli představy šíře anglické moci. A jistě nedebatují.

Málo se mluví. Na lodi kdesi velmi na severu potkala jsme náhle Rusa. Vpadl do francouzské společnosti, omlouval se, že neumí francouzsky, že je Rus... A již spustil proud řeči, úvah, názorů, syn národa, který tak rád filozofuje! Jak patrný je rozdíl Rus a Angličan! Jak odlišoval se onen temperamentní mladík ode všech anglických soudruhů! Dával najevo nadšení, horoval pro krásu ostrovů, břehů, jež se objevovaly a ztrácely, vyslovoval své mínění, kdežto Angličané pouze dívající se tu tam prohodili větu, pohnuli nepatrně hlavou. Je zajímavé pozorovati směsici společnosti v Britsku na lodi, a všude v místech, kde cosi poutá – v palácích, v shakespearovském kraji, ve Skotsku. Mnoho přichází Angličanů z Afriky, Austrálie, nejvíce z Ameriky, navštívit svou vlast a kolébku, v níž některý se ani nekolébal. A když se zapisují, pouze: Jižní Afrika, Amerika...

A tak upjati jsou, jakoby střízliví, zcela jiní nežli obyvatelé východu a jihu.

Dámy v Londýně, byť i malinké psíčky nesly jako rukávníky pod paží, mají stažené rty jako v modlitbě, a každý chvátá a vrhá se v úžasný kolot a vír – se svatým klidem v tazích obličeje. Opravdu, s jakým bezpečným klidem možno vstoupiti i v největší dav, je patrné na londýnských nádražích. Jsou skutečně chaotická, s velikou, naprostou volností vstupu na perony a koleje, a přitom veliký pořádek a klid vane těmi číslovanými kolejnicemi! Zeptáte se, kde čekat na vlak v ten a ten směr, dostanete přesnou odpověď, a jdete.

Vůbec zablouditi ani v Londýně nelze. V nitru města jezdí pouze spousta automobilů, kterým se říká bus. Za jediný penny možno jeti velmi daleko, usednouti buď ve voze neb na střeše. Na každém rohu stojí policeman — (ach, policeman by vyžadoval stat' chvalořeči), zeptáte se, kterým číslem busu jeti tam a tam, poví vám, a jedete, konduktér vám poví, kde přestoupit, a přestoupíte. A opět se na místo původní vrátíte tímtež způsobem. Ani nebezpečí není v Londýně. Možno jíti všudy daleko široko s klidem. Máte všude přítele: policemana. V předměstích jezdí električky s podzemním vedením. Tedy Londýn není sdrátován jako Praha. A přece Londýnu by to ani tak neškodilo. Jeho veřejné budovy jsou mohutné, krásné, ani stopy nikde po secesi, ale obytné domy, ulice, většinou jako nejhorší kasárna. Země starých, vzácných katedrál a nových příbytků! Opravdu od Londýna až k Chesteru a Edinburghu, Yorku, Newcastleu a Lincolnu, cosi velebného nás překvapí v gotických obloucích a sloupích a ponurých lodích chrámových. A jaké příbytky si buduje tento národ! Kromě několika krásných budov, mimo některé čtvrti s půvabnými rodinnými domky skoro vesměs cosi příznačného:

dům z cihel, vpředu s jakousi přídatnou srostlicí menšího výběžku a tak sto jiných v řetěze za sebou... Z takových uniformovaných baráčků je složeno mnoho, mnoho londýnských předměstí, a nejen londýnských, ale všech anglických měst, až značně na sever; ve Skotsku se stopa jejich ztrácí. Když včely si nadělají stejné buňky z bílého vosku, je to hezké, ale takové lidské voštiny z cihel jako chlívky dojmají hrozně. A bojím se, že i Praze cosi podobného nastává v snu budoucích rodinných domků. Ó, jen ne uniformu, jen ne bez rozmanitosti tvořiti. Když jsem slyšela, že Londýn má čtvrti rodinných domků, nikdy jsem si nepředstavovala tuto surovost vkusu. Je podivno, že při možnosti ohromného prostoru, — neboť ona ohromnost umožňuje nízká stavení — děje se tolik nevkusného. Při mnohomillionovém obyvatelstvu je s podivem, jak namnoze nízké domy se stavějí v Londýně, i v částech blízko Temže, v obchodních čtvrtích. Co krásného bylo by se stvořilo, kdyby se bylo více snilo a méně počítalo. Či tuto stejnost utvořil pouze chvat?

A přece při všem zruďném je Londýn milý, milý volností a ohromností. Rychlost dopravy je jedna z moderních příjemností. A ovšem i bezpečnost. Bezpečnost v nesmírnosti kolotu a hemžení.

A uvěříte v anglické neděle? Klid? Chápete anglický klid? V neděli a ve svátek prostě Anglie zmizí a je pouze vzduch a kámen. Ulice i nejživější jsou pusté, prázdné, Londýn jako vymřelý. Krámy, hostince, divadla zavřená. Vše zavřeno. Angličané jsou na lůžku a v kostelích...

Po celém Britsku ani vlaky ani lodi nejezdí. Nic. Šla jsem v neděli ve Skotsku v Obanu po nábřeží... Lidé seděli na lavicích jako opilí nebo spící.

Moře se nepohnulo, lodi na něm civěly nehybně jako zakleté, kdesi na kameni spal pierot, který včera bubnoval ku představení, v stínu stromu ležel dudák ve skotském úboru, gentlemani četli písmo svaté, paní zívaly, vonělo kadidlo z kostelíčka na promenádě, jen automobily tu tam zafuněly, pes zaštěkal, parazol se zavrtěl netrpělivě.

A nedočkavě čekáme skončení protivné neděle... Ctnostní gentlemani a ladies účastni jsouce služeb božích, oddali se kdesi snad whisce, snad Kolínské vodě neb Velikému Bohu Pánu, a my konečně po trapné neděli ujíždíme po mořích a jezerech a železnicích dál do hor nových moří. Napájíme se teplou vodou a špatným pivem a pojídáme krvavý roastbeef a věčně opíkanou šunku a jíme sladké pudinky a cakesy. A vstupujeme mezi nové lidi, nepozorujeme rozdílu, není tváře, které byste si zapamatovali, není gesta, které by uchvátilo... Jste lhostejni mezi lhostejnými... Den a den plujeme po jezerech a jedeme po vozech a prší a slunce se neukáže a nikdo nepromluví, nikdo nemá vznětu cosi rozluštit, kohosi proniknouti, cosi dobrodružného zažít.

Stanice ubíhají nepojmenované... Jméno jejich spatříme leda kdesi na lavičce, kde nesedí zamilovaní, kde nikdy nikdo nehřešil, nebo kdesi na lucerně hloupě visící na nádraží, ale jinde nikde. Nádraží nese všude po celém Britsku chlubná slova „*Bovril*“ a „*Oxo*“ a ještě jiné a jiné reklamy, ale nikde nelze nalézt pojmenování stanice.

Lituji, že jsem si *Bovril* a *Oxo* nekoupila. Jsou to jistě dobré věci. A Angličanky i nejupjatější se umějí smáti v nejvyšších tónech, mají velmi živé rejstříky smíchu, když je opožděná hodina, a tak se asi smějí své lítosti. Jak ona mladá matka, která mi podala své dítě a dala mi je v ochranu, a pak spěšně odešla, neřekla ani způsobné „thank you“. Nikdo nepozdravuje, nepromluví, když není tázán, a byv tázán, řekne „yes“, nebo „no“, nebo pokrčí rameny. A opět mlčí. A když konečně se kdesi ledy prolomí a mluvíte a mluvíte, díví se každému vašemu výroku a připadá vám, že jste přišli mezi ledňáčky a mořské racky. Ale to vše je jistě pouhá náhoda. „Duchaplní“ a „vděkuplné“ skrývali se kdesi v nepřístupných salonech; a na nepřehledných trávnících, kde každý smí volně beztrestně v Anglii kráčet, a já náhodou potkávala pouze obyčejné a nezávazné lidi, kterým bylo lhostejno, že budou vyrušeni nebezpečným posudkem.

A přec v jakém bohatství žijí ti lidé! Galerie a muzea jsou dokladem velikých snah a studií, a důkazem možnosti bráti a tvořiti z nevyčerpatelných zdrojů bohatství. Asi žijí dobu přijímání a snad tvoření, neboť nepoznala jsem snahy dávat.

Zdrojem mnohých studií pro cizince byl by Londýn. Přírodopisné sbírky jsou nepřekonatelné, knihovna Britského muzea jedinečná, galerie, výrobky ducha lidského neobyčejné...

Mizantrop měl by zajít do Londýna. Byl by nucen v ohromných muzeích pokloniti se lidskému duchu, nadšení, důvtipu, fantazii, umění všech národů a dob.

Člověk dovedl mnoho a dovede mnoho vůlí, pilností a nadáním. A mít křídla, v tom je tolik krásy a tolik pošetilosti a naděje, byť často zklamání!

A křídla zlomená a potřísněná a pohmožděná – ó, když alespoň křídla...

Romantičnost myšlenek. A přece vše končí. Vzpomínám mumie s prstem vztyčeným k nebi, a na ukazováčku drahocenný prsten se smaragdem...

(Zvon 1913, s. 249–251)

Černé moře

Když ze svého bytu nad Zlatým rohem jako očarovaná vracela jsem se do pohádkového Mramorového moře k ostrovům Princezen, abych v soumraku a v blížící se noci dala se znovu

a znovu uchvacovati jedinečným obrazem blížícího se Cařihradu, a když jsem téměř denně plula Bosporem a vystupovala na jeho břehy, zatoužila jsem nejednou po daleké prostoře Černého moře. A tak kdysi v Rumeli Feneri najali jsme loďku a Turek zavesloval z průplavu podél skal do širého moře. Poprvé prostřelo přede mnou Černé moře své nekončící plochy, splývající s hluboce modrou oblohou, zjevilo se mi mohutné, neklidné, nehostinné, temně modré jako noc.

Jako bych slyšela rachot kamení a vzdálené zvony z hukotu vln, před nimiž ulétali ptáci a zase přilétali, a vybledla té chvíle vzpomínka na svítící město minaretů a ulice plné fezů jako zvlněné pole máku, a jen ona dálka bouřlivého, tmavého moře mne uchvacovala a lákala... Ale Turek nechtěl plouti dále, obávaje se neštěstí, a tak obrátivše ke vlídné tišině semknutých břehů dvou dílů světa, zakotvili jsme v Bujukdere...

Ale od té doby mne Černé moře stálo volalo, a teď, kdy se tak často stane zmínka o oněch březích památnými ději protkaných, vzpomínám, jakou krásou mne později obdařilo Černé moře. Nedávno vyskytly se zprávy o kavkazských bojích poblíže Batumi. A právě Batumi to bylo, kde jsem podruhé pozdravila Černé moře.

Připadalo mi, že jsem z Kavkazu, z končin závrtných hor, různých národů, zmizelých království, podivných epoch lidských osudů, cestou ohromnými zahradami a lesy došla konečně ku břehu moře a ponořila se do jeho jasné, svítící duše. Nad pomyšlení utěšující je plouti na přepychovém parníku Černým mořem od Batumi ke Krymu se zastávkami v oněch rajských krajích s bohatstvím zahrad a květů, pozorovati z paluby ony hýřivé břehy s dekorací mohutných hor s nebetyčnými zasněženými hřebeny, vejíti do čarovných parků v Suchumi Kalé, navštívit Kerč a kraje hory Mithridatovy se zříceninami dorskými a jónskými, spatřiti ve Feodosii Ajvazovského mariny, a opět den ze dne na volné prostoře modrých vln radovati se z nesmírné, proměňující se krásy břehů i vod. Před námi zjeví se klášter Nový Athos se starým chrámem a do výše se pnoucí katedrálou se stříbrnou bání uprostřed sadu olivového, s průvodem tújí a cypřišů, loď zakotví, a pozorujeme život šťastných mnichů; a blíží se večer, moře mění barvu, temní, odplouváme a když zastavíme u Gagry, kde v zahradách zní hudba a mezi lampiony mihají se stíny procházejících lidí, jako v nějaké karnevalové noci, zdá se, že blížíme se minulým stoletím. A na temném, tajemně světelkujícím moři v hluboké půlnoci čekáme – nepotkáme-li stín Argonautů plujících ke Kolchidě pro zlaté rouno.

A Krym jako vnořené srdce do kouzelných vln Černého moře, jaká to složitá báseň krásy přírodní a minulosti lidstva: přijímáme její barvy a volnost moře z riviéry na bohaté Jaltě, pohřížení ve sny vysoko na skále u gregorjevského monastýru vzpomínáme dob svatého Cyrila, v závratném Vlašťovčím hnízdě sledujeme cesty přítomných i minulých lodí, které přinášely

ke břehům celé tragédie dob, bloudíme v čarovné Alupce labyrintovým parkem knížete Voroncova a zamýšlíme se ve klenbách jeho maurského zámku pod Ai Petrem.

Není místěčka na této půdě vzrušených a bohatých dějin, kde by nebylo památky minulosti. A je to Černé moře, které stvořilo ony břehy tak lákavými, takovou symfonií krásy dojemné i úděsné přírodou i člověkem. Černé moře přivábilo dávné koráby a vyloďovalo se k oněm slunečným končinám, chráněným od severu horami, poutníky ze všech stran světa: básníky, světce, mocnáře.

Jak živě zjevil se mi den na jaře 1787, kdy Kateřina II., císař Josef II., princ de Ligne a hrabě Ségur po saních a pak po Dněpru z Kyjeva na nádherných galérách připlouvali do Perekopu. Z Ajburu přes 1000 Tatarů na koních v plné zbroji jim přišlo naproti – náhle, neočekávaně! Princ de Ligne prý pozoroval stín na tváři císařově, i pravil k Ségurovi: „Bylo by dobrodružné, kdyby ti Tataři nás všechny dovedli ke kterémusi přístavu a vsadili tam císaře Josefa na koráb a zavezli nás do Cařihradu!“ Ale uvítání bylo dílo Potěmkinovo a nemělo jiného pozadí nežli dekorativní obřad před vstupem do tatarského dvorce, do báchorkovitého „Zámku zahrad“.

Všudy přítomné je Černé moře a jeho mystické ovzduší v končinách tolika vznešených stop, tolika relikvií a hrobů. Skály jsou tajemnými chrámy a rozsáhlými městy dávných národů, nitro země vydává poklady minulých životů, a procházíme-li zříceninami Chersonu neb jevištěm bitev kolem holých skal Balaklavy nebo na pláních sevastopolských, co různých nálad vystřídá se jako věčných mávání křídel věrných nad Černým mořem, jako nekonečných odstínů barev modří azurných a blankytných protkaných zlatem a zelení, a stupňovaných v nejhlubší tóny půlnoci. Jaké dnes obrněné lodi křižují v těch vodách památných od Oděsy k Sevastopolu a k Batumi a k Cařihradu? A jakou barvu má ona kolébavá, kolísavý, rozmarná, nehostinná, a přece jen pohostinná cesta všech národů: *Černé moře?* ...

(*Národní politika* 26. 2. 1916)

Na severu

Zamilovala jsem si krajinu na severu, kde Labe je široké a přijímá Vltavu a Ohři, je tam vzduch tak modrý a daleký, a České středohoří má tolik dějinného, epického kouzla! Říp svou jednoduchostí tak podoben zdroji života, a všechny ty křivky hor, vryté do oblohy, jsou jako strážci.

Zamilovala jsem si onu krajinu rév a stromů ovocných a dalek otevřených a vod průhledných, které plynou a utišují: naši českou Umbrii. A potkala jsem tam jaro na břehu Labe,

děti nesly náruči forsythie, stráně voněly fialkami a petrklíči, louky pokryty byly sta a sta racky jako ve větru zmítanými bílými růžemi, a všude chvělo se tolik roztouženého a čekajícího! Květy broskví jako osudově přidružené ke střízlivým, zavhlhlým zdem domů a zahrad, trávníky se zelenají, stromy pučí, a to je vše tak obyčejné, každoroční, a přece jaksi letos překvapující, jako z bolestí zrozené. I tam dole pod mostem, po němž jde procesí vojáků, tam dole na vysokých stromech hnízda havraní, dosud nezastřená, tak drsně viditelná, jsou živá, obletována temným never more. Jaro dovede rozechvěti štěstím, ale také boleti dvojnásob...

V kapli svatého Václava v Litoměřicích, v tom barokním drobném skvostu modlí se kněz, aby patron země české stál při nás. Nalezla jsem poprvé toho rána kapli otevřenu. Zlatá cibulka nad měděnou, zazelenalou lucernou svítila, a tepaný kříž na vrcholu svítil, a v průčelí kříž zlatě svítil, a socha svatého Václava tak pohádkově se nořila v ranní mlhu, a v kapli nad oltářem svatý Václav svírá prapor horoucí lásky a míru.

A dále v zahradě nad Máchovým domkem kaštiny nalité mízou mění barvu a na Jezuitském dómu Panna Maria a na obou stranách sochy andělů se tak význačně a temně vznášejí v modrosti prostoru, jako v Římě sochy na Lateránu, a tmavá věž staré radnice jako by rozvírala sametově kalich kvetoucí k nebi.

Jaro, obrození, vzkříšení, a vším a ve všem tepe srdce touhy, aby bylo slavnostním preludiem ono letošní jaro. Řeka tíše, odměřeně plyne k severu, parník zvolna rozrývá její hladinu... A pak slunce zapadá.

Jak nádherně slunce zapadá k horám a v jasném oparu bílých vloček, které se tratí, a slunce zvětšené, ohraničené, rudé klesá... A jakýsi flór je náhle zastírá, velmi průsvitný, ale zřetelně černý, jako smuteční závoj. A rudost jím proniká jako krev.

Vrby pod Terezinským altánem rezaví, po daleké louce letí šedomodré stíny a dál k Ohři a Labi. A opět parník plyne osvětlen proti proudu, od severu. Havrani jsou tiší. Hvězdy se rozmnožily a jarně září.

Ohromná klenba nebeská jako nesmírná zahrada plná hvězd. A takové smírné ticho nad zemí, která se chvěje a duní, a v jejichž řízách kvetou věnce sasanek a podléšek. Mír dýchá od země k nebi s miliony hvězd, a kdesi na vodě zazněly písně táhlé, a tak jako kdesi na Volze, a z jakýchsi okének zádumčivě zachvívá se nota balalajky. A chvatné kroky návratu zaznívají mezi Litoměřicemi a Terezínem. A pak lkavě a smutně do teplého jarního večera vroní se píseň Večerky. A není již severu ani jihu, je prostě svět, a v jeho středu bijí srdce, a za noci kráčejí neviditelné stíny Svatých a dotýkají se rašících ratolestí, aby otevřely jarem ověncenou bránu Vzkříšení.

Vzpomínka na Kazaň

Bylo slunečné, májové odpůldne, když bílý náš parník zakotvil před Kazaní, opustiv břehy hlubokých lesů, zátoky a choboty plné zeleni. Zjev Kazaně působil kouzelně: seskupené domy a domečky, katedrály s báními zlatými a cínovými, množství chrámů, mešit, výstavných budov univerzity, bibliotéky, muzeí, a přece vše tak soustředěno, s rázem orientálským a s pestrostí sytých barev i s jezerem Černým a Kabanem a se starobylým Kremlem.

Čtyři hodiny parník kotví, možno podívati se pěkně do města, které bývalo kdysi hlavním městem tatarským. Dobyto bylo poprvé carem Ivanem III., podruhé trvalého vítězství slavil v Kazani car Ivan čtvrtý Hrozný, roku 1552. Bylo to v době jeho dobré periody, kdy po různých dobách ukrutenství a běsnění vlivem kněze Silvestra činil pokání. Silvestr přiblížil se neohroženě k Ivanovi s pozdviženým, hrozícím prstem, s tváří prorockou a hlasem přesvědčujícím mu věstil, že soud boží hřmí nad hlavou carovou, že oheň nebeský sežehl Moskvu, že vyšší síla lid zvedá a leje hněv v srdce lidu. Otevřel Písmo svaté, ukázal carovi pravidla, daná vládnoucím tohoto světa, zaklínal ho, aby byl horlivým jejich vykonavatelem. Zatřásl jím do hlubin srdce.

Ivan se přeměnil, plakal hořce lítostí, napřáhl k němu pravici, žádal síly od něho, aby se stal dobrým, osaměl, aby se modlil a postil, kál se z hříchů. Jeho žhavé srdce toužilo se odhaliti před tváří celého Ruska: pozval ze všech měst občany a v den Vzkříšení vyšel z Kremlu s kněžími, s kříži, s bojary, s vojskem – na popraviště Rudého náměstí v Moskvě, kde lid stál v hlubokém mlčení. Po modlitbách vstal car a dlouho slavnostně řečniv, končil: „Bud’te velkodušní! Nelze napravit zla minulosti, jen budoucnost mohu polepšiti, zapomeňte, čeho již není a nebude! Přestaňte nenávidět a vraždit, od této chvíle budu vaším soudcem a ochráncem!“

Odpustil všem v záchvatu nadšení, chtěje aby se bratrsky celá Rus objala, rozkázal Adaševu, krásnému mladíku andělské duše, aby přijímal prosby lidu: „Tys chud, ale dobrý, tebe vysoko povznáším, ne že ty bys chtěl, ale ku pomoci své duše, která dychtí po takových lidech, jaký jsi ty, utišíš žal nešťastných, jejichž osud mi svěřen Bohem! Neboj se silných ani slabých, nedej se ničím oklamati, přinášej mi pravdu!“

Žerty a lichocení oněměly u dvora, ve sněmu zavřela se ústa pomlouvačů a pletichářů, pravda směla býti přímou, všude zavládla upřímná láska.

Ivan chtěl býti carem pravdy, říkal: „Teď nenávidím zlo a miluji dobro!“ Je to doba jeho slávy – obohacoval Rusko, podporoval umění, vědu i řemesla, vládl spravedlivě. Kdysi v kruté

zimě navštívil Kazaň a oblehl s vojskem město, náhlou oblevou stalo se, že ledy na Volze i Kazance popukaly, cesty se zkazily, pušky nestřílely, vojsko se bálo hladu. Ivan vyšel na vysokou horu a krása města ho uchvátila „Zde bude město křesťanské,“ zvolal a vrátil se do Moskvy vesel.

Roku 1552 rozloučil se s carevnou Anastázií a táhl opět na Kazaň. Slunce právě vyšlo a rozzářilo město, když se Ivan díval beze slova jako učarován k městu. I dal znamení, udeřeno v bubny, zahrály trouby, rozvinuly se korouhve s obrazy Krista, a vztyčen kříž. Všickni sestoupili z koní, pěli zbožné písně ve stínu praporů, car promluvil k vojsku oslavuje hrdiny, kteří padnou pro víru, povzbuzoval, zaslubuje se sám smrti.

Druhý den byla bouře úžasná, mysli všickni, že je konec světa. Prý Kazanci denně při východu slunce na zdech pevnosti strašným hlasem úpěli, ošklíbili se, mávali šatem proti Rusům, a vítr tak přivodil a oblaka, déšť lil se proudy od rána do večera, jen carským křížem byla rušena jejich caramoe.

A slavnostně vjel konečně Ivan vítěz do Kazaně, kázal modlitby pěti, legenda vypravuje, že tatarská princezna v zoufalství nad ztrátou svého rodného města vrhla se z věže Kremlu. Od té doby je Kazaň ruskou.

Na cestě z Kazaně bylo Ivanovi zvěstováno, že se mu narodil syn Dimitrij, car objal posla bojara, padl na kolena a plakal. Bylo mu dvaadvacet let.

Poslouchal Silvestra, miloval Adaševa, zbožňoval Anastázii, a přec rozvířilo se opět dějiště jeho života v hrůzu třestění, v zmatky zloby a intrik a nekonečné vraždění...

Není možno nevzpomínati silně na baště kazaňského Kremlu nyní trojvěžatého, tohoto podivuhodného cara Ivana Hrozného, v jehož duši spojovalo se tolik vznešenosti a krásy s děsem nezodpovědného, šíleného ukrutenství, síla se slabostí, tyranství s dětskou něhou, nenávist s láskou.

Mnoho utrpěla ještě později Kazaň odbojníkem Pugačevem, ale carevna Kateřina II. pobořené části města opravila a znovu vystavěla.

Izvoščík stříbrem okovanými opratěmi drží koníky a procházíme vzhůru dolů uličkami a zastavujeme se v orientálských obchodech s výklady juchty a mýdla. A jaké neobyčejné a po celé Rusi vyhlášené je mýdlo kazaňské! Nejobyčejnější druhy jsou výborné jakosti z tuhé barvy, a kusy velmi hutné, orámované prostým dřevem místo obalu s vůní růže stolisté neb máty, dražší druhy jsou zvláště jemné, nezadají si nijak vůči nejlepším anglickým mýdlům, jsou vzácně parfumovány a poměrně velmi laciné.

Dáma z parníku, Finka, pobízela nás ostatní, abychom si mnoho nakoupili onoho nejlepšího mýdla na světě z kobyliho a oslího mléka, a doporučovala onen obyčejný druh jako

nejlepší. S balíky vonných mýdel dojížděli jsme na vozíku k přístavu, z parníku ozýval se již táhlý signál k odplutí...

A Kazaň, krásné město v zapadajícím slunci třpytilo se jako vidina na pahorcích, krásnější ještě vzdalujíc se zářící v jemné mlze, a Volha ohromná, bílá, skoro nehybná, prostírala se s vrchy na obzoru a s dalekými sítinami v zátokách jako nepřehledné jezero.

(*Český svět* 1918–1919, 13. 12. 1918, č. 15, s. 270–276)

Který národ se toho dopustil

Přijdete do Paříže a nemáte-li citlivého odstupu, abyste porovnali náladu předválečnou s nynější, snad vám unikne rozdíl, spatříte smutek, černý závoj, zamlklost, nu a tempo života řítí se dál, zapomenete, neodlišíte, vidíte nádherné parky, lesy, všude blahobyť. Rány, utrpení jsou zahaleny, neprojevují se cizímu pozorovateli.

Ale zajděte si v postižené kraje, třebaš k Verdunu, k Remeši neb k Albertu v blízkost Sommy. Poznáte, co se stalo Francii, co bylo jí vytrpěti v minulých letech války, Francii, mučedníci pro konečné osvobození nás všech od zběsilého nepřitele, který chtěl žít sám a vytvořit svoje panství v Evropě na újmu všem.

Jistě nikomu nebylo před válkou tak dokonale dobře jako Němcům a vybuchela nad průměr jejich ctižádost a rozpínavá panovačnost. Jako hltaví vlci chopili se díla. Národ německý se toho zločinu dopustil.

Francie je typickým výsledkem jeho zkázonosných činů. K ní byla namířena první jeho rána. Belgie byla zničena jako jemu nejkratší a jediná možná cesta k cíli, a všechny hrozné pohromy, které způsobil, byly provázeny jáсотem vítězného ryku a nejsurovějšími výrazy povzbuzování. Padalo vše v jeho připravené síle, města s chrámy, slavnými budovami, uměleckými předměty, knihovnami, nešetřeno žen, dětí, tupeno, vražděno podle a zákeřnický, a vše v osvětovém století se řítilo pod kolezy zhýralé pýchy rodu císařského a jeho zjištných, nesvědomitých pomahačů. Tak si představovali svět: zničit a zbořit a ochudit všechno, podmanit si a vznést se nade vše.

Příkladem neurvalosti a zbojnické zvůle, neúcty, bezcitné, lupičské zchátralosti jsou ohromná zdiva zničených katedrál, rozšklebena k nebi jakoby výčitkou, že neztrestalo ohněm a sírou bezuzdné vojsko německého císaře.

Kolik je třeba let, úsilí, vzletu, práce, bohatství, aby se stvořilo a vystavělo cosi tak ohromného jako katedrála svatého Vaasta v Arrasu, nebo úžasná katedrála remešská! Kdyby byl jedinou tuto pohromu zavinil nepřítel, musí býti odsouzen každým kulturním člověkem, a

je-li na světě slušný Němec, jistě se stydí a proklíná v duši svou rasu. Jsou nepřehledné zločiny tohoto národa...

Je dobře posílit nenávist a s ní ostražitost, nebo je-li možno věřit v polepšení tohoto národa?

Projedeme nádherným okolím Paříže a zvolna zjevují se nám stopy války, pobožené vesnice, zničené sady, až dojedeme v úplnou poušť. Stromy ční šedé zbavené kůry k nebi, tu a tam zdola vyrážejí, jako by chtěly nasadit korunu při zemi, ale konečně přijdou sady a lesy jen holých koster šedivých, jako vypreparovaných, mrtvých navždy. A ku podivu, jak všude na okraji zřícenin, na zničeném prostoru půdy daří se divokému máku, jako rozlité tratoliště krve červenají se jeho květy. Nikde neviděla jsem takovou spoustu rudého vlčího máku.

První zastávka naší bolestné pouti je město Albert, kde druhdy lidé pokojně tkali své látky hedvábné a vlněné, dělali papír a čalouny a dnes vcházíme do rozbořeného města jako po strašlivém zemětřesení, není ničeho zachráněného, jen zdi a pustota, vše propadalo zkáze; příšerné ticho bez života jako sama smrt.

Z Albert jedeme v otevřených vagonech, aby se nám daleko široko zjevovala poušť s opuštěnými zříceninami vesnic a samot, se zajateckými tábory a rozloženým vojskem ve stanech, kterási osada zatopena, domky pobořeny, práce lidská do nedozírna zastavena, znemožněna.

A blížíme se k Arrasu, k onomu památnému, starému městu, bývalému hlavnímu městu keltskému, vynikajícímu již v dobách římského vpádu, sídelnému městu Burgundů, a konečně od Ludvíka XIII. náležejícímu Francii.

Kdo spatřil Arras před válkou, malebné, staré město s nizozemskými stavbami, mohutnými katedrálami, chrámy, biskupstvím, kupolemi, muzei, humánními ústavy, plné průmyslového ruchu a života a blahobytu, co prožitku krásy odnášel si z tohoto místa, neporušeného přílivem modernosti přes všechno bohatství životností! Matyáš z Arrasu, který dal základ našemu svatému Vítu a stavěl náš dóm před Petrem Parlěrem, vtělil jistě mnoho francouzského ducha v počátek svého výtvoru a hradem Karlštejnem zvláště projevil ráz své domoviny.

Arras patřil k jedinečným, zachovaným starožitným městům a náš vlak zastavuje před rozbitým nádražím, kterým vejdeme na pusté prostranství, a ocitáme se v prostředí hrůzy, jako zachváceni můrou těžkého snu.

Úzké uličky zbořené a polozbořené přivedly nás na širá náměstí s loubím, utvořená domy s překrásnými štíty, naznačující bývalou výstavnost města. Některá část budovy jako zázrakem ušetřena neb jednotlivé obydli, a hned vedle ční jen kostry domů do vzduchu a

hromady sesutého kamení. Jak bizarně trčí kusy zdí, naklánějí se, rozsypávají se, kdesi útržek ložnice, zbytek komnaty, někde podlaha v půli přeražena, jinde strop a jícn propasti a jámy a srázy a úplné sutiny. Nejbujnější fantazie by si nedovedla představit původce tohoto divného účinku, který pekelný nástroj zkroutil zdivo, zhroutil část a nechal trámy; všude spíše dřevo mu odolávalo nežli kámen, jenž se sesypával jako v ďábelské divoké hře o těžiště.

Druhé náměstí Arrasu zesiluje hrůzný obraz, neboť na veliké prostoře stojí rozbité zdi chrámu; dohadujeme se bývalé krásy ze zbytků pilířů a kamenných otlučených ozdob, roztráštěných po zemi a tu tam vztyčených k šedé obloze. Trosky a hromady kamení děsivě jsou změtené a beznadějně, a zdá se, že závan větru strhne poslední zsinálé štíty v agonii smrti.

Spatříme v roztráštěných uličkách tu a tam obydlí kus domu, tváře lidí vyhlížejících z polozbořených bytů... Divné tváře a divní obyvatelé...

A stojíme v úžase před troskami kamenného obra, katedrály svatého Vaasta, jenž byl v Arrasu biskupem ve IV. století.

Jaká úpornost děl, zlobně namířených na tisícileté doklady lidského vzletu, ducha, citu a vůle, které se nesly nad denní zápasy života! Jen rozbité zdi, mohutné sloupy zejí se spousty kamení...

Katedrála, biskupství, domy, loubí, uličky zakřivené, všechno je rozvráceno v nejztráštěnější útvary a zříceniny.

Prý žije tři sta lidí v Arrasu. Žije dosud. Jsou tam někde v ruinách pokoje, z nichž vyrůstají divoce trsy růžově rozkvetlých vrbic, hlouček dětí zevluje po návštěvnicích města, řezník prodává maso, v krámku nalévají víno. Kam se asi podělo tisíce, tisíce lidí, a v jaké trýzni prožitých hrůz, a dojmy zničeného domova tráví dny oni obyvatelé, jejichž část bytu, nebo jen cípek bytu jim zůstal? Jak jim je za přicházejících nocí? Jak jim je za teskného rozednívání?

Jen se vmysleme v ony osudy! Aby naše Praha byla Arrasem dneška! Aby svatý Vít byl rozbit, mikulášské věže hromadou kamení, naše domy roztráštěny v pouhé vraky potopených lodí! Kdo nevložil prsty v rány nešťastných, neuvěří! Nezdálo se nám kdysi v děsivém snu cosi podobného v době války? Znáte ony můry, z nichž se člověk probouzí škrtivým výkřikem?

Jak prorokovala Sibyla, jak prorokoval slepý mládenec; kámen na kameni nezůstane.

Příšerné obrazy, děsivé předpovědi, zdály by se nemožné.

Hle, a jděte do Arrasu, do Remeše, do Verdunu, Amiensu, jděte po stopách války do Francie.

Kámen na kameni nezůstane. Jedme z Arrasu dále až do města, které slulo Lens.

Bylo to město a je hromadou kamení, otloukáme si nohy o kámen, s námahou jdeme dál a dál, nespatrieme nic, jen velikou poušť, kde děti majíce plné ruce pohlednic křičí: „Demendez

des vues de Lens.“ Kupte si pohledy na Lens! Jaká ironie! Jako obraz mrtvolky pochované, nejsoucí, která se nikdy nevzkřísí!

A odkud jsou ony děti a ženy, prodávající upomínky na Lens? Kde žijí, kde bydlí?

A chápete, že toto všecko učinil národ, aby opanoval střední Evropu, aby pohltit Francii a Slované, aby měl volnou cestu na východ?

Který z národů by se byl odvážil ublížit dómu v Kolíně nad Rýnem nebo pobožiti památnosti v Drážďanech?

A oni vykřikovali vstříc Itálii: „Budeme-li chtít, všechny vaše památky rozbijeme!“ Nemají schopnosti, aby pocítili, že krása patří celému světu, v jejich mozku straší jen cíl nadvlády a chtivost po cizím majetku, proto se svatokrádežně dopustili zločinu na ohromné báni remešské.

To není jen císař, zachvácený šílenstvím, ale plemeno naplněné zpupností, dychtivostí po prvenství a panovačností.

A hřeší každý z nás, kdo zapomíná, kdo hovoří s Němci jinak, nežli přísně a odměřeně. Je třeba v sebeslušnějším gestu dát jim najevo, že je známe, a dosti času za sto let se otázi: „Nejste již zákeřnými barbary?“

Jsou snad mezi nimi lepší lidé, ale je nutno trpěti nevinnému a vinným za krvavé, bezohledné skutky národa Hindenburgů, Tirpitzů, Ludendorffů, kteří se kejklířsky klaněli šílenému, zruďnému císaři pro vlastní úspěch a prospěch. Jak obrovský národ zpupností a velikášstvím a jak nízký nedostatkem ctností, ušlechtilostí!

Kdyby byli zvítězili, na kopytech svých koní byli by roznesli naši vlast, nohama by nás udupali a kámen na kameni nebyl by zůstal z našeho domova; a co by odolalo, byli by potlačili vášnivou nenávistí.

Veliká tragédie našeho věku byla dokonána. A je na člověku přítomném i budoucím, aby léčil, napravoval, zvedal, je třeba veliké bdělosti a ostražitosti, aby se poražená hydra nestala znovu nebezpečnou, nezapomínati a nevěřiti, dokud staletí nedokáží, že veliká proměna světa a spojení národů vytvořila neporušitelný mír, aby se svobodně život lidský vyvíjel a všechny záležitosti národů se vyřizovaly po zákonu a spravedlivě.

(Národní listy 17. 8. 1919)

A Paříž

Bylo to v roce 1914 na jaře. Bloudili jsme po Montmartru – v jakési taneční síni, kde velmi způsobně a ušlechtilě tančili tango a zapadli jsme do kabaretu melancholicky opuštěného

na obvodu apačského okrsku. Měsíc svítil a chodili jsme uličkami nad Paříží v teplé a jasné náladě...

A pak zastavili jsme se u mého hotelu v blízkosti bulváru des Capucines. Nezapomenu té chvíle. Bylo nás několik a jeden podal mi navštívenku: byl nový můj známý z této mé poslední jarní, předválečné pařížské vycházky: Václav Dostal. Mladý muž, sympatický na první pohled. Krásně jsme se bavili ve světlé noci, vyprávěl mi své sny a cíle, u hotelu na rozloučenou slíbil, že mne navštíví v Praze, kam se chystal zajeti. Václav Dostal, podoben zcela své sestře, tragédce Poldě, ony modré oči v temnu, s hlubokým výrazem a vážností osudovou, mladý muž, vzbuzující tolik naděje – čím a kým bude?

Studuje v Paříži politickou školu...

Dali jsme si sbohem a na shledanou v Praze.

A tehdy již vlakem z Paříže odjíždělo mnoho vojska, tak nějak všechno bylo podvědomě ve znamení uniformy...

A přišel velmi záhy onen den nezapomenutelný, 26. červenec 1914. Horký den s větry jako vanoucími ze Sahary.

A přišla válka.

Václav Dostal, hrdina, jeden z nejprvnějších, padl u Remeše, tam u Remeše, kde jsem v roce 1913 na podzim chodila jako náměsíční s podivnou předtuchou, kdy stála jsem osamocena v katedrále, pro mne naplněné vidinami...

Tam padl nezapomenutelný člověk. Cítím silně jeho vzlet, který ho vedl v řady nejkrutějších podmínek, v plamen, v obětování za ohromnou myšlenku, osvobození milované Francie a drahé, vzdálené vlasti, od společného nepřitele zákeřného a vypočitatelně krutého.

Takoví lidé žili, můj bože, na této sobecké, bolestné zemi! Zamysleme se na ně, a vyneseme se opět ze všeho neštěstí a z malomyslnosti.

A Paříž... Ta Paříž, kterou jsem opustila na jaře 1914, zjevila se mi po válce 1919 v červenci neočekávaně, jako zázrakem.

Připadalo nám všem, kdo jsme ta války společně trpěli a doufali a věřili, čímsi vykupujícím z neštěstí, čímsi radostným, vstoupiti na půdu Francie... Říkali jsme si, že tam je každý člověk hrdina. A myslili jsme na Marnu, na Sommu, na Verdun. Ano, hrdinové, a s nimi i naši lidé, naše vroucí krev. Ano, vstoupiti na půdu Francie a pokloniti se každému poslednímu vojáku onoho hrdinského vojska...

A osud mi přál dotknouti se blahoslavené půdy, pokryté slzami, krví, mrtvolami hrdinů, bolestí matek, otců, dětí, žen.

Paříž je jistě jiná nežli před válkou, je nějak vážná, jako ta průsvitná okna ohromných růžic v Notre Dame, jež vrhají zlatistou záři do chrámu místo tlumených barev dřívějších. Paříž je střízlivější, noci jsou tiché a prázdné, ženy chodí ve smutečních šatech, a věřte mi, vidíme méně koketního ústrojí a gesta nežli u nás, neslyšíme hudby, a nade vším blahobytem a zdánlivě obyčejnou denní čílostí vznáší se duchovité utrpení minulých let a bolestí ukrutných pohrom...

A vyjed'me si dál – za Paříž, tam, kde začíná poušť – kam chcete, k Remeši, k Verdunu, k Arrasu, k Amiensu, hrůzou ustrneme...

To učinil člověk člověku. Poušť a zříceniny. Nic nezůstalo svatého před jícny děl Němců, nic před jejich panovačnou hrůzou. Katedrály, vesnice, lesy, lidská srdce – vše bylo jejich terčem. A cílem: zničiti, zabít, opanovati. Lidé bez citu a náboženství, jen ohromnost sobecké vášně.

A považte, tomuto d'ábelství se vzepřeli velicí hrdinové na Marně a Sommě – – – a dali životy, všecko, v co doufali a v čem toužili dosíci štěstí... Šli, aby jejich vlasti – Francie a Čechy – byly osvobozeny...

Vidím temně modrý stín očí Václava Dostala, jak asi hleděly ty oči do tmy noci v Remeši a do ohňů, do plamenů, které zapadaly krutě do posvátné půdy, z níž se k nebi zvedala katedrála remešská, sen, pohádka s naším evangeliem, a kde biskup jako zděšený pták obletoval ohrožené hnízdo, čekal a setrval a viděl všechny pohromy a hrůzy, a zoufaje, doufal a viděl, co dovede nekulturní lidská luza a císařský šílený rozkaz.

Není pochopitelná možnost toho, že jsou a byli lidé, kteří se toho odvážili: ničiti takové zázračné výtvořiny. Člověk, který nevycítil, že i jemu patří onen zázrak, nepatří mezi kulturní lidi... Němci se projeví jako nepřátelé krásy a ušlechtilosti, lidskosti, citu a pokoje.

Kéž všechny hluboké zraky upírají se k nim nezrušitelnou silou, aby je ochromily v jejich zkázonosném díle pro vždycky!

(*Ženský svět* roč. 23/1919, č. 151–6, 1919, s. 225–226)

6. Didaktické texty

Několik myšlenek o výchování našich dívek

Je to běh dějů přirozený: tak by se asi šířila plíseň, jako se šíří němectví. A není to posila k odvaze – myšlenka, že ty rozkošné krajiny polabské až k Baltu, druhdy ryze slovanské, teď vzkvétají v duchu i řeči německé? Proč že by níže – to srdéčko Evropy, ta krásou bohatá země Česká nemohla tentýž míti osud? Což neproudí tam již mnohá krůpěj jejich?

A není to posila k odvaze, když tak mnohý sloup českého národa viklají se, uvolňuje půdu pod nohama lidu, který spoléhá, důvěřuje pevnosti a nezdolnosti oněch sloupů?

Netleskají-li nepřátelé v nestřežené chvíle pochvalu těm rozviklaným, potácejícím se sloupům?

Ó, neodvažoval by se k nám onen příboj tak směle, kdybychom mu sami nerazili cesty!

Bojujeme proti sobě! Schází nám nadšení, síla a příznejme se – ryzost lásky vlastenecké.

Zlé býlí prospěchářství, které roztroušeno je po mnohých srdcích, — množí se, a egoismus panuje.

A přece prospěch vlasti má býti každému nade prospěch vlastní.

Kdybychom po stopě mohli jíti, kde šíří to símě, ta zlá epidemie chabosti v lásce a v nadšení národním, jistě bychom našli temné body vzniku – ve výchování.

Může míti ryzí, česká, ideální žena – syna chabého, nebo odrodilce? Nikoliv. Výminky byly by příliš skrovné.

Tedy budoucnost národa klíčí v srdcích žen.

Ženy mohou tvořiti. Mohou tvořiti muže, — sílu a moc národa, a ženy – zdroj této síly.

Národ, který má muže – pevné, pravé, své, musil míti dříve ženy.

V našem národě více nežli v jiném je zapotřebí všude a všude sršeti jiskry nadšení. To ovšem větší mocí činiti mohou muži, ale dříve musí býti jejich srdce ohněm. Z popelu buď jiskra nevzejde, nebo zarsší, je-li v něm nějaká, když se do něho hodně foukne. Ale takoví lidé sedávají za větrem. — — Dle toho, že se u nás málo jiskří, souditi lze, že málo je ohně a málo žen českých, jež nítí a střeží ten oheň svatý, který jako věčná lampa před oltářem věčně nemá hasnouti národu, jenž chce žíti. Chceme žíti. Kdo má lásku k životu, každý, každý, chraňme a tvořme ty kněžky posvátného ohně, který je zdrojem našeho života. —

Snad že se podaří vadnoucí větve vzkřísiti, a z ratolestí zelených samy pak vzrostou větve nekonečné. Výchování doby naší není na světlém stupni národním ani pokud se dívek týče.

Všechny vrstvy společnosti proniknuty jsou přesvědčením, že dívka bez němčiny není celou ženou.

Zkažená soudnost! Malichernostem dává se přednost před mocnostmi duše, které jediné a nejvíce dívku, ženu, krásí – tyto zahazují se jako malichernosti.

Pohledme zblízka na jednotlivé vrstvy naší společnosti. Ne nadlouho obrátíme zraky na panské domy, kde v nejčestějších znamená umění česky mnoho, až příliš mnoho, a dokonce to neznámá česky mluvit a – česky cítit. Snad že i tam dostane se kdysi nějaký oheň sršící jiskry...

V zámožných rodinách českých buď vychovává se zřízenými k tomu osobnostmi dívka doma, pak ovšem hraje němčina velkou úlohu, nebo chodí dívka do školy obecné a měšťanské, řekněme v českých rodinách – do školy české, neboť nechceme ani osvícené rodiny mezi české počítati, které i do obecné školy německé posílají své dcerušky.

Je s dostatek o to postaráno, aby naše školy národní poskytovaly mládeži české příležitosti vzdělati se v kultuře německé. Jak by to ušlechtilo znělo z úst matky české, zámožné dámy, kdyby řekla: „Moje dcera nebude se učit jazyku německému, chci z ní mít Česku celou, nechci jí ani nejmenší příležitosti poskytnouti, aby někdy odevzdána snad sama sobě stala se cizinkou. Jeví-li chuť učit se jazykům, necht' vybere si jiný z mnoha krásných a bohatých.“

A když vyjde dívka ze školy měšťanské, jak mohla by vznešená, bohatá dáma z celé duše oddati se vychovávání své dospívající dcery, která všechny dojmy vnímá, náhledy přijímá, jejíž duše krystalizuje. Jak by mohla vésti ji k poznání pravé lidskosti, ženskosti v největším významu slova, jak by mohla matka roznítiti žářem vlastenectví srdce mladé dívky, ukázati jí, jak účelným může býti život ženy v národě našem, ve kterém má žena poslání tak vznešené. A přitom mohla by dívku dáti učit hudbě, jazykům, vědám, byla-li by pro to duše dívčí vnímavou. Pravá žena česká hrda byla-li by na to utvořiti z dcery své hvězdu, která by více nebo méně dle schopností ozařovala budoucnost národa, ale ne bludičku matnou, která cetkami falešnými blýská se v povrchních společnostech moderních povrchními znalostmi němčiny a páše tak zradu sama na sobě i svém národu.

A když vyjde dívka ze školy měšťanské — — — Co se stává v našich rodinách?

Starostmi těžkou hlavu opře matka o dlaň přemýšlejíc – kam s dívenkou rozmilou, aby probůh naučila se německy! Co by takhle z ní bylo? Ne a ne – doma nechce mluvit německy – anebo vůbec nic neumí. Musí z domu. Také je to věcí místnou, aby mimo domov pobyla. Má pak v místě větší vážnost. — Nejlépe půjde-li do nějakého penzionátu, nebo kláštera. A dívka – v té době, kdy snad nejvíce má vůdkyně mateřské pro rozvíjející se duši zapotřebí — — jde. — Co jsou to penzionáty?

Který je účel penzionátů vůbec a u nás zvláště?

Penzionáty jsou vůbec soukromé školy pro dívky většinou bohatších rodičů, kde se udílí dívkám vyučování škol národních s přídavkem cizích jazyků a hudby, kde dívky bydlí i stravovány jsou. — —

Tedy penzionát nahrazuje rodinu dívce a nemůže se nežli vřele doporučit tam, kde dívka nemá rodiny své, kde hlavně – matka schází, která je dceři vždy a vždy učitelkou nejprvnější a cenu má za sto učitelů, je-li matkou pravou.

Účel penzionátů zvláště, účel jejich u nás – je dívky naučit němčině a vdechnouti jim v duše roušku němectví. Není pochybností. Kdyby byl jiný účel penzionátů u nás, měly bychom též penzionáty české. A těch nemáme. Rok co rok sice oznamují se v inzertní části všech našich denních listů tyto ústavy, jakožto ústavy s vyučovací řečí českou i německou, aby snad oblomily některého otce – vlastence, který se ještě brání dáti dcerušku – do penzionátu. Ale je to reklama zbytečná. Měly by připojit, že ručí se za brzké dokonalé naučení němčiny. — To by byla reklama.

Naše Praha má hezký počet penzionátů a vede se jim dobře. Proč asi někdo neotevřel si takový penzionát český? Protože účel penzionátů je u nás jiný nežli jinde. U nás musejí býti pro české děti penzionáty německé.

Dívku Češku vystoupivši z III. třídy měšťanské školy dají v penzionátě do IV. nebo V. třídy – obecné školy. Učí se tam z těchže čítanek a početnic, jak druhdy ve IV. a V. třídě obecní školy české, ale z čítanek a početnic – německých. To je vzdělávání dívek českých? To je zabíjení ducha!

Nechtějme mluvit o tom, jak duše mladé dívky může utrpěti zkázu v rozličných těch převrácených metodách a zubožené morálce – a ve stycích s různými idiomy škodlivými. To není našich úvah účelem. Leč přece i ze stránky mravně výchovatské přednost dáváme výchování rodinnému před výchováním v penzionátech a – v kláštorech, kde místo křesťanské lidskosti, mravnosti – vštěpují dívkám strnulý mrav a bigotní náhledy – mající často účinek opačný. —

Jako nemáme českých penzionátů, tak na nepatrné výminky – nemáme českých klášterů a je známo, že v klášterích více nežli kde jinde se odcizují dívčí srdce vlasti a rodině.

A přece jsou klášterní školy u nás dětmi přeplněny, a to dětmi českými, které v klášterích jednak bydlí, jednak vyučování navštěvují.

Co nám českých dětí nadaných kláštery odrodí, dělajíce z nich vlažné loutky cizím jazykem, co nám českých dětí méně nadaných zničí duševně, dělajíce z nich lidské střepy bez úsudku, bez myšlenek!

Německé kláštery a školy a šulfrajnské ústavy – toť jsou synonyma co do činnosti zničující život českého ducha v mládeži.

Posílali by matky děti své do oněch škol, kdyby měly jen jiskru rozumu – a kdyby měly jen jiskru vlastenectví, vědomí svého poslání v národě? Což chudá žena též nemá povinnosti, jako dáma vznešená, – a nemůže-li žena nejchudší, která mozolně pracujíc dětem chléb vydělává – nemůže láskou svou rozžehnouti ve svém dítěti hvězdu své vlasti nejjasnějšího lesku? Tam, tam – v té vrstvě národa odjakživa bujela nám síla a rašila první ratolest vzkříšení.

Tam nesmí vniknouti zcela zhoubná nákaza cizáctví. A přece jaká je spousta těch bytostí pracujících, chudších a méně chudých – i těch, kteří duchem pracují – – majících při svých dětech vždy na zřeteli jen němčinu a němčinu.

Jak libě by zněla z úst pravé ženy slova k dceři své: „Chci tě mítí neodvislou, abys dovedla sama světem jíti pevně, nebloudíc. Uč se čemukoliv, ale všemu dokonale. Uč se pracovati, a zručná-li budeš, neztratíš se nikdy, byť neumělas německy.“ – Nesmí a nesmí to býti pravidlem – ta osudná znalost němčiny v otázce vzdělanosti a – v otázce životní, sice pravidlo toto bylo by katem popravčím našeho národního života, – – a běda – my sami vyřknuli bychom ortel své smrti, davše pravidlo národu.

Práce všude si klestí cestu, je-li to práce řádná. Zapomenouti na svou národnost a ztratiti čest – jedno jest. Budiž nám nade vše prospěch vlasti. A chraňme a tvořme kněžky posvátného ohně, který je zdrojem našeho života.

(*Ženské listy* 1887, č. 7, s. 113–116)

Čím by měly být ruční práce na našich školách

Čím by měly být ruční práce na našich školách, kdy všechny obory vyučování přístupny jsou pokroku, kdy konečně přízně povolaných autorit došel volný sloh a dochází k reformě kreslení, kdy odhazujeme šablony a s celou horoucností snažíme se oduševniti každou hodinu, strávenou v bílých školních síních?

Ruční práce na našich dívčích školách měly by být laskavým a krásným doplněním ostatního vyučování, tak aby způsobem a formou utvořilo milý a zdravý harmonický celek ve spojení s namáhavějšími hodinami.

Snad právě ne dobře projevenou snahou po modernosti staly se ruční práce pravým opakem svého určení, staly se hodinami skoro, ba opravdu literními, nezáživnými, protože literními býti nemají a namáhavějšími nežli některý předmět literní. A to tím, že vynalezeno něco pradivního, nebývalého, monstrum metodické – *hromadné vyučování ručních prací*.

Děti maličké, velké, — zkrátka všechny, po těžkých předmětech — počtech, fyzice, dějepisu, kdy v napětí poslouchaly, přemýšlely, odpovídaly, pracovaly (někdy ovšem také před těmi předměty, protože často se ručními pracemi vyučování začíná!) sejdou se v pracovnách, usadí se do lavic nebo ke stolkům a teď začne hromadné vyučování. Tedy pletení, háčkování, šití a všechno ostatní. Velmi učeně všechno. Vzor na tabuli nakreslen, napsán — — a teď děti mají práce v ruce a jedna *diktuje*, ostatní současně pracují.

Dám příklad: jedno hladce, dvě obratce, tři hladce atd. Nebo nahodit, přehodit atd. Při šití: dvě nitky nabrat, dvě nitky vynechat (to je přední steh), čtyři napíchnout, dvě přepíchnout (to je prý zadní steh), dvě napíchnout a přepíchnout (to je perličkový steh). Chudinky maličké pletou nějaké čtverce místo starých oblíbených podvazků a taky odříkávají. Celé hodiny se za kostelního ticha odříkává, monotónně odříkává. Po každé řádce, drátu nebo části, učitelka stať opakuje a děti pozorují upracované a zase to jde dál. A promluví-li některá, zapomene-li se některá — konec, není času chybu spravit nebo aparát vážne. Nemysleme ani na to, jak zdržovány, k omrzení dojísta zdržovány jsou dívky obratné k vůli těm, jež pracují zdlouhavě, nemysleme na to, že mnohem více by mnohé za rok udělaly ke své radosti a pýše, ba že mnohem více by se naučily samostatnější práci (vzor jako druhdy „obkouknout“, jak jsme říkaly, nedovede dnes snad ani jediná), ale jaké hodiny úmorné jsou to, fabričné, šablonovité! Je tak přirozeno, že při práci ruční se myšlenky tak rády rozletí, individuálně rozletí dle osobních schopností fantazie, nebo že duch si zemdlený odpočine, nepoután, nikým k určitému předmětu nevázan. A je-li to při stávající metodě možné? Nikoliv. Děti otrocky jsou nuceny myslet na to, co ruce právě motají, na to přehození a přepíchnutí a vynechání. Nepracuje se v širokých obzorech práce — hle — to učiníš, vykonáš, ale šlape se myšlenkově po pěšinkách, krok po krůčku nudně, k znechucení nudně. Může-li se tímto způsobem vzbuditi pravá láska k práci, pravý cit k dílu? A čím by mohly ruční práce být! Duševním odpočinkem a vzletem zároveň a jakým velikým momentem vychovávacím! Jaké volné pole skýtá se v těchto hodinách učitelkám práci — vychovávat, co všechno a jak krásně mohly by učitelky dívkám říci příležitostně, nenápadně, jakým užitkem by mohly být tyto hodiny, kdyby byly volné, vzdušné, přirozené!

Což nestačilo by věc všem vysvětlit, snad tedy nákresem či vzorem a pak ukazovat, opravovat, jako se dělo jindy? Jak by dívky stokrát raději pracovaly, jedna druhé by byla vzpruhou a pobídkou a jak při té pilné práci by okřívaly z duševního napínání literních předmětů a jak zase pro ty literní předměty by se jejich duše připravovaly v tom lahodném odpočinku a změně!

V továrnách pracují současně stroje, v našich školách stávají se živé bytosti různých vloh a vůle stroji. Snad někomu imponuje takovou drezurou spoutaná třída děvčat, která

pracující podobají se tikajícím hodinám nebo stejnoměrně jdoucímu stroji. Ale ve mně budí se odpor k takové práci a lítost pro to všechno ztracené touto moderní šablonou a pro ty duševně sevřené a týrané.

Neznám a nenalézám výhod této metody, leda právě, že budí úžas to docílení jednoty v práci. Ale komu je blahodárná tato jednota? Učitelku dojista utýrá stejně jako děti a připravuje ji o nesčetné radosti v povolání a olupuje ji o krásné poslání vychovatelky.

Řekla jsem svůj dojem a úsudek. Cítím, že tlumočím názor mnohých a mnohých. Měla jsem dobrou vůli. A znovu toužím: čím by ty hodiny mohly být! Jaká krása by v nich mohla dýchat! Jak úrodné by mohly být na dobrá semena poučení do života! Ó, možno je staré pokrokem a zkušeností zvelebit, krásou osvětit, užitek práce zmnožit a radostí zadýchat, ale to všechno nemožno, nemožno šablonou a drezurou!

(Život 1902, č. 17, roč. IV., 1. října 1902, s.324–326)

Několik myšlenek o umělecké výchově

Okřídlené slovo dnešního moderního školství, slovo nad jiné krásné a významné, neboť otevírá dokořán okna volnosti, kterými vstoupiti může všechen lazur s hvězdami, vzduch s vůní jarních květů a hymnami ptáků. Učiteli popřává kdykoli roztoužiti se pro všechno dobré a krásné, pro všechno, v čem tlučte srdce, neboť umění je Srdce. Daleko větší má význam toto líbezné heslo pro výchovu nežli pouhý kult umění, ono zúrodní duše a srdce všech, kdož přijímali „maličké“, aby je sepjali krunýřem školní uniformy, ono osvobodí školu tísnící pedanterie, neboť kde se opravdu procítí potřeba nejen učit předepsaným naukám, ale produševnit všechny styky s dětmi touhou po uměleckém vznětu, tam nemůže vládnout strnulost drezury.

Zatím není systému v plnění úkolu umělecké výchovy, myšlenky našeho poslání jsou tak panensky bílé, a právě proto tak neurčitě krásné. My jen víme, že chceme býti lepší, že chceme více, nežli jsme konali dosud, že světnicemi školními šíří se světlo nových půvabů.

Umělecká výchova je především zvelebování srdce, káže pamatovat při každé příležitosti nejen na rozum, ale i na cit, který přecasto v našem horečném tepu práce zůstává zapomenut. Bude-li učiteli dovoleno, aby kdykoli přečetl, ukázal, promluvil něco krásného, co třeba tuze nepatrnou nitkou souvisí s programem vyučování, aby se rozplesala jeho škola něčím, co zůstane nezapomenutelným momentem v srdcích malého národa a co zase s programem souvisí třeba jen odleskem zapadajícího slunce, nebude to užitečnější, zdravější a duchaplnější, nežli stejnoměrný chod věčně stejných hodin?

Záleží ovšem na inteligenci a dobrém taktu učitelově, ale na tom ostatně záleží v každé práci a v každém působení. Cesty, kterými se brátí, čím a jak a při které příležitosti rozezvučeti ty struny pro umělecké cítění, budou tak různé, jak nekonečné je umění samo. Ale učit *rozeznávat*, co milovat a nenávidět, musí učitel vždycky. Umět rozeznávat, je celý obsah umělecké kultury. Kdyby dovedlo pochopit děvče, jež odkládá svůj rozkošný, malebný kroj národní a zaměňuje jej za městský šat, kterým nemůže a nedovede vládnout, že ztrácí krásu, neprohřešovalo by se tak samo na sobě. Kdyby věděl budoucí dělník, že jeho poměrům sluší co nejjednodušší, milý, praktický byt, nevyhazoval by vzácné peníze za secesní koberce a kredence. Kdyby chudá dívka vycítila, že nedosáhne vyšperkováním svého šatu elegance, která ji svádí nádhernými úbory bohatých, že princip její elegance musí být jiný, totiž neúprosná čistota a jednoduchost, jak mnohem mravnějším a šťastnějším stal by se celý její názor na život. A tak dovednost rozeznávat posílí duše proti nezdravým tužbám mít všechno, co se nám líbí u jiných, a nahradit to třebaš lacinějšími napodobeninami, duše se povznesou k ušlechtilé umírněnosti prostoty a naleznou cestu k blaženosti krásy *svého* okolí a k rozkoši z krásy každé vůbec.

A proto i naše školy necht' svítí bělostí jednoduchosti, světnice učebné ať jsou jako klášterní cely čistě vybílené, nábytek tichých, lahodných přímek, dekorace opatrná a distingovaná. A děti naprosto čisté, vlídných pohybů a zdvořilé volnosti a radostných pohybů, styl řeči prodchnutý vzájemnou úctou dětí k učiteli a učitele k dětem, prost manýry, diktovaný přirozeně se vyvíjejícím zákonem lásky. —

Tak z toho stupínku počátečních rozeznávání pomalu možno stoupat výš, a kam kdo dojde a čeho dosáhne, záležitosti bude ovšem na okolnostech vnitřních i vnějších, ale byť jen prvního stupně se dotkla kolena malého národa, který propouštíme do života, jen když je to stupeň chrámu Krásy.

(*Život* 1903, č. 6, roč. V., 15. března 1903, s. 99–100)

Kapitoly Daje

I.

Holčičko Dajo, již ti bude čtrnáct let, a vidím tě, jak jsi ležela maličké miminko zabalená v peřince, vidím tě, jak jsi mi dvouletá přiběhla radostně naproti, když jsem se vrátila z Ruska. Dceruško mé drahé sestry Anny, která má krásné jméno po své a mé mamince, tvé babičce, nezapomenutelné babičce, my jsme stály u tvé kolébky a já jsem byla přítomna tvému narození.

A již ti bude v únoru čtrnáct let, jsi již studentka, gymnazistka, a začínáš se dívati svýma veselýma očima vážně na život.

Máš dobré, rozumné rodiče, zhlíží se v tobě, pro tebe pracují, o tebe se starají, sledují každý tvůj krok, každý tvůj pohyb, přemýšlejí o tobě, jak by zařídili tvůj osud co nejlepší, dávají ti možnost, aby ses všemu naučila, hluboce se vzdělala, do zdraví a statečnosti vyspěla.

Ploveš, bruslíš, sánkuješ, jsi malou Sokolkou, tvé tělo je pružné, ohebné, volně se vyvinující, otužilé. Souměrný, krásný pohyb je ti radostnou přirozeností.

A pro tvého ducha, pro tvé srdce je celá řada připravených předmětů, aby je zvedly a zušlechtily ve škole i v soukromých hodinách hudby a jazyků.

Vím, že stále bdí nad tebou tvá maminka, vede tě a řídí tvé osudy, vím, že tvůj tatínek je stále v tvé blízkosti, pronikaje pozorně až k tvé duši, i když dlí mimo domov, aby pro svoji rodinu pracoval. Ale přece chci pro tebe napsati několik kapitol, které by ti vždy připomněly tvou lidskou, dívčí cestu k dobrému cíli a nebojím se říci – *ke štěstí*, neboť člověk má do jisté míry v moci *blaženost, jasnost svého nitra*.

Nikdy tak jako v dětském mládí jest člověku myslet na sebe, zabývat se sebou, řekni si, že to všechno konáš pro uspokojení těch, kdož ti dali život, pro radost těch, kdož tě mají rádi, ale přece mnoho, mnoho jest ti mysliti na sebe. Víš, oni všickni vědí, že k tomu a k tomu tě navádějí, aby to prospělo tobě, byť i se ti to někdy docela nelíbilo, byť i se ti to nehodilo pro jiné zájmy, jež tě uchvátily.

Každý den ti buď určitým celkem, v němž se nemůžeš vyhnouti určitým věcem, zdánlivě nepatrným, které přesto mají význam modlitby, myšlenky zdvižené k nebi, ať se týkají jen a jen tvého těla, tvého zevnějšku. Divíš se, s čím začínám, Dajo? Tak, chci promluvit o tom bezvýhradně nutném, asi jako je v noci spaní a z jitra vstávání, tak nutném.

Buď vždy naprosto čistá. Nebuď líná každodenně omývat celé tělo, čistiti si zuby, pečlivě česati si vlasy, večer i ráno výborným Petersonovým hřebenem a často si myj ruce. Převlékej se na noc, abys mohla ráno měnití prádlo. Zařid' si pořádek v tom podle svých okolností, ale nezanedbej nic, co by porušovalo tohoto každodenního zákoníku ve prospěch tvého tělesného zdraví, k němuž se ovšem druží již zmíněné tělocvičné a sportovní pohyby.

Dajo, pamatuj si, že tobě sluší především jen a jen vše co nejprostší. Proto si i vlasy češ prostě. A neměň podle módy svého účesu. Ty časem ustálíš pro svoji tvář svůj účes. Ale ano, proč by ses různě nepřizpůsobovala dobře a zvyku, ale nepřijímej výstředností mód, které přetvořují obličej. Ty mi rozumíš. I s módou oděvu je totéž.

Které děvče by nechtělo vypadati pěkně, které děvče nemá rádo hezkých šatů, slušivých věcí?

Hezké botičky, krásný oblek, roztomilý klobouk, národní, pravý кроj, letní, bílé šatičky, nuže, vystroj se jako kytička. Ale jen nelet' za každým módním heslem! A pamatuj si, že nic není nechutnějšího nežli vyfintěná figurka s nápadnou snahou vyfintěnosti, nic není směšnějšího nežli výstřední honba za módou od knoflíku až k punčošce. Elegantní, prostý, nenápadný, bezvadný úbor sebejednodušší sluší dívce nejlépe.

Prostota buď tvou elegancí.

A z toho si dobře pamatuj: ať máš staré šaty, jen je neměj nikde potřísněné, utržené knoflík, zabláčené, pošpiněné. V chudém obleku, ale čistém, řádném, nevyzývavém můžeš jít po celém světě, nebudeš se ovšem v obleku chudém vtírat nikam, kde se přijímají toalety společensky přikázané.

Ale ty jsi ještě malá naše holčička pro všechny takové formy a formality, ač již všeličemu rozumíš, neboť, řeknu, žel, před tebou se mnoho a mnoho mluví volně o všem. A ty slyšíš a posloucháš a uvažuješ. Často si myslívám, jak si ty řeči dospělých ve svém nitru asi zpracováváš!

Nu ano, nepřikládej svému ústrojí hlavní a nejdůležitější ceny, ale nepřezírej ničeho, chtěj být vždy slušná a prostá, nezlobím se ani, budeš-li chtít být hezká. A vím, že by ani hněv nepomohl, neboť všechno v přírodě chce krásu a soulad, a tvé nároky nejsou jistě a nebudou ani směšné ani nezřízené, ale vždy vkusné a poměrné.

A zachce-li se ti něčeho, co mají jiné dívky, kabátku, kloboučku, kterého ty nemáš, zasměj se sama sobě, dej ruce do kapes a řekni si, že i tak se běží hezky na procházku a že blažená jasnost nitra není závislá na kožešině nebo střevíčku. Ha, ha, ha!

Zasměj se svým stříbrným hláskem a já ti toho ještě mnoho povím, čím budeš vítězit nad ošklivým světem, jestli se někdy zamračí na tebe, nebo – probůh – v tobě.

A budeš-li někdy na rozpacích, Dajo, co a jak obléci a jak se upravit, přijď ke mně, jsem přísný kritik, horší nežli tvá maminka i tatínek, a já ti vždy přiskřípnu různé příliš vystřelené mašličky, ale tak, abys byla co nejpůvabnější, jako obrázek: na ledě, ve škole, doma, na procházce, v divadle, na koncertě, u přítelkyně, venku v polích a lesích, a všude, Dajo.

Ale čistota, slyšíš, čistota necht' svítí v každém tvém nehýtku a v každém nervu. Dajo! Ve tvých očích, ve tvých dnech života...

II.

Byla jsem u vás, Dajo, když jsi nebyla doma. Zahleděla jsem se na tvůj koutek. U okna stojí tvůj psací stůl, na něm knihy a na hořejší desce tvé dětské památky a hračky. Jsi dítě chudých rodičů, nemáš svého vlastního pokojíčku, ale máš svůj koutek. Vidívám tě tam sedět

při učení i četbě knih zábavných. Nikdy jsem se nepodívala do přihrádek tvého stolku, ale jaké asi tam jsou uloženy milé věcičky, taky úspory a nejmilejší knihy. Vzpomínám svého dětského šuplete, bylo po léta mým koutkem, mým vlastnictvím, neboť maminka měla nás dětí mnoho, a ty jsi jediná.

Tvůj koutek doma je větší, máš svůj, docela svůj psací stůlek. Nikdy nikoho nenapadne, usednouti si k němu nebo položit naň svoje věci. Ten patří jen Daje.

Celý váš malý byt, chudý a prostý, je krásný. Dýchá teplem domova, je v něm útulno a dobře. Chtěla bych, aby sis to uvědomila, že máš krásný domov. Je v něm soulad a mír, září v něm láska. Vídáš velké byty, nádherné a vkusné, vídáš bohatství, ale nezávidíš nikomu.

Jak ty, Dajo, jsi opatrována, jaká se k tobě láska soustřeďuje od tvého narození! Představ si to. Tatínek i maminka myslí jen na tebe, celý život jen přemýšlejí, jak by ti učinili všechno co nejlepší, jak by tě vychovali a vzdělali, jak by ti učinili radost. Jejich největší radostí jsi ty. Cítíš to tak hluboce, abys měla nitro plné té záře jejich lásky a vycházela vždy vstříc oddaně a vřele jejich zraku, jejich každému slovu?

A nejen rodiče, máš tety a strýčky. Všichni tě mají rádi. Pamatuješ se, jak jsi malinká klepávala na dveře mé pracovny a za dveřmi jsi oznamovala jaksi vážně hlubokým hlasem: „Daja jde!“ Často si tě ještě představuji takovou maličkou. Byla jsi nás všech sester dítětem. A nejvíce po tvých rodičích snad mým dítětem, neboť jsem tě přijímala na svět a byla tvojí kmotrou u křtu.

A jak rosteš, jak se duševně rozvíjíš! S úzkostí se díváme za tebou, když odcházíš, když vypravuješ o svých stycích mimo domov, aby něco nevniklo k tobě, co by porušilo jasnost tvé duše. Ale věřím, že všude, ať jsi kdekoli, máš ve svém srdci svůj domov. A byt' jsi měla chvíle radostné zábavy, cítíš a víš, že doma, v blízkosti tvých drahých je ti nejlépe.

Tedy jsi již velká dívka, i ty již můžeš přispět, aby tvůj domov byl krásný. Nikdy nedopusť, aby po tobě někdo uklízel, aby tě napomínal tatínek pro zanechaný nepořádek. Své šaty, svou obuv si sama připravuj a uklízej, své věci na stůlek rovněj, své noty u klavíru, své květiny obstarávej i svého krotkého kanára. Nepřidávej mamince práce svými záležitostmi a věcmi, naopak, ochotně a ráda jí pomoz, buď vlídně úslužná ke každému jejímu pokynu. Už se již nyní v domácnosti, pozoruj přípravu pokrmů a ve volných chvílích pracuj s maminkou. Vaření je taková zábava jako šití na panenky, a víš, jak sis hrávala „na vaření“ ve svém nádobíčku?

Pozoruješ jistě, jak maminku těší, když tě vidí roztomilou, čilou a veselou kolem sebe, když jí vezmeš práci z ruky a vykonáš ji za ni? Vaše domácnost je taková vzájemně pomáhající

si. U vás není zvykem, že jeden člen rodiny by zahálel a druhý pracoval. Víš přece, jak i tatínek umí přiložit ruce k dílu i v domácnosti?

A přece má za celý den tolik práce! Já sama ho viděla, jak šel do sklepa pro uhlí, jak s maminkou nesl prádlo v košíku na půdu, aby jí pomáhal věšeti. Jak mu to slouží ke cti, tvému tatínkovi! On oceňuje velikou maminčinu práci, a protože vás má rád, všechno by pro vás udělal!

Je moc hezké, když v domácnosti má každé dítě svou povinnost, za kterou odpovídá. A především, když se záhy naučí samo sebe obsluhovat a nedat si sloužit od dospělých. Vychovává se tak jeho samostatnost, neodvislost od cizích rukou. A každá práce v domácnosti je pro ně začátkem budoucího povinného díla.

A doma, Dajo, slož vždy svým rodičům všechny účty z celého dne a slož do náručí své maminky všechny své radosti, pochybnosti, žaly a příhody. Nic nikdy nezatajuj! Doma nalezneš vždy radu, účast a potěchu! Svěřovat se doma je nejkrásnější a nejblaženější část života. Jistota, že máš někoho pro všechny své denní radosti a snad i útrapy (neboť kdo by neměl všelijakých nesnází a nezdarů), že nalezneš ochotné, otevřené, blízké srdce, které vše přijímá a rozumí ti, jaké je to štěstí! Nepozorovalas již sama, že ti někdy bylo něčeho líto, že se ti něco tam venku ve světě, třeba ve škole, nezdařilo, že měla pláč na krajíčku, a doma, doma jsi to všechno zlé a nepříjemné ze sebe setřásla do matčina klína? Jak umí domov býti plný pozornosti, jak vše od tebe rád slyší! Nepřipadá ti, že i předměty poslouchají? Že obrazy na stěně cítí s tebou? Že ten žlutý, přítulný kanár tě obletuje radostně, když se vrátíš ze školy? Že ta růžička po babičce, která teď už v únoru je plná zavřených pupat, ví o tobě a pokvete pro tvoje potěšení?

Ach, jak je příjemno se vypovídati, vid', Dajo? Nezdá se ti, že je pak tak nějak volněji, že bys mohla lítati? A spatřila jsem tě kdysi tak vypovídanou, odlehčenou, jak jsi vylétla na kruzích, zavěšených ve dveřích.

Div jsi nevylétla až na zelenou a rozkvetlou stráž plnou slunce, která se dívá do okna vaší kuchyně.

Holčičko Dajo, stane-li se, že tvá maminka, nebo tvůj tatínek se ti zdají zamračení, nebo že se jim na tobě něco nelíbilo, ty, ty nikdy se nezamrač a přibliž se k nim s otevřenou duší a náručí, aby doma bylo vždycky jasno. Ani nevíš, jaké ty máš kouzlo v sobě, ty můžeš všechno, ty rozsvěcuješ neviditelné jiskry útěchy a radosti ve vašem domově. A nepozoruješ, že jak ty jsi upřímná a důvěrná k rodičům, i oni, ač jsi malé děvče, již teď i tobě povědí, jestliže je něco trápí a působí jim starosti?

Víš, protože je to domov. U vás. Domov jejich a tvůj. Nu, k němu se budeme ještě vraceti v těchto kapitolách, jako ty se k němu vracíš. Měj vždy ráda svůj domov, Dajo, opakuj si každý den, že je tvým útočištěm, tvým malým přístavem nejbezpečnějším!

III.

Když přijdeš ke mně a hezky se posadíš do koutku kanapíčka, tam, kde tolik milých lidí sedávalo, kde tvá babička ráda se stulila, sedíš, ani nedutáš, připadá mi, že bych mohla odejít a nechat tě tu místo sebe, tvé oči hledí důvěrně na každý předmět, na každou knihu, a jsem přesvědčena, že máš zvláštní, přátelský vztah ke všemu, že ničemu bys neublížila, že i kdybych odešla, ničeho by ses nedotkla a sama v pokojích byla bys ostýchavější vůči okolí nežli v mé přítomnosti. Zním tento pocit ze svého dětství, když nás maminka učivala, nikdy, ale nikdy a nikde se nedotknouti ničeho ani ukazováčkem, chovati se skromně a zdrženlivě.

Tobě se to zdá samozřejmým, ale jsou lidé, kteří docela směle v cizích bytech věci převrací, do rukou berou, a zvláště když jich nikdo nevidí, a jsou bezpečni, že v tu minutu majetník nevejde, prohlíží a vnikají do soukromých věcí, věř mi, že tomu tak je. A jsou děti, jejichž návštěva je postrachem obyvatelů pěkně zařízených bytů, nežli se naděješ, je figurka rozbita, hedvábný šátek stažen a popelníček se kutálí po koberci, zamazaném od neotřených bot. A jejich maminky si nevědí rady a stydí se za ně neb snad se ani nestydí a omlouvají svá nevychovaná mláďata. To pejsek, když se mu poručí: lež, stočí se do klubička a slušně zaleze, ale na drzou dívčinu nebo chlapečka marně volá maminka: „Ale, Máničko! Ale Pepíčku!“

Měla jsem oněhdy z tebe radost, jak umíš zacházeti s knihami. To je zasloužená chvála, Dajo, neboť ani lidé dospělí nemají v takové úctě knihy. Pozorovala jsem tvé ručky, jak posvátně knihu otevíraly, ne aby ji div nepřelomily, schválně jsem ti podala vázanou knihu. A pak, jak jsi dychtivě četla název, jak jsi opatrně obracela listy, chraň Bůh, abys naslinila ukazováček, abys pošpinila neb pomačkala stránky.

A pak jsem ti dala jinou, ještě nerozřezanou knihu a řezátko. „Babička mi obyčejně rozřezávala knihy,“ řekla jsem. Víš, z každé nepatrnosti si učiníme dojem o člověku, i o takovém maličkém človíčkovi, jako je studentka Daja. A hle, obstála jsi dobře: pozorně jsi řezala a mrkala očima po verších a tvou tvář přelétal úsměv. Nuže, jsi schopna mít knihovničku o vzácných svazcích, neboť máš úctu ku knize, a vím, že ráda čteš a že tvému životu mnoho poví ještě krásné knihy.

Nu, ovšem i školní knihy, které sice nerozedeš na padrť, jsi taky k nim opatrná, ale přece jen na nich zanecháš hodně stop prstů, umazaných od lavice. Ve škole býváš ráda?

Ráda, ano, ale prázdniny a prázdné dny jsou ještě pěknější nežli hodiny, kdy sedíš a nasloucháš výkladům neb jsi zkoušena a srdíčko se ti svírá úzkostí před písemkami. Ale ano, jsi malý strašpytel, schází ti sebevědomí a odvahy. Asi dědictví po tetě, vid’? A proto by tě ona ráda tomu naučila, aby ses nebála zkoušek, ani lidí, kteří nad tebou stojí a sedí, když pracuješ,

odpovídáš, hraješ. Důvěřuj si, pracuj poctivě, ne pro zkoušky, ale pro sebe a ničeho se neobávej! A nikoho! Dovedeš to? Nu, vzpomeň si, že jsem ti to radila!

A veselá buď ve škole, vždycky jasně veselá. Každý tvůj pohyb, tvé chování buď slušné a skromně statečné, uvědomuj si denně, že přicházíš do učebny, aby ses něčemu naučila pro život.

Obklopena družkami, ocitáš se ve veliké společnosti dívek, všechny jsou tvé spolužačky, na které nikdy nezapomeneš, a z nichž některé jsou ti zvláště milé a blízké milou povahou, čímsi, co se ti na nich líbí, co tě k nim poutá. Spatřuješ na nich vlastnosti příjemné a zase chyby, je to první tvůj styk se světem a poznáváš různost lidských niter. Tvými prvními kamarády byli hoši. Pamatuji se, jak sis maličká hrávala na zahradě s jakýmsi Zdeněčkem, jak tě volal a volal a po cívce k tobě spouštěl nit' s dřevěným koníčkem. Zdeněček asi už je taky gymnazistou a ty máš teď kamarádky školní.

Ale umíš se pěkně chovati, prostě, nerozpačitě, a mohou říci, s milou dívčí zdrženlivostí vůči hochům i děvčatům. Mně se velmi líbí, když hoši i dívky se dobře snášejí a společně dovedou si hráti, rozmlouvati o vážných i žertovných věcech, když dovedou býti veselými a roztomilými. Mnohé dívky teď chodí s hochy do školy a není jistě na škodu, stýkají-li se způsobně a poučují jeden druhého a ovlivňují jeden druhého jen v nejlepším smyslu. Vzduch, slunce, voda, náradí v Sokole, ty nepřehledné řady Sokolů a Sokolek, není-li to lákavé spřátelení se k společné budoucí práci?

A jak jste všickni plni statečnosti a hrdinnosti, když hledíte do blankytu odvážlivýma očima s rozpjatými pažemi!

Holčičko Dajo, přátelství v dívčím věku má svoji významnou kapitolu. Každá dívka touží po přítelce. Prála bych ti, abys našla dobré dívky, pěkných, ryzích povah, upřímné, srdečné, nezáluďné, nepomlouvачné, a takové, jímž je radostí učení a ušlechtilá zábava.

Když jdete ze školy, vid', tak hezky se to povídá, škola dává nevyčerpatelný zdroj hovoru. Co je tam každodenních příhod a veselých příhod! A jaké důležité případy s úkoly a známkami a třeba s mašličkami sousedčinými neb novými střevíčky! Neb s mikulášskými a vánočními dárky.

A když se shromáždíte na besedě u kamarádky při čaji, to je teprve rozkoš, vid'? Při vonném čaji a záskuskách! To již jste pomalu jako „dámy“, sedíte vkusně a rozmlouváte, a věru by se vaše maminky za vás nemusily stydět, jak si vedete roztomile. I to mne těší, že jsem nikdy nezaslechla z tvých úst hrubé nebo přisprostlé slovo nebo pustou větu, že mluvíš přirozeně, prostě a pěkně. Ale to je všechno zásluhou tvého domova, buď mu věrna, Dajo,

nikdy se mu nezpronevř ani krůčkem, ani myšlenkou, a bude tě provázeti svým důvěrným ovzduším!

IV.

Byla jsem u vás na večeři. Seděly jsme proti sobě. Mohla jsem oči na tobě nechat, jak ti chutnalo. Měla jsi po práci a po Sokole hlad jako vlk. Ale mohla jsem taky oči na tobě nechat, jak jsi vkusně jedla.

Ještě nedávno jsi toho neuměla. Už bychom tě směle mohli poslati k hostině mezi panstvo. Nu, snad by sis okamžitě nevěděla rady, jak z mísy nabratí rybu nebo humra anebo nějaký roztodivný pokrm, ale jsi příliš chytrá holčička, abys nehodila očima po společnosti a nevšimla si, jak si počinají druzí. Umíš už virtuózně, velmi nerozpačitě a nenápadně, až zábavně šermovati vidličkou a nožem, který ani jednou neolízneš, jak se rádo a do omrzení nám vyčítá, ačkoli se této hloupé chyby dopouštívají nejen „nevycválení Češi“, ale i, věř mé zkušenosti, i velkosvětští naši přátelé i nepřátelé! Nu, buď všímavá a věru je to hezké, když malé děvče již umí tak vkusně jísti, ale není to žádný zázrak, jen trochu dobré vůle a pudu pro slušné chování.

Řekla jsem, že mne podivovala tvoje dobrá chuť neboli hlad, ale tak je dobře. Nejíš každé chvíle, jen včas, ne, nejez ani mlsky v mezeře mezi určitým jídlem. Viděla jsem onehdy, jak jsi spolkla celé ohromné čokoládové srdce s cukrovou nádivkou před večeří. Žádné neštěstí, ovšem, ale nic dobrého.

A prosím tě, toho nedělej, jako ostatní zkažené obecnstvo: neharáš papírem v divadle a koncertě a nejez bonbonů, naslouchajíc krásnému slovu i hudbě. Pozorovala jsem onehdy mladou známou dámu, která v přízemí v Národním divadle po celé představení žmoulala v ústech bonbony. Chrastiti papíry při dojemné nebo polohlasité scéně neb hudbě neostýchají se nevychovaní a bezohlední lidé. A mnozí opět myslí, že je zdravé a příjemné stále jísti, všude po parcích, ve vlaku, sotva lokomotiva vyfuní svou jiskřivou hlavu z tunelu. A ti lidé vytáhnou i obložené chlebíčky v divadle při hře a neomaleně odhodí mastný papír. Je neplechou nešvařiti lesy, sady, ba i ulice papíry a odpadky jídla, nadto dovoliti si té ležérnosti v divadle!

Člověku jest míti úctu k místu a nikdy nezanechat po sobě surových stop. Jak jinak by vypadala výletní místa, ulice, schodiště! Všude se chovej jako ve vlastním, krásně uklizeném pokoji!

A jak vy veselé, zdravé dívky, rády ruku v ruce, nebo slovo ke slovu a úsměv a diskrétní zasmání, zaběhnete si do sadu, nebo na krásnou vyhlídku města! Ani nevíš, jak vás ráda potkám a zachycuji vaše teplé věty, vaše radostné pohledy!

Vám nikdy nepřijde klackovati se, chechtati se nápadně, buditi pozornost kolemjdoucích, vyzývavě se ohlížeti nebo po lidech zevlovati!

Ale ano, chovej se nenuceně, přirozeně, ale vždycky a všude tak, aby měla tvá maminka z tebe radost, kdyby tě neviděna pozorovala, aby každý vzdělaný člověk z vás, dorostenky, měl radost, že jste milý a způsobný, rozkošný malý národ, aby cizinci si pomyslili, jaké zvedené, dobré děti, každým slovem, každým pohybem, plny grácie a přirozenosti, má Československo.

A ne pro jiné buď tak srdečně vkusná, ale pro vlastní zálibu v kráse a pořádku a kázni, a ovšem pro ty, které máš ráda.

Ani mi nepřipadá možností, že by Sokolka neslušně seděla, jak často vidíme ve vozech elektrické dráhy, kde slečinky překříží nohy a vystavují vysoko na odív své vyskošpalíčkaté střevíčky a pavučinové punčochy, ať to je komu vhod nebo ne, ať to obecnstvu překáží, nebo ne. A nesou-li něco, aktovku, pravítko, nebo balíček, jistě jej tak narafočí proti sousedům, aby do nich šťouchaly a rýpaly. Bezohlednost je něco tak ztěžujícího veškerý život! Hned je lépe na světě, když člověk vůči člověku je úslužný, šetrný, vlídný.

Viděla jsem onehdy na Smíchově dívku asi čtrnáctiletou, která rychle zasedla místo, které kdosi učinil udřené, starší ženě, a když obecnstvo jí to vytýkalo, nevstala, a její matka, elegantní „dáma“ se své dcerky velmi drsně a směle zastávala.

Jistě sama jsi již zpozorovala všelicos, co vzbudilo tvoji nevoli, jak bývá mládež nevychovaná, jak jí schází nejen pěstění jako mívají mladé stromky ve školce, ale i zdravý pud lidský, který se jmenuje dobrosrdečnost.

Dobrosrdečnost způsobuje dobrou mysl, jasnost, veselost, vnitřní spokojenost. A kdo to všecko by měl míti, když ne mladý hoch, mladé děvče! My staří se snažíme od vás odvracet starosti, upravujeme vám cestu, a Bůh nedopustí, abyste byli obtíženi předčasnými žaly a starostmi! Ale obrnění buďte i proti nim. Přemýšlejte o lidech, o dětech, těžce postižených na světě. Co jich jen bylo v době války a v jejích následcích! Važ si, Dajo, svého blaha rodinného a denně za vše děkuj Bohu.

Snad si pomyslíš, že teta se dostala zase do kazatelského tónu, alespoň, co jsou kapitoly krátké, vid'? Kdo ví, jakého se dovídáš v nich ještě tónu!

Dívám se od svého stolku z okna. Obrysy střech a palácových říms vnikají do zlatistého západu. Jak jsi vystupovala na špičky, když jsi chtěla viděti Hrad a když jsi chtěla spatřiti holuby, procházející se po římsách a poslati hubičku kosovi, zpívajícímu na zakřivené větvi kaštanu nebo na kominické lávce! A teď už vidíš daleko a stále uvidíš dále. Za týden, za den zabělají se mandloně na Petříně, a ty poběžíš jednou cestičkou a sepneš ruce v podivení, až je

spatříš. Poslouchej, jak ptáci zpívají. Jsou tak mladí jako ty, tak dychtívi slunce a vzduchu a křídel, jako ty, holčičko Dajo!

Zahrej si krásnou písničku v podvečer a popros tatínka, ať ti zazpívá!

V.

Píši ti tuto kapitolu v Neapoli. Včera celý den pršelo a dnes je moře velmi rozbouřené. Jeho vlny se mi hrnou až k oknu a povídají mi příliš mnoho, Dajo, svými proměnami barev a dálkou, která jako by nekončila. I tu pohádku zviš na jiných stránkách mých knih, ale dnes ti chci poslati několik veselých slov.

Večer před odjezdem zahlédla jsem oknem své lucerny v Praze (víš, tím oknem, jež se dívá na protější dům v domě) v osvětleném pokoji na stole rozvinuté děťátko, které se mladým manželům nedávno narodilo. Ten obrázek se mi velmi líbil a hned jsem si řekla, že ti o něm povím. Holčička se rozvalovala na peřince a rodiče se na ni dívali, maminka ji před spaním ošetřovala, tatínek pomáhal a bylo rozkošné, jakou radost, jaké štěstí soustřeďovali ve svém dítěti. A pak se pokoj zatměl. A na cestě ve vagoně seděla vedle mne žena s chlapečkem šestiměsíčním. Stále mne hledal očima a když jsem na něho promluvila, smál se a smál se. Tak moje cesta rozhodně začala dětmi. To abych ti řekla, Dajo, že děti, děti jsou všechen význam života. Co všichni ti lidé mají starostí, práce, odpovědnosti, jejich myšlenky usilovně řeší veliké věci a jejich ruce tvoří podmínky života, a přece, když se upne jejich srdce k dítěti, dobře jsou si vědomi, že v něm je jejich budoucnost, život a pokračování. Taková je vaše důležitost. Vás, děti, chceme mít co nejlepší, vám toužíme upravit cestu, abyste došli dále nežli my a chceme vás vyzbrojit do života všemi ctnostmi statečnosti a síly, rozvahy a poctivosti.

Kdybys byla se mnou, ukazovala bych ti nejen chrámy a galerie, nejen zazlátlé a zelené moře a piniové sady, ale i průvody lidiček, na kterých by ses učila býti prostou a zamilovati si jednoduchost a vysmáti se okatému přepychu a trkajícímu nevkus. Jak bychom se spolu bavily, Dajo, přehlížejíce to, čemu říkáme „móda“! Slyším tvůj drolivý, utlumený smích. Ano, ke stolu kráčí slečna v hedvábné róbě, na níž jsou vyšití ohromní pestří ptáci v letu, a jak se nadnáší, sukně se vlní, a ptáci jako by letěli. Itálie plná je bohatých Angličanů, ale nevím, kde se u nás v Čechách vzal názor, že tento národ má zvláštní vkus oblékati se. Tuto přednost má všude obyčejně jednotlivec a jeho kapsa. Ale rozhodně celkem mnohem více bys potkala se mnou hastrošů nežli elegantních zjevů těchto peněžních velmožů.

Italky jsou menší postavy, jako Francouzky. A nikde na světě, ani v Paříži, nespatříš vyšších a tenčích podpatků nežli na italských nožkách, ne, to již přesahuje možnost chůze, nohy se mrzácky kolísají a vypadají zrudně. Je to hloupost, Dajo, ale poučila by tě o tom, že jen to je

krásné, co zušlechťí tělo a prospěje jeho zdraví a kráse. Když se oblékáš, myslí na své tělo více nežli na své šaty a obuv. Jen tak dobře rozluštíš svůj zevnějšek.

Nikde jsem nespatriła tak neoblečené, neučesané a nemyté ženy a děti jako v uličkách neapolských a zvláště v nedalekých městečkách. Cáry, změť černých vlasů, špína – a slunce do toho svítí. Slunce a moře ukolébává lid do sladké lenosti. Bůh stvořil krásný ten svět! Ať jdou dni a noci a vlny, ať svítí nebesa! A vedle těch dívek zanedbaného zevnějšku vlekou se všudy řetězy děvčat namalovaných, oděných zase v jiné hadry, třpytivé a křičící. To je smutek života. A je tu mnoho bohatství a nádhery. V palácích a pěkných domech bydlí lidé, kteří si pílí a energií dobyli lepšího místa v životě. Nu snad jim pomohlo i štěstí, okolnosti, ať tak neb tak, ale pracovali jim bylo usilovně a klásti si účty z každého dne...

Ale jednu svatou a velikou povinnost by měli mítí oni bohatí, oni lepší, oni statečnější, oni šťastnější! (Nu – šťastnější! Snad si pomyslíš, že děvče povalující se na břehu moře na slunci cítí se docela šťastným?) A totiž – učití čistotě a práci od dětství, ve školách, hlavně školami hlásati civilizaci všude, kde život lidský vypadá stokrát hůře nežli zvířecí, neboť který druh živočichů nedbá čistoty a úhlednosti?

Spatřila bys neuvěřitelné zjevy v uličkách, překřížených šňůrami mokrého prádla. Skupiny žen a dětí a dívek, o nichž bys řekla, že nikdy se neponořily do vody, že nepoznaly hřebene, že nevědí, co je nit a jehla.

A jistě z takových povalečů, roztroušených všude po břehu a slunících se při zpěvu vln i za mlčenlivého klidu moře, snadno se vybarví odrůda lidí, jimž říkáme bolševici. Hle, druzí jsou páni a mají boty, hle druzí bydlí v pokojích a koupají se! Je možno vyměnití si místo. Rozumíš tomu, Dajo?

Ale v Itálii objevil se geniální muž Mussolini, znáš jeho jméno! Itálie měla mnoho vynikajících umělců a vlastenců, geniálních lidí. Dnes Mussolini koná v Itálii pořádek. Mussolini jistě zasáhne všudy. Jeho pronikavá vůle očistí vejde do všech nervů Itálie. Naučí lidi čistotě a poctivosti. Jen takovou cestou dostane se národ k určité výši a bezpečnosti. Čistotou fyzickou i duševní. Osobní nezávislostí, která se vytvoří životem práce.

Italský král Mussoliniho chápe a pomáhá mu, je dobrý člověk král Viktor Emanuel II.

A povím ti o veselé náhodě. Jedu v Římě elektrickou drahou a v blízkosti Quirinalu spatřím hromadu otevřených deštníků. Věděla jsem, co to znamená. Vystoupila jsem a otevřela i svůj modrý parazol vstříc slzícímu nebi... A hle, na balkon královského paláce právě kdosi vešel a hodil červený sametový koberec na zábradlí... Ještě chvilku mezi sty a sty deštníky – a na balkon vešla v svatebních bílých šatech právě oddaná princezna Jolanda, její choť, pak král a královna... Chtěla bys věděti, jak vypadala šťastná Jolanda-nevěsta? Bílá, bílá, všecka

zahalena závojem, jen tvář odestřenou... Ukláněla se jemně, a lid dole tleskal. Zdá se, že kdosi zvolal v davu s úsměvem: „Nazdar!“

Ale kdybys tu byla se mnou, bylo by veseleji. Teď bys stála na balkoně a všecka by ses mi ztrácela v moři. Očarována by ses dívala, jak se vlny třpytí a hrnou zelení a modré a zježené...

A Vesuv si vážně pokuřuje, jeho obláčky zazlátlé pomalu vystupují a padají v kadeřích na zelené úpatí jeho stráně a drobné domečky zastírají jemnou mlhu.

Na stole je tu koš pomorančů, Dajo, kdybych ti mohla nabídnouti! Natrhané v Pozzuoli...

VI.

Píši ti v Taormině nad mořem. Zdálo se mi dnes v noci, že přišel lístek od redaktorky slečny Miloslavy Sísové, jako kdysi v Praze: Holčička Daja čeká na VI. kapitolu. A já bych ti všecko raději povídala, nežli tě poučovala, ale není-li vlastně všecko poučením pro takové dítě jako jsi ty? Pro každé dítě? I každá radost? I každý zármutek? I každé lidské slovo?

Vím, že bych ti způsobila největší radost, kdybych ti mohla dálkou, dálkou přes hory a moře házetí spoustu pomorančů, kterých je tu všude tolik! A s nimi i listy i květy. Vůně by tě probudila ze spaní a vidím tě, jak by ses smála a jak by ti chutnaly!

Vešla jsem včera do neznámé zahrady. Vrata byla otevřena. Co jsem spatřila, neodolatelně mne lákalo dále. Je tu všude mnoho, mnoho květin, ale v té zahradě, to byl zrovna zázrak. Šla jsem zvolna pěšinou. Nikdy jsem nespatrikla tolik růží. Nejen stromky a keře, ale plná země a větve pnoucí se po stromech o tisíci květech, rudé, bílé, čajovky, růžové. Celá zahrada rozhyřená růžemi a oranžovníky a citroníky, plnými ovoce a květů, a jediný strom nebyl nedotčen růžemi. Máš ráda kopretiny? Pomysli si, tvoří zde stromky s kulatou korunou, která má květ vedle květu, asi jako bys do vázy vložila nesmírně mnoho kopretin, jednu vedle druhé, jednu vedle druhé. A co všecko kvete divoce v té zahradě: celé záhony levandule, nejrozmanitější druhy pelargonií, karafiáty, jasmín, mimóza, znáš ji – citlivku, strom zlatý nadýchanými květy, a všude po stráni dolů k moři množství kaktusů. A na kterou kytičku si vzpomeneš, tam bys ji potkala, ale nejen kvítek sem tam, ale spousty, spousty!

Jak jsem se toulala v tom rajském koutě světa, spatřila jsem holčičku asi pětiletou, černoookou a kudrnatou, vyběhla z domku, který stál v zeleném hávu břechťanu naproti nádherné vile.

Dítě přiběhlo a ukazovalo mi k moři. Bílá plachetní lodička plula od břehu. Pak vyšla maminka toho dítěte, žena zahradníková, a nařezala mi růží. Seděla jsem dlouho pod větvemi citroníků nad mořem a dlouho jsem se nemohla rozloučiti se zahradou tak nádherně rozkvetlou.

Květina je, Dajo, okrasa života. Víím, že máš ráda květiny a pěstuješ si je na okně, vzpomínám, s jakou radostí jsi mi ukazovala babiččinu růžičku měsíční plnou poupat a květů, když jsem se s tebou loučila.

Květiny ožíví příbytek, rozjasní záclony oken, prodýchají vůní vzduch. Ale je třeba si jich hledět, znáti jejich život, jejich potřeby, poučiti se o každé květině, kterou si vezmeme na starost.

Nic není smutnějšího, nežli květiny v bytě a na oknech, které živoří, vadnou, schnou, nedaří se. Často zklamává rostlina i při největší péči, protože jí schází podnebí, v němž je doma. Jako stromečky araukarie, které jsme mívali, ty se sotva pamatuješ. Rostly, ano, ale za čas větvičky schlíply a dělej co dělej, stromek zesmutněl. Stýskalo se mu po zdejší slunci. Na Sicílii jsou ohromné araukarie, vysoké, krásné stromy. A co je tu kaktusů, po skalách se rozlézají a dávají chutné ovoce. A mocné, veliké agáve, jejich listy jsou tak tuhé, že bys jich nezlomila, a pěkně pruhované. Také palmy již jsou tu jako doma a dorůstají veliké výše. A jak modrému moři krásně sluší štíhlé, tmavé cypřiše, dovedeš si představit.

Jaké asi květiny máš doma, právě ve váze?

Povím ti něco. Můj tatínek, tvůj dědeček, tys ho ani nepoznala, měl velmi rád květiny a nás děti učil je rovnati v kytice. Dovedl volně uvíti kytici z lučního a polního a lesního kvítí mistrně. A my jsme se tomu učili od něho. Tvoje maminka byla taky ještě dítě, když nám umřel, ale až spolu budeme někde v lesích, Dajo, naučím tě dělati dědečkovy kytice. Jak vkusně květy promísil travinami a skládal je barevně souladně! A do váz, holčičko, zvláště do menších sklenic, jen pěkně květiny vlož, aby jedna druhou netísnila a měla dostatek vody. Květiny žíznivě pijí vodu. Někdy od rána do večera je váza prázdná. Víím dobře, že ty marně květin neutrhneš, abys je ručce žmolila a zahodila, víím, že stromům a keřům neublížíš, abys jim větve lámala a přineseš-li si z výletu větvičky trnky, jistě je hned dáš do čerstvé vody. A máš-li růžičku a chceš-li, aby ti hodně dlouho svěží vydržela, uštíhuješ denně kousek stopky, a trocha soli udržuje vodu chladnější.

Ne, toho se nemusím báti, že ty bys byla bez ladu nacpala květiny do sklenic a nedbala o ně, že bys vkládajíc kvítí do váz neměla na mysli jejich krásu a účel krásy.

Kdo květin nemiluje, proč se jimi zabývá? Proč je trápí?

Kdo nemá smyslu pro význam jejich původu, proč se ho dotýká? Jaké kouzlo je zahrada, kterou jsem navštívila a jak trapným dojmem je zahrada zanedbaná!

Ale ku podivu, jak ruce lidské bezděky se vztahují po květině, ale ne vždy, aby ji obdrževše zároveň udržely ji co nejdéle naživu. Přivoněti si, pomuchlati ji a zahoditi. Všimla sis již toho, že to tak bývá?

Pamatuješ se, vid', Dajo, na babiččina okna? Jak měla ráda květiny! Jak je pěstovala a zalévala! Dovedeš si představití babičku jinak nežli v křesle u okna, plného kvítí?

A povíš mi, až se vrátím, jak kvetl její hrob, co všecko zahradník nasázel v obrubu a co do hlav k pomníku a jak se květinám dařilo.

Tak, Dajo, ať se ti alespoň zdá, že máš plný pokoj pomorančů s větvemi rozkvetlými, vonícími, tak opojně vonícími! A na tvých cestičkách, ať je nejen ve snu, ale opravdu plno, plno kvítí!

VII.

Již jsi několikrát pocítila, že ani tvých čtrnáct let vždycky neposkakovalo tanečním krokem a nedýchalo vůni fialek. Brouček sotva vyleze na sluníčko, už mu hrozí nebezpečí. Takový je svět pro všecko boží stvoření.

Když s nejdůvěřivějším úsměvem rovnáš pracně natrhané květiny, bezstarostně, radostně a cítíš, že bys lítala, že lítáš s nimi jako ptactvo v oblacích a zároveň si s nimi hraješ, dýcháš jejich vůni a posloucháš něčí smích a hudbu a vidíš stříbrnou obrubu obláčku a kuješ si plány roztomilé, dovádivé, kam se ještě rozběhneš po svačině, náhle něco se stane a netušíla jsi, co se může státi. Více nežli nepodařená kompozice, více nežli rozbitá vázička, více nežli zapovězená vyjíždka na lodičkách, více nežli rozbité koleno o výletě! A ohlížíš se udivena, že jsi tenkrát a tenkrát proto plakala.

Když přijde opravdová bolest, strach, úděs před něčím strašlivým, co by se mohlo státi, jak by tě život mohl zraniti.

Právě na konci školního roku, před vysvědčením rozstonala se ti maminka. Náhle stála jsi zděšená, bezradná před neočekávanou skutečností. Nikdy tě nenapadlo, že maminka by se mohla rozstonati, že maminka by mohla zemřít. Díváš se jí do modrých, jasných očí, do kvetoucí tváře, sleduješ její čilé pohyby, její neúnavnou práci, je stále s tebou a tvé ruce jako by byly podporovány jejím rukama, tvé kroky její chůzí, tvůj dech jejím dechem, tvé skutky jsou závislé od ní, a náhle se maminka rozstůně!

Jak ti bylo, když usedla po lékařské radě doma do babiččina křesla a přemáhavě a pokojně vám povídala, že zítra neb pozítří půjde do sanatoria? Jak ti bylo, když tatínek zbledl a když jsi zpozorovala, že tajně si utírá slzy, neudržitelně pláče a že odchvátal kamsi z domu a ty jsi věděla, kam odběhl, že ke mně přišel a rozechvřen tázal se a pak zase přišel domů a hladil

maminku a přijímal již klidněji a důvěřivěji její útěchu. Pamatuj si, jak vás oba maminka těšila, jeho i tebe, maminka, která měla před sebou těžkou operaci.

Holčičko Dajo, už jsi trpěla bolestí, která se na světě rodí z lásky. Protože miluješ svoji maminku, trpěla jsi pro ni.

Když maminka odcházela, jak úzko ti bylo, milé dítě. Když jsi uléhala bez její ruky, jak ti bylo, Dajo? A když jsi poprvé přišla k jejímu lůžku po operaci a spatřila ji smrtelně bledou a blouznící a nechápající a jen hrozně trpící, jak ti bylo, má Dajo! Nikdy jsi tak silně necítila, čím ti je maminka, nikdy jsi tak necítila její nesmírný význam ve svém životě. Ztratit maminku – strašlivé pomyšlení, to jen už byla tma za tou myšlenkou, nekonečné hoře, ukrutná samota a bezradnost. Ano, jako by se svět zbořil, všechna možnost radosti uškrtila.

Vzpomínám, jak jsi od maminky odcházela, vidím tě ve dveřích a sledovala jsem tě v duchu ulicemi až domů, až tam k tvému stolečku. Jak tam asi pláčeš a naříkáš a stojíš zmatena před tou úzkostí, která zmítá tvými představami jako nemilosrdný vítr.

A čekala jsi doma, čekala sama, samotinká, až přišel tatínek, dychtivě jsi se tázala a jak statečně jsi si vedla vůči tatínkovi. Dvě bludné duše jste byly v té době a nevím, která z vás ubožejší.

A pak šel den po dni a mamince bylo lépe a lépe. Navštěvovala jsi ji, přinášela jsi květiny, seděla jsi u ní, a tvá mysl se zvolna vybavovala z prožité hrůzy. A teď již vpadlo leccos milého do tvých myšlenek, jablko, kornout bonbonů, vysvědčení s vyznamenáním, blízké prázdniny, a ze všeho nejradostnější: maminčin návrat domů. Ale byly to dni, Dajo, jak se vlekly tesklivě, nejtrudnější řetěz dní, kdy jsi byla s tatínkem sama, jak se ti stýskalo i když bylo již po strachu! Sedala jsi s tatínkem v hostinci při obědě jako zaražená a večerívali jste doma sklíčení.

Až přišel den návratu. Trochu tě zklamal maminčin návrat, statečná dívenko! Těšila jsi se, že poprvé pojedíš v autu. Jak se asi jede v autu! Jen to zafičí a už budeme doma! A zatím jsi přiběhla do sanatoria, a milé auto již bylo s maminkou dávno doma. Jak to? Jak to? Otevřela sis klíčem dveře, vešla do pokoje a užasla jsi. Maminka sedí v křesle a dívá se radostně na tebe! Maminka je už doma!

Dajo, znáš již i stav po dlouhém utrpení, stav ulehčení, a přece je v něm ještě cosi těžkého. Když všechno zlé zmizí, ještě docela nezmizí stopy tísně, ještě chvíle a chvíle jdeme pomaleji, dýcháme bojácněji, smějeme se tišeji. A na tebe čekal v té době veliký úkol.

Naštěstí byl konec školního roku, a tvé knihy srovnány ležely nehybně na stole a v přihrádkách, ani desky jejich se neotevřely, ani jednou tě nezavolaly, mlčely a odpočívaly si

od tvých prstíků a tvého povídání. A z tebe se stala hospodyně, kuchařka, ošetřovatelka maminčina, poslíček, nu všechno, čeho si přáli tvoji rodiče.

Kde se to v tobě vzalo? Poslouchala jsi, jak ti maminka radila, jak tě poučovala a vařila jsi a pekla a míchala a zadělávala, jedna radost. Tatínek ti pomáhal, a vaše kuchyňka se smála, kachlíky plotny se smály, hrnečky a pokličky se řehtaly, pekáč se dusil smíchy, struhadlo se divilo. Ale všem, všem přešel smích, když se přesvědčily, jak se ti každý oběd podařil, jak jsi pěkně udělala knedlíky s třešněmi, jak jsi znamenitě uvařila škváčky, jak se zlatově rozložily na míse řízky.

Celá kuchyňka se ti podívovala, zelená stráž i s tím žlutým domečkem nahoře nakukovala oknem, kde visela kanárova klec a kanár vrtěl uctivě hlavičkou.

A maminka mi řekla: „To je vidět, že už je Daja dospělá dívka.“ Pohlédla jsem na tvé dlouhé nohy v černých punčochách, holčičko Dajo, vždyť je ti teprve čtrnáct let!

Ale hodná jsi byla, statečná a vím už, že se žádné práce nelekneš. Podlahu v kuchyni jsi vydrhla, nádobí umyla, nevolala jsi posluhovačku, „až potom“, jsi řekla, a těšila jsi se, rozháněla jsi se jako dovedná zkušená holčina v domácnosti. Jakou radost měla z tebe maminka! Ale zasloužila si té radosti! A ty, Dajo, vždycky ať si zasloužíš její nekonečné lásky a obětavosti!

VIII.

Nejkrásnější odměna za dlouhé měsíce práce jsou prázdniny. Ale snad nikdy tak prudce, tak žádostivě jsi po nich nesahala, jako letos. Nikoli pro mnohé mimořádné domácí práce, ale z touhy, abyste všichni, tatínek, ty, a zvláště maminka setřásli ze sebe trudy posledních neděl.

Zdrávi, všichni tři zdraví, ruku v ruce jen už utíkat, utíkat rychleji nežli vlak, až k řece, k rybníku, do lesů, na louky, na paseky, do útulných sadů, do volnosti, volnosti, osvobození.

Jak jste si vydechli! Konečně určitě a bezpečně máš maminku zdravou a máš zase svou životní dráhu bezstarostnou, tvých čtrnáct let nechť si poskakuje a zpívá a dovádí a jásá!

Prázdniny! Nic, ať jsou bez pravidel, bez vrtochů, ať se v nich točí dni jak se jim zachce, ať si panenka hraje na princeznu nebo na popelku nebo na vílu u rybníčka, jen když je jí dobře.

Voda, vzduch, slunce, spánek, stín stromů, čas bez hodin a hodiny naplněné krásou.

Ale o to jde: hodiny, naplněné krásou!

Jednoho je třeba se uvarovati vždy a všude: lenosti. Ne že by nebylo příjemno a zdravo se natáhnouti líně na trávník, ne že by bylo hříšné se povalovati v mechu, zevlovati na mravence, olizovati pomaloučku jahody a píti podmáslí.

Ale jen tuto lenost pěstovati jako cosi programového, ne se jí bez bdělosti vzdáti, sice nás chytne za krk zákeřnou rukou a vznikne najednou nuda.

Tedy, Dajo, všechno, i toulky i povalování si pěstuj tam venku rozkošnický, tak, abys věděla, proč i když nevíš proč. A uvěř mi, že je velmi zdravé a potěšitelné vynalézt si zaměstnání v pauzách po plavání, po výletech, po cvičení ve vzduchu a na slunci.

Prý mnoho čteš. Bojím se, abys nečetla plané knihy, takové potištěné stránky pro utloukávání času, to zaleze pak do těla taková nemilá lenost, docela hloupá lenost.

Ale dobrá kniha dá radost, dá vzlet. To už dávno víš. A nechci tě vzpomínat na školu, nechci tě vybízeti ku práci i o prázdninách, k čemu by pak byly prázdniny, vid', ale někdy otevřít knížečku francouzskou, někdy pocítiti takovou přirozenou dychtivost usednouti ke klavíru, aby prsty tuze nezdřevněly, věř mi, že by bylo zdrávo tvé náladě. Ona ta prázdninová nálada je záhadná věc. Čím člověk méně dělá, tím je línější, čím má méně povinností, tím je přístupnější i těch nejmenších se zříci. Takový už je člověk.

A velmi je dobré jedno poučení: míti vždycky nad sebou pána. A totiž *sebe*.

Chtěla bych jednou vyslechnouti pravdivé doznání, co kdo dělal venku o prázdninách. Jak se bavil kromě hub a koupelí. Když je vedro, bývají ovšem lidé celý den ve vodě a na březích, ne, nemrzí je to a neomrzí je to. Ale myslím teď na tebe, Dajo.

Chtěla bych, aby ses naučila vytvořiti si své radostné prázdniny, připraviti si je, vykouzlit si jejich rozmanitost, vyplňovati si je krásně a vědomě a ne jen tak nechat běžeti dni jako vodu, nudně, nepřemýšlivě, ať utíkají jak se jim zlíbí, ale přes všechnu jejich účelnost v prosté jsoucnosti míti z prázdnin něco, prospěch, cosi poznati nového, něčemu se naučiti, otevřít oči pro venkovské lidi, pro jejich osudy, jejich dílo, jejich odlišnost, přijímati do duše krásu krajiny, pozorovati, ne jen se dívati, ale pozorovati přírodu, mazlíti se s květinami, tázati se těch, kdo více znají a vědí. Letos pobyla jsi část prázdnin v Čechách v lesích a teď jsi daleko ve Slezsku. Celý nový svět se to zjeví. Přijímej jej dychtivě, uč se v cizím, neznámém ti obzoru viděti a srovnávati a uměti naslouchati všemu, co se kolem tebe děje.

Tvůj obzor se rozšíří, tvá duše se naplní novými představami. To vše znamená obohacení. Ničeho nezanedbej, nic nepřejdi bez povšimnutí a bez úvahy.

Každý člověk tě může poučiti, každý i ten nejposlednější, nejprostší, nejubožejší. Když se nejméně naděješ, uslyšíš moudrost, když nejméně očekáváš, spatříš zázrak. Plný svět je krásy a zázraků, v každém seménku klíčí, v každém oku září.

Jsou lidé, kteří jdou nejzajímavějšími, nejnádhernějšími končinami přírody a umění, a nic nevidí.

Ty nebudeš a nesmíš býti z těch lidí. Tvá lidská vnímavost nechť se zbystruje o prázdninách, kdy se ti zjevují nové obzory, noví lidé v nich. Krásná, ušlechtilá zvědavost okřídluje lidská ramena, dává rychlost myšlenkám, zbystruje rozum.

Jindy po vyučení chodívali mladí řemeslníci do světa „na vandr“. Šli a šli, aby viděli, aby něco poznali a zkusili. Jaký to byl moudrý zvyk, nejen se projít, povyrazit, ale nabýt ve světě zkušeností. Nejsou-li prázdniny takovým malým, začátečním „vandrem“, nejen oddechem po měsících práce?

A je šťastné dítě, kterému je přáno trávit prázdniny nejednotvárně, vždy jinde a jinak, posilovati jimi nejen zdraví a tělesnou zdatnost, ale i zkušenost zmnožovati a růsti duševně.

A knihy! Vybrati si je pro prázdniny, byť i pak zůstaly nečteny. A nikdy, nikdy nezapomeň si vzít na prázdniny knihu některých básní. Duševního, hlubokého člověka mají vždy a všude provázeti verše. Nezapomeň, Dajo!

Nemluvím o ručních pracích, vždy jsou v tvém kufříčku připraveny pro chvíli, kdy se rukám po nich zastýská, ty umíš robiti krásné kabátky, tedy rob!

Umíš ladit barvy, tedy lad'! A zpívej a směj se, říkej si verše a zadívej se na slunce, když zapadá, na vlaštovky, jak krmí mladé, na novorozené telátko, jak se má k světu, na košiláčky s lněnými vlásy, jak se batolí v prachu.

A buď plna radosti, holčičko Dajo, a drž prázdniny na řetízku svých všech radostí, aby tolik neutíkaly, abys mohla říci v září: „Byly tak krátké, a přece, jak bohaté vším možným, jak plné, plné!“

IX.

Zdar, Dajo, vítám tě do Prahy a do práce. Už zase hezky se uveleb do školních lavic místo do vlaku, do kočáru, do auta. Co všechno jsi poznala!

Tvé psaní bylo plné nových dojmů a teď, když vypravuješ, lesknou se ti oči nadšením a snad i steskem, že prázdniny utekly. Poprvé v životě seděla jsi v autu. Je to krása, vid', jak se vzdálenosti stávají blízkými tou úžasnou rychlostí! A na Slavíč jsi jela na koni, poprvé v životě jsi seděla na živém koníčku! A jaké krajiny nové se ti zjevovaly z výšek hor! Nový kus našeho státu jsi poznala, máš na celý rok vzpomínek a na dlouho látky k hovoru s děvčaty.

Mám radost, že jsi se tak zamilovala do květin, i ve Slezsku kupovala jsi v kořenáči květiny na své okno a doma máš plno nových a dobře si jich hledíš.

Vy, děti, teď máte příležitost a možnost vidět spoustu věcí, kterými rychle vospíváte. Předháníte děti minulé o desíletí. Učíte se, vaše obraznost se rozšiřuje, vaše obzory se zvětčují, docela jinak nežli za našich časů.

Divadla, biografy, cesty, auta, všude rozpětí, volnost!

Ve školách přidávají předmětů již i maličkým, až překotně vyučování přesunují do praktičnosti, kdežto přece jen školy obecné a měšťanské jsou výhradně teoretické, neodborné.

Prý už v poslední třídě měšťanky se budou dívky učit vařit. Ha, ha, ha! Ty se směješ? Povídáš si, že je to nesmysl? Že ty a všechny chytré holčičky se naučí základům kuchařství a konečně i umění kuchařskému u dobrých maminek, a ve škole že to bude jen junda a ztráta času?

Na něco všickni ti moudří páni zapomněli, čemu by měla škola věnovati zvláštní pozornost: pěstovati krasocit dětí, vychovati v nich smysl pro umění. Že se to rozumí samo sebou? Že učitel rozněcuje v dětech lásku k přírodě, k poezii, ke všemu krásnému? Dobrý, vzdělaný vychovatel samozřejmě. Ale i to je málo!

Nauka o státu, o útvarech občanského života, dala by se vsunouti do hodin zeměpisu a dějepisu. Ale v poslední třídě občanských škol by neměla scházeti zvláštní hodina pro dějiny umění, jako v jazyce mateřském je hodina literatury. Pěstovati v dětech smysl pro pravou krásu, pravý vkus. Některé dítě přináší si kulturu z rodiny, kde se narodilo, od nejtěplejšího mládí vidí krásné předměty a má již v krvi po předcích citlivou schopnost rozlišovati pravé umění od výrobku banálního, ale nejsou všechny děti obdařeny touto vnímavostí. A užitečným byl by tento předmět *všem*.

Stali by se z nich lidé, kteří by v životě nepřipustili, aby se vzácné památky ničily a porušovaly, měli by lásku ke krásné soše, krásné stavbě, obrazu, k tepaným mřížím a křížům, ke každé památce a ochraňovali by své okolí před zkázou a před nevychovanýma surovýma rukama, které nechávají své zlomyslné stopy na všem, čeho se dotknou.

Stali by se z nich lidé ušlechtilí, neboť ničím tak se duše nezjemňuje, jako láskou k přírodě a k vznešeným výtvorům ducha lidského. Dovedli by své příbytky učiniti podle svých poměrů vkusnými, příjemnými, svým výběrem by působili i na průmysl, aby vyráběl věci, byť jednoduché, vždy vkusné, byť laciné, přece ušlechtilé vkusné.

Mnoho našich lidí cestuje a učí se v cizině vážit si krásy doma. Ale je třeba vzdělání, aby oči dobře viděly, aby vůbec viděly a každá cesta přinesla pravý užitek duši a srdci.

Je velmi, velmi snadné poznati pravé, ryzí, krásné od falešného, banálního, nevkusného, a je to zároveň ohromně těžké, Dajo! Těžké pro toho, kdo nevyšel z kulturního prostředí a nebyl nikdy nikým poučen, nevzdělával se.

Jak z nejprvotnějších kořenů vyrůstá kultura, pozorujeme na národních písních, na národních pohádkách, na vesnických kostelech, na chalupách, na malbách, řezbách, na výšivkách, na krojích.

Lidová kultura ducha a srdce se nezmýlí, je pravá, ryzí. Tato kultura je dostatečnou životní krásou ve svém prostředí. Ale je i kultura velmi složitá, vystupňovaná. Jsou katedrály, paláce, bohatá skulptura, nekonečná řada uměleckých předmětů, obrazů, důmyslné, komponované krásy, je hudba, jsou *zázraky lidského ducha*, vždy dávající dary útěchy, radosti,

vzletu, povznešení těm, kdož dovedou jich přijímati. Tyto výtvořiny nás navždy posvátně spojují s velikými duchy a srdci v úžasné společenství a jest litovati každého, kdo neví a nechápe a necítí.

Tobě, má Dajo, vnukám lásku k neomylné kráse díla božího – k přírodě, pravzoru díla člověka od mohutných sloupů stromových do něžných květových plátků a vnukám ti lásku k nesmrtelnému dílu génů, aby tě oblažila, posílila, okřídčila! Uctívati krásu je druh modlitby, Dajo!

X.

Nic mne tak nezabolelo v poslední době, jako všude, nesčetněkrát opakované, že *naše mládež* je vlastenecky vlažná, že sleduje nadšeně zbytečná mezinárodní hesla jako nezbytnou novotu a přijímá je ochotně jako cosi vyššího, svobodnějšího, předurčeného pro pokrok příštího, lepšího prý života.

Patříš k dnešní mládeži, Dajo, a chvěji se často o tebe, o tvé myšlenky, o tvé vyvíjející se cítění: Dobře víš, že chceme pokrok, svobodu, sociální rovnováhu, ale v tom všem dobrém, moudrém nesmí, nesmí chyběti horoucí vlastenecký cit, tvrdé, radostné, zodpovědné, neochvějné, obětavé, účinné *vyznání národní*. Ano, jistě nijak neublíží krásné myšlence lidskosti, naopak posílí ji, osvětlí, zdůrazní, neboť člověk silně národní, milující svou rodinu, svou vlast, chápající domov a jeho dobro, nedovede býti tvrdým a hrubým k trpícímu člověku, k utiskovanému národu.

Je krásné býti národem velikým. Ale žádný, sebemohutnější národ nemůže spoléhati na trvalou svoji moc bez lásky. Lásky je divotvorná nejen ve vztahu člověka k člověku, ale i v národě. A my jsme národ malý, Dajo, slyšíš? Tím větší je třeba lásky, abychom byli silní a pevní.

Když se mluví o nedostatku vlastenectví v mládeži, přirozeně se zachvějeme obavou, ale přemýšlíme-li více, máme mnoho, mnoho útěchy. Vždyť vy mladí jste vyšli z naší horoucí vlastenecké krve, není tedy možno, abyste byli studení, ale vy jste netrpěli pokořením v zápasech o svobodu, vy nejmladší, vy jste přišli šťastní k prostřeným stolům, vy již sotva pochopíte, co je býti *Rakouskem* a ne *Československem*.

Nu, nepochopíte toho, mějtež si široký smysl svobody, ale nepodceňujte národního vyznání; jen si pomyslete: Francouz, Ital, Angličan a vážně si uvažte: Němec.

Ti všichni jsou až nedůtklivě národní, a proč jen my, Slované, máme méně ceniti své národnosti pro jiná, širší hesla? Nezdá se ti, Dajo, že spíše Němci a ostatní by mohli beze škody povolit ve svém národním vzepětí nežli my, malý národ?

Dobře si to všechno opakuj!

Potkáš mladé druhy a družky, kteří nemají citu vlasteneckého, ano, ale zkoumej je, uvidíš, přesvědčíš se, že nemají citu vůbec. Mají jen touhu po rozkoši, požívačnosti, ale schází jim vážnost úsudku a života i touhy po pravé kráse života!

Premýšlej chvilinku, jaký byl tvůj dědeček, babička, rodiče, my, kdo tě milujeme. A uvaž, co jsme žili!

Věřím v tvou žhavou, vlasteneckou duši. Oneddy kdosi u nás po obědě četl řeč generála Radoly Gajdy, hrdiny sibiřského, hrdiny až pohádkového. Vidiš jezero Bajkalské, znáš osudy našich legionářů, těch ryzích, těch vznešených, a historie našich vůdců, již vstali jako zázraky? Jako blaničtí rytíři?

Tys poslouchala onu řeč generálovu, nepozorovaně jsem tě pozorovala, jak ti oči zářily, viděla jsem, co si myslíš, kam letí tvá mladá, světlá duše.

A pak jsi jen hlavu svésila...

Asi za dva dny jsem přišla k vám. Tys hrála sonátu Haydnovu. Dobře, holčičko, hraješ, máš dobrou učitelku v mé přítelkyni Marii Hermavové-Otavské, té drahé, jemné duši, ale nikdy, nikdy nezapomeň na své začátky, kdy tě uváděla do hudby naše teta, snad nejlepší, jistě jedinečně dobrá učitelka. Jak jsi byla na samém počátku uvedena její rukou a duší k pravé hudbě, hned v počátcích ku klíčům, jež otvírají brány ryzímu umění. A tvé prsty jsou již nyní spojeny s duší. To je krásné.

Poslouchám tvoji sonátu a vidím na tvém stolku popsané stránky, nakláním se k nim, a čtu: ty sis opsala z novin krasopisně celou řeč Radola Gajdy, národního hrdiny.

Na okně se zasmály laskavě tvé begonie a říjnové růžičky. I já jsem se zasmála. A pak prý naše mládež necítí vlastenecky!

Hle, jak si chtělo to děcko vrýti do duše, jako trvale v kámen ty věty nadšeného hrdiny! Náhodou slyšela několik srdečných hrdých vět a rozsvítila si je nad svým psacím stolem.

Vy mladí, opakujte si stále, co náš stát musí být: národní, český, protože je *mateřským státem českým*, byť i u nás zlým osudem minulých staletí se i stalo, že by tu bylo více Němců nežli nás. Nestalo se to, je nás mnohem, mnohem více, ale i přes ono možné neštěstí byli bychom doma, ve svém *mateřském* státě, a ne jako ve Švýcarsku jsou Němci, Francouzi, Italové, kteří všickni mají své mateřské země: Německo, Francii, Itálii. A ve Švýcarsku žijí pospolitě, jako ve styčné, pohostinné zemi tří národností, jako v *národním* státě...

Ale Němci mají svou velkou říši, a u nás žije jich část přistěhovalých, kteří by měli být velmi slušní a věrní vůči našemu *českému státu, mateřskému historicky a lidsky, národně českému*.

Chovejte tuto nejsvětější pravdu na dně srdce, nepřipust'te nikdy oné mezinárodní vlny, jež potlačuje záludně vlastenecké vědomí, staré, české, aby se pod záminkou mezinárodnosti vypjala snadněji národnost, nám nepřátelská...

Dajo, tak je vždy třeba býti na stráži! Jsi děcko, nechápeš v nynější radostné situaci svobody nebezpečí, kterého se obáváme my, zkušený a nedůvěřivý, ale slyšíš? Buď' vždy připravena v životě pracovati pro naši národnost, pro pevnost našeho mladého státu. Snad té chvíle se usmíváš, a přece každá budoucí žena je silnou veličinou budoucnosti národa!

Pochop to ty, maličká, slabá, ať pro svoji národnost dovedeš pracovati v době dospělosti a rozmachu křídel!

Někdy ti povím, někdy po čase, jak malé dívčí srdíčko má velikou moc, neboť naroste, vykvete, stane se mocí, velikou mocí.

Ne, nepředcházím událostem. Zatím jen miluješ a miluj svou vlast, važ si její svobody *a važ si všech, kdož ti ji vydobyli!* Chod' zbožně po nádvoří královského Hradu a zpívej v duchu píseň svatého Václava.

My, Dajo, chodívali Hradem zádumčiví a plní nostalgie... Bůh ví, že jsme nedoufali v zázrak.

A stalo se. Dnes jsme u nás doma, Dajo. Až budeš ženou, všechno hluboce pochopíš. Ale dnes, v ruce s květinami, raduj se ze svobody své vlasti, z pátého 28. října, a říkej si tiše, posvátně jako modlitbu:

„Jsme svobodni, chci celým svým životem býti hodna té svobody a dáti svůj život vznícený, krásný, radostný, plodný, budoucnosti, velké, slavné budoucnosti svého Národa.“

XI.

Ne, Dajo, není to úzkoprsý předsudek otců vůči dětem, rozechvění vlny, která se stává již moudrou hladinou vůči bouřlivému hřebenu příboje, není to ona stará, plačtivá písnička: „Za našich mladých let...“

Mládí je a musí býti výbojné, okřídlenější, prostě jiné nežli všickni ti, již je posílají do světa a ukazují mu pěšinky k široké, daleké cestě poznání...

To, co já cítím, Dajo, pro tebe, úzkostlivého, někdy až pochybovačného, není zaujatost starého člověka, neboť mládí, oheň, pohyb, pokrok jsou mně velmi srozumitelný a nejsou mi vzdáleny, ale naše doba, naše nemocná doba po strašlivé válce, po nepomyslitelném rozvratu společenském a mravním, žel, zvrátila namnoze všechny pojmy krásy, povahy cti, štěstí.

Ale jistě, vždycky se hřešovalo, vždycky byli lidé povrchní a bezcharakterní, nechápající život v pravdě a poctivosti, nerozumějící vznešeným myšlenkám, ale dnes je duševní barbarství na neočekávaném postupu. Po celém světě.

A to je, čeho jest nám se báti u mladé bytosti lidské: *nákazy*. Je tak záludná, jako epidemie tělesných chorob.

Napodobení „výti s vlky“, je velmi nebezpečné. Posloucháš, co ti povídám, a vrtíš hlavičkou? Ano, má zlatá, ty to nevíš, nepozoruješ, neboť jsi přišla právě na tento, takto vytvořený svět, jako když se někdo narodí v horách, druhý na poušti, tobě nepřipadá nic divného, ohrožujícího tvé nitro a tvou budoucnost.

A přece, slyšela jsem již i tvůj úžas nad některými špatnými zjevy, jež se ti přiblížily. Máš základ dobré krve, žiješ v rodině bezúhonné, v prostředí, kde nalézáš nejen své vzory, ale i oporu za každým krokem, ale zevní svět přece doráží přirozeně ve tvou mysl, je složkou, která vytvoří i tvůj život.

Opakuji – napodobení, opičení se je vlastnost, která rozšiřuje nezadržitelně všechno nepěkné, nízké, banální, zvrácené, nekulturní.

A největším příkazem vychování je dnes, aby tě tak vyzbrojilo vnitřně, takovým bystrozrakem duševním, abys uměla rozeznávat, aby se stal tvůj zděděný pud po dobrém a krásném, ušlechtilém a vznešeném neselhávajícím kormidlem, aby vlajka tvé lodi v bouři i v slunné pohodě zůstala vždy čistá, neporušená, vesele plápolající, ty milá, statečná dívka!

Měj ráda práci stejně jako zábavu, jako nejmilejší zábavu, a vol si jen zábavu, která posilní tvého ducha a dá něco milého tvému srdci. Je tolik zábavy v krásném umění, v přírodě, ve sportu, ve styku s dobrými lidmi! Ale neslev si nikdy nic na vytvoření si své povahy, oné určité, osobité ctnosti a jasné, utěšující mravnosti.

Nedělej nic, protože to dělají druzí, ale co konáš, budiž vědomě tebou vyvoleno, protože jsi jista, že je to tak dobré, právě tak křišťálové jasnosti, aby ti to dalo klid a radost.

Neukazuj na ostatní, co mají, jak si vedou, za jakými pošetilostmi se ženou, co je jim nade všechno, a neříkej: „Tedy i já, taky, já, to dnes každý, ale to je přece všeobecné, no, to se musí!“

Nemyslím, abys byla tělesným hasťošem a duševním zaostalcem. Právě naopak, Dajo! Nebylo pěknější úborové módy snad nad přítomnou, ale jen pro toho, kdo umí si ji moudře přizpůsobiti, vkusně vybrati! Jak je dobře pěstovati tělo, aby se krásně vyvinulo a zdokonalilo, již jsem ti pověděla. A duševně jen se rozvíjej a prohlubuj své vědomosti, *ale varuj se všech kazů*, které porušují, nepřijímej hesel, protože jsou v módě, a přemítej a rad' se a naslouchej myšlenkám spolehlivých, *neporušených* lidí.

Ach, ovšem, moudrost je až kdesi daleko, na konci bolestných zkušeností, ale dobrá vůle i v mládí si ji nalezne listujíc v drahých knihách i v duších drahých lidí.

Chtěj býti dobrou, ušlechtilou, statečnou, holčičko Dajo, jdi a vědomě se čiň, nezmeškej dne ani hodiny, abys měla krásnou duši v krásném těle.

XII.

Sotvaže víš, že jsi na světě, dosavad sedíš zamyšlena jako kuře někde na dvorečku a zvedneš hlavu k slunci a zasměješ se a jako bys chtěla rozmaváti malilinká křídélka a poznáš, že ještě nenarostla. Kdepak vyletět, a kam?

Takhle se rozvířiti v kruzích v sokolské bundě, nebo přeplovati řeku, nebo udělati deset kroužků a osmiček na ledě, nebo si vyšlápnouti pěšky na Beskydy, ale co dál? Nebo za maminku uvařiti oběd, nebo mně přinést s děvčetem železná kamna. Jako pírkó jste je nesly a Františka řekla: „Kdyby tak slečnu někdo viděl.“

A ty ses tomu rozesmála. Nevím, zdali té slečně nebo starosti Františčině, kdyby tě někdo viděl. Tvoje skutky může vidět každý, vid', Dajo?

A cizí je ti nepravý stud, ale velmi, velmi jsi citlivá vůči všemu, co by se dotklo nemile tvého studu, který tě šlechtí a který je velikou ochranou každého člověka proti všem nástrahám světa.

Za nedobry čin, za úhon na povaze jest se stydět. Víš, jak dnes stud a svědomí jsou málo v platnosti? Lidé se nestydí nedostáti slovu, nestydí se za lež, za špatnost, nestydí se za hodně umazanou a pošramocenou minulost a kráčí se vztyčenou hlavou po lesklých parketách společenských, nu, mávni ručkou za nimi!

Svědomí a cudnost je skoro totéž, jen velmi jemný odstín je liší, a je to dvojice vypěstovaná kulturou lidského srdce.

Ale to vše jsem nechtěla říci v této zatím poslední kapitole, neboť asi jsem již řekla v předešlých jinak a srozumitelněji tobě, která jsi jenom malá holčička, a pochopíš mnohé až za rok, za dvě léta...

Ale tak – sotva víš, že jsi na světě a onehdy kolem tebe se rozbzučeli dospělí lidé, tvoji vychovatelé. Čím prý budeš? Náhle je starostlivost posedla.

Ubohá gymnazistko, čím budeš?

Přetrásaly se různé praktické a nepraktické pojmy a tys jevila patrné rozpaky. Čtla jsem v tvých očích, že víš jen to, čím bys nechtěla býti, a naprosto je ti záhadné, čím budeš, abys byla samostatnou, neodvislou od druhých lidí na světě.

A najednou z čista jasna jsi zašeptala: lékařkou.

Nu, veliké, nerozmyšlené slovo. Ale dobře, žes hned, jak vylétlo, pokrčila rameny. Ba nevíš. Býti lékařkou je život sám pro sebe, je veliká oběť na vlastním životě.

Víš, snadnější odpověď by dalo ono malinké kuřátko na dvoře, a možná i ono by se mýlilo, a osud by s ním jinak zatočil.

Ale ty, netrap se ještě řešením této jistě důležité otázky! Až někdy! Zatím se uč a prospívej, raduj se z mládí a urovnávej svá peříčka, abys dovedla dobře létat, až přijde tvůj čas k letu a vzletu. A zkoumej, co bys nejlépe dovedla konati a co by tě nejvíce těšilo, čemu by ses nejraději dokonale naučila, abys dovedla sama uhájit svůj život a na nikoho nemusila spoléhat...

Přijde čas, kdy se vrátíme k oné otázce, ale zatím, co už bude uměti a znáti Daja, jak vyroste, jak se její duše krásně rozvine a co bude v jejím zraku nastřádaného světla pro příští život! Bez pohromy, bez úrazu jdi příštími roky! Nic zlého ať tě nepotká, nic hluboce nezarmoutí! Buď zdráva, Dajo!

(*Ženský svět* roč. 26–27/1922–1923, č. 1–2, 10. 2. 1923, s. 15–16; č. 3–4, 25. 2. 1923, s. 50–51; č. 5–6, 25. 3. 1923, s. 65–66; č. 7–8, 21. 4. 1923, s. 100–101; č. 9–10, 26. 5. 1923, s. 142–143; č. 11–12, 25. 6. 1923, s. 170–171; č. 15–16, 15. 9. 1923, s. 218–220; č. 17–18, 25. 10. 1923, s. 247–248; č. 19–20, 25. 11. 1923, s. 286–288; č. 21, 10. 12. 1923, s. 309–310)

Pro vlasteneckou výchovu

Zjevují se nám trhliny ve výchově našich dětí, slyšíme často žaloby snad až příliš skeptické, ale co platno, nářky do nedostatku ideálností mládeže zdůrazňují nikoli snad zmaření a lidé úzkoprsí, ale osobnosti, vynikající zdravě pátravým duchem v samo prostředí mládeže, líčí její prázdný život, její choutky po planých prožitcích, po přepychu, netečnost ke knize, rozhazovačnost, bezpáteřnost, povrchnost a zároveň zlou nákazu pustých mezinárodních hesel, jdoucích až v strašlivé scestí.

Pod těžkým, srážejícím dojmem tragédie těchto dní píši tyto řádky a opakuji si s celou důvěrou, že je přemnoho dobrých kořenů v našich dětech, a že i spolu s mládeží ryzího nitra jest nám všem úzkostlivě, s vášnivou tendencí čeliti tomu, co nám mládež porušuje a bdělou výchovou založiti našemu státu pevnou budoucnost.

Jak si při této důležitosti v dětech pro stát a jeho příští bezpečnost jsou vědomi Francouzi! Německo, lačné po panství a svrchovanosti, rozpíná se mezi přátelskou nám Francií a naším státem. A není záhodno si toho zapírat a zapomínati, že náš stát ještě v míře mnohem

větší je vydán tomuto záludnému nebezpečí již svým hraničným útvarem, a zvláště, když se na obzoru přízračně chmuří spojenectví bolševického Ruska s Německem.

Nalezla jsem na pultě u Topičů francouzské knížečky, asi deset jsem jich vzala pro nejmladšího člena naší rodiny. A prohlížím si je. Je to knihovna z Laroussova nakladatelství: *Les livres roses pour la jeunesse*. Sešitky dvouarchové, po 30 centimech, obsahovaly kdysi různé povídky pro děti: o Popelce, o Guliverovi, o zvířatech, o divokých labutích, o vílách, o všemožných zajímavých krajích a věcech. A hle – dnes růžové knížečky jsou úplně ve službách *vlastenectví*, nestranné, čisté národnosti. Přinášejí povídky pěkně ilustrované, jen a jen z doby válečné, články příjemně poučné, řeči, promluvené o dětech v Paříži a jinde a z každé stránky cítíme, jak Francouzi *vědí* a silně pracují pro svůj dorost pro žhavé *vlastenectví budoucího národa*.

Ničeho se nebojí tyto knížečky, hovoří o hrdinských dětech a dospělých na všech bojištích, mluví ke cti a srdci a svědomí malých Francouzů a Francouzek zapalují jejich krev krví těch, kteří žili hrůzu i slávu války a hleděli nepříteli do očí, poznali jeho bezohlednou dravost, nezákonný vpád do Belgie, a dávali ochotně životy pro vlast.

Jak líčí ty knížečky historii války prostě, a přece v tom lehkém slohu příběhů zrovna kvetou hořící keře vůle, aby byly vsazeny do duší malých čtenářů. Dočtou se v nich o všem, co se dělo ve Francii, v Belgii, na ostatních spojeneckých bojištích, pravdivé události sbližují s dětmi vše francouzské, nevyjímajíc vojsko koloniální. Francie chce žít, a proto vychovává své děti, své příští vlastence. Jakou silnou tendenčností jim vnuká vlastenecké hrdinství!

I my chceme žít. Chceme zachovati si stát, svobodu, těžce vykoupenou po dlouhé porobě. U nás přímo nebylo války, naše města nebyla pobořena a půda zdeptána. Ale jak jsme byli zúčastněni v celé ohromné válečné trýzni a v slavném osvobození! Jako Francouzi, kteří vědí, že zvítězili silou patriotismu, neměli bychom i my horoucně a uvědoměle celou výchovu začít vlastenectvím? *V rodinách, ve školách*. Všude. Dejme i my do rukou našich dětí knížečky tendenčně vlastenecké, především tendenčně, žhavě vlastenecké. Takové, aby bavily, cele zaujaly, aby zapalovaly duše pro hrdinství a vzněcovaly lásku k otčině.

I u nás je látky mnoho, o naší porobě, o práci vynikajících našich lidí, o jedinečném, historickém zjevu legionářů v Rusku, ve Francii, v Itálii, v Srbsku, o tragédiích zajatců a statečnosti jejich smrti. Nevyčerpatelné motivy pro povídky a články, pro příběhy, i pravdivé by se našly. I o malých hrdinech francouzských, jihoslovanských a jiných by se mohly vyprávěti krásné vzpomínky. Vyburcujme, zvedněme, posilněme naše děti ryzím, ušlechtilým patriotismem! Jsem přesvědčena, že je tato struna neúčinnější vzpruhou pro hlubokou a dobrou povahu. Jsme lidé chybuující, ale není myslitelné, že by ryzí, vážně smýšlející patriot, vědomý

si své odpovědnosti státní, žil a jednal špatně, dopustil se ohavností, neovládal čestně svých skutků. A zvláště mládeži sluší vznět a vzlet národní, oddanost ke své otčině, věrnost, obětavost, touhu jí prospěti, hrdinsky a s láskou.

Říkám to účelně. Vybízím povolané kruhy spisovatelské a nakladatelské: založme takovou českou knihovničku pro naše děti! Co nás je, kdyby každý, ale každý, bez ohledu, ke které straně náleží, napsal příběh, povídku, článek, ovšem *naprosto nestranicky*, jen lidsky, jen tendenčně vlastenecky. My spisovatelé jsme se spojili k osvobození vlasti, spojme se k výchově našich dětí, je to také akce osvobozovací. Tedy každý napíšeme tak, aby to naše děti hltaly, aby se jim to vžilo do krve. Bylo by třeba si práci rozdělit, každý by oznámil, o čem napíše, naši legionáři by sami napsali, neb nám dali látku. Co mají úžasných vzpomínek a zkušeností!

Nejde o velké umění, o mistrovství, ale žhavou tendenci, ale i ta může vytvořit krásné věci pro děti z ideálních pramenů, úrodných pro umravňování a nadšení mládeže.

Francouzi vědí, i my víme!

Nevyzní nadarmo moje výzva? Odůvodnila jsem dosti zřetelně zrovna nezbytnost výchovnou takové knihovničky? Že je nám jí třeba jako chleba a soli? Že, nadchneme-li naše děti vlastenecky, zároveň je umravníme? Že musíme myslit na budoucí národ československý, aby byl silný, dobrý, hrdinský?

A jistě se nemýlím, že v zemích francouzských čtou tyto drobné příběhy z války i lidé dospělí, a jistě i mezi nimi vykonává tato literatura své důležité poslání. V Československu by je četl každý, předvídám, jak vešly by blahodárně do našeho života. Nevyzní nadarmo moje výzva??

(Neznámé periodikum 25. 2. 1923, LA PNP)

7. Beletrie (povídky)

Ztracené břehy

I.

Jena ztratila sílu pokračovati v sledování přerušených vláken práce svého muže, pokryla plátnem vyschlou, smutně rozpukanou hlínu, svezla se u pohovky na zem. Setrvačná bolest zaškubala jejími rty, křeč pláče ji zachvátila znovu.

Slunce zažloutlými omládlými větvemi javorů padalo do oken a na bílé odlitky soch, jako motýli když proletí smutným tichem a usednou na nehybné sádrové vlasy a roucha. Připadalo jí, že by ty postavy měly ožít, začít se pohybovat, mluvit. Nic není nemožného, když bylo možno, aby on zemřel. Ostře a studeně se jí dotkla myšlenka, že je sama na světě, že je vdovou. To slovo jako by ji ubodávalo k smrti. Být sama, žít dále bez té duše plné snivé a žíznivé lásky, bez těch tklivě provlhlých pohledů a dlouhých nekonečných políbení, bez těch důvěrných večerů plných hovorů a tichých, neslyšitelných intimností, bez těch nocí s pevným a sladkým ramenem pod hlavou, bez těch divokých a šumných rán, kdy do hudby jejich duší z věží zamlžených padaly fialové tóny klekání, bez toho opětného usínání, zadýchaného do mdloby horoucností, když služka v kuchyni škrtala první zápalku, aby vařila snídání, žítí bez něho, který byl souhrn dobroty a milosti. Býti sama, jako v pustině plné studenosti anebo žhavosti, kdož rozezná tu plochu budoucnosti vzdálenou a pustou a prázdnou?

Bylo jí poprvé od jeho smrti, jako by sála rozkoš jeho rtů, vžila se v takový omamný okamžik celou smyslností své lásky. Až do této chvíle jen bolest křičela v její duši, uštvané pohledem na poslední zápas umírání. A teď jako triumf nad bolestí zavolala v ní touha. Rozpjala ruce a strnula. Už nebude paprsků, která by napadaly do její duše, aby rozkvetla, nebude rosy, která by napršela hvězdami do vázy jejího otevřeného srdce. Ale co proboha se s ní stane? Kam zasadí tuto svou bytost prudkou a chtějící, aby tedy více nerostla, ale nyla a tiše hynula ve stínech osudu?

„Kriste, Kriste,“ zaštakala v divných variacích, jako by vzývala všemohoucnost odříkání.

Vstala náhle, vztyčila drobné tělo, zvedla ruce a ztišila se jakoby jata podivně okamžitou myšlenkou. Proběhla pohledem ateliér a v tom pohledu svítila celá čtyři léta života, která za ní zapadla.

Tam toho zhrouceného muže s lidským srdcem mezi palcem a ukazováčkem v levé ruce tvořil Pavel jednou na jaře, když pod okny vzplanuly hlohy nejružovějším úsměvem květů. Co vášně a smutku tkvělo v tom pohledu nešťastného muže, svírajícího srdce, které zničil, co

výčitek svědomí a zároveň touhy, aby mu ožila v ruce ta zlomená hračka! A tam v rohu ateliéru stojí malá květinářka. S jakou pravdivostí je modelována její hlavička, která protrpěla měsíčné noci pražských uliček a plynovou tíhu dusných hostinců! A v jejích nožkách je tolik ještě mladosti a dívčího pelu, který padá jako ztracené štěstí z jejích pocuchaných vlasů! A ty lilie rozházené kolem zrovna voní a vztyčují se, jako by se modlily. A pak tam, kde se sluneční reflex rozsvítil jako záchvat úsměvu, tam bílá, tichá, a přece plná života a volání klečí ona – Jena, jako tenkrát, když se Pavel vrátil z Paříže, a ona čekající rozpjala k němu ruce, a v každém nervu její tváře, v barvě její pleti, ve světlech jejích zraků hořela prosba: „Přiblíž mne k svému srdci, sice zemřu a stanu se lilií, která vydechne vůni a zmizí jako obláček na nebi.“

A tak ho tenkrát vzrušila, že napjal její touhu na kříž svého umění a v rychlosti deliria vytvořil náčrt, který pak pomocí jejích inspirací vtěloval do hlíny. „Touha“ nazval svoji práci, v které se okřídloval život duše a mluvila nutnost spojení.

A vzpomněla si na nedávné hovory. Vnikala v jeho sny. Chtěl vytvořit parodie na nesčíslněkrát opakovaná a do zdí a zlata a srdcí a oblak a hvězd a sluncí vrytá hesla: liberté, égalité, fraternité.

Milovala ty hovory a plány, bylo jí, jako by ona s ním zároveň stávala se původkyní těch náčrtů k pracím. A všecko se přetrhalo a zhroutilo. Není pokračování. Tichá jako letní, prohvězděná noc stojí Oddanost jemná, přímá, rozpjatá vedle stromu života. Amoretkové s drobounkým smíchem se tulí k její nesmírně vážné, odhodlané postavě.

Jena pozorovala zadýchaná pláčem ty němé bílé skupiny soch, jako bludný paprsek zapadajícího slunce. Její myšlenky se tříštily stále vrývajícími se vzpomínkami na jeho smrt. Strašná je smrt. Nedovedla ji uprosit, nedovedla oddálit, vypovědět. Zatvrzele a úporně se vrací trýzeň těch okamžiků, jako by ji chtěly domučit. Nebylo by to krásné, ji domučit? Nebylo by to nejslavnější rozluštění hádanky života?

Jasoň zaštěkal, zvonek v předsíni zacinkal. Nová soustrastná návštěva. Znamá spisovatelka. Zrovna slzami se dotýkala soch. Jako v kostele mluvila tiše a sotva dovedla tlumit dojmutí. Jena škubala nervózně rty a tklivýmim rozrytými větami vysvětlovala slečně tajuplné záhyby ateliéru. Netajila před ní ani chvíle těžkých bojů a zoufalství. Slečna ji poslouchala a tiskla maličké, okrouhlé její ručky. Konečně usedly spolu na pohovku, jako na lavičku u bílé hrobky hřbitova. Slečna vzpomíná, jak poprvé poznala pana Roubala. Byl to exotický večer. Do salonu bohaté dámy na nábřeží byla pozvána karavana Beduínů, kteří se produkovali právě na ostrově Štvanici. Rozmar – a tolik v tom bylo zrovna orientálské odvážné krásy. V podvečer svatého Jana Nepomuckého všichni ti synové a dcery pouště v bílých poetických rouchách usedli kolem dlouhého stolu v čele se svým šedivým, krásným šejkem. Tři ženy byly mezi nimi,

dvě provdané a méně hezké, jedna dívka jménem Moha, krásná jako tmavá roztoužená noc na Nilu a svůdná jako samota v komnatě nadýchané myrhou a nardem a rozezvučelá tesknými dalekými zpěvy pouští a oáz. A tu dívku miloval pěkný jinoch Masri. Ale ze všech Beduínů nejkrásnější byl Miušauí se snivě zelenýma očima a krásnými liniemi v zažloutlé tváři. Nepěstěný zjev přírody – člověka, jako krásný květ, krásný pták.

Jena poslouchala se slzami v očích a škubala nervózně rtem.

Do té podivné společnosti bylo pozváno několik umělců. Na nábreží hučely davy našich lidí. Vltava se modrala přisvitem stesku, jako by chtěla se rozlít v moře, byla skoro fialová jako vyznělé klekání. A Hradčany růžověly a zlatily se v rozkřídleném západu slunce. Bílá roucha Beduínů se proplétala teplem jídelny, jejich oči svítily jako hvězdy. Výstřely hučely. A pak salva zlata a světél a nádherných barev a hřmění a rozechvění. Vzduch rozkvetl hvězdami, které padaly a klesaly a stoupaly a rozpadaly se v tisíce bublin a květů a lístečků a čárek. Ohně se rozsvěcovaly a hasly, stromy hořící jako Mojžíšovy keře zaplanuly a bledly, koule veliké a růžové, zelené, žluté, jako květy zahořely a vadly. A do té barevné symfonie světél zachvíval se třpytivě tleskot a volání šťastného davu dole v ulicích, tvořícího živou zeď podél řeky.

Tmaví lidé se bavili, ale byli chvílemi v rozpacích. Nějak je neunášel v extázi ten jasot třpytivých vidin ani ty lidičky dole. Jako by se zamýšleli na svou smutnou a žhavou poušť, jako by přítomnost jejich zde byla vynucená.

Ale vedle v budoárku bylo veselo. Tam poznala slečna pana Roubala. Milý, sympatický sochař s šedivými vousy kolem svěží, důvěru budoucí tváře.

Vltava snivě svítila, lampiony na lodích zářily. Ozvaly se vzdálené, melancholické písně a hudby. A zanikaly v obzorech ztemnělých a zavřených. Po nábreží rozvlnil se dav. Rány z děla oznamovaly konce ohňostroje. Hvězdičky kolem svatého Jana svítily.

„Tenkrát jsem ho ještě neznala,“ zaštkala Jena, „on často o vás vyprávěl. Poznala jsem ho na Závisti o prázdninách. Žila ještě maminka. Byl takový krásný letní večer. Jako dnes vidím ty břehy v stínu. Po Vltavě pluly vory s ohníčky. Od Zbraslavi vyjížděl parník. Vysoká stráž nad námi byla ponořena do žlutého světla, a my dole šly s maminkou v stínu. Znaly jsme již Pavla od obědů, ale toho večera se poprvé k nám přidružil. Mamince bylo chladno. Vraceli jsme se k vile. ‚Milostivá paní dovolí, aby slečna ještě zůstala,‘ tak zaprosil. Jako dnes bych ho slyšela.“

Jena se vžívala do minulosti. Zatřásl se jí rty, z očí vyronily se slzy. Smála se a plakala zároveň.

„Tenkrát večer počala naše láska. Nejdříve mluvil o Jasoňkovi a volal ho k nám a hladil ho, a Jasoň se na něho díval, jako by mu rozuměl.“

Pak řekl Pavel: „Já jsem nikdy nebyl šťasten, slečno.‘ Od té chvíle jsem ho milovala. Šli jsme dlouho beze slova. Řeka byla jako pruh z ocele, jako nehybná a studená. Kostelíček sv. Vavřince nad Zbraslaví byl výše nežli jindy a bílý jako z mramoru. Na druhém břehu koupaly se děti a křičely do tichého vzduchu. „Šťastná jsem taky nebyla nikdy,‘ řekla jsem náhle. A on mne vzal za ruku a vedl mne tiše po břehu. Vraceli jsme se a potkávali jsme známé. Dámy se na mne dívaly závistivě a cítila jsem, že nás sledují jejich pohledy až k vile, kde mi dal sbohem. Druhý den mi přinesl kytici lesních květín a políbil mi ruku.“

Jena se drobounce rozesmála a náhle vypukla v křečovitý pláč.

„Paní Roubalová,“ zašeptala slečna, „pomyslete si, jaká je to síla krásy, mít jeho lásku v srdci na věky!“

„Jeho lásku v srdci,“ vydechla Jena, a tiše opakovala jako rozkaz: „Jeho lásku v srdci,“ i když slečna odešla.

„Jeho lásku v srdci!“ vykřikla, když se záludně přiblížila noc. Měla v srdci zoufalý smutek a prázdno. Hledala lásku a řekla si, že nikoho na světě nemiluje a nikdo nemiluje ji. Ulekla se toho doznání a strnula. V srdci jejím zatřáslo se umírání Pavlovo, jako by umíralo srdce její. Slzami zalévala ty rány.

Konečně usnula. Po půlnoci se probudila stojící u psacího stolku. Venku pršelo a vítr hučel, jako by chtěl vylámat okna. Zvedla ruce a nemohla se vzpamatovat. Rozsvítila. Uvědomila si, že zase ve spaní vstala. Dopotácela se na lože. Jak jindy ji Pavel v podobných chvílích jejího bloudění nočního chlácholil! Jako děcko uložil ji vedle sebe a hladil: „Utéci bys mi chtěla, беруško moje, musím si tě přivázat k sobě, nebude jiné pomoci, ty má somnambulo!“ A ona přimykala se k němu jako ve strachu a bezmocnosti. A pak uklidněná si náhle vzpomněla, že zítra v ložnici přemění nábytek, nebo že budou večeřívát místo v osm hodin až v devět. Pavel ke všemu prisvědčoval.

A teď, teď – schoulila se na lůžku a duši její zaplavilo ukrutné vědomí o neštěstí, které ji potkalo.

Připadalo jí, že samotná, studená, vztyčená jako bílá socha stojí nad zelenavým pruhem moře, vlny se hrnou kolem ní, a nikde není ani človíčka, kdo by ji z té strnulosti a nehybnosti vysvobodil, aby ji dravost vod neuchvátila.

II.

Jena Roubalová pocházela ze staré, patricijské pražské rodiny v úpadku. Byla nejmladší dcerou, a protože měla věno skrovné, stala se pěstounskou na mateřské škole. Maličké děti milovala a ráda si s nimi hrála, ale nedovedla své osobní vlastnosti v konání povinností spoutati

tak, aby dosáhla spokojenosti svých představených. Všecka pravidla Fröblovy metody, rozčlenění doby ve školce, všechny ustálené již zvyky, požadavky ve vykonávání systematických zábavných prací dětských – bylo jí proti mysli. A cítila se velmi nešťastnou a pronásledovanou, když řídící pěstounka ji k nim donucovala. Ona chodila prostě mezi děti a vyplňovala hodiny, kdy jí byly svěřeny, jak se jí právě zalíbilo. Vyprávěla jim, co jí srdce v té chvíli vybásnilo, hrála si s nimi, jak to přinesl okamžik. A když vešel inspektor, řekla mu s celou vrozenou koketerií, že před ním nebude docela nic povídat, rozdala dětem kameny, aby si stavěly zámek, ve kterém bydlí otrněná Růženka. Hoši začaly kameny po sobě házet, děvčátka se rozesmála, a Jena se podívala na poděšeného inspektora s tak zachvělým, proslzeným pohledem, že pohoršen odešel. Vytýkali jí taky, že se koketně strojí, neboť milovala výstřední módu a nápadné barvy. Drobná, kulatá, s kudrlinkami kolem čela, s naivními pohyby a častým smíchem, kterým hudebně protěplovala řeč, jistá zdrženlivost ve výrazech, to všechno dodávalo jí dětského vzezření, ale držení vždycky zvednuté hlavy, úklony, zvláštní pomalé klopení víček, záliba v strojených frázích a netajené nároky na pozornost dávaly jí zase pečeť dámy. Z patricijského ovzduší mnoho na ní utkvělo: záliba v zevnějších formách, kterak koho ve společnosti nejdříve představit, jak pozdravit koho, o kolik centimetrů se uklonit komu více či méně, jak si sednout do krásné pózy, jak lžičku položit, když se dopije čaj, jakým titulem koho oslovit, jak tam vstoupit, aby učinila náležitý dojem.

A zamilovala se do muže, který byl nejsilnějším jejím kontrastem. Opravdový bohém, od narození opuštěný, vychovaný v ústřích cizími lidmi, nešťastný, zápasící o existenci, člověk s uměleckými aspiracemi nejvyšších vzletů a stále tonoucí v prostřednosti.

Drobounký nevinný snobismus své ženy miloval jako její staré zlaté skvosty s velikými perlemi a filigránskými přívěsky.

K její pýše tak, že pochází ze staré měšťanské, vážené rodiny, družila se pýcha, že je ženou umělce. Tento nimbus byl jí sladkou oporou v nedostatku a v mnohém utrpení, které jí přinášel život po boku umělce bohéma, jenž neproniknul k prvním místům, zabezpečujícím bezstarostnost.

S hrdostí rozvírala oči, když vyslovovala před někým svým jméno: Jena Roubalová, rozená Zápotocká. Ona stala se nejzbožnější ctitelkou svého muže-umělce. Ona ho zrazovala vášnivě od každé práce, která by mu byla sice přinesla kus chleba, ale byl by si zároveň zadal své umělecké cti.

Při každém novém vypsání konkursu byla přesvědčena, že jediný Pavel zasluhuje první cenu, a když jeho práce zůstávaly v ateliéru odmítnuty, neprodány, říkávala v zoufalém pláči a zatvzelenosti: „Bídny svět, ale neustoupíme, Pavle, jsem kus tvého umění, budeme trpět, raději

hlady zemřeme, nežli abys přijal jedinou práci, která by tě na okamžik svedla z piedestalu nejvyššího posvěcení.“

A skrovné věno Jenino mizelo. Často rozjímal o nespravedlnosti světa. Nenáviděla umělce, jejichž díla byla poctěna cenami. Přála si být bohatou, neodvislou, byla by všechny práce Pavlovy, v čistém mramoru vypracované, rozestavila po pražských zahradách a parcích, jako ve Versaillu a v Tuileriích. A nic, žádnou cenu nechtít, jen obdiv a triumf krásy a veliké jeho duše. Za poslední peníze kupoval se materiál pro jeho práci, platily se modely, vydržovala se domácnost. Únavné hodiny práce – ona je cítila ve své krvi a srdci a mozku. Uchvacovala Pavla do náručí a vlíbávala mu do prsou svoji rostoucí vášeň. Takový jako letními večerními červánky zkrvavený byl obzor, který je svíral v té mladé domácnosti. Žili horoucím tempem, které může končit smrtí. A on se zákeřnou, ale zastavenou nemocí v prsou, se žlutým intermezzem hladu v minulosti, skutečně podlehl. Ohlásila se miliární tuberkulóza a za tři dny byl konec.

Jena si najala arkýřový byt v Mostecké ulici, pokoj s malou vedlejší komůrkou se skleněným šikmým stropem. Moje ateliér – říkala s rozechvěným dolejším rtem. Prodala nábytek, něco jí vynesla posmrtná výstava prací jejího muže, bratři jí slíbili vypláceti po měsíčních lhůtách ještě zbytek věna. Ze spolku dostávala nepatrnou měsíční penzi. Upravila si nový byt. Nad psací stůl rozvěsila podobizny rodičů a prababičky, kterou praděd unesl z kláštera, jeho v generálské uniformě pověsila vedle a zamyslí se s úsměvem nad tou dávnou historií svých předků. Nejmilejší odlitky Pavlovy rozestavěla po příbytku, a v alkovně, oddělené od pokoje slováckými koutnicemi, upravila své lože. Týden pracovala na uspořádání bytu, zachycujíc obrazy minulosti a kombinujíc možné i nemožné plány pro budoucnost. Měla dva bratry, oba žili praktický a střízlivý život se svými rodinami. Navštěvovala je, ale nesplynula s nimi. Cítila se u nich vždycky příliš nevšimnou, do pozadí zatlačovanou. Nedoceňovali Pavla jako umělce, neměli vůbec smyslu pro její hrdost, že je ženou umělce. A její švagrové daly jí nejednou najevo, že ji pokládají za přemrštěnou. Ona si říkala, že jsou všední a cítila z toho blaho, jak se odlišuje.

Opakovala si, že je v celém světě sama a není duše, k níž by se opravdu mohla přimknout. Ale pracovat něco je nutné, vyplnit něčím život, vydělat si chleba. Má příliš málo, nežli aby jí to při nejskrovnějších požadavcích stačilo.

Uklízet byt, šít si šaty, dělat si klobouky, prát prádlo – to všechno nevyplní dlouhé, opuštěné dny. Stará domovnice Havelková jí bude nosit vodu, tu jedinou práci dá si vykonat.

Vlastně nic pořádně neumí. Šít neumí tak, aby dovedla sloužit lidem, jít k dětem za bonu? Vdova po sochaři Roubalovi, rozená Zápotocká – švadlenou, bonou! Místo na škole

nedostane. Učit němčině by mohla. Tu jedinou dovednost jí zabezpečil pražský patricijský původ.

Vyhlédla oknem do večerem setmělé, živé ulice. Střechy se modraly v podzimním vlhku, a dláždění se chvělo labradoritovitě barevnými třpyty, lucerny se trásly a plameny v nich poletovaly v divokém tempu. Za klikatinami prejzových střeš tměl se v ponurých konturách Petřín a v dohasínání dne modrala se jako v tyrkysové hedvábí oděná mikulášská bář. Jena sledovala rozkvětání světél na Kamenném mostě a vzpomínala důvěrných pozdních večerů, kdy s Pavlem vycházela na procházky. Měsíčná noc jako zázrak mlčívála kolem nich, řeka zpívála, a město se zvedalo po březích s věžemi a věžičkami jako vidění. Temné obrysy soch jako záhadný noční průvod vstupoval do indigového nebe, z kterého svítla bílá světla hvězd jako lilie.

„Miloušku, Miloušku,“ šeptával Pavel a tiskl v předloktí ruku její ku své, a šli a šli a sotva dýchali. Jaká rozkoš krásy je obklopovala!

Jena zavřela okno. Vítr smutně zatřásl jeho křídly. Zatoužila po vzduchu. Sešla dolů a zastavila se u domovníka. Ve světnici bylo již rozsvíceno. Těžká, zavřená atmosféra. U stroje seděla shrbeně bledá, hezká dcera při šití. Obrátila k otvírajícím se dveřím čistý obličej. Domovnice těžkou chůzí právě přeběhla pokoj paní Roubalové vstříc: „Milostpaní, já přinesu hned, co budou poroučet.“ Starý Havelka s koželužskou zástěrou seděl u stolu a před ním stály čtyři prostranné klece a v nich se hemžili a cvrlikali drozd, čtyři sýkory, tři kanáři s čížkem a pěnice slavíková. Hovořil s nimi, když Jena vešla. U okna visela klec s harckými kanáry. Starý Havelka je odchovával a prodával. Ale miláčky si nechával a za nic na světě by je nebyl prodal.

Na posteli u okna seděl štíhlý, jako náhle do růstu vyhnáný hoch. Veliká ústa měl do smíchu roztažená, a na peřině před ním leželo housek jako na pekařském výkladu.

„Vidějí, milostpaní,“ spustila Havelková, „když mi přijel z Němec, začal hned ve dveřích: ‚Maminko, nebojte se, já už tolik nejím.‘ No, co by tam byl v Prajzsku dělal, když na šest neděl nebylo práce. To se ví.“

„Čím je?“

„Kovář. Ale jak jí! Ted’ měl Pepík tyfus, ale vykřesal se a snědl by nás, kdybysme se dali.“

Děvče u stroje se zasmálo. Ptáci tíkali, jako by se taky smáli. Starý Havelka si pohladil dlouhý, plavý, prošedivělý vous a usmál se taky.

„Povídám, nevěřili by, ted’ jsem mu před večerí přinesla šest bandurů, šest housek a pět loupáček, nu, podívají se. Nejdřív sní bandury, pak housky a naposledy loupáčky – ty spolkne jako maliny. A to je před večerí.“

Pepík se dobrácky a rozpačitě usmíval.

„Ještě jakživ se nedojedl,“ dodala Havelková a zasmála se řídkými, vyčnělými zuby.

Jena se tiše zasmála, jako by její smích scházel v tom akordu rodiny Havelkovy, řekla několik slov ze zdvořilosti a vyšla na ulici.

Hlad toho vyrostlého chlapce, toho mladého hubeného, do síly ženoucího kováře, jako by se před ní krok za krokem zjevoval na ovhlém dláždění. Hlad – hle – divný stav je hlad. Kdo ho nepocítil, nedovede ho posoudit. Jiný stav je sytost a jiný přesycení. Lidé umírají hladem. Ten hoch neumírá, ale jeho síly – jak by bujely, kdyby byl syt! Kam by třímal své kladivo, kdyby byl syt! Taky Pavel trpěl z mládí hlad. A kolik mladých sil je podryto hladem. Snad by i Pavel žil, kdyby byl netrpěl hlad.

Jena necítí potřebu jídla, připadá jí, že by ani jísti nemusila. Slábne, všechny živůtky jsou jí veliké. Ale ji to těší. Jako povinností jí připadá scházet tělesně, protože umřel její muž. Přeje si, aby utrpení rozrylo její líce, aby jí zešedivěly vlasy, aby se zármutek nesmazatelně vepsal do jejích rysů, aby tlumil linie jejího kyprého těla.

A jak kráčela ulicí, stále jí připadalo, že žlutá postava, celá žlutá a průsvitná chvěje se krok před ní, a věděla, že je to Hlad.

Zoufalá bolest touhy po Pavlovi, podobající se strachu, sevřela jí prsa a zalomcovala jejím tělem. Zastřela rukama tvář. Lidé do ní vráželi, jak pospíchali živými ulicemi. Vítr zakvílel. Ubíhala vzhůru k Hradčanům. A srdce jí tlouklo strachem.

III.

Vracela se z dobročinného bazaru. Stěží zadržovala slzy. Zuby tiskla dolení ret a hlavu vztyčovala v ohnivém vzdoru.

Prošla bazarem, koupila několik drobností, zastavila se v sále, a pohledem plným otázek pozorujíc proudění obecnstva – nepovšimnuta procházela pražskou společností. Nikdo jí nezastavil, nikdo neoslovil, nikdo nesevřel teplostí soucítění ruku. Několik zběžně konvenienčních pozdravů, a více nic. A jak tam, tam a tam ony dámy jinak přijímají, jak je představují ostatním, jak jsou nadšené a intimní.

Jena ještě prošla ostrovem Žofínským v myšlenkách trpkých, zastřených smutkem utkvívala na prořídých, zazlacených oponách stromů, padajících snivě k tiché, zamodralé řece. Potkávala živě hovořící skupiny pánů a dam, ale nikdo jí neznal, nikdo na ni nepohlédl.

Obrátila se z ostrova.

Představovala si docela jinak tu společnost, mezi kterou jednoho dne s grácií svého smutku, tiše, s bolestným úsměvem vstoupila. Domnívala se, že tam nalezne své místo jako

vdova po sochaři Roubalovi. Tolik si pro sebe a pro vyplnění svých dnů slibovala od té společnosti! Zrovna lačně zatoužila po světě, jeho slavnostech, dvornosti, hovorech, spletitosti denních románů. Jako by chtěla vysvobození ze žaláře samoty, do níž mřížováním poměrů vniká sotva několik paprsků slunce.

A to byly její naděje a sny. Kde se pojednou vzaly? Kde vyklíčily? Nikde neměla stání a klidu. Připadalo jí, že něco neobyčejného na ni čeká někde v přítmi salonu v růžovém světle hedvábných stínidel nebo někde na divokými květy posetých cestách parků a tajuplných pražských zahrad. Ale nedovedla si říci, co by to bylo.

Ve vybrané společnosti salonu paní radové Tomanové vynasnažovala se celou duší zjednat své osobě nejen vážnosti, ale i poutavosti, ovšem středem jejích zadýchaných, proslzených vyprávění byl Pavel a s celým rozechvěním dávala nahlédnouti lhostejným posluchačům v bezútěšnou perspektivu svého života, jako by byla ožívala nadějí, že ruce všech se vztáhnou, aby jí do těch truchlivých, opuštěných cest nastlaly růží. A zalekla se někdy tušením, že ji přezírají, že jí nevěnují ani myšlenky, ani pozornosti. Jejich soucit, kterým spěšně ukončovali její stesky, byl jako do obálky vložená prázdná navštívenka. Jednoho dne konečně vyspěla k úsudku, že jako žebračka vchází mezi lidi bohaté, že by se dojista ohřála společenská atmosféra kolem ní, a ty prázdné navštívenky soucitu pokryly by se dithyramby a láskou, kdyby jí patřil čtyřpatrový činžák na Vinohradech nebo na Ferdinandově třídě. Cítila lítost, že nemá jmění, které by ji osvobodilo ze stísněnosti. Vnímala všechno s horečnou citlivostí a říkala si s podrážděnou trpkostí, že společnost křivdí v ní i památce jejího muže, mrtvého umělce. A tím hrději vypínala hlavu, čím větší pociťovala sklíčenost.

„Nějaký určitý cíl,“ opakovala si teď utkvěle vzpomínajíc na všechno s rozechvěním, a hleděla do melancholických, mollových akordů žlutých, smutně zelených a rudých barev Petřína, jako zastřených lehkým, fialkovým illusionem. Voda se dole leskla modrou, zakalenou ocelí.

U Střeleckého ostrova setkala se s milou, dva roky vdanou paničkou, kterou znala ze Závisti.

Po soustrastné frázi (neviděla Jenu od smrti jejího muže) přešla chvatně a nedočkavě a s živou hovorností na svou čtyřměsíšní dcerušku Barunku: „Paní Roubalová, nemáte ponětí, jak je roztomilá a chytrá. Docela dobře už mne pozná, opravdu, a tatínkovi už roztrhala akta, která si přinesl z kanceláře domů. Je modrooká a má v bradě dolíček. To je po tatínkovi. Od tří neděl se směje, ale to opravdu směje, že spaní se smála hned druhý den po narození. A když jí byl měsíc, začala broukat. A teď už říká ‚mama‘. Víte, ona neřekne jen jednou ‚mama‘, vícekrát, spojeně ‚mamamama‘. A taky ‚nenenene‘. A hodná je! Celé noci se neprobudí a spí, ale zato

ráno div mne nespapá, jak je hladová a ručičkama si mne drží a hladí a brouká. Když zahraje můj muž na piano, ta vám otevře oči a poslouchá! Rozhodně bude mít hudební talent. Už jsme se s mužem hádali, co by bylo lépe, aby byla zpěvačkou nebo pianistkou nebo houslistkou. Kdo ví, nebude-li komponovat! A knihy má taky ráda. A po všem sahá ručičkama. A já, jak miluje barvy a světlo! Přijďte se, paní Roubalová, na ni podívat.“

Jena jen říkala: „Ano, ano, ano.“ A pak: „Bože, to je radost.“ A: „To věřím.“ Slíbila, že přijde a poroučela se. Ještě zdvořilý úsměv přelétl její rty a zase bolestně se rozechvěly. Přijít se na ně podívat! Přijít obdivovat její dítě! Pociťit zase svou chudobu a samotu v jiném vztahu. Kdyby měla dítě, Pavlovo dítě, byla by přece bohatá ve své chudobě a měla by cíl života.

Ale něco přece musí začít. Ale co? Je tak mladá ještě, mládí zpívá v každé krůpěji její krve, mládí volá po něčem, čeho nedosáhlo. Došla ku konci Řetězového mostu a sestoupila k řece na ostrov Kampu pod mladé topole. Jez šuměl tiše a lkavě do vyzlaceného tónu řeky. Zamyslí se silně a upjatě na Pavla, na dotýkání jeho rukou, na tiché i bouřlivé jeho polibky, na dlouhé, závratné jeho objetí, na barvu jeho sladkých očí. Takové šedomodré to byly oči s vlhkým, srdečným leskem a vždycky milé a tak zadívané k ní. Ona byla středem jeho myšlenek a přání.

Zahrady, které svírají úzkou uličku, dýchaly večerní vůní rezed a petúnií. Bylo ticho, jako tenkrát v neděli v podvečer, když tady kráčela s Pavlem. Zašli spolu tam železnými vraty do malého parku nad řekou. Zastavila se a zadívala do tichých cest. Park byl skoro prázdný. Vešla. Záhony ještě hořely žhavými barvami chryzantém, aster, jirín a cínií. Veliký hloh byl plný červených plodů. Lítost trhala Jeniným srdcem jako v hodině loučení. Voda již nebyla zazlacená. Bledé stíny oblak hladily vlny. Vodárna na druhém břehu bělala se jako mramorová. Jez plakal a hučel. Okrouhlá fontánka v parku byla plna spadlého listí. Na větvi tisu seděli dva vrabci. Na konci zahrady u vysokého kaštanu, který jako trojramenný svícen plný žlutých světél se zvedal nad nízkou zeď, potkala Jena svou známou, spisovatelku, po boku jejího krásného milence. Rozesmála se celou duší vstříc tomu milému setkání.

„To je náhoda, to je náhoda, byla jsem na Žofíně, a vy jste tam ani nezašli? Celá Praha je na Žofíně! Vy, vy! Napadlo mne, zastavit se tady. Je tu krásně. Nenadála jsem se... A ten kaštan jako když hoří. Jako bych slyšela Pavla, když mi tu pod tím kaštanem řekl: „Miloušku, sem budeme chodívat! Ty věže a vodárna naproti, to je partie z Benátek.“

Spisovatelka se tiše usmívala a tulila se k svému milenci. Chodili všichni tři chvíli společně po zahradě, dotýkali se hovorem květín, vody, oblohy, v pauzách se mlčelo.

„Navštivte mne brzy,“ řekla slečna srdečně.

„Božena si pěkně ve své pracovně umístila *Touhu* od pana Roubala,“ dodal její milenec.

„To se musím brzy přijít podívat,“ zasmála se Jena celou tváří a zveselenýma očima, ale napadlo jí, že tím vyzváním k návštěvě by se jí rádi zbavili. Nepoutá je taky ničím, a přece, což nepatří do uměleckých kruhů a neměla by být spjata s nimi přátelskými svazky? Ona také se dotkla umění, byť ne vlastní tvorbou, přece byla nejednou vznětem svého muže. Její duše taky tvořila, jako jeho neoddělitelná částka, její život byl připoután k jeho utrpení. A hle, zůstala na zemi ona, slabší, bezvýznamná, v níž však svítí jeho duše, ale oni jí nevidí.

Přešla jako v horečce tichým náměstím, kolem paláců tmavých a zavřených. V Mostecké ulici bylo živo, a dvě tmavá okénka jejího bytu smutně hleděla jí dolů vstříc.

Čeká na ni doma jen Jasoň. Ten dá se do štekotu, až zaslechne její kroky, ten bude stát těsně za dveřmi a nebude se moci dočkat otevření. A vrhne se k ní, bude vyskakovat, štekát, dotýkat se jejích rukou.

A bude prázdný její pokoj. Tma přijde a smutně bude hledět ze všech koutů, i když rozsvítí lampu, bude objímat její kolena a zezadu rdousit její šíji, bude padat ze stropu jako těžký flór smrti.

IV.

Na tmavé chodbě vedle bytu Jenina měla pokoj s kuchyní stará slečna Týny, bývalá komorná. Když se princessa Emiliana vdávala, dostala Týny všecko její prádlo a šatstvo, a penzi tři sta zlatých ročně. Odvezla si i nábytek ze svého pokoje, úsporu ve své modré spořitelní knížce a mnoho památek a vzácných věcí z doby své služby u mladé princessy. Stěhovala se ze zámku s pocity velmi smíšenými. Bylo jí, jako by něco ztrácela a získávala zároveň. Ztrácela zrcadlo stálého lesku kolem sebe, ale získávala neodvislost a svobodu. Už pět let žila na penzi, ale ještě měla v prádle tentýž parfém princessy Emiliany, nosila stále účes kolem čela vroubkovaných, hladce pomocí odvaru jader kdoulových přitlačených vlasů, jako stará kněžna Valerie. Její pohyby hlavy, rukou, její úsměvy, tón otázek a důraz odpovědí – to byla věrná kopie staré kněžny Valerie, nyní už zvěčnělé. Celých pětatřicet let Týny kopírovala tento vzor. Ráda hleděla tak, jako by se dívala afektovaně lornětem, protože kněžna jej nosila a často ho užívala, ale Týny lornětu neměla.

Každý den kupovala Týny *Abendblatt*, a do kostela nosila německé modlitební knížky. Chodila vášnivě ráda ke Kajetánům na všechny pobožnosti a kázání a ke zpovědi. Kolem krucifixu na chodbě vedle Jeniných dveří uvíjela každý rok nový věnec z papírových růží.

Lidi dělila na dvě kasty – sprostou a „come il faut“. A v tom se poněkud sblížila s Jenou, ale jisto je, že jedna druhou přezíraly. Slečna Týny cítila kolem sebe stálý nimbus urozenosti a šlechtických korunek, domnívala se, že byť i podřízeným stykem se šlechtou stala se

vznešenější nežli ti, kteří nikdy ani slova s žádným hrabětem ani knížetem nevyměnili, a těžce nesla, že jí Jena vykala; byla by jí také ráda vykala, ale nedovedla toho. A Jena viděla v ní stále komornou, která zapíná živůtky, dotahuje šněrovačky, češe vlasy, opravuje podsazení a nastavuje tvář ráně, viděla v ní lepší služku, pokropenou voňavkou staré kněžny, a sebe stavěla vedle ní na hodně vyšší stupínek s důstojnou reprezentací staré buržoazie zasnoubenou umění, a říkávala si nejednou: „Ta osoba si myslí, že je kněžna.“ Ale když jí bylo doma úzko, klepávala zase v podvečer na její dvěře.

„Nevyrušuji?“ zasmála se a trylkovaně opakovala svou otázku.

„Ale kde, Frau von Roubal, keine Idee, wollen Sie nur weiter spazieren. Kde zase dnes celý den chodili?“ A pozdvihla blahosklonně víčka.

„Na procházce jsem byla s Jasoňkem až u Dejvic, kde mělo vojsko cvičení. Bůh ví až kam ti vojáci šli v tom sněhu.“

„Kdyby šli voni, Frau von Roubal, lieber do kostela ke Kajetánům, tam se topí, ohřáli by se a přišli by na lepší myšlení. Ja, glauben Sie mir. Kdyby byli slyšeli to dnešní kázání pátera Dominika, eine Predigt, sag ich Ihnen, etwas prachtvolles. Ale voni ještě pořád nemají světa dost. Noch zu jung, zu viel in die Luft.“

„Ach, slečno, já musím chodit, sice bych se zalkla.“

„I nezalkli, das ist nur eine Einbildung, sag ich Ihnen.“

Zvedla se, položila s graciózním pohybem ruky v oblouku punčochu na stůl, jako to dělala stará kněžna Valerie, zašustila dlouhou hedvábnou sukní až k prádelníku, kde stálo voskové Jezulátko a staré hodiny, které hrály tři přesladké písničky. Zatáhla, a hodiny se zajímavě rozcinkaly a hrály dávný, rozplakaný menuet. Celá atmosféra zavoněla levandulí. Pak nalila slečna Týny do dvou skleniček vanilkový likér, který milovala kněžna Valerie, a usadila se zase naproti Jeně.

Vpravila bílé svoje ruce do strnulé pózy, všechny prsty od sebe v určité vzdálenosti s nejdále odstávajícím malíčkem, jako bývá na některých portrétech, když chce malíř vymalovat všechny prsteny.

„Nepozorujete slečno, že strašně hubnu?“ otázala se Jena, „o pět centimetrů jsem si zase založila živůtek.“

„Hubnou,“ vypustila krátce a přesvědčivě slečna Týny, „když je to těší, ráda by vypadali noch wie ein junges Fräulein.“

Jena se bránila, až jí slzy vstoupily do očí, a byla přesvědčena, že vypadala vždycky jako slečna, i když byla silná.

Jasoň ve vedlejším bytě zaštěkal. Kočka spící na lenochu židle se naježila.

K slečně Týny nesměla Jena Jasoně brát. Fici slečnina ho nenáviděla a on ji.

„Mohlo by se stát neštěstí,“ řekla hned poprvé, když Jena přivedla Jasoně s sebou a když do nepřátelské pózy se obě zvířata postavila proti sobě.

„Vidějí, tak s Fici nemůžu chodit jako voni s jejich psem. (Nikdy ho nepojmenovala.) Ale voni by to taky mohli nechávat doma, ich sag Ihnen, nedělá to dobrý impression, když jde dáma se psem,“ promluvila slečna Týny, pohlédnuvší na ulekanou kočku.

„On si doma moc naříká.“

„Nu, kein Wunder, však by si zvyknul. Pes je,“ dodala tišeji, „nehodný tvor – ein Luder.“

A náhle vstala, zašustila hedvábnou sukní zase k hodinám a natáhla stroj. Spustil starý, otančený valčík.

„Ach, Frau von Roubal, tenhle Walzer hráli, když mne vzal na verandě k tanci hrabě Zdenko. To by koukali, jaký to byl kavalír. To nemají o takových Ereignissen ani Schein, keine Idee. Ich sag Ihnen. Er war geistreich, liebenswürdig, und ein Mann, ein Mann! Ano, tenkrát zrovna byly akáty in der Blüte...“

„Bože můj, to je krásné, ten valčík, ten princ či hrabě a ta veranda,“ zatrylkovala Jena, „a ty akáty.“

„Ja wäre das alles anders gewesen, wenn ich eine Durchlaucht wäre, liebe Frau von Roubal.“

Jako když zalká na harfě tón rozeznělý a dávný. Měsíc vpadl do oken s tklivým zazářením umírajících barev, a něco žalostného se třáslο vzduchem a jako by tam zasvítily oči, jež vybízejí za sebou duši.

Ruce obou žen se skoro nepozorovaně sobě přiblížily a stiskly. Jena pochopila, že přece jen slečna Týny na dně srdce měla vzpomínky, ač nikdy o svém pobytu v zámku nehovořila jinak nežli ve služebném vztahu k panstvu.

Jena zvedla se k odchodu v tesklivé náladě. Šla, jako by se potácela, jako by přecházely v její duši podivné ohně z očí toho knížete Zdenka, jenž tančil dávno kdysi s komornou valčík, ten hodinami zachovaný, dozpíváný a dotančený valčík.

Jako svázaná do hříchu vcházela do svého pokoje. Jasoně zavrčel a třel se jí k nohám s ospalou oddaností. Jako by se něco změnilo v tom pokoji. Jako by někdo scházel, jenž tu byl ještě včera. A přece včera už byla Jena sama, už za nedlouho tomu bude rok, co Pavel odešel. Jena přistoupila k oknu. Klikatiny střeš se zaleskly v modrém světle. Na římse Kounicova paláce tiše se vlekla kočka. Hodiny byly jedenáct melancholicky a zhluboka. Dole na chodníku duněly kroky mužů. A v jejím pokoji bylo dlouhé, smuteční ticho.

V.

Jena už si po šesté měnila drobný, koketní klobouček. Ted' si nadýchla kolem čela fialový illusion a přemýšlela, jak by proměnila svůj šedivý kostým, aby vypadala docela nově a originálně.

Stála vážně před zrcadlem a zpytovala své zjemnělé tahy, pobledlou pleť a hluboce modré oči. A do myšlení vpletl se jí zjev krásného muže, který si ráno na Petříně proti ní usedl pod kaštiny mladě zelené a díval se na ni vybízivě a dlouze a toužebně. Nic nerozjímal, kdo byl, jen pil tiše a strnule jeho ranní, tmavý pohled. Jaký byl Petřín ráno mladý, takový světle zelený a červánky zardělý. Tiše proběhla Jena tou širokou, velebnou cestou kolem křížových kapliček nad zelenou, rozzpívanou propastí knížecí zahrady až ke vrátkům zahrady bílých Strahováků, kde mniši bílí, zamyšlení chodí v alejích bílých ovocných stromů. Tajemně zastavila se mezi vrátky. Nikoho neviděla. Jen ptáci zpívali. Vešla jako do divných pohádkových zahrad a šíleným kvapem prošla dlouhým stromořadím. Mandloně kvetly, ach, kvetly! A vracela se. Ptáci zpívali divoké písně lásky a probuzení. Odněkud z věží sypaly se smutně roztoužené tóny. Petrklíčů se zvedalo všude v trávě jako zlaté sny zrozené z lůna země. A pak Jena už ani neví, jak se dostala vzhůru zase na tu lavičku pod kaštiny. Byla rozechvěna jako v horečce a chvátala. Chvat cítila v krvi. A tady naproti zatemněly se jí vsříc ty pohledy. Až ted' před zrcadlem v nově upraveném kloboučku cítí silně a úplně jejich účinek. V loktech jemné trnutí a krví jako by něco probíhalo, co nemůže odůvodnit a pochopit. A jakživa asi toho člověka neuvidí. Došla až domů, a nešel za ní. Doběhla nahoru a byla sama, a bude sama, chce být sama až na věky. Ale usouží se, protože Pavel zemřel. Těšila ji ta pozornost onoho muže v elegantním svrchníku, a přemýšlí-li, přichází k uvědomění, že vůbec její osoba budí pozornost.

Zimničně rychle rovnala šedivé pštroší pérko na kloboučku a rty se jí zkadeřily úsměvem zpola radostným, zpola trpkým. Ano, kdyby dvacet klobouků oslušela, v každém bude jiná, jinak krásná, a to je celé tajemství krásných dam, které mají peníze a následkem toho klobouky. Změnou triumfují, protože upozorňují. Odložila klobouk a přešla od zrcadla k oknu. Modré nebe s tichými obláčky se zaklenulo nad ní, a vlhké, opocené dláždění zasvítilo sytou modří dole, kde chvátaly davy a projížděly vozy. Klikaté prejzové střechy jako smaltem se leskly, a fronta paláce rýsovala se s grandezzou svých soch do zasivělého pozadí oblohy.

Paprslek divný, rezavý padal od západu spleť zelených větví do ulic. Jena viděla hrnoucí se květy broskví a mandloní jako do věnců uvité před sebou a svezla se osláblá na židli u okna. Pocítila vůni ovocných květů, světlo zapadajících paprsků, novost jarní zeleni, vlhkost výparů

znovuzrozené půdy, let tichých obláčků, šedost těžkých kamenných soch na starých římsách a nelyšitelné, ale silné hlasy svého srdce.

Zvedla ruce a zase jí klesly do klína.

„Promluv, promluv!“ zavolala hlasem proslzeným. A bylo jí divno, že nikdo neodpovídal. Otevřela okno. Nikdo neodpovídal. Jarní vzduch vybízivě hrnul se do komnaty.

A cítila, jak nesmírná samota ji obkličuje. Není nikoho, kdo by jí ulehčil dny života. Nezná nikoho, kdo by ji zachytil v pádu. Společnost, kam chodila, je k ní jen shovívavě vlídná, nic víc, to cítí bolavě, ale jistě. Když si nařiká na bezesné noci, na závrať, na podivné návaly krve k mozku, na svíravé tlučení srdce, vyslechnou ji. „Ale, ale, ale, to byste měla prodělat vodní léčení. Vidíte, vidíte, to byste měla...“ A rádi přeruší její nedopověděnou větu, aby se zbavili pokračování. A když onehdy docela otevřeně se přiznávala spisovatelce, že touží po nějakém vyplnění života, po lásce, po síle vzrušení a splývání, tak udiveně, s úžasem se na ni ta slečna ohlédla a s výčitkou zadívala. Bylo to právě na mostě pod sochou svatě Luitgardy. Rackové letěli na zarůžovělé vlny.

„Ta láska, kterou jste celou prožila, ta přece pokračuje ve vás, nemůže nikdy zmizeti, musíte jí být ozářena pro celý život.“

Jena si vzpomněla na podzimní park nad řekou, kde slečnu potkala s jejím snoubencem. A pocítila závist pro to ohromné, co slečna právě prožívala a co zalévalo duši její přesvědčením o významu i věčnosti i nesmrtelnosti. Ach, ještě dnes večer sevře ji ten krásný muž do náručí, tak pevně sevře a vylíbá její slova, její vzdechy, její výkřiky, její zardívání, její pochybnosti. Ona žije v jistotě a v doufání. Ona klečí na prahu svatyně, jen dvěře otevřít a vejít. A její roucho už je celé pokropeno září tlumených světél toho chrámu. Ona stoupá do zahrad, kde padají růže na hlavu, na prsa, do klína, a lilie vystylají cesty, porosené sluncem. Ona hledí lazurem do velikých nebes zaslíbení. Ona nemůže rozumět ubohé duši, která ve zkřehlé ruce drží uhaslou lampu, v níž není krůpěje oleje.

A řekla tiše slečně: „Já ho tolik milovala a on mi odešel.“

A byla by ráda pokračovala v hovoru a nemohla nalézt ztracené nitě.

„Onehdy jsem si usmyslila, že půjdu za ošetřovatelku nemocných k Červenému kříži,“ řekla vyšším hlasem a uchvátila ji ta myšlenka, jež ji vlastně teprve tenkrát na mostě napadla. „Hled'te, to bych dovedla...“

A zase přeskočila jinam. Vybavuje si teď u otevřeného okna celý postup hovoru se slečnou. Ano. Proč se spisovatel X. neoženil? A jala se líčiti ženu, jakou by měl dostat. Měla by být rozhodně vdova, která už v životě dokázala obětovnost. A mladá by mohla být, nemusila by být učenou, to jen muži žena zprotivuje, stále se takové dámy nadnášejí. Tedy skromnou, ne

velikých nároků, která umí vařit a která by ho dovedla v stáří ošetřovat. Ani dávka veselosti a roztomilosti by neškodila, zkrátka, on by se měl oženit. Je takový milý a sympatický. A když mu je šedesát let, neměl by otálet.

Jena se ještě usmívá, jak to všechno vyličila, ale cítí nepříjemnost, jako by tušila, že ji slečna prohlédla. Proč se ku konci tak zasmála, proč se zpočátku tak mračila?

„Ale on by se oženit měl,“ zašeptala ještě jednou a zavřela okno.

Řekla to tenkrát slečně ku konci důkladně, pomstila se jí: „Ale vás jistě pan X. miloval, no, nezapírejte.“

„Mne, proboha, co vás tohle napadá?“ bránila se slečna.

„Ne? Nu, já opravdu myslila,“ řekla naivně, aby ze sebe strásla podezření, že prve hovořila o sobě, „nu, ale básník S. jistě. O tom jsem už několikrát slyšela.“

„My se všickni strašně milujeme,“ vykřikla slečna a zastavila se v netrpělivosti.

Jena se ve vzpomínání na ten celý dialog nahlas rozesmála a řekla, pokyvujíc hlavou: „Ano, ano, tak to chodí. Nikdo se nepřizná. Ale já všechno poznám na první pohled. Já už mohla udělat partie, ale ona slyší intimní písně známého srdce a dechu a hlasu, ale ty moje umlkly. A já musím hledat ozvěnu.“

VI.

Jednoho dne vrátila se Jena z procházky. Myslila na fialové ilusiony svého kloboučku, na tmavé růže kvetoucí až nahoře na Letné, na světlý letní úbor jedné pražské krásy, na průvody silně se dívajících pánů a na svůj prázdně chvátající život. Nejmalichernější myšlenky pletly se s hloubáním. Vypadala koketně a samolibě se usmívala. A na čele i pod očima se jí stíňovaly vrásky utrpení jako pavučiny. Vedla Jasoně a kvapným krokem přicházela k domu. V šeré chodbě dole přiběhla k ní domovnice i její dcera švadlena. „Slečna Týny umřela.“ Jena zalomila rukama. Nechápala. Ano, ví, že si slečna v poslední době naříkala, ale smrt přece nebyla ještě k očekávání. Trpěla prý srdeční vadou. Bože, Bože. Je prý nahoře nějaký pán, její synovec, mladý, elegantní pán. Došli pro něho hned, jak se jí udělalo zle. Ona poručila. Stoupaly obě s Jenou nahoru. Cítila strach a úžas. Mrtvola vedle jejího bytu. Ona jediná bude snad bdít v posledním poschodí vedle krucifixu s růžemi a rudou lampičkou. Ta lampička ji poděsila. Domovnice a její dcera něco cestou hovořily, pokřižovaly se pod křížem a umlkly. Jena rychle otevřela dvěře svého bytu, vpustila Jasoně a zavřela. Třásla se. Vešly k mrtvé slečně. I ona tak někdy asi sama umře. Opuštěná. Ano. Slečna ležela rovná, ztuhlá, žlutá na posteli, u stolu seděl mladý muž. Vstal. Představil se – inženýr Lípa, synovec slečnin. Jeně napadalo se usmát a cítila zamrazení strachu.

„Milostpaní bydlí vedle, znala tuze dobře nebožku,“ řekla domovnice. Mladý muž se zase uklonil a upjal k Jeně oči. Čeká prý, už přivezou rakev, aby tetu uložil a dal odvézt. Uložil ještě nějaké služby domovnici, a ta s dcerou odešly. Hodiny tlumeně tikaly. Jeně napadl ten valčík, tancovaný při kvetoucích akátech. Melodie jeho procházela její duši. Ohlédla se k nim. Na prádelníku vedle hodin seděla kočka. Jeně zase strach sevřel prsa. Zamotala několik slov a odešla do svého bytu. Šla k oknu a dala se do pláče. Neplakala pro slečnu Týny, pláč prolomil se v jejích prsou, aby zavlažil všechny předcházející bolesti a trochu odplavil zase nastrádané, ostré hrany osudu.

Utichla, všecka se změnila a rychle se vpravila do pěkné pózy, když zaklepal na dveře pan inženýr. Kdo jiný byl by zaklepal? Poprosil paní Roubalovou k tetě. A jako ve snu se všechno odbylo. Nebožka uložena do rakve, odnesena a byt její zavřen. Pan inženýr vešel zase k Jeně. Podala mu likér a sušenky. Zasmála se hrdličkově a sklonila se k Jasoňovi. Zavřela okno. Rozsvítila.

Pan inženýr mnoho a zábavně mluvil. Nejvíce o sobě. Kde a kdy měl v kterém časopise článek a že už i anglické listy o něm psaly, už světové jméno bude mít a jak je hledaný ve společnosti. Zabočil na známou pražskou kapacitu a mluvil o ní jako o důvěrném kamarádu. Užíval přímé řeči: „Járku, Karličku, chlapečku.“ A zase přešel na jinou osobu zrovna virtuózně a z každé věty bylo patrné, jak intimní jest s těmi a s těmi zlatými límci a řetězy a tituly a jak si ho ohromně předchází krásná plet’.

A jak vyprávěl to a to, už jako by uchvacoval své právo k Jeně. Pil likér a ruky její se dotýkal jako náhodou a jako ve snu, do očí se jí díval a pil s klidnou důvěrností likér. A prohazoval své chlubení lichocením: „Váš smích, milostivá paní, to je celá opera Wagnerova nic proti takovému trylku. Jakživ jsem takové pacinky neviděl, bílé a měkké a malilinké.“ Jeně bylo poddajně úzko.

A pak řekl náhle: „No, půjdu se navečeřet, ale budu dnes spát vedle v tetině rezidenci. Milostpaní by tu bylo úzko, a pak – já jsme vlastně teď Berlíňan. Vypověděl jsem zrovna byt a bydlím v Německu, mám tam řízení.“

Odešel.

Jena zalomila rukama. Co činit. Cítila se slabou bojovat. Byla všecka podlomena a uchvácena. Věděla, co se stane, když se ten člověk vrátí. Oceňovala ho v srdci a malomocně klesala k zemi. Z ulice tiše doléhal hluk lidí. Svítily oranžově se třpytily na vlhkém dláždění. Jena vstala a prudce chodila po pokoji.

„Ať přijde, ať přijde,“ mluvila polohlasitě a zastírala si rukama obličej.

A náhle se rozesmála, tichounce a potměšile. „Předchází si mne. Snad by si mne i vzal. Je milý človíček.“

A strach zalomcoval jejím tělem: „Uvidím, uvidím.“

„Nic mu není po mně!“ vykřikla pobouřena.

A náhle se rozhodla. Vyšla ze dveří. Chvěla se. Lampička krvavě pod křížem zablikala. Jako by byl vítr zavanul. Ohlédla se na dveře staré, umrlé slečny. A běžela po schodech dolů až k domovníkovům.

Zavolala bledou švadlenu.

„Prosím vás, prosím, pojd'te se mnou nahoru.“

„Spát tam s nimi, milostpaní? Bojím se.“

„Ne, pojd'te.“

„Co se stalo?“

„Nic.“

„Bože, tedy proč, co?“

„Ach, neptejte se a nelekejte se.“

Byly zase u krvavé lampičky.

„Tak, prosím vás. Mám všechno doma. Prosím vás pěkně, zavřete mne zde na zámek, na závoru a klíč si vezměte k sobě a nikomu jej nedávejte a ráno v osm hodin – ne dříve, až budu připravena na procházku, přijd'te mi otevřít. Rozumíte?“

„A proč to?“

„Proto, chci být zavřena, bojím se mrtvé slečny.“

„Ano, milostpaní! Ale to snad zámek nepomůže!“

„Pomůže!“

„Mně je úzko, budu se bát sejít sama dolů.“

„Modlete se. Zde je kříž. Anebo zpívejte hodně hlasitě.“

Jena zavřela dveře.

Švadlena zamkla a úprkem hnala se dolů.

Jena klekla na zem a zase vstala. Prudce odhazovala na sebe šaty. Usedla na postel.

Za půl hodiny slyšela kroky chvatné a pevné. Ted' byly u krucifixu. A ted', ted' zrovna u dveří, u jejích dveří. Ano, ted' spatřil v temném osvětlení rudé lampičky zámek. Zabručel. Zaklel. Bouchl na dveře. Ona sotva dýchala.

Jasoň zaštěkal.

„Bestie,“ zaslechla.

A kroky se ozývaly ke dveřím mrtvé slečny Týny.

Jena padla na zem k posteli a rozepjala s šíleným gestem ruce. Vstala.
Měla představu určitou a utkvělou, že musí vzít ručník a uškrtit se nebo skočit z okna.
V bezvědomí padla na zem.

VII.

Jena běžela svátečně přeplněnou ulicí. Její smích zvonil jako rolničky. Na klobouku měla podivný, křiklavý flór ovroubený růžičkami. Dláždění bylo opocené, vzduch takový roztřesený, otevřený, zadýchaný, do daleka paprsky promítnutý. Pozvedala levou rukou graciózně sukni a běžela drobným, dětinsky chvatným krokem. Lidé se ohlíželi po ní. Poznámky mužů se před ní sypaly jako otržené listy vlhce pomačkaných květů.

Ona se smála a radovala.

„Jsem královna, povelím a padnou mi všichni k nohám,“ šeptala a slzy se jí lily po tvářích, v nichž se svítily dolíčky smíchu.

Neviděla ulice, ale zřela aleje bohatých stromů, obsypané květy, a slyšela zpívati ptáky.

„O mně zpívají!“ vykřikla a tiše dopověděla: „Mám všechno, budu rozdávat a zvítězím nade všemi. Jsem bohatá tím, co mi hoří v duši.“

Proti ní šel muž zamyšlený a sotva pozorující.

„Miluji tě,“ zaštkala mu vzhůru k tmavým, do neurčita upřeným očím.

Ulekl se a trhl tělem jako v úžase a ubíhal dále.

Jena rozpjala ruce. Blížil se k ní mladý švihák. Dotkla se jeho ruky. Zasmál se a stiskl její rámě. Běžela dál.

„Ne, ne, ne, opravdu,“ smála se, „všichni jsou zamilováni, všichni, ach...“

V Karlově ulici setkala se s bratrem. Užasl, jakou ji spatřil. Chopil ji za ruku a nemohl zmoci její pohnutí. Chytala kolemjdoucí a smála se jako rolničkami.

Bylo mu jasno a úzko.

„Ach, Bože, Bože,“ zavolal a táhl sestru úzkou, setmělou ulicí, chvátajícím davem. Zavolal kolem ujíždějící drožku.

„To je výtečný nápad, pojedem!“ křičela Jena.

Domy, ulice, svítlny, hluk, tma a lesk chodníků, stromy na Karlově náměstí, jako o podivně uspořádané slavnosti se jí míhaly duší, jako když všechno vidí zabarveno vidmem silných dojmů.

Úzká věžička kateřinská se jí vbodla náhle a záludně do mozku.

„Kde je ta slavnost? Bude jich tam mnoho. A všichni...“

Zapadly za ní dveře smutného domu.

(*Lumír* 1902, roč. 30., 10. 4. 1902, č. 19, s. 217–219; 20. 4. 1902, č. 20, s. 229–232; č. 21, s. 243–245; 10. 5. 1902, č. 22, s. 253–255)

Odchod

Stála napřímená, vysoká, tenká uprostřed komnaty s výrazem napjatého naslouchání. Drapérie na dveřích byly shrnuty a z vedlejšího pokoje ozýval se tlumený hovor.

Slečna Ada prohnula tělo a plíživými kroky ocitla se u dveří; sklonila hlavu. Oči její míhaly se svítivěji a náhle utkvěly v jednom bodě jako zabodnuté, tvář zešedivěla, rty se stáhly. Poslouchala, poslouchala – nehybná, bez dechu.

Konečně klesla na nízkou pohovku. Věděla všecko. Připadalo jí, že se vůkol ní vzduch divně doběla rozsvítil, a všecko se roztočilo, rozkolísalo, a ona že trčí v tom vtíravém jasnu jako strašidlo.

Zachytila ze sousedního pokoje několik slov, které jí daly určitou souvislost vědomí, že blíží se její konec. Opravdu její konec. Všickni jí lhali a jen konejšili její pochybnosti. Konec. Konec. Ona přece jen do té chvíle nějak dětinsky doufala...

A v co doufala? Co ji tak poděsilo? Co se bojí ztratit?

Zahleděla se do dalekého prostoru oblohy, která jí byla mořem a rozkoší dlouhá léta. Byla její velikou láskou... Loučit se s oblohou! Co se nahleděla do tiše letících a klidně plujících, věčně proměnlivých oblak...

A teď náhle vztyčila se před ní černá, jako do té oblohy zatknutá jediná otázka: Co byl ten život?

Celý život, celý život! Nic proti životu všech a maličkost věčného tajemství, ale mnoho pro absolutno jednoho malého lidského srdce. Vesmír srdce, mohutnost srdce, jsoucnost Boha v Člověku. A to její srdce nemělo oblohy, nemělo nocí a tmy a světla. Nezrozené chystá se umřít...

Slečna Ada pomalu vstala a přistoupila k zrcadlu. Bolestný výraz zestárlé její tváře ztuhl v kámen na hladké skleněné ploše.

Poprvé vycítila s celou jistotou marnost svého života, ukrutnou chybu jeho toku a smutek nutného konce. To vědomí sevřelo její vyhublá prsa jako ledová rakev. Myšlenka přilítla nová a nová, a každá jako by zapálila část mozku. Nikomu nikdy neprokázala nic dobrého. Jistě nikomu. Opakovala si to s mrazivou hrůzou. Nikomu neublížila, ale nikomu neprosperla nikdy, ničím. Přecházela dlouhými kroky po komnatě. Otevřela několik zásuvek, připsala dvě, tři věty ke své závěti, usedla do velké lenošky a křečovitě zaplakala.

Když se utišila, zapadalo slunce za zlaté a zelené bány, za skupiny věží a začernalé červené střechy.

Přijala několik osob z příbuzenstva zdvořile, skoro obřadně, povečeřela a dala si ustlat lůžko.

Přicházela noc. Slečna Ada otevřela oči, jako by se bála vstupující tmy a chtěla jí čelit hrdinstvím své touhy po zemřelém životě snů. Řetězy dnů, měsíců a roků! Jak tekly stejně a líně, nekonečně!

Z počátku jaksi pomaleji, dokud byla mladou dívkou a chodívala s matkou a počítala dny k svátkům, prázdninám; ale později letěl rok za rokem a nepřinášel nic nežli budoucnost podobného roku, jakým byl minulý. Chodila po parcích a lázeňských korzech způsobně, její chování bylo vždy bezvadné, pověst neposkvrněná, držení upjaté; nevybočila nikdy ani na krok z mezí dokonalé počestnosti dámy. Nosila ráda modré šaty a náušnice s perlami. Jaká variace modrých látek vlnila se v jejích vzpomínkách! Stále něco čekala, celý život jako by chodila u přístavu a doufala v příchod někoho, který nevyhnutelně přijíti musí.

Zastavila se ve svém zděšení a přemýšlela, zdali snad přece nepřišel. Nebyl to on? Jednou, jednou dávno takový mladý, bledovlasý muž jako v horečce neobratně, a přece odvážně, vyznal jí lásku. Bylo to na břehu rybníka mezi olšemi, a velká společnost byla rozložena na hrázi.

Cítí vůni té vody plné slunce a vidí toho člověka s modrýma zanícenýma očima. Ona byla hloupá dívka s velikými požadavky a falešnými pojmy o životě. Styděla se tenkrát, opravdu za něho se styděla, za jeho nepatrné společenské postavení, za bezvýznamnost jeho osoby. Statečně potlačila v sobě podivné pohnutí srdce, odtáhla ruku a vyhýbala se mu od té chvíle. Kde je? Co se s ním stalo? Jak jinak byl by se utvářil její život, kdyby byla tenkrát přijala jeho rozechvěné srdce! Snad by se byli také rozešli, ale život její nebyl by zůstal tak naprosto chudý a neobsažný.

Šla tedy opatrně sama dál a dál, jako by šla světem neviděna. Nevěděla, že ztrácí, cosi ztrácí každým novým západem slunce.

A že ztratila život, ví absolutně až teprve teď. Ani den života nezatřásl se jí sopečnými převraty citů. Obrátit se: poušť osetá památníkovými pomněnkami a společenskými třešněmi.

Jaká ironie života! Nikdy vzrušení šílených radostí, nikdy dravá bolest, nikdy ani kruté odříkání, nějaké svaté obětování, které šálivě sílí, nikdy důvěrné sdružení duší, nikdy rozvrat, kouzlo víry, zděšení, zklamání. Nic. Nikdy nic.

Co jest ona? Žena? Jest ona žena?

Vzpomněla na břeh moře, kde celé dny chodívala s matkou a sbírala mušle. Často nalézala právě vyvrženou medúzu průsvitnou, zafialovělou, zvedla ji a hodila do vln a dívala se, jak se medúza potácela, jemná chapadla rozevřela a plula, plula... Medúza...

A k čemu ona – žila? Cítila jakési potácení, jako by kolísala v prostoru podobna průsvitnému, nepatrnému tvorů. Lišila se?

Vstala a přistoupila k oknu. Přichází tma. Obrysy věží ztrácejí se diskrétně v mlhách. Hvězdy se zjevují.

Rozsvítila dvě svíčky a spustila záclony. Nic a nikdo. Žila příliš osaměle.

Klekla na zem a vláčným pohybem přesunula přes hlavu šat. Nahá objevila se před velikou, studenou plochou zrcadla. Hleděla na sebe s úžasem a hrůzou, jako by se byla spatřila poprvé. Prsy přischlé k hrudníku svítily vyzývavými bradavkami, tělo mramorově bílé, suché, bez linií, pahýlovité, umírající zelo před ní jako tlumený výkřik strašného zármutku.

Zakryla s bolestným gestem hubené ruky tajemné místo svého těla a zvrátila se na koberec jako omráčená.

Když kvetla, když byla krásná, nikdy nikdo nespátril, nikdy nikdo nedotkl se ústy ani dlaněmi spící touhy jejích nader...

A Smrt přichází... Dotkne se...

Alespoň kdyby byla žila někomu, byť nějakému fantomu, bludu... Není nikoho, kdo by odchod její zalil slzami, kdo by s úzkostí počítal hodiny jejího života prchajícího...

Provází ji trocha soucitu, ale soucit je jako uštknutí v hodině takovéto bolesti.

Dovlékla se na lůžko nahá a usedla s tváří k oknu; nezastřela ho a hleděla na plující oblaky, jako každého večera.

Rychleji nežli mračna plula léta jejího života. Nelze zadržet. A srdce příliš prudce bije, neboť přestává bít.

Ó, kam jdou ty mraky dnes?

Když její život byl dokonale střídmy, tiše ctnostný, střízlivě spořádaný, proč teď vybočují její myšlenky bolestně z dráhy minulých dnů?

Proč zmítá se náhle její duše, jako by se v ní zvedl vítr dusící, vtíravý?

Vnořila hlavu do tmy, jako by chtěla sát uprchlé světlo, rozevřela oči, jako by toužila nalézt cosi ztraceného, neznámého. Ó, Neznámého! Její rty byly nastaveny k polibku, její ruce rozpjaty k objetí, celá její bytost vztyčená, otevřená, přístupná jako nikdy dosud. Bylo důvěrné ticho a noc zvolna přijímala bílé barvy do své tmy. Okna hradu perletově se třpytila záhadnými reflexy snad luny, snad bloudících duší, věže měnily barvu jako lastury v moři, a vzduch zpíval

„Ale o to vás prosím,“ vydechla s přízvukem horoucnosti, „modlete se tu zatím za jeho lehkou a šťastnou poslední hodinku.“

„A pomůže to?“ řekla jsem tiše.

Přistoupila ke mně a dotkla se rukama mé hlavy jako ve vytržení a naprosté víře.

„Lehkou a šťastnou poslední hodinku?“ opakovala jsem bezděky, „on již opravdu umírá?“

„Umírá!“ odpověděla a drobounkými kroky vyšla z komnaty. Zarachotil zámek, a její kroky se vzdalovaly. Ona zavřela! Opět zavřela! Byl to její neblahý zvyk, že kdykoli třebas na chvílku odešla – něco koupit, něco si zařídit – mne v bytě zavřela. Vždycky mě sevřela hrůza osamělosti a nesmírné bezmocné stísněnosti, ale toho dne připadala jsem si ve chvíli, kdy zámek dveří zapadl, jako odsouzená k něčemu hroznému.

Sama v ponurém pokoji, ze stěn dívají se černé obrazy svatých, a dvěře do sousedního pokoje... Ty dvěře do sousedního pokoje nejvíce děsí! Co je v tom pokoji? Proč jsem tam nikdy nevešla? Dívám se na ně s úzkostí a nedůvěrou... Otevrou se náhle, a vejde cosi. Ale co vejde? Ne. Je třeba přemoci strach. Zahleděla jsem se na tichý klášterní dvorek. Vlhké dláždění se třpytilo teplým sluncem, vzduch modral a chvěl se... Na okně voněly melisy, nepříjemně voněly.

Paní Jarátová odešla, a já se mám modlit za Mariana. Paní Jarátová jako by jen stále myslila na Mariana. Kdykoli u ní obědvám, něco o něm vypravuje. Je spřátelena s naší rodinou. A Marian je můj prastrýc. Ona mi proto asi chystá tolik ovoce a květiny, protože je Marian můj prastrýc.

Usedla jsem do velké kožené lenošky a myslila jsem na Mariana. A opatrně jsem se chvílemi ohlížela po šerých, ponurých obrazech a po bílých dveřích. Co chvíli jsem očekávala, že některý ten svatý z obrazu vystoupí nebo alespoň něco promluví, očima pohne, a ty dvěře – ty že se opravdu otevrou. \

V naší rodině se o Marianovi nemluvalo, ale mně byl čímisi záhadně zajímavým, já jsem se snažila ho poznati a ocenit. Ale bylo to velice těžké.

Poprvé jsem u něho byla s babičkou. Vzala mě k němu jako předmět ke snadnějšímu přechodu z napětí k smíření. To jsem vycítila. Babička dlouho se svým bratrem, provinciálem, se nestýkala.

Tvářila se tenkrát velice přísně. Oblékla se do nejlepších hedvábných šatů a cestou skoro nemluvila.

„Není dobře mít v životě s někým nedobrou vůli,“ řekla mi cestou, „člověk neví, kdy kdo z nás odejde, a pak by to každého hnětlo, kdyby se odcházelo s hořkostí.“

Netroufala jsem si nikdy babičce říci, co jsem si právě myslila. Tenkrát bych se byla ráda zeptala: „A co jste si udělali s Marianem?“ Ale mlčela jsem. Připadala jsem malou a nedospělou k té otázce. A tak jsem jen babičku pozorovala a napjatě poslouchala, když něco řekla.

„To on nebýval vždycky takový jako kámen. Jindy byl srdečný, ale zpyšněl, zledověl...“

Babička byla v té chvíli velmi vznešená, a cítila jsem, jak asi těžce nesla bratrovu pýchu.

U kláštera jsme potkaly paní Jarátovou, poprvé jsem ji toho dne viděla. Babička se zamračila, ale přece jí vlídně podala ruku.

„To je moje vnučka,“ řekla s velmi důstojným pokynem hlavy ukazujíc na mne.

„Bude mít radost, ten bude mít radost,“ opakovala paní Jarátová. Byla maličká, růžová, měla černé, žhavé oči a v ruce nesla koženou mošničku a růženec. Velmi nervózně svírala prsty.

Když jsme se rozešly, řekla babička: „To je jedna malostranská bývalá bohatá panička.“

Přišly jsme do kláštera. Ta šedivá chodba byla velmi dlouhá a na konci byly dveře, u nichž jsme se zastavily. Babička jako by sbírala myšlenky. Pak náhle zaklepala.

A již jsme byly v komnatě, odkud se otevírala celá dlouhá řada pokojů, připadalo mi jich dvacet, sto – nedovedla jsem odhadnouti jich počet.

Podlahy se leskly, koberce měkce plynuly, světlo procházelo přitlumené a plné vůně jako nejsladší med a povadající jablka a vylišované lilie v modlitebních knížkách.

Na pódiu u velikého psacího stolu hned v prvním pokoji seděl v černém řeholním hábitu můj prastrýc Marian.

Byl babičce velmi podoben, ale ještě mnohem přísnější a vznešenější.

Pomalou sestoupil z pódia jako z trůnu, podal babičce ruku a řekl:

„Vítám tě, sestro.“

Ona sklonila beze slova hlavu, a on opětoval:

„Vítám tě, sestro.“ A dodal: „Jak se ti vede, sestro?“

„Dobře, a tobě, Mariane?“

„Děkuji, posad' se...“

„To je dceřino dítě,“ ukázala na mne.

Bylo mi jich obou líto a cítila jsem trapnost situace. Usadily jsem se u velikého stolu, všední otázky a odpovědi se křižovaly, já konečně začala pozorovat okolí, oči mé bloudily.

„Chtěla by ses projít komnatami?“ otázal se Marian, „neostýchej se a jdi.“

Zvedla jsem se a šla trochu nemotorně po špičkách, ale hned v příštím pokoji se mi uvolnilo. Prohlížela jsem ty pokoje s vykládanými skříněmi a sekretáři, s mnoha malovanými obrazy po stěnách v zlatých a černých rámech, s vysokými svícny a překrásnými ozdobnými

svíčkami. Všude samé věnečky a světice, dále klekátka, oltáře, Jezulátka, veliké knihy, mnoho vyšívaní, dělané květiny a všelijaké obrazy z vlasů, z rybích šupin, z korálků, z různého koření, a tak jsem se na vše podívala a zase jsem se nesměle vracela do prvního pokoje. Když jsem vešla, pravil právě Marian babičce:

„Život je těžký ortel.“

To slovo *ortel* mi podivně znělo a utkvělo v mysli nepochopitelnosti. Připadalo mi to jako něco strašně svírajícího a nebezpečného...

Marian mě štědře obdaroval obrázky, mandlovými cukrovinkami, které voněly myrhou, zvadlými jablky a bílou, zlacenou krabičkou se sušenými květinami k vykuřování.

„Navštiv mě,“ řekl, když mi podával ruku, jako by mluvil k někomu velmi vzdálenému, „navštiv mě, když tě cesta povede kolem.“

Od té doby jsem opravdu několikrát sama strýce Mariana navštívila. Bylo v tom pro mne cosi lákavého – vstoupiti do těch dalekých, šedých, opuštěných chodeb, vejíti k tomu podivnému člověku, který se nikdy nepodíval do očí, nikdy neusmál, nikdy dosti nevyjádřil... Usedala jsem pod jeho pódium a hleděla na jeho tvář, která se nikdy nepohnula, oči, upřené někam jako do veliké dálky, nikdy si nepomátly směr, jeho úzké rty se ani nezachvěly, když hovořil. Tázał se mne, a já stejně stručně odpovídala. V duchu vypravovala jsem mu mnoho o svém životě, o tvořící se duši, dětské revoltující duši, o svých fantastických zkušenostech, v duchu udílela jsem mu rady – jemu já rady – a ptala jsem se ho. – Ale ve skutečnosti tvářila jsem se velmi nemotorně. Nemohl ani tušiti, co já všechno cítím a co myšlenek se nese k němu a k jeho životu, on by to byl sotva pochopil, i kdybych se byla odvážila svým myšlenkám dát styl slov. Nepomyslel si, že ten nepatrný, rozvíjející se teprve tvor o něm přemýšlí, posuzuje svým způsobem jeho život. Já už jsem ho nestihla v kněžské jeho působnosti, ale vyptávala jsem se doma... Jeho kázání prý byla báječná, místa v kostele babičky od poledne už zasedávaly a paním a šlechticům draze prodávaly. Marian zpovídal všechny vznešené dámy Malé Strany, byl zbožňován a veleben... Marian...

Šla jsem po kostelích a dívala jsem se zmlženou atmosférou svíček na davy klečící a vzrušené a hledající. U oltářů a na kazatelnách nebyl ovšem Marian, byli tam jiní, ale jako tito dnes, byl nedávno Marian kouzlem a patrně tenkrát jediným kouzlem toho davu, hrnouceho se do zešeřených chrámů.

Potkala jsem jednou prastrýce Mariana v Karmelitské ulici, když jsem šla do školy. Neviděl mne, jeho majestátní postava nesla se jako cosi nadpozemského, jeho tvář, strnule velebná, byla nehybně vztyčena do odpoledního slunečného vzduchu jako zkamenělá, taková

byla smutně vznešená. Přešla jsem pod jeho očima, zastavila jsem se, ohlédla... Nesl se dál a dál. Viděla jsem jako zjevení jeho rudé, studené srdce. Proč asi zkamenělo to srdce?

I teď v osamělém pokoji opakovala jsem si: proč zkamenělo jeho srdce? Takové rudé jsem je viděla před sebou jako studený, krvavý kámen bez tepla, bez citění.

On stal se tady jakýmsi středem obdivu, jeho hlas vlnil se prostorem chrámovým, oblaky kadidla, jeho úchvatná krása podmaňovala si slabá srdce, která se pyšnila, že jsou silnými.

Zadívala jsem se na jeho portrét... Marian svrchovaný, Marian božství... A umírá. Mám se modlit za lehkou a šťastnou poslední hodinku. Proč asi se říká „hodinka“. Život v ukončení je „hodinkou“? „Hodinka života“; to slovo mi bzučelo v hlavě jako odzvánění umíráčku. Život je hodinka.

Vstala jsem poděšeně a sáhla po knize, vázané v černé kůži. Paní Jarátová neměla knih mimo náboženské. Tato kniha bylo Písmo svaté.

Otevřela jsem a četla:

„Hospodin zná myšlení lidská, že jsou pouhá marnost...“

Řekla jsem si: „Paní Jarátová je podivínka, ona ho jistě milovala jako sto těch paní a šlechticů a slečen, které s vytřeštěnými očima na něho hledívaly, když kázával... a které zestárlý, mají teď bílé vlasy, a vrásky popsaly jejich snad sličné kdysi tváře.

A já se mám modlit už jen za lehkou a šťastnou hodinku smrti... Lehkou – to je zřejmé, ale šťastnou? A šťastnou? To snad aby se mu všechno krásné, v životě prožité, v té hodině zjevilo... Tedy se budu modlit...

Ale ten vedlejší pokoj! Neotevře-li se náhle? A nevejde-li sám Marian? V hodině smrti...

Paní Jarátová nepřichází. Do školy je zmeškáno, to by bylo docela příjemné zmeškati školu cizí, důstojnou vinou, ale ten vedlejší pokoj! Nikdy jsem nepřestoupila toho prahu...“ Dívala jsem se upřeně na bílé, nehybné dvěře. Napadlo mne, že za nimi ve vedlejším pokoji je skleněná rakev a v ní že kdosi tajemný dlouho, dlouho odpočívá...

A vykřikl ve mně strach: to je Marian... Ne, Marian to není, ten teprve teď umírá. Setřásla jsem svou úzkost zrovna násilím, ohlédla jsem se po stěnách: pochmurní svatí, tmaví a zamračení, hleděli ke mně, nerozeznala jsem, jsou-li svatí nebo světice, jen svatého Františka z Assisi jsem poznala, přijímá z nebe stigmata. Všecko to byly kopie slavných mistrů, a mezi nimi obraz soudného dne, který maloval Marian. Spletená těla jako tisíce hadů, těla růžová, masitá a zápasící...

Přistoupila jsem k zasklenému Jezulátku. Bylo voskové, usměvavé, tiché jako naše panenky, s kterými jsme si hrály, mělo zlaté kudrlinky, kolem krčku a ručiček bílý krajkový

ryšek a v pravé ruce drželo zlatou zeměkouli s křížem, na hlavě mělo zlatou korunku, plnou diamantů a perel, rubínů a smaragdů, šarlatové sametové roucho také třpytilo se poseté drahokamy a všechno vzácné, pravé.

Dívala jsem se na Jezulátko, a ono se dívalo na mne. Zdálo se mi, že zamrkalo očima, že hlavou pokynulo a zavrtělo. Ale nebála jsem se ho. Nic by mne nebylo překvapilo, kdyby bylo náhle promluvílo. Zadního pokoje jsem se bála, ale pohled na Jezulátko mě poněkud upokojil. Napadlo mne, kdyby tak Jezulátko náhle ze skleněné skříně vyskočilo a začalo se mnou tančit. Ne, tohle není zbožná mysl a modlitba za umírajícího...

Ale proč Marian umírá?

Převrátila jsem list v bibli a četla. Melisy voněly a dvorek byl tichý. V modrém koflíku na stole připravila mi paní Jarátová cosi k pití. Zkoumala jsem podivnou tu chuť medu a vína, připadalo mi to jako omamující, lákavý jed. A vnořila jsem do písma. Přehlížela jsem sloky knih Mojžíšových, Jozue, Soudců, Samuele, knihy Královské, Paralipomenon a dál a dál žalmy, Píseň písní, která mě chytila úponkem žhavosti jako růže ostnem. Četla jsem horoucí, rozechvěná, v údivu... Nedovedla jsem si sladit ona srovnání vášnivých slok s *církví*. Což je *toto* možné? Pátrala jsem rozechvěna.

„Aby mne políbil políbením úst svých.“

Vyvstala mi jasně představa nádherného krále Šalamouna a oné opěvované ženy, šíleně se milující.

„Spávám, však srdce mé bdí.“

„Milý můj sáhl rukou skrze dvěře, a vnitřnosti mé pohnuly se ve mně. Vstala jsem, abych otevřela milému svému.“

A čtu nahoře glosy: *„Kristus žádost choti své naplnil. Ona svou neochotností jej od sebe zahнала. Nad čímž nařikaje pokutu nesla. Žádá, aby její láska jemu známa byla...“*

A dál a dál: *„Kristus ženich opět tuto choti své krásu a ušlechtilost vychvaluje.“* A čtu Šalamouna: *„Jak jsou krásné nohy tvé v střevících, dcero knížecí! Pupek tvůj koflík okrouhlý ne bez nápoje, břicho tvé jako stoh pšenice obrostlý květem, oba tvé prsy...“* A glosy: *„Církev svatá touží po příchodu Kristově.“*

„Aniž vody mnohé nemohly by uhasiti tohoto milování, aniž řeky zatopiti.“

Jak je toto možná? Jak je toto možná? Podivný zmatek byl ve mně. Cosi strašného se mi zjevovalo... Veliká, bílá socha, a kdosi vsadil do ní žhavé, bušící srdce. Zkamení? *Zkamení?* Ptala jsem se jako v horečce...

Vstala jsem pobouřena. Jezulátko mi připadalo velmi dětinské. A na dlani se mu zeměkoule třpytila, jako by ji bylo slunce rozsvítilo.

Opět jsem otevřela knihu, převrátila listy a utkvěla jsem vzadu na klikatě popsaných lístečích do knihy vložených. Plno letopočtů jako šňůra, a při každém poznámky, začínající vždy velkým písmenem M.

„M. je milován hraběnkou Zdenkou K.“

„M. je milován kněžnami Anastazií a Irenou R.“

„M. je milován všemi sestrami S.“

„M. je milován nejvíce teď baronkou Sylvou K. a její dcerou Teklou, tyto dvě na sebe zanevřely.“ Později připsáno: „Sylva zemřela na panství N.“

„M. je milován mnohými řeholnicemi kláštera N.“

„Celý kostel vzlykal a já byla nejsposlednější ze všech v lavici skryta za hraběnkou L.“

„Kontesa Irena v kostele při zpovědi omdlela. M. ji odnesl do sakristie.“

„M. chodí kolem nás všech, jako by nikoho nepozoroval. Neusměje se nikdy.“

„Všecko zmizelo. Dnes se mi podařilo, zastavit jeho kroky. Promluvil: – ‚Není třeba radosti, pouze lítosti.‘ – “

„M. nikoho již nemiluje. Nikoho, nikoho.“

„M. se stal světlem, které pouze svítí a neptá se, komu svítí.“

Ó, to je podivné!

Zavřela jsem knihu... Zamyslíla jsem se...

Paní Jarátová nejde, nejde... Všichni svatí z obrazů hleděli na mne vyčítavě. Hřešila jsem myšlenkami proti nim...

Přistoupila jsem k zavřeným dveřím, vedoucím na chodbu, zalomcovala jimi. Nepovolily. Kterak se osvobodit? Paní Jarátová se nevrátí, co si počnu?

A opět představy velmi živé a myšlenky rozvířené zmírnily můj strach...

Viděla jsem malostranské chrámy plné zazlaceného soumraku, žlutých světél, chvějících se zblácněném kadidlovém vzduchu, viděla jsem strnulé a vzrušené tváře hledící k oltářům, kazatelárnám, zhroucené postavy u zpovědníků... A píseň varhan hučela mi v hlavě jako vodopád tónů padajících z vysoké, nedohledné klenby.

A jako bych se něčeho podivného byla dopátrala, bylo mi před tím viděním.

Píseň Šalamounova...

Ze všech plamének hořících v krvi pro člověka udělají voskové svíčky a zapálí je před obrazem Madonny neb svatého Františka nebo jiného svatého.

Otevírala se mi náhlá jistota dosud nerozluštěného tajemství, *proč srdce Marianovo zkamenělo.*

Nedovedla jsem si slovy vyjádřit toto poznání, bylo to polovědomé proniknutí něčeho, co bylo zastřeno.

Marian obklopen zbožňováním stal se modlou, ztuhnul v sobecké pýše a nepřístupnosti a snad i v hlubokém smutku ze života. Neutonul v onom šarlatovém moři lásek, vyvýšil se nad ně a zkameněl...

„Také i v smíchu bolí srdce, za cíl veselí zármutek.“

Hodiny cinkaly, slunce na dvorku pohasínalo.

Paní se nevracela...

Vzala jsem klobouk jako k odchodu a začala jsem chodit po pokoji, abych překonala opět se vzmáhající úzkost. Jezulátko už mne nevysvobozovalo. Myšlenky se mi rozplynuly a vzdálily se ode mne. Říkala jsem si: *„Brány při řekách se otevřou, chrám se rozplyne.“* A několikrát jsem opakovala: *„A srdce se rozplyne...“*

A otázala jsem se: „I jeho srdce, jež jest kamenné?“

A slyšela jsem s hrůzou zřetelné odpovědi ve vedlejším pokoji: „I jeho srdce, které je kamenné.“ A bezděky v úzkosti sevřela jsem elipsovitou kliku a táhla dvěře, jako by kdosi přemáhal na druhé straně můj odpor. Bylo mi jako ve zlém snu, kdy nebezpečný přízrak chce vstoupit k nám a my svíráme rukojeť dveří v hrozném zápase.

„Ať se děje cokoli,“ odhodlala jsem se náhle, pustila jsme kliku. Cvakla a dvěře se otevřely velikým půlkruhem.

Prostydý pokoj, prostranný, krásný se objevil. Nic však strašidelného. Empírový nábytek – pohovka, židle, stůl, skleník s mnoha vzácnými skly, porcelánem a drobnostmi. Záclony jemné hedvábné, zašedle modré, splývající jako závoj, nábytek zlatožlutý, zrovna teplý, jako po stopách dávného, zmizelého slunce, a vybledlé modré čalounování. Obraz Nanebevstoupení Páně a několik portrétů šťastných lidí, usmívajících se v hlubokých stínech, či snad jsou i to svěťice a svěťci?

Bylo mi docela jako ve snu, když přicházím do neznámých síní, procházím podivné komnaty – Bloudění neznámými končinami, a přece snad kdesi přítomnými! A spatřila jsem v pokoji, prohlížeje šedé tapety, kulatou kliku – Dotkla jsem se jí, povolila – objevil se otvor jako malé dvěře – Vyšla jsem z pokoje na bílou, velmi dlouhou chodbu... Ohlédla jsem se – mám jít dále, nebo se vrátit a čekat – Ne. Nevrátím se tam, mé noty tam leží – nevrátím se pro ně, v bytě je úzko, modlitby bolí, myšlenky unavují, půjdu raději tou bílou chodbou.

Zavřela jsem odhodlaně dvěře. A již bych se zpět nebyla ani dostala. Z této strany nebylo kliky, a pouze nepatrná rýha značila, že bílá chodba je zde prolomena v dvěře.

Šla jsem tiše a udiveně dál. Po bílých stěnách visely kříže s papírovými růžemi a obrazy svatých. Okna vedla na tentýž dvorek, jako okna bytu paní Jarátové. Zahnula jsem vpravo. Dvorek zmizel. Spatřila jsem řadou oken zahradu plnou ovocných stromů v květu, jako kouzlo, jako vidění nejnádhernějších myrt a růží.

Po cestách chodily jeptišky, tak duchovitě se nesly, černé závoje splývaly jim z hlav, a mladé dívky se slaměnými klobouky seděly zamyšleně v kruhu, a některé se procházely se zavřenými knihami a tiše hovořily.

Dvě dívky běžely po chodbě, usmály se na mne.

„Kde jsem?“ zeptala jsem se, a bylo mi velmi příjemně.

Daly se do smíchu a opakovaly po mně posměšně: „Kde jsem? Kde jsem?“ Ubíhaly, a náhle se jedna z nich zastavila, její oči se přivřely a zamračily, ale rty se stále smály. „Co tu chceš, jsi nová?“ zvolala.

„Hledám prastrýce Mariana!“ řekla jsem bezděčně.

Dívky daly se na útěk.

Opět jsem se zadívala do rozkvetlé zahrady. Jeptišky se asi modlí, svírají růžence, zdá se, že se modlí i dívky, jimž modré pentle splývají z klobouků.

Přišla jsem chodbou k širokým bílým schodům, sestoupila jsem a bylo mi stále jako ve snu... Byla jsem v zahradě. Jeptišky se ohlédly, dívky na mne ukazovaly.

Řekla jsem opět bezděčně: „Hledám prastrýce Mariana...“ A hleděla jsem do soumraku té rozkvetlé zahrady.

Jedna jeptiška s voskově žlutou tváří vzala mě za ruku a řekla tiše: „Marian umírá.“ Poslala dívky do skleníku a vložila mi do ruky bílé, vonné květy...

Odcházela jsem opět po těch bílých schodech a pak chodbami širokými a úzkými, až jsem došla ke konci: Tam na černém klekátku klečela jeptiška se skloněnou hlavou na opěradle a se sepjatýma rukama vzhůru na kříži.

Vedle klekátku byly otevřeny černé dvěře...

„Hledám prastrýce Mariana,“ řekla jsem modlící se ženě.

Vztyčila se a podala mi bílou, průsvitnou krajku, jako kus závoje, ukázala na černé dvěře a opět se schoulila na klekátku.

Vešla jsem opět na jinou chodbu, ale to již nebyl klášter: jsem v jiném domě. Na konci chodby mihl se lokaj a zmizel. Proti mně chvěla se krásná stařena ve fialových šatech s dlouhou vlečkou, na prsou měla řetěz s křížem; pohlédla na mne, jako by mne neviděla, a zmizela v malých, otevřených dvířkách.

„*Utečte, vysvobod'te život svůj a buďte jako vřes na poušti,*“ řekla jsem polohlasem a vešla jsem za ní. Ocitla jsem se jako ve zlaté síni, vypouklé a vonné a soumravné. Vidím: ta paní sklesla u té zlaté ozdobné mříže a štká.

Bojím se jít dále, vidím – rozeznávám – jsem v kostele. Opatrně přistoupila jsem k okraji mříže – kostel byl prázdný, smutný, žlutá světla jako bludičky se tam dole kdesi třásla, a věčná lampa krvácela...

Náhle se ona paní zvedla a pohlédla na mne.

„Hledám prastrýce Mariana,“ vysvětlila jsem jí.

„Prastrýce Mariana, dítě?“ řekla vroucně.

Vzala mne za ruce a přitiskla mě vášnivě k sobě. Byla bledá, žlutá a svraštělá, v očích měla slzy, a bledé rty se jí chvěly.

Dole dřímá kostel, celý hluboký kostel, kazatelna stála prázdná. Tam on kázával, tam on zkameněl...

Hle, to je místo, kde měl on rozdat sebe, rozdělit všecko, co měl, mezi všechny, kde měl rozptýlit srdce do všech srdcí, a zkameněl. Byl milován neúrodnými láskami, které Šalamounovu píseň proměnily v dým, vystupující z kaditelnic pod obřadními oltáři.

Sochy stály tam němé a divící se úsměvem lidí nepřipravených na zázraky.

Paní sňala kříž z prsou a podala mi jej:

„Doneste,“ řekla zemdlelým hlasem.

Šla jsem dál chodbami po jakési úzké pavlávce a potkala jsem opět jednu paní – vlekla se těžce k otevřeným dveřím...

„Jdu k němu,“ řekla jsem k tázavému jejímu pohledu. Podala mi bílé růže, svázané stuhou, na jejímž konci viselo zlaté titěrné srdéčko...

Vešla jsem vrátky – a poznala jsem klášter. A hle – u dveří, kterými jsem chodila k Marianovi, klečí zástup žen...

Šero padá již na ty postavy jako nařasený závoj...

Jedna se zvedla... Vykřikla...

Byla to paní Jarátová... Stála jsem proti ní uleknuta, postrašena...

„Hle, zázrak,“ zvolala a vztyčila proti mně prst. Všecky klečící upjaly na mne hrozné, zakalené oči...

„Zázrak,“ opakovala paní Jarátová, „já ji zavřela v bytě, aby se modlila ze lehkou a šťastnou poslední jeho hodinku, a ona je tady, zavřenými dveřmi vyšla, květiny přináší...“

„Zázrak,“ chvělo se šerou chodbou.

„Zázrak,“ padalo na kamennou dlažbu jako zděšení.

„Ale v tom zadním pokoji jsou dveře,“ řekla jsem s namáháním. Ale nikdo mne neslyšel. Všecky se hrnuly ke mně.

„Jdu k prastrýci Marianovi,“ řekla jsem s odporem.

„Ona se odváží?“ vykřikla jedna.

A podávaly mi růžence, květiny, stuhy, řetízky, prsteny.

Cítila jsem zmatek těch duší a marnost vyplýtvaných extází...

„Utečte, vysvobod'te život svůj a buďte jako vřes na poušti,“ řekla jsem odmítavě a vešla jsem k prastrýci Marianovi...

Nezapomenutelný obraz se mi objevil...

Řada otevřených pokojů: ta atmosféra známá, vonná, tak často prozlacená sluncem tkvěla v úplném soumraku, a v prvním pokoji, kde na pódiu Marian sedával, hledící do neurčita, přísný, nehybný, stáli v mniši s černých hábitech.

Všichni mniši kláštera tam byli shromážděni a stáli bez pohnutí, upírajíce oči k otevřeným dveřím ložnice...

Nikdo mne nezadržel, nikdo se nepodivil mému příchodu... Šla jsem tiše s tlukoucím srdcem až do ložnice... Tam na lůžku ležel Marian dlouhý, strašně dlouhý, pokryt bílou rouškou, ležel na znaku, s tváří jako z kosti vytesanou, s očima upřenýma vzhůru, těžce oddychoval, jako když se hodiny pomalu, pomalu zastavují...

Vzhůru, dolů hýbala se pokrývka, ústa byla pootevřena a rty suché...

Vůně vadnoucích jablek, sušených květů a čehosi tajemného chvěla se těžkým soumrakem. U hlav hořela svíce a vosk v slzách kanul dolů, dolů na stříbrný svícen.

Položila jsem květiny a růžence a stuhy a zlato na bílou pokrývku...

Poprvé, poprvé tenkrát, toho večera – zabloudily Marianovy oči, jako by ztratily cestu a cíl – a upřely se na mne...

Jemně hlavou pohnul, a oči jeho upřely se na mne...

Stála jsem bez pohnutí a dívala jsem se do těch šedých, podivných očí... až se opět zvolna, zvolna odvrátily a utkvěly opět v té neurčité, šeré, ztracené dálce...

Vyšla jsem z ložnice, z bytu...

Ženy na chodbě klečely tvářemi k zemi obrácenými a nezpозorovaly ani, jak tiše jsem kráčela mimo...

Šla jsem chvatně dlouhou chodbou a po schodech – na zavlhlý a ponurý dvorek, na němž teprve pučely opožděné stromy, k nimž nemohlo slunce. Skoro u vchodu na ulici potkala jsem babičku... Měla opět ty své hedvábné měňavé šaty jako granáty a krajkový černý klobouk.

„Počkej tu na mne,“ řekla a šla dál... Šla nahoru, a já jsem se schoulila k vlhké zídce u zahrádky...

Tam vzadu v kapli bude v rakvi ležet zítra Marian...

„Za lehkou a šťastnou hodinku smrti,“ řekla jsem nahlas a začala jsem se modlit. Bylo ticho, nesmírné ticho. Hleděla jsem úzkostlivě do stupňovaného šera. Stíny rostly a kupily se v koutech a záhybech, visely ze stropů i z onoho kusu viditelné oblohy.

A v tom tichu ozval se ze špičaté, velmi vysoké věže lkavě a smutně umíráček. Zavřela jsem oči a cítila jsem, jak slétá, slétá tón po tónu dolů jako noční, tmavý motýl, aby utichl a usedl zemdlen na zavlhlé, smutné, necitelné kameny...

(Zvon 1908, s. 229–232, 241–244)

Nevěstky

Maminka mu připadala jako holčička, její oči byly na něho upřeny starostlivě a milostně, modré, čisté oči jako obloha.

Přitiskl ji k sobě, až dech se jí zatajil. Byla tak nevinná a tolik se o něho bála! Varovala ho a mátlá se v řeči, jistě velmi promyšlené a připravené. A jemu se chtělo smáti, smáti se a udusiti ji polibky.

To byla její vidina: syn Ruda jí kdysi přivedl nevěstu, krásnou, skromnou, hlubokou dívku, oddanou, věrnou.

A Ruda měl rád již několik dívek, zamiloval se a rozmiloval se. Ale přesto jeho obraz budoucí, velké lásky se stýkal se srdcem pošetilé maminky.

Sypal polibky do jejich dlaní, jako ptáčata nových myšlenek do hnízda. A ona ho hladila.

„Jen nikdy, nikdy,“ začínala a nevěděla, jak se dostat ze slepé uličky ostychu před Rudou.

„Nikdy,“ opakoval nadšeně a rozesmál se a cítil tolik lásky k ní, tolik radosti v krvi a dychtivosti po polibcích!

Janička, Milada, Kateřina — — jaké byly milé! Nosil jim konvalinky a plaše tu tam některou i políbil. Kdyby to maminka věděla! Ale Ruda přece jen čte a učí se, bádá a skládá verše. O tom ví maminka. A doufá, že stane se velkým člověkem. Zdá se, že Ruda je předurčen k velikým činům.

Její bratr, továrník v Krkonoších, světák! Miluje ho, ale bojí se pro Rudu, aby jí ho nezkazil, a přece nechce si ho pohněvati, boháče, který Rudovi může prospěti. Ona, Amálka, jeho sestra, se vdala za chudého učitele, její věno je určeno Rudovi na studia. A bratr Rudolf,

po němž má syn jméno, podivný člověk, srdce zlatého, ale bojí se jeho světáckého vlivu na dítě, na malého Rudu.

Malého Rudu Janovského, univerzitána, medika!

Zapadl až do velkoměsta! Upravila mu v Praze nový domov a vrátila se do Javorníka, do školy, v zahradě u lesa, v dalekých svítáních a západech slunce. Soustředila se tolik k Rudovi, a nic, co by mu snad prospělo, nechtěla pokaziti. A přece odhodlala se a psala dlouhý list bratrovi, opatrný a laskavý, doporučovala mu Rudu a prosila, aby bděl nad jeho čistou, nezkaženou duší; dávala mu pokorný pokyn, aby měl úctu k mladistvé nedotknutelnosti Rudově.

*   *

*

Rudolf Mezera posílal synovci mnoho peněz a stručné listy. Student byl Prahou nakažen. Srdce mu přetévalo štěstím a touhou. Byl by hory přenášel a pouta lámal. Vše miloval, všemu se podívoval. Chodil do divadel, do koncertů, bloudil po antikvářích a starožitnicích a kupoval knihy, toulal se na dalekých procházkách a mamince psal zamilované listy, plné poezie a důvěry. Věděl, že je čte i otec, ale otec, učitel Janovský byl filozof a znatel lidí. Mnoho v mládí trpěl bídy a byl šťasten, naleznuv ženu dokonalou a drahou. Podivno, jak ho Ruda miloval a psal jen matce, konče listy pozdravem otci. Tak byli oba spojeni, jí matkou, společnou láskou.

*   *

*

Strýc Rudolf přijel do Prahy. Přepadl Rudu hned ráno, když se myl a zároveň snídal.

„Zimní den jako zlato,“ horoval strýc a shodil kožich, „chvátej, půjdeme ven, někam do Podolí nebo na Petřín, nespál jsem celou noc a jsem rozlítán.“

Vida, je rozlítán, pomyslí si Rud a řekl roztouženě: „Strýčku.“ Rychle se oblékal.

„Ano, pospěš si.“

Zahleděl se na strýce, jaký je krásný člověk a kavalír od hlavy k patě, nikdo by neřekl, že žije v horách.

A již stál před strýcem vzpřímen, připraven. Zašli do kavárny.

Četli noviny a hovořili.

Rudolf Mezera, továrník, vyprávěl dobrodružství jakýchsi let ve Vídni. Ruda pochopil, že přijel do Prahy více za dobrodružstvím nežli za obchodem.

Zadíval se na jeho přimhouřené oči, na jeho ruku s diamantovým prstenem, na jehlici v kravatě, na zelenou náprsní toboleku, z níž vybíral peníze.

„A ty,“ povídá strýc náhle, „nemáš ještě lásku?“ „Lásku,“ odpověděl Ruda se zatajeným dechem, „lásku“... Nevím, setkal jsem se na přednáškách s dívkou, hovoříváme spolu, ale je to vše jako mlha, jako daleká mléčná dráha hvězd, chceš-li, a na jednom konci ona, na druhém já.“

„Dráha jako dráha, i po hvězdách dovede láska šlapat, nemyslíš?“ zasmál se strýc.

Srkal kávu a kouřil cigaretu po cigaretě.

„Půjdeme navštívit dívky,“ řekl náhle rozmarně.

„Dívky, dívky?“

Ruda pochopil a souhlasil se zvědavostí, která v něm poskočila jako na jaře fazole házené dětmi do důlku zvlhlé půdy.

„A do Podolí a na Petřín?“ namítal ironicky.

„Dá se spojit,“ řekl strýc a uchopil stříbrný knoflík hole.

„Neboj se o mne, maminko,“ řekl si Ruda dětinsky a napřímil se před strýcem, jenž změřil posměšně jeho jemnou tvář a štíhlou postavu.

„Ani ty, drahá Marie,“ domyslí si Ruda zbožně a šel se strýcem pražskými ulicemi, rozzářenými zimním sluncem a modrou vysokou oblohou. Strýc Rudy vedl a zastavoval se před výklady krámů. Pohvizdoval si chvílemi jen polohlasem a díval se úkosem na Rudu.

*   *

*

Zastavili se v Liliové ulici na Starém městě. Rudá lucerna u vrat byla zhaslá, spala. Pan Mezera zazvonil. Vrátný otevřel. Vešli. V Rudovi volala zvědavost. Pan Mezera neřekl ani slova a šel po schodech, sluha čistil linoleum, a jiný opravoval nábytek v síni, z níž vedly dvojí dveře.

Ozval se zdola zvonek a vyšla paní, která velmi přívětivě se ukláněla a vedla pány do salonu s plyšovými křesly. Omlouvala úklid a nepořádek.

Pan Mezera mávl rukou. „Ráno je ráno,“ řekl posměšně a když s ní tiše promluvil, odchvátala.

Za chvíli zvolna vcházela děvčata v bílých i barevných batistových košilích trochu rozespale, ale nerozpačitě.

Vše dělo se výminečně v uklízení a metení po minulé noci. Dívky byly čisté, umyté z líčidel, prosté, nenastrojené, nefalšované, bosé, s neučesanými vlasy. Rozestavily se trochu udiveně, trochu koketně a nedbale, a pozorovaly pány, okukovaly je. Ruda se díval zvědavě a pátravě, s velmi přátelským soucitem. Pochopil tuto strýcovu choutku; viděti je v nedbalkách a

prostotě lidské. A Mezera rozhlédnuv se po nich, vztáhl k jedné ruce a zvolal: „Aglo, Agličko, kde se tu vzala?“

Přikrčila se do krajek košilky, a její hnědé oči zaplály v ranním střízlivém světle. Mladistvá, radostná v té chvíli ukázala řady bílých zubů a řekla drobounce, jako roztráštěnými myšlenkami: „Vžila jsem se tu, ano silně. Vy jste mně tam potkal? Ach, již se opravdu pamatuji! Krémový koláč u Demla! A zmrzlinu! A čokoládový dort u Sachra. A dal jste mi šit bílé botky!“ Rozesmála se. Její oči měly srnčí, nevinný pohled. A za chvíli zvolala: „Váš hotel Kranz, ano bývali jsme tam.“ Byla pěkná a jako slídící po něčem. Vztáhl opět ruku. Nešla k němu, ale stála u stěny jako přišpendlená k višňové červené draperii.

Ruda se podíval na jinou dívku, vybral si ji očima. Měla oči rozesmavé a čtverácké rty, úsměv, linie rtů a cosi v těch křivkách se chvělo, sedělo tam, jako houpající se motýl. Docela cosi mimolidského, něco docela jako tvorečka nejsoucího člověkem snad, herečky, kočičky nebo nějakého ovoce ranného a zárného a nabízejícího se.

Ruda chápal v tomto zjevu, v tomto úsměvu rtů i očí předurčení dávati, dávati se bez rozmýšlení, prostě z bezděčného přírodního zákona o pocelu za něco nebo za nic, ale jistě též pro pohodlí života, pro sladkou lenost a mlsky, cukroví a víno a šaty...

Přiblížil se k ní.

„Jak se jmenujete?“ osmělil se Ruda otázkou se dívenky, a touto otázkou náhle se osamostatnil v novém prostředí.

„Mimi,“ odpovědělo děvče a zaupíralo se, oči přimhouřilo a rty zvlnilo. Bylo i trochu rozpaku v jejím gestu. Polonahá, dětinská podala mu ruku. Byla měkká a chladná a trochu se třásla. Oči se zamlžily, rty zase divně zvlnily, ale ve všem se tajil diblík a křídélka se potměšile třepetala.

„Ne, člověk,“ řekl si Ruda, „ovoce, broskvička ojíněná, rudá, doplyšova zapýřená, zazlatlá a odevzdaná bílému chrupu mužů.“

*   *

*

Strýc cosi tam tiše umlouval s onou, již nazval Aglou.

Ruda žasl nad dovedností strýcovou. Dívky se rozprchly a za chvíli se vrátila pouze Agla a Mimi oblečeny, a paní tohoto domu hovořila cosi se strýcem.

Div divoucí, vycházeli společně na procházku. Tedy přece do Podolí, na Petřín?

Strýc vypožoroval zájem Rudův o Mimi a vyzval i ji s sebou.

Dívky měly pláště a kožíšky, ale Ruda si všiml, že Agla byla oblečena v drahé šaty, kdežto Mimin oblek byl z laciné látky a kožíšina otřelá, králíčí.

Tedy šli. Továrník se bavil s Aglajou, Mimi šla s Rudou.

„A kde sebrala tohle jméno – Aglaja?“ ptal se pan Mezera, „vždyť se jmenuje Božena... Božena Davidková? Ano?“

„Líbilo se mi, u nás na Moravě byl na letním bytě univerzitní profesor, jeho dcera se tak jmenovala...“

A zde každá si dá jiné jméno. Není třeba, aby hosté věděli pravé jméno.“

„Opatrná! A ve Vídni byla přece v galanterním obchodě, jak se dostala do Prahy?“

„Přítelkyně mne zlákala sem. Bydlela jsem zpočátku u její známé paní, ale bylo vše obtížné a nepohodlné... Ostatně v Liliové ulici jsem dočasně.“

„A co ji tak zlávalo docela?“ dostával se pan Mezera do vyslýchání.

„A což jste to nevěděl ve Vídni? Býti ošacena elegantně, přepychově... To je má vášeň... Vidím-li to a ono na dámách a pak za výklady a nemíti to – hm! Od punčochy a střevíce do klobouku. Látky, barvy, linie – dráždí mne k šílení. I šperky. Ale to je až nedostupné, co bych všechno chtěla!“

„A nemilovala nikoho doopravdy?“ otázal se továrník potměšile a dotkl se jejího lokte.

„Vás,“ odvětila břitce a rozpustila a upřela na něho hnědé, zazlátlé oči.

„Vás, vás, vás,“ opakovala a zdůrazňovala každé slovo v kroku. A cosi se třpytilo v barvě jejího hlasu.

„Ó, vy lhářko,“ řekl tiše.

„Nevěřte, co by mi pomohla vaše víra? Nevěřte! Ale tehdy ve Vídni. Ano, když jste odjel a už nikdy se nevrátil, navázala jsem styky s Rozou, s přítelkyní v Čechách. Abyste věděl, tušila jsem, že se setkáme.“

„V nevěstinci?“ řekl příkře.

„Ne, ale na ulici. A stalo se jinak. Tedy v nevěstinci. Říkáte to příhanou, ale jaký rozdíl ulice neb byt neb nevěstinec?“

„Žádný, a přece – kam odtud již možno?“

Velmi se zamračila a zamlkla.

A náhle se zasmála skoro bolestně.

Mezera se na ni udiveně podíval.

„Přemýšlím, kam z nevěstince. Abyste věděl: učím se francouzsky, odjedu do Paříže, chci stoupat.“

Pohlédl na ni a usmál se. A náhle řekl: „Ale dříve přijela k nám do hor na lyže!“

„Do hor? K vám? Do sněhu a sněhu? Ach, to bude krásné. Opravdu? Nežertujete? To je až omamující! O-ma-mu-jí-cí.“

Továrník zavolal Rudu... „Přivedeš Aglu ke mně, ano?“

„A proč ne hned s vámi?“ zeptala se dívka.

„Mám ještě cestu a připravím pak vše pro vás.“

„Ani tomu nevěřím.“

Ruda řekl: „Přivezu slečnu, strýčku,“ a obrátil se k Mimi, jež mu právě odpovídala k zvědavým otázkám.

Stoupali na Petřín. Modrost oblohy svítila do černých křivek stromů. Ptáci přilétali jim do cesty jakoby výsměšně a prosebně. Vzduch jiskřil a slunce hřálo.

Ruda se ptal: „Proč vy jste *tam*, *víte*?“

„Protože je tam dobře.“

„A jak jste se tam dostala?“

„Z Liberce, od nás. Měla jsem zůstat doma? Tam mne každý znal.“

„Jste spokojena?“

„Velice.“

„A jak se to vše s vámi stalo?“

„To nevím. Jako děvčata, když chodí s hochy a pak ještě dál a víc.“

„A máte někoho ráda?“

„Jednoho Francouze. Chodívá k nám. A toho miluji, když to chcete vědět.“

Smála se rolničkami svého hlasu a krčila se do králíčího límečku.

„Proč se tak divně usmíváte a čtverácky se díváte?“

„Nevím, že se usmívám ani jak se dívám.“

„A zrcadla?“

„U nás jsou všechna poškrábána diamanty, vidím se jen jako v mlze.“

„Ale, neříkejte, ve vašem pokoji, kde se strojíte, máte jistě zrcadla.“

„Ano, ale na sebe se ani neusmívám ani nedívám čtverácky.“

„A proč na muže?“

„To činí muž a ne já.“

„I já to činím?“

Rozesmála se tiše a dětinsky. „Vy jako jiní, vy skoro více nežli jiní.“

„A Francouz?“

„Ten, ten nejvíce, ale někdy naopak.“

„Jak to?“

Řekla velmi tiše: „Pláči!“ Ale hned se rozjiskřila v smích. A řekla docela z cesty: „Ráda piji víno. A ještě radši griotku.“

„Vida, aby bylo hezky na světě?“

„Ano, je pak krásně na světě.“

„A je hezky ve vašich očích a vašich rtech, tam se cosi děje, křivka se tam plete se světlem a nějakým nápěvem. Neznáte toho nápěvu?“

„Znám mnoho písniček, ale nevím, který nápěv myslíte.“

„Váš,“ řekl Ruda.

Políbila ho náhle na rty. Přitiskl ji k sobě. Taková byla prostá a jako děcko...

Držel ji za ruce a líbal a říkal si zkroušeně:

„Maminko, zlatá maminko, a Marie, Marie na jednom konci mléčné dráhy hvězdné!“

Ale to již naříkal až u Petřínských kapliček, kde továrník s Aglajou se zastavovali a mizeli jako zamilovaní.

Domy hradčanské svítily větvemi, chodby byly tiché a opuštěné.

„Nikdy jsem tu nebyla,“ řekla Mimi, „je tu jako v cizím městě.“

„Chtěla byste býti v cizím městě?“

„Snad ani ne. Nevím.“

Opět Rudovi připadala jen jako beruška nebo kočička, ale nikoli jako člověk. Pochopoval, proč její nohy sklouzly na křivé cesty, kudy se brala životem.

A byl to život?

Hladila si límeček a žvanila: „Je králíčí, víte? Víte! Chtěla bych mítí myší.“ A zase umlkla a jen ten úsměv vlnil její rty a zavíral a otevíral se v očích. Obličej její byl roztomilý a dobrácký.

Zastavili se nad Lobkovickou zahradou, letící strání dolů a smáli se jako mladí blázni...

„Mám hlad,“ řekla Mimi v řetavém smíchu a ohlížela se. Továrník s Aglajou vedli se a šli jaksi zadumáni jako v nějaké úmluvě.

Ruda jim oznámil, že má Mimi hlad.

Továrník slíbil, že se zastaví v Lobkovické vinárně.

Aglaja řekla zamyšleně: „V horách, v horách bude krásně.“

Mimi s Rudou ocitli se vzadu. Sestupovali rychle po petřínských schodech. Hodiny odbíjely dvanáctou.

Mimi nastavovala Rudovi rty... Ochladl... Připadalo mu, že by líbala z povinnosti... Za něco. Za co? Chvátili. Úsměv Mimin stával se chvílemi strnulým.

Ve vinárně pojedli, vypili láhev vína skoro mlčky a ubírali se na Staré Město...

„Pa, pa pa!“ řekla Mimi Rudovi u vrat v Liliové ulici na rozloučenou.

* *

Události se rozvinují někdy velmi rychle. Za týden nato Ruda chodil v podvečer po nábřeží s Marií. Modrý soumrak prolínal vzduchem jako přítomnost oblohy v ulicích, světla se rozjasňovala vesele a živě!

Poprvé se spojily jejich ruce tam nad řekou v přítmí. V prvním spojení rukou tkví seménko věčnosti.

A Ruda pozvedl hlavu odváživě louče se s Marií. Měl rozkaz strýcův, aby přivezl Aglaju...

Zašel do svého bytu, povečeřel a odebral se s klidem do Liliové ulice. Byl obrněn proti všem svodům světa, neostýchal se již, neobával se, ani nebyl zvědav. Plnil strýcův rozkaz a bylo mu volno a přívětivo všude, kam vkročil, připadalo mu vše přirozené, ale nedotýkající se jeho života.

Lucerna svítila rudě, sluha stál ochotně u vrat, schody byly osvětleny, hudba hrála...

Stoupal po schodech, jako by vcházel do každého jiného domu. Vešel do plyšového salonu. Světla jaksí zvětšila komnatu, kdosi hrál na pianino. Děvčata seděla kol stolků s hosty. Nepoznával jich.

Všecky nalíčené, nabarvené, načesané, divně nastrojené, šaty s výstřihy jako na plese, nahota vystavená a spoutaná a vyzývavá, barvy křiklavé, vše napodobující bohatství přepychu nevkusně a uboze.

Přilítla k němu ihned Aglaja. Opravdu ona jediná je elegantní, hnědý čínský krep s růžovými ozdobami a volné vše na ní, jako nadýchané, a ty nevinné srnčí zraky!

Stručně jí oznámil strýcovo přání, aby zítra přijeli, určil hodinu schůzky na nádraží, zasmála se tiskla mu ruku. Nebylo to jako někde v kavárně nebo v klubu?

Ohlédl se... Stála za ním Mimi. Jak nemile vypadala! Docela se tvářila obřadně nalíčená, nabarvená, ustrojená do zelených hedvábných šatů. Vedle ní byl jakýsi hejsek... Seděl v křesle a držel ji *za ruku*.

„Francouz?“ zašeptal Ruda. Zavrtěla hlavou. To vše byl jen mžik. Aglaja přivolala paní domu... Umlouvaly se.

„Nejste hezká, jako jste byla v košilce, ani jako na Petříně,“ řekl Ruda Mimi.

Zasmála se mračivě. „Opravdu nejste. Nesluší vám to takto.“

Nechápala. Domnívala se, že se domlouvá, aby odložila šat.

„Ano,“ řekla a pohrdlivě vyhrnula ret na onoho šviháka v křesle, který odvrátil tvář a zapaloval si cigaretu...

Mimi Rudu vedla do svého pokojíka... Na polštáři jejího lůžka ležel malý šilháček. Po zdech plno pohlednic a fotografií. Na stolku ležela Barbey d' Aurevillého *Pomsta ženina*, novela o zajímavé vznešené nevěstce, která životem prostitutky se mstila svému choti za krutou smrt svého milence.

„Hle,hle, co čte Mimi,“ podivil se Ruda.

„Aglaj,“ řekla. „Té ji přinesl jeden básník.“

Mimi stála proti Rudovi rozpačitá a vedla ho opět do jiné komnaty, kde přijímala hosty. Zrcadlo slepé jako podzimními mlhami obestřené viselo na stěně.

Usedli. Ruda byl sebe mocen a vesel.

„A Francouz vás má rád takovou?“ optal se.

„Monsieur Latour si mne vezme,“ odpověděla podrážděně, „odjedeme do Lyonu, jeho rodiště, abyste věděl.“

„Věřím, ale v košili si vás vezme,“ řekl Ruda. A tím ji udobřil. Zasmála se.

„Co bych vám dal, Mimi, na památku?“ řekl náhle.

Rozevřela chtivě a zvědavě oči. Vlna jejích rtů se zvedla.

Vyňal z kravaty jehlici, byla náhodou spínací, skoro dámská, dostal ji od strýce, pěkná šedá perla ovroubená routami.

Vzala ji polorozpačitě a šťastně. Usmívala se a dívala se bojácně, nežertuje-li. Podal jí ruku. Ohlédla se po osleplém zrcadle a sklopila oči.

„Pa, pa, pa, beruško,“ řekl Ruda. Tvářila se obřadně ve chvíli nočních přijímání hostí, zase zcela jiná nežli na Petříně.

Nechápala. Obdarovává jí – tak... „Adieu“, řekla jako ve snách.

Vyšel z domu v Liliové ulici, chvátal domů, ale stočil se přece kol domu, kde bydlela Marie, v jejích oknech byla již tma.

*   *

*

„Kde a jak nalézti onen kaz?“ řekl si Ruda Janovský pohlížeje na Aglaju vracející se se strýcem z lyžaření. Její pohyby, její řeč, vše tak dovedně roztomilé a svůdně prosté a skoro duševní. Kde se skrývá ono nepravé ve zdánlivě ryzím? Ne, Mimi nikomu neublíží, pomyslil si Ruda, ale Aglaja? Nedovedl se dohádnouti dna její duše.

Strýc byl jí nadšen, velmi se bavil a velmi podléhal.

Byla hezká, pohybovala se s grácií a měla vtip i veselost a mladistvou bezstarostnost.

Ruda zůstal den, díval se na poslední příchod lyžařů a povečeřel s nimi. Aglaja přišla ustrojená v ony hnědé šaty z čínského krepu s růžovými ozdobami; pohladila Rudu a řekla: „Váš synovec je krásný hoch, chcete, abych s ním odjela?“

„Vždyť jste teprve přijela!“ odpověděl Rudolf usedaje ke stolu.

„Ale třeba se vrátit do Liliové.“

„Ani slovo,“ řekl továrník Mezera.

Ruda se zasmál.

„Dovolíte, abych ho políbila?“ řekla Agla ukazujíc na Rudu.

„A co nebude-li chtít?“ odpověděl továrník.

„Opravdu nechci, slečno,“ řekl Ruda, „jsem asketa,“ zasmál se. Aglaja se rozesmála jako divoška a sevřela pak nikoli Rudovu, ale Rudolfovu hlavu a dotýkala se rty jeho očí, rtů, vlasů.

„Víte-li, že ho mám ráda?“ obrátila se k Rudovi.

Usmíval se a neodpovídal.

„Ráda, tak, ale vy o tom nemáte ponětí!“ řekla.

„Snad nemám,“ odpověděl Ruda, a Rudolf rozkrajuje kapouní prsa přisvědčil: „Je ještě na sto mil před úderem hodiny lásky.“

„A Mimi?“ vyrazila Agla jako posedlá.

„Mimi?“ otázal se Rudolf, „učarovala Rudovi?“

„Mimi má Francouze,“ řekl Ruda.

„Ruda stojí na jednom konci mléčné dráhy a jeho dívka na druhém,“ zavtipkoval Rudolf.

Aglaja se chvíli udiveně dívala z jednoho na druhého, a pak se hystericky rozesmála, až jí slzičky stály v očích. Mléčná dráha jí připadala čímsi hrozně komickým. A když jí Rudolf objasnil její pojem, smála se znovu svému omylu a volala rozpustile: „Hvězdičky, hvězdičky...“

A za chvíli: „Pojďte mi ukázat mléčnou dráhu, uvidíme-li tam na nebi jeho lásku...“

Vyšli na terasu. Smích zazněl a utichl. Náhle stáli před hvězdami. Agla se přitulila k Rudolfovi.

Ruda díval se k nebi. Všecek uklidněný a rozteskněný vzpomínal na Marii.

„Chtěla bych věčně takto se dívati vzhůru s tebou,“ šeptala Agla Rudolfovi.

„Vzhůru, vzhůru,“ opakovala... Rudolf ji tiskl k sobě. Modrá noc svítila do bílých niv a horských stříbřitých stínů, a hvězdy zachycovaly se o křivky strání a rozsvěcovaly se vysoko nad zemí.

„Co je tato žena, tato záhada, rozkoš, faleš, krása, věrnost neb zrada?“ říkal si Rudolf v duchu.

„Jak jsem ti vděčna za tyto chvíle,“ řekla Agla jako odpovědi k nevyřknuté myšlence.

Ruda šel do jídelny, usedl sám ke stolu a nalil si vína... Za chvíli přišli za ním; Agla opět rozjařena a rozpovídaná. Pili víno.

Vyprávěla, jak se na Moravě celá jejich ves sešla, když z Vídně přijela na svátky, jak se podívovali jejím šatům a jak děvčata jí záviděla, a jak i pan učitel byl hrd na svoji žačku.

„Byla vždy chytrá,“ řekl.

Tvář Aglina se vznítla něhou a zamyšlením.

„Byla chytrá Božena Davídková,“ dodala tiše... A podívala se na Rudolfa...

Na stůl přineseno ovoce, sýry, cukrovinky...

Agla s nadšením brala si na talířek. Její tváře znachověly.

„A noc je tak modrá,“ blouznila, dívajíc se zářivě a toužně v oči Rudolfovy.

Chvění neviditelné a sdílné prostupovalo vzduchem... Agla položila bílé ruce na paži Rudolfovu. Chvění se zvedalo jako křídla mávající zvolna a utkvěle hlubokou nocí.

„Rozloučím se,“ řekl Ruda, „odjíždím časně ráno, nebudu vás rušit.“

„Nevstaneme zítra vůbec,“ řekla Agla, „leda až k večeři.“

„Odpočinek po lyžích,“ řekl Rudolf a zasmál se.

„Nu, já snad tě ještě ráno uvidím, odjíždíš odtud v devět, ano, uvidíme se.“

Ruda se poklonil Aglaje. Jako dáma mu podala ruku nevstávajíc. „Pa, pa, hošíčku,“ řekla, „pozdravte onu krasavici na konci mléčné dráhy, a na shledanou v Liliové...“

„Ne, ne, tam nikdy ne, slečno,“ odpověděl Ruda....

„Tam ne,“ řekl Rudolf.

„Smazati Liliovou,“ řekla Agla a zastřela si tvář, a pohlédnuvši přímo na Rudolfa, zvedla ruku k němu, „je možno cosi takového?“

„Silou vůle,“ odpověděl, „a ještě...“

„Ano,“ řekla, jako by tušila zamlčené slovo.

Rudolf provodil Rudu do jeho pokoje.

„Je mi velmi dobře s ní, Rudo,“ řekl, „myslím, že ji tak hned nepropustím.“

Jezdili po silnici na saních s rolníckami, ubírali se po lyžích do hor. Aglaja byla v horách již jako doma, vzpomněla jen letmo na rudou lucernu v Liliové ulici, na družky, na Mimi, na pohlednice rozvěšené v ložnicích, na šilháčky na polštáři, na osleplá zrcadla, na účty paní domu, na hosty. Byla přítulná k Rudolfovi a zařídila si v domě útulný domov.

Byla velmi učenlivá a prosila Rudolfa, aby jí dával pravidelné hodiny z francouzštiny a učila se ku podivu snadně a záhy pouštěla se do hovoru.

Kdysi na silnici setkali se s rodinou sousedního továrníka. Nebylo vyhnutí. Rudolf ji představil: „Slečna Aglaja Davidková, má neteř...“

Byla srdečně pozvána k továrníkovi.

A ubíhali dále se smíchem a v stínu duše si Aglaja říkala: „Jen nebýti tam toho domu.“ A utěšovala se: „Vždyť nikdo neví a nepozná mne,“ a řekla nahlas: „Vid', nikomu jsem neublížila?“

Podivil se. Vysvětlila mu.

„A co si pomyslí ta paní, jsem vaše neteř!“

„Ať si pomyslí, ostatně, uvidíme!“

Zadívala se mu v oči. Douškovaly jako měsíc, když je opásán kruhem sedmi barev. Tak.

Všecko jí tolik těšilo, nové šaty, klobouky, prádlo, šperky. Měla ve všem pořádek, jako slušná dívka. A se služebnictvem uměla jednat, srdečně a nikoli důvěrně, ale učila se od každého. V kuchyni pobyla, poohlédla se, viděla vše, jak se co dělá. Její důvtip byl ostrý a účinný, stoupala výše každým dnem a cítila zdraví a svěžest a krásu života.

Kdysi sešla se četná společnost u továrníka Mezery...

„Jste jako nezvěstný, to asi ona kouzelnice!“ řekli.

Stála krásná, elegantní v šedivých volných šatech, s růží na prsou a usmála se záhadně: „Ubohá kouzelnice strýčkova...“ A nalhala jim, že byla vychovatelkou a že zase si najde místo, ale touží do ciziny, připravuje se do ciziny. Její rodiče na Moravě jí dávají volnost, aby poznala život...

Všecky zajímala a všem se líbila, Rudolf byl nadšen...

A toho večera, když po večeři seděli u stolu, zapalujíc si cigaretku řekla Aglaja: „Rudolfe, víš, nikdy již se nevrátím do Liliové, ale myslím, že tě brzy opustím!“

Pohlédl na ni překvapen.

„Schází ti zde něco, nejsi tu ráda?“

„Ráda, ráda, jsem tu jako v ráji, ale nejsem tu ničím. Neteř se zkroutí svého času v otázku, na jak dlouho ji tu přechováváš? A já chci býti pořádným člověkem, Rudolfe, víš? Chápeš? Otevřel jsi mi oči, duši.“

Pokusím se o místo k dětem do Německa.

Daleko, aby byla zapomenuta má minulost. Nevěstkou býti, Rudolfe! Je jich mnoho, ale býti v nevěstinci, v tom již je takové jakoby nesmazatelné znamení. Ale já se chci vykoupiti i z něho. Důvěřuješ mi? Mé síle, mé vůli?“

Objal ji a líbal a hladil.

„Není třeba, ničeho třeba, žádného krutého důkazu. Mám tě zde a jsi hodná, jako anděl jsi.“

Zasmála se.

„Nechval mne! Ničeho nezasluhuji! Jen ty zasluhuješ si mé vděčnosti... Proměnil jsi mne.“

Vyňala matčin list, takový prostý a srdečný. Ona netuší, kde žila její malá Božena.

„Bud' mu vděčna tomu pánovi, ale pověz mi, Boženko, není tvůj pobyt u něho, odpust', choulostivým a závazným?“

Rudolf držel její ruku a usmíval se...

„Drahá maminka!“ řekla Aglaja něžně.

„Napíšeme jí pěkný list,“ odpověděl Rudolf...

Již bylo jaro. Ze sněhu se tvořily sněženky. A skřivani zpívali. Slunce hořelo a roztavovalo sních na pěšinách ovocného sadu.

„Přijede Ruda,“ řekl Rudolf.

„Těším se na něho, přiveze snad i onu dívku, jež čeká na konci mléčné dráhy?“

„Pochybuji, on dříve mléčnou dráhu prozkoumá.“

„Prozkoumá?“ otázala se Aglaja tesklivě a zamyslíla se.

* *

*

A bylo opravdu jaro slunečné, sních roztavilo, ptáky probudilo, květy vyčarovalo, stromům vyvolalo pupeny a lístky a potoky rozpovídalo.

Přijel Ruda. Bylo povídání a vítání a radování.

Překvapila Rudu francouzskými otázkami. Hle, hle, tedy pokrok. Usmíval se a vyprávěl o Praze a o venkovském zátiší rodičů. Rudolf zvlášť miloval sestru Amálku a chtěl všechno vědět dopodrobna.

Ruda vypravoval, že ve škole jsou zdraví, otec píše dějepis pro mládež a maminka píše Rudovi dopisy, nejkrásnější na světě. O Marii mamince nepovídá, dosud vše neprozradil, až ústně o svátcích.

„A stále ji milujete?“ ptala se Aglaja a opřela ručkou bradu a dívala se na Rudu chtivě.

„Navěky!“ odpověděl.

„Bože, to je šťastná dívka!“ vzdechla Aglaja.

„A ty nejsi šťastná?“ řekl Rudolf.

„Byla bych, ano, ale což to potrvá? Připravuji se v mysli na velmi tvrdý život.“

Ruda pohlédl na strýce a na Aglu tázavě.

„A vaše Márynka, je hezká?“ zeptala se.

„Krásná.“

„Hezčí nežli já?“

Ruda se zadíval na Aglu a sklopil oči.

„Jinak!“ odpověděl ostýchavě.

„Ovšem, jinak!“

Jako již často napadlo Rudovi, čím by se Aglaja lišila od ostatních žen? Nikoli, jak se chová, jak hovoří, není znamení v její bytosti o oné strašlivé minulosti. Jak asi její nitro vypadá, jak její myšlenky, city? Jsou-li bezprostředně ryzí?

Agla se na něho upřeně dívala. Sledovala chod jeho myšlenek...

„Ano, řekla, jinak krásná. Vy myslíte, že na mně cosi ulpělo, vidíte, a ona že je nedotknutelná, jako ty křišťály zde v horách... Průzračná.“

Ruda sledoval její slova, jak se vyjadřuje, jak mluví pomalu, s důrazem...

Neodpovídal. Mezera se zálibou poslouchal, usmívaje se.

„Na mně ulpělo, ovšem, ale já se zvedám, já chci výše, já chci zapomenouti.“

„Stačí zvednouti se,“ řekl Ruda.

Slunce zapadajíc, rudě rozhodilo paprsky po komnatě. Aglaja kouřila, Mezera dopíjel černou kávu.

„Večer dohovoříme,“ řekl a vstal a odešel do pracovny.

„A nezapomínati?“ řekla vzrušeně Aglaja.

„Proč? Na účty madame? Na Mimi? Zapomněla jste na Mimi?“

„Víte o ní?“

„Nevím.“

„Ovšem, žijete na mléčné dráze,“ řekla Aglaja ironicky.

„Ta vám utkvěla v paměti. Ta už je dávno proměněna v květy a v pěšiny pozemské.“

„Vida.“

„A Mimi?“

„Ano, Mimi je pro mne daleko. Ale je to milé stvořeníčko!“

„Ale vy jste jí neznal. Je jako ovečka trpělivá a jak mne měla ráda!“ A za chvíli: „Ale zdá se, že měla stejně ráda šilháčka, kterého jí přinesl Francouz.“

„Miloval ji ten Francouz?“

Pokrčila rameny. „Což se pozná? Byl do zblázněn.“

„A ona teprve!“

„Ona byla stále jako čekající ptáček.“

„Mimi, víte, hodná byla...“

„Ale vy jste ji neznal,“ opakovala Aglaja. „Srdce by byla rozdělila. Ale běda, kdyby jí byl někdo pohanil pana Latoura! Žerty si z ní tropily, řekly, že má zrzavé vousy, a on měl jen blond knírek. Zsinala. Nebo řekly, že koktá. Zaťala pěsti a zešklebila ret, jakživ jste to neviděl, jak se přetvořila. Nebo řekly schválně, že Latour má milenku. Myslila jsem, že Mimi dostane záchvat, tak se zkroutila a natáhla. Ale pak hodila na utrhačku svícen a zaklela. A dala se do drolivého, hrubého smíchu. A já ji vzala do náruči a líbala jsem ji tak dlouho, až začala plakat, a bylo dobře.“

„Ještě jste tady!“ řekl Mezera vracaje se do jídelny.

Aglaja vstala a odběhla...

Rudolf stál proti Rudovi.

„Pojďme ven,“ řekl Rudolf a vzal synovce pod paži.

Chodili dole na sadě po široké cestě stmívající se, hory stály vysoké a těžké na východním nebi, stromy holé rýsovaly se do temnomodré oblohy. Oba muži kouřili a chodili a mlčeli.

„Je tu krásně, to ticho, ta vzdálenost světa. Příště, strýčku, přivezu Márynku,“ řekl Ruda.

„Přivez, hochu. A práce, jde dobře?“

„Dobře, strýčku, vždyť ona povzbuzuje!“

„Slyšíš, hochu, ona, Agla totiž. Víš, moc jsem jí zvykl. Těžko bych ji tu postrádal. Co jí říkáš?“

„Jsem překvapen, jak se přizpůsobila, je jako jiná žena, roztomilá, a zdá se, že je spokojena?“

„Zdá se. Je přítulna, až třešticí láskou, víš? A těší se tolik ze života, i všednosti ji těší, každé nové šaty, klobouk, trety unášejí ji. Je šťastna. A není.“

A umlknul.

„Tedy?“

„Tedy! Jsme tu značně osamoceni, ale přece tu tam promluví s někým, sešla se nějak i se sousedním statkářem a hovořila s paní Richtrovou, jeho ženou. Navštěvují se. Nalhala jí, že byla vychovatelkou a že se do mne zamilovala. Umí se přetvařovati neuvěřitelně.“

„Nezazlívej jí toho, strýčku.“

„Ale paní Richtrová se dívá na mne jako na netvora, nevinnou dívku jsem vzal k sobě a nežením se s ní.“

„Tedy pošli Aglaju zpět do Liliové ulice.“

Mezera se ulekl, zadýchal se odpovídaje: „Neřekl jsem ti, že nemohu býti bez ní?“

„Nemůžeš býti bez ní?“

„Nemohu.“

„Tedy, strýčku, tedy se s ní ožeň.“

Ta věta, jako když vystřelí, jako rána dopadla na jeho hlavu. A jistě ji si přál, ale bál se, že nebude vyřčena.

„Hochu, nežertuješ?“

Ruda vycítil té chvíle, že strýc je úplně podmaněn Aglajou.

„Můj Bože, co činit? Záleží ovšem na srdci. Strýčku, nevypátral jsi, má-li srdce?“

„Nevypátral,“ odpověděl tiše, „nevím. Víš! Rusové říkají, že třeba snísti s někým sto pudů soli, nežli ho poznáš. Dosud nebylo soli ani kilogram.“ Zasmál se trpce. „Srdce!“ řekl jako v blouznění, on, strýzlivý muž, světák, a náhle bezradný vůči ženě, vůči malé, proradné dívce z Liliové ulice.

„Tedy o srdci nevíš určitě.“

„Těžko vědět. Přišla mi, že půjde do Němec za vychovatelku, učí se jako zběsilá, má nadání ta holka, trápí ji najednou nevěstinec, nestydí se, hanba ji nebolí, netrápí ji život minulý, ale vědomí ponížení, tomu chce utéci. Nejsem mnohé lepší, ale ona má znamená oné hanby na čele. Docela změnila účes, snaží se měnit podobu, utíká vši vzpomínce na ono prostředí.“

Mezera se všecek zadýchal. Setmělo se úplně. Vešli do pokojíku vedle jídelny a usedli na malou pohovku.

„Povídala mi o kterémsi družce, šest let žila s mužem, on zemřel, a vrátila se opět do nevěstince. Nejsem moralista, ale čert ví, v čem to vězí, cosi mne znepokojuje. Žena, žena. Svátost! Agla je tolik něžná a nikdy stínu nepadlo mezi nás, a přece se bojím. Odejde někam k dětem do Saska a já tu budu výti jako vlk, vlk, povídám ti. A přece...“

„Tedy zvedni ji k sobě a hlavně drž pevně její duši!“

„Jak je mládí moudré, nevíš, Rudo, jak jsem lačněl po tvých slovech, po tvé radě?“

„Ach, strýčku, jak divné jsou to věci, záhadné!“

„Vid', vid'! Čekala na tebe, jistě spoléhala na tebe, důvěřuje ti. Řekla jednou: ptejte se Rudy.“

V té chvíli vletěla do pokojíku Agla v bílých nažehlených šatech jako motýl. A přímo k Rudolfovi a objala ho a políbila na rty. Zasmál se, objal ji, usedla k němu a zadívala se mu do očí svým něžným srnčím zrakem, tak laskavým a kouzelným.

Té chvíle byl Mezera usvědčen ze všech zbytečných strachů a pochybností: hle žena, sežehnuta osudem, a potácejíc se, ale osvobozena nejen jím, ale velikou silou vůle a lásky.

Vedle se prostíralo k večeri. Elektrické světlo zaplanulo. Agla bílá a něžná vinula se k Rudolfovi. Mluvila tichounce a velmi zpěvně: „Až budou mítí svatbu, dáš jim dlouhou šňůru perel odtud až do Prahy? Slib, slib!“

„Slibuji,“ řekl Mezera...

Vešli do jídelny. A pohoda zaplála dozlatova, jako francouzské jiskřivé víno, nalévané do sklenic.

Nikde neskříplo, nebylo falešného tónu.

A druhého dne již bylo ujednáno, že se továrník Mezera ožení se slečnou Boženou Davidkovou. Agla jí bude říkati na památku.

* *

*

Ruda v Praze pilně studoval a v soumraku chodil po nábřeží, kde se setkával s Marií. Sblížili se tak, že jí na procházkách vyprávěl všechno, co kdy žil a snil, i o Aglaje povídal, i o Mimi. Poučoval svou dívku o životě, zasvěcoval ji do jeho skutečnosti i tajemství. A obyčejně ukončili hovorem o mamince, co Marii vzkazuje, jak se na ni těší, jak ji má ráda. Marie byla již s Rudou v jejich městečku, ve škole. Maminka byla přešťastna, její sny se vyplňovaly. Tak krásná, prostá, skromná a nadaná dívka byla Marie, jejího syna nevěsta. „Nevěsta, nevěsta,“ opakovala si a schraňovala a připravovala pro ni své poklady krajek a látek a roztomilých věcí. Maminka byla šťastna, že Ruda zvolil si chudou dívku, pracující a duševně vyspělou a samostatnou. Marie byla učitelkou na měšťanské škole a starala se o matku a své tři mladší sourozence.

Strýc psával Rudovi často a zval ho do hor i s Marií.

V létě konečně jeli.

Agla slibem sňatku trochu se nadnesla, ale nikoli ve zlém smyslu, zešťastněla, stala se elegantnější, jistější, ovládanější. Byla žhavá, veselá, vtipná a velmi učenlivá. Říkala v důvěrném hovoru Rudolfovi, že je výjimkou mezi oněmi dívkami polosvěta, že téměř všechny jsou hloupé, ona, neví, proč tak zabloudila... A obyčejně ujistila Rudolfa, že již nikdy nevzpomene on, on – Rudolf, že ona byla v Liliové ulici, na Korutanské třídě ve Vídni, nu tam chodí tisíce žen, ale v onom domě, brrr – a pak dlouho se nezmínila, až některého večera tam opět zabloudila jako v horečce, měla skvrny rudé na tvářích a v očích blesky a mluvila o zrcadlech a šilháčcích a tajném likéru, který se nesměl nalévati, a o lyžích, o sněhu, o vysvobození.

Rudolf ji zakřikoval, ale ona setrvala, jako bičující se, až se schoulila k němu a dala se do pláče. Proč stále Rudolf odkládá sňatek? ... Ještě to a ono. Stále něco bylo v cestě...

A když přijel Ruda s Marií, přivítala je laskavě a vroucně. Marie, Aglaja stály chvíli proti sobě. Aglaja elegantní, dokonale oblečena, se vkusem a vynalézavostí, Marie prostá, obyčejně pěkně oděná, ale krásná, oné krásy, která v nejprostším rouchu vyniká, ale ovšem šat Mariin byl bez krejčovských důvtipů, cosi prostředního a nenáročného.

Zastavily se proti sobě. Obě přemýšlivě a zvědavě. Marie láskyplně, Agla zkoumavě a žárlivě... Podaly si ruce.

Marie dovedla vtipně a jasně rozluštití hovor, byla prostá a srdečná, mluvila s Rudolfem i s Aglajou jako by je byla odevždy znala, jako by byla včera odešla z jejich domu a dnes se tam vracela.

Byla ostýchavá a zároveň nerozpačitá, neboť neměla pro sebe nároků, hovoříc nemyslíla na sebe, ale na ně a opírala se myšlenkami o Rudu.

Hory se jí líbily, byla poprvé jim tak blízko, tak v jejich velikosti a hutnosti a stíhala jejich barvy a proměny.

„Jste velmi šťastna?“ zeptala se Agla.

„Šťastna,“ vzdechla Marie, „ale vy též?“ zeptala se.

„Ovšem. Ještě jen nám oběma schází spojení s nimi... Ale za měsíc, za dva Rudolf a já budeme svoji. Pojedem pak na zimu do Prahy a snad i do ciziny. Velmi bych se na vše těšila, Rudolf slibuje a věřím mu.“

„Bůh ví, kam člověk touží, i my s Rudou blouzníme, ale naše svatba ještě počká...“

„Váš Ruda je krásný hoch. Věříte mu úplně?“

„Jak bych nevěřila. Vše mi svěří, vše i já jemu. Nic nezatají. Jeho láska je trvalá, vážná.“

„Šťastná jste opravdu. O Mimi vám povídal? A vše —?“ zeptala se Aglaja trochu ironicky.

„I o Mimi,“ odpověděla Marie s uzarděním.

Aglaja svraštila čílko, hle, tedy i o Aglaje z Liliové ulice... Ale náhle se zjasnila, vzala Marii za ruku.

„Ale vy chápete a jak se na to díváte?“

„Chápu a dívám se svým srdcem a svým štěstím.“

„Jak máte dobré srdce!“

A byly družkami, chvátaly spolu, a Rudolf s Rudou šli zvolna za nimi...

„Aglaja je anděl,“ řekl Rudolf.

„Strýčku, jak jsem šťasten!“

„Ale, hochu, ta tvá dívka je krasavice, víš-li to?“

„Strýčku.“

„Ale neobyčejná, a zpozoroval jsi, jak její oči se mění?“

„Ale, strýčku, což myslíš, že...“

„Zlatý hochu, chtěl bych, aby se s Aglou trochu spřátelila.“

„Jistě se stane, Marie vše dovede.“

„Hochu zlatý, budeme-li šťastni? Já stále ještě si netroufal rozhodnouti se.“

„Strýčku, vždyť nic není zmeškáno...“

A nastal srdečný večer, přípitky, vyprávění, všichni si byli rovni a přátelští. Veselostí se chvěl modrý salonek...

A při rozchodu zašeptal Rudolf synovci: „Hleď, hochu, chtěl bych, abychom měli společně oddavky.“

A celý týden byli v horách šťastni.

* *

*

V létě, na hony přijel do hor jakýsi Američan, bohatý, elegantní, hledal polodrahokamy, zajímal se broušením krásných ametystů a bledých topasů a citrínů, křišťálů a hlazením chalcedonů, karneolů... Aglaja měla již pěknou sbírku skvostů, korálů, kamenů, šperků.

A rád lovil v říčkách horských pstruhy...

Sešel se s Rudolfem Mezerou, který jej pozval k sobě, nebylo nikde slušného bydlení... A u něho! Jak se cítil host blaženým.

Každého dne se chodili společně dívat na západ slunce, každého dne poznával pan John Baldwin hlouběji podivuhodnou krajinu hor a bystrin a zázračných světél v křišťálech. Byl milovníkem kamenů. Procestoval Indii, Austrálii, sbíral na Madagaskaru smaragdy a perly, v Austrálii opály... A všude sbíral. V Čechách měl cesty granátů a vltavínů a v nádherné krajině polodrahokamů celou pohádkovou šňůru objevu. Jaké kouzelné kameny v Čechách! A teď zde! Útulek u továrníka Mezery byl zvláště milý. A jeho neter Aglaja, jaká jedinečnost, jaké kouzlo! Ta nestrojenost, elegance, grácie a svůdnost! Její oči, přimhouřené a zatajující její úsměv a mlčení a řeč, plna vzestupu a utajování a temperamentu, a samota s ní...

Byla samota s ní... Chodili později k západům slunce, kdy Mezera byl v továrně a pracoval ještě do pozdní chvíle. A vraceli se až k večeri.

„Jak jste tu šťastna, slečno.“

„Velmi.“

„Ale já nejsem tu šťasten.“

„Nejste?“

„Protože nejsem s vámi.“

„A jak nejste se mnou, když stojíme vedle sebe a slunce zapadá a plane, vidíte, jak plane?“

„Vidíte i vy, jak plane? Tak plane moje srdce, ubohé srdce.“

Rozesmála se.

„Smějete se, ukrutná. A já...? Mně zapadá slunce!“

Tvářila se překvapena.

„Nu ano, vámi.“ A náhle ji vzal za ruce.

„Ano, vámi vychází i zapadá. A povězte, co byste učinila, kdybych vám zjevil, že vás miluji?“

Zadýchal a umlknul.

I ona mlčela a chvěla se. Dívali se na sebe. John Baldwin nebyl krásný muž, ale ohromně bohatý. Případal jí jako mohutný vorař, navlečený do vznešených způsobů.

A za chvíli přerývanými větami, jako vynucenými, s pomlkami a přemáháním mu zjevila, jaký je vztah její k Mezerovi a že se co nejdříve s ní ožení, že jen některé překážky...

Nebyl překvapen, pochopil vše, ale sňatek s Mezerou, ne k tomu nesmí dojít.

„Nesmí dojít? Je slíben vzájemně,“ vzdychla.

Začal jí ličiti, kam by ji dovedl, co by jí dal, čím by ji obklopil. Snad by ani pan Mezera nebyl tak příliš nešťasten, neboť jeho láska – Baldwinova že je nevyléčitelná a nešťasten by byl nejvíce on. Mezera se uklidní, snad ani Aglaju dosti neoceňuje.

Přerušila ho: „Oceňuje, nemylte se, oceňuje!“

Stal se zkroušeným a rozešli se.

V noci přemýšlela. Cizina, dálka. Strašlivá nádhera, to již ne obleky a vše dobré, ale přepych, nádhera, závrať, a on sám sice ne krásný, ale vznešený boháč. Zavírala oči a usmívala se. Zjevovaly se jí obrazy jako v biografu.

Ráno usedla k psacímu stolu a psala Rudolfovi krásná, horoucí slova díků a lásky, a vykládala, jak jde dál a výš, jak se odchodem s cizím mužem osvobozuje z oné hanby. On, John Baldwin, neví, čím byla, on myslí, že je počestná, jen lehkomylně oddaná milénka továrníka Mezery a že z lásky prchá, ale ona uniká minulosti a odnáší si v srdci vděčnost a věčnou vzpomínku na dobrotivého Rudolfa, který ji nebude stíhati nenávistí, ale láskou. Ona nechává na laskavém jeho prahu lásku. A všude jen lásku. Hle, tam kdesi za mořem, za oceánem bude provinilou sice, ale z lásky provinilou a odevzdanou ženou bohatého muže. Učiní ji svou ženou, jako i Rudolf chtěl...

Při té větě svraстила čílko.

„Musí,“ řekla si a pohodila hlavou.

Vše vyložila nezvratně a připadalo jí – velmi spravedlivě. Zavřela list do stolku.

Hle, kdyby pan Baldwin věděl, že se již rozhodla.

U snídaně byli Baldwin a Aglaja zamlklejší, jakási nedočkavost je však spojovala. Mezera hovořil, vykládal o horských říčkách, jak čarují vodami, vzduchem a sluncem z křemene polodrahokamy a přešel na své dělníky, velebil je a pan Baldwin se usmíval. Rozhovořili se anglicky, Aglaja vycítila, že hovoří o ní, zamyšleně se jim dívala na rty a v duchu již si představovala, pak se rychle naučí anglicky. Hovořila s Baldwinem německy a pokoušela se o francouzštinu. Vrhne se do učení, chce vysoko a daleko. Dívala se na Rudolfa chvílemi s něžným soucitem, ruku mu pohládila, citlivě mu odpovídala. Co asi řekl o ní Baldwinovi! Připadal jí velikým, starým dítětem, měl i v tváři cosi dětského. Měl rád děti, hrozně měl rád děti, a ona se bála státi se matkou. Příliš se zabývala sama sebou, nezamýšlela se v krásu mateřství, jen v jeho nepříjemnosti, bolesti a pouta.

Co asi se stane za chvíli, až vyběhnou do hor, do zelených trávníků, na břehy běžících potoků – a udice budou se třásti ve vlnách a pstruzi s rudými, krvavě rudými skvrnami se chytí. Smrt... Baldwin se šel připravit na vycházku. Pohlédla na Rudolfa.

„Cos mu říkal o mně?“

„Je to milý hoch, svěřil jsem mu, že se za měsíc vezmeme. Je již vše připraveno. Napíši Rudovi a sestře Amálce.“

„Hm, konečně,“ vydechla a pokrčila rameny, „a víš, zdá se mi, že Baldwin by chtěl sám...“

„Co? Oženiti se s tebou?“

Mlčela a házela ubrouskem a chytala jej... Rudolf ji objal v pasu a políbil.

„A ty?“

„Co bys mi radil?“

Zasmál se.

„Ještěrko, ještěřičko, chtěla bys uklouznouti na jiné, teplejší sluníčko? Svádíš ho?“

„Já, já?“ velmi rázně se ohražovala ...

A Baldwin vešel, pohvizduje si... Okamžik stáli všichni, dívajíce se na sebe a každý se svými myšlenkami odcházel.

* *

*

Aglaja a Baldwin vyšli. Nepromluvili ani slova, jen šli a dívali se na cestu, ale napětí rostlo. Až došli k potoku šíleně letícímu – zastavili se, a říčka vzdálená mluvila, šeptala, škytala, šeptala – ale do ní se vléval divoký potok Stříbrník – a šli a šli, až k ústí. Hle, jak se spojují, jak

si povídají. Baldwin uchvátil Aglaju a políbil, poprvé se zmocnil jejich rtů. Aglaja v jeho prudkém objetí zasténala a omdlévala...

Líbal ji divoce a svíral vášnivě.

„A vy byste se mnou nešla?“ volal vítězně po chvíli omamujících polibků, „vy byste se neodvážila?“

Vyvinula se mu, učinila krok od něho. Jak se mu líbila! Jak ho vydražďovala její odevzdanost a zároveň zdrženlivost. Urovnávala si vlasy.

„Ano, ano, vím,“ mluvila náhle rozvážlivě a vážně s pevnou jistotou...

„Nuže?“

Přistoupila k němu a pohlédla mu do očí.

„Řekl jste pravé slovo: Odvážím se.“

Uchvátil ji. Vymanila se mu z náručí. Přetřela si rukama tvář, odhánějíc pokušení vášně.

„Ano, řeknu vše Rudolfovi, buď on nebo vy, a tam, vidíte kostelíček za továrnou, buď on nebo vy mne vezmete navždy.“

Pomyslna si, hle, jak důvěřuje Mezerovi, že ji nezradí, že rozluští její život...

Ale rychle, rychle... Cítila nesmírný chvat...

Šli podél potoka vzhůru. Trhala květiny a znachověla v tváři. Nikdy nebyla tak hezká.

Vyprávěla prostě a srdečně o rodičích, jak ji mají rádi, jak pan učitel byl pyšný, když přijela na svátky domů. A teď ji uchvátil první muž, pan Mezera, vzdálený příbuzný. Baldwin ji nepřerušoval, v té chvíli mu bylo lhostejno, jak se dostala Mezerovi a jak žila. Bouřila v něm příliš krev...

Odpovídal, že zajedou na Moravu, muž a žena, pokloní se čistotě lásky a prostotě té jejich země, z níž ona vyrostla.

Baldwin svíral její ruku jemnou a nervózní a bylo mu, že se zmocňuje nejroztodivnějšího křišťálu horského, vytvořeného záhadným nebeským vlivem...

Oblaky pluly zazlacené a čisté. Srnčí Aglajiny oči se upíraly do jeho očí.

„Uniknouti, uniknouti,“ opakovala s úsměvem. A Baldwin v tom vzdechu vycíťoval škálu citovou a vlíbal jí v ústa: „K mému srdci.“

Rozutíkala se z kopce a házela za hlavu květiny, byla všecka v rudém, hořícím slunci.

„Šílená hra, šílená hra,“ šeptala.

Dohonil ji.

„Po americku,“ slabikovala. „Nechci nudného smlouvání...“

„Nuže, nebylo by nejlépe hned zítra ujetí?“

„Ne, jsem zaslíbena jemu, a jak jsem řekla – neodjedu tajně ani dobrodružně.“

Nedůvěřovala přece zcela Mezerovi, že se s ní ožení, jeho otálení ji hnětlo, ač se neprozradila. Hle, ať se hra rozluští, ať kostky padnou...

„Jak bude krásně!“ pronesla, přimhuřujíc oči v zanícení, „ani nechápete...“

Její štíhlé, rozvité tělo se prohýbalo, kdykoli zvedla ruce, aby do výše vyhodila květ... Některý John Baldwin zachytil... A schoval jej do náprsní kapsy.

* *

*

Doma vyhledala Rudolfa a vyžádala si rozmluvu. Podala mu onen list, psaný ráno — —

Pohlédl na ni užaslý...

„To ovšem muselo přijít.“

„Pochop, drahý. Cítíš, jak se osvobodím tímto odchodem z Liliové? Ne, ne, zde by to kdysi se vznítilo řevavou půdou pod nohama... A ty, Rudolfe, přiznej se, těžko bys mne učinil svou ženou, váháš, rád bys, ale váháš, protože víš, on neví a nezví...“ Umlkla.

„Nezví. A dobře, Aglo, dobře.“ Mluvil tiše a zpola žertovně, zpola bolestně.

Zaplakala...

„Aglo, Aglo, dobře, dobře,“ opakoval bezmyšlenkovitě. „Spoléhej na mne.“

A vše se dělo s chvatem stručným skoro rozkazy.

Aglaje se chvílemi zdálo s úzkostí, že vše prohraje. Rudolfa už se zřekla, a John náhle zmizí, jako byl se zjevil. Opravdu, odjel do Prahy. Chodila jako nepřítelna. Nejeda, v noci vstávala chodila po pokoji, slyšela, že i Rudolf vedle nespí...

Ale Američan se vrátil. A vše rychle připraveno. Byli oddáni na úřadě. John Baldwin byl protestant. A tento závěr byl nejrychlejší. Agla byla spokojena. V poslední chvíli teprve Baldwin zvěděl, že se jmenuje Božena. Zasmál se a opakoval něžně toto nové jméno. A rozhodli se, že jméno Aglaja zůstane v horách a v jejich srdcích... Pro svět bude Božena Baldwinová. Za oceánem...

„A nikdo nezví toho tajemství,“ řekla Rudolfovi, líbajíc mu ruku, pokorně sklonivši hlavu...

Polekal se, zasmál se hoře a Agle připadalo, že škodolibě.

„Farewell!“ řekl vesele...

Dal Agle nákrčník z horských křišťálů a šňůry českých granátů.

„Jediný na světě!“ opakoval Baldwin, „bojím se, že nedovedu býti tak dobrý a že na něho nezapomeneš...“

„Nezapomenu!“

Rudolf Mezera chodil po domě, těkal z místa na místo. Aglaja všude scházela. Ale říkal si: „Je tak dobře. Je osvobozena.“ A hlouběji v duši si přiznával, že osvobození jednoho činí svobodu i druhému.

„Překonati zvyklosti.“ Chodil dlouhými kroky po jídelně, kouřil a chvílemi zahučel: „Nevěstky, nevěstky.“

*   *

*

Ještě nikdy tak úporně nepracoval v továrně a tak se nezabýval svými lidmi.

A zajel konečně do Prahy. Chodil s Rudou a Marií po procházkách, do divadel, besedovali v důvěrných hovorech při večeři v Rudově bytě nebo v hostinci.

Kteréhosi rána bloudili po Hradčanech a procházeli zajímavými uličkami u Janského vršku. A ubírali se šerou, úzkou ulicí Břetislavovou, zvanou druhdy Umlčí. V přízemním okně jednoho ponurého domu objevila se dvě nalíčená děvčata...

Ruda se zastavil, vzal strýce za ruku... oba upřeli zraky k oknu... Pohlédli na sebe. A již se vzdalovali... „Strýčku, je to Mimi?“ řekl udiveně Ruda.

„Mimi,“ řekl strýc. „V Umlčí ulici. Stupínky dolů.“

„Navštívím ji zítra,“ řekl po chvíli Ruda a pohlédl na Marii. „Co se s ní stalo! Jak by léta byla přeletěla.“

„Která byla Mimi?“ otázala se Marie.

„Ta s červenou stuhou ve vlasech.“

„Ano, děti, z Mimi je dnes ubohé strašidlo v okně Umlčí ulice,“ řekl Mezera... Myslíl utkvěle na Aglaju...

„Úspěch je možný i odtamtud,“ řekl nahlas posměšně a vzal Marii a Rudu za ruce, „kdyby věděla Amálka, nikdy by mi toho neodpustila.“

A za chvíli: „Ale konečně by řekla: Rudolf světák! Slyším ji. A jen když si Ruda zvolil Marii.“

Druhého dne k polednímu vešel Ruda do domu, kde spatřil Mimi. Hned ho poznala, skrčila se, stáhla rty a usmála se pokřiveně a rozpačitě. Usedl ke stolu, tři jiné dívky přihrnuly se k Mimi. Hle, dostala hosta ona, či vstoupil pán nahodile mezi ně?

Ale Ruda promluvil sotva usedl: „Mimi, jste to vy? Kde jste se tu vzala?“

Tvář se jí zakabonila: „Právě zde. Co je v tom divného...?“ Jako by mu nerozuměla...

Její účes byl hrozný, vlasy jako koudel a po zádech se jí vinul dlouhý falešný cop. Červená stuha seděla na temeni jako motýl. Tvář byla hrubě pomalovaná. A oblek docela

redutový, složený z nevkusných hadříků. Chudá ňadra jevila se zpod řídké, zažloutlé, potřhané krajky.

„Zpustošená,“ řekl si v duchu Ruda a otázal se Mimi: „A Francouz?“

„Je doma, ve Francii. Ale vrátí se.“

„Píše vám?“

„Nemůže asi, psal by.“

Sousedka Mimina se drsně zasmála.

„Ona ho stále čeká, alespoň psaní čeká. Ale Francouz ulítl. Hloupá Mimi.“

„Nikdy mne nebil,“ řekla Mimi jízlivě.

„Cha, cha, cha,“ smála se černooká, nabílená sousedka, „z toho si dávno nic nedělám, že mne Max uhodil. Dal mi stovku.“

„Váš milenec?“ ptal se Ruda.

„Můj známý z naší vsi, čert ví, kde mne tu našel. A poznal mne. Vztekal se, že jsem tady. Co je mu po tom! Uhodí!“

Třetí dívka, rezavá, zvadlá, ozdobený krk červenými korály, řekla tragicky do dlaně, kterou držela u úst: „Tomu se říká facka.“

Mimi se zakřiveně ušklíbla a schoulila se, jako by se bála pokračování rozmluvy.

„Jste zdráva, Mimi, tak nějak jste zeštíhlela...“ řekl Ruda.

„Trápí se,“ řekla zrzavá dívka soucitně, „jako já!“

„Stonala jsem taky,“ řekla Mimi, „byla jsem v nemocnici.“

„A do Liberce nikdy se nepodíváte?!“

„Co bych tam dělala, až monsieur Latoure...“ Nedořekla.

Ozval se smích a vzápětí v pozadí stojící dívka zle se rozkřikla na smějící se družky: „Styděte se, samy máte své a k ní jste uštěpačné!“

Mimi se náhle naklonila k Rudovi a zašeptala:

„Tu krásnou jehlici od vás jsem mu dala, nehněváte se? Jako zástavu věrnosti. On mi ji přinese a pak mne už vezme s sebou...“

„Věříte tomu tak svatě?“ zeptal se Ruda.

„To jen ony se tak porouhají. Ale samy dobře vědí, že monsieur přijde. Nepřejí mi ho.“

„Měl vás rád?“

„Rád, jak měl rád!“

„A což jiný lepší?“

Zavrtěla hlavou.

„Tamhle Týna taky jen myslí na svého milého, a co mu dala peněz, když byla na venku, a odešel... A neřekl ani, že přijde.“

„Neslíbil,“ řekla za chvíli Mimi zamyšleně.

Týna se vzadu ozvala jen vzdechem a natáhla hubený, dlouhý krk s černou sametkou.

„Tak, Mimi, jsem se přišel na vás podívat, protože včera jsme vás poznali.“

„I já vás i toho pána... Ale kde je Aglaja?“

„Bůh ví, kde je Aglaja!“

„A ta slečna s vámi?“ troufala si Mimi zeptati se a v očích ji zasvítily ostych.

„Moje nevěsta,“ řekl Ruda.

„Je krásná,“ řekla Mimi vroucně a zbožně.

„Kdybych vás ještě někdy spatřil, Mimi, ať je to někde ve Francii!“

„V Lyoně,“ odpověděla, „ano.“

Tvář se jí rozzářila. Ostatní dívky zvědavě a s účastí naslouchaly a již nepromluvíly.

Ruda podal Mimi ruku a vložil jí do dlaně stokorunu.

Vstala kvapně. A pokročila vpravo ke dveřím a rozpačitě se zastavila...

„Od toho druhého pána,“ řekl Ruda, „sbohem, Mimi!“

Pohlédl ještě na ni, jak užaslá za ním hleděla a pokývla hlavou, ubohá, směšná postavička, od tváře do špiček střevíců nevěstka, zkarikovaná, zpustošená, křiklavě vyzývavá i v schoulení mlčelivosti.

A toho dne odjeli s Marií Rudolf a Ruda do kvetoucí školní zahrady a do tichého domu, kde s touhou čekala na ně, vyhlízejíc netrpělivě na zápraží, paní Amálka...

Jako kvetoucí holčička vítala bratra a děti, její hnědé oči svítily zlatem a slzami a štěstím...

(Cesta 1922, s. 53-55, 74-77, 88-93, 108-111, 121-124)

Čekající Eva

(Mařence a Otovi Královi.)

Na silnici, jež se táhne kolem našeho domku od Ostravy k Těšínu, spatřila jsem novou figurku. Připadalo mi říci figurku, jak kráčela po silnici vysoká, štíhlá dívčí postava s hnědými vlasy, jemně rozevlátými, někdy sluncem zkovovělými. Nosívala klobouk v ruce.

Již několikrát jsem ji pozorovala. Bylo nějak patrné, že je tu cizí, docela cizí. A naši silnici si oblíbila. Vždy šla sama a jako velmi zaujatě a přemýšlivě se dívala. Měla hezkou, drobnou tvářičku, nepravidelných rysů. Viděla jsem ji z okna svého pokoje zcela zřetelně.

Paní Olga Pešková ji neznala, ani doktor, a ti znají daleko široko každého v okolí.

Vyšla jsem si k večeru na procházku. I já jsme měla silnici ráda, ale chodívala jsem ještě výše, kdy celé Ostravsko s Beskydami v pozadí se tmělo a mžilo a hořelo pode mnou, obraz v dálce, blížící se večerním osvětlením, veliká skladba hornických měst, podzemní i nadzemní práce.

Sotva jsem se ocitla u kolonie dělnických domků, přeletěl automobil, uskočila jsem v prachu a zatmění a nevím jak, div ne v nárazu nebo v objetí stála jsem proti oné neznámé dívce. Polekány jsme se dotkly rukama, vzpomatovaly jsme se a zasmály. Její tvářička se rozsvítila něžností a sklonila se ke mně, jako by mne chtěla chránit.

A šly jsme spolu.

Promluvila: „Přemýšlím o Kasperlíkovi von Teschenfeld a náhle by mne bylo přejelo auto, a vás taky. Nemyslila jste taky na hrdinu od Custozy?“

„Ne, věru ne, ale co vás to napadlo?“

„Nevím,“ řekla směšně, „byla jsem včera v Těšíně autobusem a na hřbitově, však jej znáte!“

Pohlédla jsem k ní udiveně, ale pokračovala spěšně:

„Chodím tu všude. Ten Kasperlík mne dojal. Ptala jsem se profesora Zdobinského. Byl prý strašlivě ošklivý, ale statečný. A v boji proti Itálii nemoha se vyhnouti a nechtěje koně obrátiti k zbabělému ústupu, skočil do středu italského carré. A byl ubodán. Až do Těšína jeho tělo přivezli!“

Šly jsme spolu. Dívka se připojila ke mně, ač se prve vracela k Ostravě.

Hovořila dále: „Myslím si, jak bylo by krásné milovati takového hrdinu ošklivého, on by miloval oddaně, šíleně. Vžívala jsem se v tu lásku. Chápete to? Vím, proto vám to říkám.“

„Což mne znáte?“

„Paní Zdobinská mi řekla o vaší návštěvě u doktora Pešky, poznala jsem vás. Jsme šťastna, že se mohu jednou v životě vypovídati, nebo lépe řečeno volně projevit. Jsem Sylva Dvořáková, medička, jsem na návštěvě v Ostravě u profesora Zdobinského, jeho žena je přítelkyně mé tety.“

Nuže, moje neznámá, kterou jsem sledovala z oken a která mi vždy připadala jako obraz, vznášející se na silnici a jen mi scházel bílý chrt po jejím boku, docela prostomyslně se představila.

„Tato silnice je mi příjemná, jako cesta k volnosti. Slyšíte kladiva? Typ, typ, typ, a vidíte plameny? A cítíme šílený rej řemenů? Mně to všechno hoří a bije a svítí v hlavě. Celý kraj divoce vře prací.“

Šly jsme jako dávné známé. Pozorovala jsem její tvář, vnořenou do soumraku, tak perleťově čistou a výraznou. Mlčely jsme. Dívaly jsme se na Ostravu.

Řekla: „Beskydy zmizely. Byla jsem na Gruni, u Bílého kříže a dole v Bílé. Čtu zde často Bezruč.“ Přitlumeně si odříkávala:

„A já ji miloval, a ona se mi vdala. A můj krb vyhas', v srdce lehly stíny, a smutek bez konce jde mojim žitím, když vzpomenu si často, že sladkým krokem kolem mne šla láska, a já přirazil dveře svojí chaty.“

Pohlédla na mne a vydechla:

„Já jich nepřirazila. A láska má odešla.“

Stmívalo se.

„Bezruč! Piji zde jeho sloky. Ve Starých Hamrech jsem byla na jahodách. Znáte cestu od Grúně k Bílému kříži? Nejkrásnější obraz. Nezapomenutelný.

A v jámě již jsem byla. Zvolila jsem Jana Marii. Klec nás spustila dolů a tam černo, ach černo, černo. Chodili jsme s kahany v rukou daleko, daleko, divně znějí kroky a vzdálené hlasy. Konečně jsme se plazili po zemi, lezli jsme úzkou chodbou vzhůru.

Položili jsme se na uhelnou vlhkou půdu. Dva uhlokopové objevili se před námi. Čtyři kahany postaveny na zem a Zdař Bůh! Černé stěny svítily v odlesku kahanů, oči havířů svítily. Oči k očím jsme se na sebe dívali a hovořili jsme. Jak byli krásní s černýma, cihelnýma očima. Inspektor vedle mne cosi povídal, neslyšela jsem ho, jen jsem se soustředovala k přitažlivému živému obrazu: ti dva zakopaní dobytí uhlí svítily očima jako převtělenými démanty. Usmívali se zářivě. Řekla jsem jim, že bych chtěla pracovat s nimi.

Měla jsem hornický oblek. Velice mi slušel. I hedvábná čapka.

Inspektor dělal kříž, i já jsem se pokřižovala, když klec se pohnula, aby nás spustila dolů, ale mně tam v podzemí vstříc temnému mládí bylo podivně bezpečně.

Byla jste na pohřbu sedmi havířů? Zasypalo je uhlí, jiné zabije kámen, omámí plyny, zaplaví voda. A věčně se vracejí do černé noci hlubin. Ale lesklé stěny, ticho, klepání kladiv, to vše mimořádné, divné mne jímalo a přitahovalo.

Myslila jsem si, jak bylo by krásné býti ženou jednoho z těch mladých havířů, když jsem jim podávala ruce, ty jejich černé ruce sevřely moje taky začerněné.

Já bych mu nahoře čarovala ráj. Každý jeho návrat z podzemí byl by štěstím. Naučila bych všechny ostatní ženy hospodařiti, proměňovati peníze v blahobyt. I s ním bych se spouštěla dolů. On by cítil dole lásku, jež hoří na zemi se sluncem a kvete se zahrádkou.“

Vracely jsme se a již jsme se blížily k domku lékařovu. Chtěla se rozloučiti. Vybídla jsem ji, aby se zastavila u nás, že ji vyprovodím ke stanici.

*   *

*

Přiběhla paní Olga a doktor Pešek, který se právě vrátil od nemocných, a pozdravili nového hosta.

V rozsvícené jídelně při večeři bylo patrné, jak se Sylva Dvořáková cítila za chvíli zdomácnělá. Vyprávěla vše o paní Zdobinské, dávné přítelkyni paní Peškové, tázala se na poměry havířů doktora, který svým srdečným způsobem vyprávěl o své práci.

„Tak se věnovati kraji, v tom je štěstí,“ řekla.

Rychle pochopila, jak tento člověk žije svému povolání, jak je neúprosně přímočarý, jak každý den je mu významným a naplněným radostnou povinností.

„A nikdy nejste mrzut, když vás v noci probudí?“ tázala se upírajíc oči do tváře doktorovy.

Olga odpovídala za něho: „Ale nikdy, nikdy. To spíše já bručím.“

„Dovedla-li bych to?“ zavrtěla hlavou. „Pochybuji. Ale chtěla bych. Studuji medicínu. Ale tak bez výhrady dáti celý život vědě a práci den ze dne a stále, a nebyti již ženou, ale lékařkou! Ach ne, nemíním tímto názorem o rozdílu cosi ženě upírati, vím též, že vy, pane doktore, taky milujete a rozdílíte se citově, více možná, nežli bych já dovedla. Ale já, ve mně je tolik neklidu, a mám neposlušné peruti, které překáží každé samostatné a nutné kázni hodinové, minutové, místní...“

„Můj muž je výjimečný člověk. Jeho svrchované štěstí v tom, co koná, ať vás neodvrátí od lékařství. Však vy si lépe dovede zařídit život. On jen v tom žije a ničeho by si nedopřál. A jak se mu uvolní, již je v knihách, nebo v práci pro obec.“

„Neodradí,“ řekla Sylva Dvořáková, „ale naplňuje mne novým přesvědčením o chybě, že teta Jenička určila mi tuto cestu. Bojím se, že ničeho nedokáži, kde již jsem zpola ztroskotala.“

„To se zdá na začátku práce,“ řekl doktor útěšlivě.

Sylva sklonila hlavu.

„Maminka byla kabaretní pěvkyně. Záhy zemřela. Otec ji dlouho nepřežil. Teta Jenička, jeho sestra, si mne vzala k sobě. Jsem prý ve všem podobná matce, a otcovy mám jen oči.“

Teta Jenička je učitelkou na Smíchově. Dokonalá. Tak jako zde pan doktor. Učí děti celou duší i sama se stále učí, miluje jenom ušlechtilé zábavy. Nemá chyby. To je pro člověka, složeného z chyb, často velmi tísnivé. Taková přesnost a neústupnost zásad. Ale má přece chybu. Chtěla by, abych jí všecko řekla, všecko, co se se mnou děje, co myslím a cítím. Povídám jí mnohdy lhostejnosti, a závažné v sobě utajuji. Obávám se její nespokojenosti, starostlivosti.

Ach, jsem si vědoma, že jí křivdím. A poslední události nemohla jsem zatajit. Bouře se provalila. A proto mne poslala k Zdobinským. Sama i teď v létě je v Praze. Poslala mne místo sebe. Ona byla pozvána. Její obětavost nezná mezí.

Miluji tetu Jeničku, ale jaksi s bázní.

Maminka zpívala v cizině. Otec ji poznal na prázdninové cestě. U nás již jsou teď taky kabarety. Byla jsem dvakrát tajně. Víím, je podlé, že tetu klamu. Ale nedovolila by mne tam. A mne to hrozně láká, vžívám se v maminku, na kterou se sotva pamatuji, jen jako ve snu.

Nemyslete, je v tom kouzlo, zpívati píseň, jež se vezpívá do posluchačů, míti rozehrané nervy a světla v tváři, v prsou a elektrizovati svým vtipem a temperamentem, svou grácií, míti na neviditelných pavučinách svých prstů připoutána všecka přítomná srdce. Přiznám se vám, cítívám schopnost takového díla. Složila jsem si sama několik písniček. Ale nikdo jich neslyšel. Zpívala jsem si je, když byla teta Jenička v divadle.“

Doktor Pešek se usmíval a naléval vína. Paní Olga nadšeně a živě vybízela dívku k hovoru a kladla jí na talířek své osvědčené pečivo.

„Zazpívejte nám něco!“ prosila a vztáhla k Sylvě obě ruce a přimhouřila oči v úsměvu.

Sylva Dvořáková pootevřela rty... Zamyslíla se. Dala hlavu trochu vzad.

„Promiňte, až jindy, nevím teď hned, odpustíte?“

„Ale ovšem,“ řekl doktor. „To jen tak Olgu napadlo.“

„Proč jen tak? Docela mne to napadlo vážně. Podívej se, ten zvláštní výraz slečniny tváře!“

„Všecko tu pronikáte,“ řekla Sylva Dvořáková k doktorovi. „Byla jsem před několika dny ve Vítkovických závodech.“ Vstala a přikrčila se. „Tam je hrůza a úžas. Více nežli dole pod zemí, kde je ticho.“

Mluvila tak výrazně, jako by zpívala. Její tvář se rozehrála.

„Kladiva, koncert kladiv! Lidé buší a tepou, a ohromné plameny svítí. Tisíce nepřetržitých výkřiků ohlušuje. Magnety běhají nad námi, přisávají se polibky k železům, kotvám, nýtky, matice padají jako dozrálé ovoce ze strojů. Ohniví hadi syčíce se krotí po zemi. A plazí se jako v tanci. Nazí muži pobíhají mezi nimi s tyčemi, jako by je krotili. Obrovské píště v nekonečném pohybu jsou děsivé, jistě! A letící kola budí závrať, vše je horečné a šílené. Žár, pára, vodopády, vodotrysky, žhavé uhlí, dráty, a vše se třese, cuká, sviští, točí buší, hoří, ohně, jiskry, ohňostroj, deště jisker a kladky a páky. Jako tisíc vlaků spojeno by se hnalo kolem nás a s námi do hrůzy pekel. Hluk, jako by se města řítla v zemětřesení, zmocněná hrůza nás uchvacuje, vítr, orkán hrozí nás pohltiti, odvanouti. Střelba rozlehne se a pak náhle tiše jako ukolébavka, zaniklá dříve v bouři, cosi zpívá v ohromném sále továrny, jen kola tiše hučí

v nekonečném otáčení a reji. Sledujeme kroucení, vrčení stroje, který vypadá jako skrčená kočka, jiný jako křížová hlava nestvůry, jeřáby nad námi běhají — — — A strašidelná pravidelnost a přesnost mne omračuje.

A v tom všem pekelném, složitém reji spatřím dělníka. Zastavuji se. Hledím na něho. Mám nesmírný soucit se všemi těmi lidmi. Zasloužili by si mnoho, přemnoho odměn za oběť tohoto života a práce pro lidstvo. A tento dělník, na němž jsem utkvěl pohledem v závratí, v nemocném pohnutí mysli, v horečce, div ne mdlobě, věděl, co si myslím, že tyto minuty mne s nimi docela spojují... A rozpačitě, temně zardělý mi odpovídal.

Jak je vám tu stále den ze dne?

Jsem zvyklý!

To je peklo, nezdá se vám?

Hutě!

A venku, na vzduchu, v slunci, večer?

Večer, večer, opakoval rozpačitě.

Úsměvem jsme se odloučili. Ten krásný člověk mi byl představitelem těžké práce. Co řekl, nemělo významu ani smyslu, ale jeho tvář něžná a ušlechtilá, jeho pohyby docela gentlemanské mi vnukaly myšlenky, že z těchto zástupů tisícových by měla přijíti lidstvu spása, aby byl věčný mír na zemi, kdyby je někdo veliký, opravdu prorocky vedl, nikoli bláznivě, ale velikým rozumem budoucnosti. Zušlechtění, práce, život, postup, naučiti se žít pro sebe a pro potomstvo. Je třeba krutosti díla, ale vysvobození v hodinách oddechu. A lásky. V hodinách tvůrčích. Dobrá vůle by všechno přemohla. Nesobecká vůle.

Ten dělník a já jsme si té chvíle rozuměli. Také inženýr, jenž mne provázel. Byl stejně členem této skladby, geniální písař strojů, jako on.

A kdo je pánem toho všeho — — —

Rothschild, Guttman... a jiní a jiné Gérové.

Nikdy tu nebyl Rothschild ze své vídeňské rezidence, pouze když navštívil Vítkovice císař Franz Josef. Tu byl obřad. Hostiny.

Velmožové díla. Chápu. Dovedla bych i já býti královnou práce. Ale sejmuti těm lidem otrocká pouta. Dáti jim lidská práva, možnosti všech povznášejících prostředků. Poezii. I v tom pekle je poezie trýzně. Ale poezii pokoje a míru? Ach, já strašně ty lidi miluji. Cítím, jak jsem z nich. Jak matka zpívala kdesi v kabaretu a snad, můj Bože, nevím! A otec byl jemný myslitel, učenec, blouznivec... A já... Rozšílela bych se mezi hady žhavými a šlehajícími svými ocasy po zemi a v dýmu a žáru a hluku.

Měsíc svítil téhož večera tiše a svítil u Zdobinských na zahradě. A já seděla dlouho u bílého stolku v růžích a hovořila ve fantazii s dělníky. A ten nejkrásnější z nich mi vyprávěl ve snu své osudy. A podívíte se. Ráno, časně, utýrána, znavena, skoro nemocná jsem tam dole kdesi bloudila. A potkala jsem v zástupech dělníků toho rozpačitého a krásného. Pozdravil. A já mu dala do ruky růži, pevnou, svěží, žhavou, jako králi jsem mu ji vložila do dlaně — — Řekla jsem hloupě a neodůvodněně. Připněte si ji při práci.

Bezejmenný šel dál a usmíval se.“

Víno se projevovalo v jejich větách. Doktor vzal klobouk.

Sylva Dvořáková stála oblečena u vrat.

„Půjdu sám se slečnou na stanici...“

Vyšli. Měsíc svítil. Její vysoká, proutková postava se prohnula na silnici. Bílý chrt se mi objevil. Proč asi tento obraz? Doktor cosi hlasitě hovořil. Ona mlčelivě naslouchala. Paní Olga stála se mnou na silnici.

„To je divný tvůrek, vidíte?“

A za chvíli řekla: „Cítíte šalvěj ze zahrady?“

Ozvalo se cinkání elektrické dráhy. Jestlipak došli k vlaku?

* *

*

Byla neděle a na stráni měli slavnost. Hudby zněly. Lid tančil. Prapory vlály. Šla jsem se Sylvou Dvořákovou od kostela k Radvanicím. Zastavily jsme se. Na trávníku tančily rozjařeně parky a mezi nimi v pitvorném úboru běhal August. Starší žena chvátala za ním, on ji uchvacoval a křepčil s ní. Děti řvaly a honily je. August ženu povalil, jeho bílý oblek se zatřepetal nad ní, ona křičela. Děti se shlukly kolem ní a ječely a hulákaly a posmívaly se.

Sylva pootevřela ústa podivem. August utekl a kdesi připíjel selce, podnapilá žena se rozkřikla mezi dětmi: „Kdybych hromem byla, všechny bych vás pozabíjela! Kdybych Bohem byla, ani bych vám požrat nedala a glady zdechnout bych vás nechala. Břicháci, vy, d'ábli! Oni se posměvají staré babě.“

A děti řvaly a obklopovaly ji. „Kdybych byla malířem, tuhle scénu bych namalovala,“ řekla Sylva. Utkvělým pohledem sledovala opilou ženu, která vykřikovala: „Z alterace jsem pila! Chachaři, d'ábli!“

A vše zase se proměnilo. Kdosi napilou ženu odváděl. A zastavila se u nás dívka. Hovoříme. Povídá dívka: „Mám synka jako víno! Jak mne k sobě přičísne při muzice, to se mi zdá, že mi srdce ze šoslajblu rozpučí!“ —

Stojíme a díváme se. Sylva se baví. Stromy nad námi šumí. Muziky hrají. Jdeme konečně silnicí dále a zastavujeme se. Ženy stojí u stráně.

Povídá jedna: „Mám sedm děcek a žádné mi umret nechce. To je tak chudobný, chod' by ho tam na vidélkách Pánu Bohu podával, to to! Pán Bůh nechce, a bohatému, co má jedno, to umre.“ A ukázala dítě. Vypadalo jako stařeček, jako by se zmenšil horník po stoleté práci v dole. A zblbnul...

Sylva mne táhla dál. Mlčely jsme dlouho...

„Jak dnes bude zapadat slunce nad Ostravou, nad Vítkovicemi, nad Marianskými Horami, nad všemi jamami, nad Jindřiškou, Hermenegildou, nad Trojicí ve Slezské Ostravě, nad Janem Marií, a dále nad Dombrovou, Orlovou, Dětmovicemi! Pamatujete se na tu krásnou těhotnou paní na Ludvíkově jámě? Nikdy jsem nic krásnějšího neviděla. Blondýnka růžová, děcko na rukou, jedno ji drželo za sukni a jedno čekalo, až bude stvořeno. Bylo již živo a hlomozilo tichounce, v jejím těle. To tělo, překypělé životem příštím, bylo krásné, vid'te? Jak tato zrůdnost je krásná, protože je přirozená!“

Naše silnice nás vedla k vozíčkům, jež lezly ve vzduchu jako brouci. Města se vzdalovala s komíny, těžními věžemi a mosty.

Hudby hrály přitlumeně. Kočáry vozily svatebčany a slavnostní řečníky. Beskydy byly velmi modré a blízké. Pole se zlatila zralým obilím. Kolem nás přeletěl automobil, a po cestě k polím šel kůň se správcem grófa Vilčka.

„Zítra přijdete k Zdobinským?“

„Přijdeme s paní Olgou Peškovou.“

„Prý bude u nás jasnovidka, sestra Celesta.“

„Celesta?“

„Znáte ji?“

„Neznám.“

Mluvila přitlumeně: „Je dcera žida Hochfelgra z Bílé v Beskydách. Hochfeldra z *Maryčky Magdonovy*.“

„Z *Maryčky Magdonovy*?“

„Paní Zdobinská ji zná. Je prý podivuhodná. Chvějí se. Nemám ráda takových věštkyň. Totiž znám je jen z pověsti. A bojím se všeho, co by mi mohlo klásti na cestu určitou předpověď. Nechci! Nechci! A především nechci vědět! Hle, jak je dnes krásně! Komíny svítí, vozíčky jsou jako mandelinky a záře se mlží nad městy — — — Zdá se mi, že až sem zpívá Odra. Až od Hlučína...“

Ano, Rothschildové, Laryšové, Vilčkové, Guttmannové, jejich bohatství a přepychové paláce – nenávidím jich. Ale nic nechtěla bych zničit, nic. Chtěla bych, aby byl muž, veliký, silný, jenž by vše srovnal.“

Naše silnice bílá a zaprášená se klikatila před námi a šly jsme dále.

„Život bez lásky je strašný. Poušť. Nechápu tetu Jeničku, že tak dovede statečně žít. Snad i ona milovala a pak se odříkala, nevím, ale já se nedovedu odříkati. Milovala jsem Jaroslava. Sedali jsme vedle sebe v přednáškách. Jako náhodou a jako naschvál. A přiblížili jsme se. Byla jsem šťastná, když mi poprvé sevřel ruku a šel se mnou na Smíchov k zahradě Kinské. A šli jsme místo k našemu domu do zahrady. A pojmenoval mne důvěrně: Sylvo!

Teta Jenička nic nevěděla, že sedám na Karlově náměstí s Jaroslavem, že mne provází k domu, že mne líbá, div mne neudusí. Byl divný hoch. V prvních chvílích lásky samá důvěra a úsměv a radost, ale brzy projevil cosi ponurého. Válka ho asi značně zkrušila, byl jako mladý poručík na Itálii, pouze rok a vrátil se churav, velmi nervózní. V té době jsme se poznali. To ho jaksi zvedlo, a pak 28. říjen. Ale záhy po převratu, po veliké vlně vztekání stával se zádušným, a čím dále tím bezútěšnějším. Sledoval kroky země. Začal se nemocně zahlabovat. Přestával věřit, jak je možné to a to. Četl a studoval a třásl se nad různými věcmi, které sám nemohl napravit. S hrůzou jsem pozorovala, že závěry jeho skepse byly děsné. Nevěřil pomalu nikomu a ničemu. Ale o mně nikdy nezapochyboval.

Moje přítelkyně, hezká, bohatá dívka, skončila sebevraždou – zastřelila se. Hoch ji opustil. Ale překonala již krizi, byla docela jakoby smířena, obula si nové střevíčky a šaty oblékla do plesu. A všichni čekali, kdy vyjde ze své komnaty ke kočáru. A našli ji mrtvou. Střelnou ránu utlumil hluk z ulice.

A Jaroslav, nespokojený, pochybovačný, přemítavý, vyrovnal stejně svůj osud. Byl se mnou, za ruce jsem ho držela a říkal: Sylvo, co se všim! Nic není trvalé ani svaté! Slyšíš, kam jsme se dostali? Přijde doba, kdy nás nepřítel zdeptá. Prahu rozbije Němec, jako zničil Arras a Remeš. Jako Lovaň a všecko. I na nás dojde. Mír není požehnání. A přemýšlej! Komu chceš na světě věřit? Že stačím já tobě? Ach, nevěřím ti! Ty dovedeš skrčiti čelo a zúžiti oči! A mně? Nevěř! Jsem asi jako jiní! Ale věř, věř alespoň potom. Tebe jsem miloval, Sylvo! —

Když jsme byli na pohřbu mrtvé přítelkyně, plakali jsme, a Jaroslav ještě řekl: Nesmysl, co učinila, šílenství. Být na světě, jaká krása! Ano, vždycky alespoň zajímavost!

A posléze říkal: Není zajímavosti. Všecko snědí všední dni.

Býval jako bez duše, seděl vedle mne a nebyl. To je ukrutné! Nebýti, nebýti živ! Jako by se na něho snesla nějaká kletba.

K čemu všechno. Jsem hotov, byl jeho závěr. Mé řeči byly marné. Jen pohrdlivě prohnul ret.

Jel na svátky k otci. Nevím, co se tam dělo. Napsal mi několik slov. A nevracel se. Pozdě, pozdě jsem zvěděla, že se zabil.

A to je ta bouře, která se provalila, že jsem musela říci o ní tetě Jeničce. On byl mrtev. A byl cizí. Nikdo mne z jeho lidí hlouběji neznal. Jaroslav byl mým, neblížším mým člověkem, jak nikdo nevěděl. Oni tím trpěli, já trpěla, a neodvážila jsem se přijít a říci: byla jsem jeho milou.

Ale v záchvatu bolesti jsem se přiznala tetě. Vzala mne a vyzpovídala. A pochopila a hladila mé rány. Tak to bylo. Sedali jsme spolu a jak jsme se milovali! V něm byla bych rostla a vyrostla v ženu-člověka. Byla bych tvořila lidi. Jak jsme často o tom štěstí hovořili! Vše se propadlo jeho skutkem. Nikoli hrdinským. Ale nechci mu vyčítati zbabělost. Osamotněla jsem a jeho skutek mne učinil hrdou. A zároveň kolísavou. Je to paradox, že ano? Sebevražda. I mně by asi slušela. Ale já bych prostě nemohla. Ať mi hrozí cokoli, bída, nejneutěšenější perspektiva, nedovedla bych se zabít. Ať se děje cokoli, dívám se na lány trav a polí, a nedovedla bych si vlasu zkřiviti. Není to ctností, ani hrdinstvím, ale jsem zde svá a vím, že jinak nemohu!“

Slunce zapadlo. Lesy se zazlatily, a města práce v temnu se rozsvítila tisíci očima, otevřenými i přimhouřenými i mžikajícími. „A já nedovedla bych se zabít,“ opakovala Sylva, „miluji život, jako podstatu světa. Trpěti, probíjeti se, mučiti se, vzdávati se nadějí, to vše chápu, ale sebevraždy nechápu. Neboť já utíkám od skepse ke světlu, neuznávám ničení ani věcí, neřkuli člověka. Vše možno napravit. I slunce přivolati. I tmě rozsvítiti. I hmotu, si podrobiti a dosíci souladu života. Jak zapadá dnes slunce!“

Takové děvčátko a jako by se proměňovalo v ženu. Na jejím čele rýsovaly se vodorovné vrásky.

Bílé mlhy a světla splynuly. A noc se tměla ve všem jako rozsudek.

*   *

*

Seděli jsme u Zdobinských ve vile. V zahradě voněly růže. Pili jsme kávu. Barvy byly střízlivé. Každý list jako by oddělen se kreslil v podvečerním vzduchu. Osoby unikaly pozorování, hovořilo se o místních románech.

Dívaly jsme se na Sylvu Dvořákovou, jež měla kol rtů cosi posměšného a zároveň nervózního.

Řekla: „Přijde sem jasnovidka. Paní ji pozvala.“

„Bývá tu velmi často, div, že ji ještě Sylva nezná!“

„A uhodne?“ ptala se paní Pešková.

„Všecko,“ mávla rukou paní Zdobinská.

„Hm, jsem zvědava!“ pokrčila rameny Sylva a objala si rukama kolena.

Profesor Zdobinský, který nás provedl svými sbírkami, v nichž leželo nejen jmění, ale i duše – v knihách, obrazech – šťastný myslitel, soustředěný k práci a k svému domovu – usedl k nám a zasmál se. Jeho žena prudce hovořila o mnohých lidech, kterých jsem neznala...

A v té chvíli, kdy slova splývala s vůní zahrady a s barvou keřů, vynořila se před námi z temné zeleni podivná žena menší postavy, židovských rysů, bledé tváře, obroubené rouškou modrošedou, závojovou, jako nosí ošetřovatelky nemocných, ohromné černé oči s jemným podstíněním... Zastavila se.

„Věděli jsme pouze, že přijde a zřejmě jsme byli pohnuti.“

„Sestra Celesta,“ řekla tiše paní Zdobinská.

„Jasnovidka,“ pronesla pátravě paní Pešková.

„Odpusťte, zdržela jsem se u pana Rautenkranze,“ řekla sestra Celesta měkkým hlasem a upřela k nám temné, zamyšlené oči. Vzala Sylvu za ruku a odváděla ji za bezové keře. Sylva se ohlédla ke mně, rty její se pohybovaly. Vytušila jsem z jejích očí, že si říkají osudné verše:

*Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat,
má mlčet, Maryčko Magdonova?*

— — — — —

*ze síňky uzří tě Hochfelder žid.
Jak je ti, Maryčko Magdonova? —*

Za chvíli Sylva se sestrou Celestou vracela se bledá a zamlklá, její hlava se sklonila a pohled její se upřel kamsi v neurčito. Ke Starým Hamrům, kde na hřbitově při zdi leží Maryčka Magdonova? Neb k Bílé, kde v domě bydlila v lesích Celesta u svých rodičů?

Pověděla nám každému několik všeobecných proroctví. Nikdo nebyl dotčen. Ze všeho zbyl úsměv. Jen Sylva byla rozvlněna. Proč asi? Co jí povídala? Jak na silnici se vzpírala proroctví: nechci, nechci!

Sestra Celesta nám vyprávěla o svém domově v Bílé pod horami. Tam žila velmi nemocná, deset let žila ležíc na půdě v seně. Lesy šuměly, a lesy... Když listí žlutlo a padalo v sadu, bývalo jí nejhůře.

„A kdo je pan Rautenkranz?“ otázala se jí náhle Sylva.

„Pán hutí a dolů!“ odpověděl kdosi.

„Celou válku byla sestra Celesta v nemocnicích,“ řekla paní Zdobinská, „je obětavá do krajnosti. Všecko rozdá chudým, co vydělá.“ A velmi tiše řekla: „Svatá.“

Celesta řekla: „Kolikrát ráno vstanu, nemám halče v kapse, a svět přijde z celého světa a líbají mi ruky, nohy jak vidja, že nemám, aj sto korun na ráz za slovíčko moje dajú! Für mein gutes Streben!

Nebudu již hádat, svět tomu nerozumí. Jak jsem tady hádala, já jsem za to nebrala peněz, jen cedulku, že kdo chtěl se mnou mluvit, zaplatil na Verein der Bekämpfung der Tuberkulose dvě koruny. Ale svět ešte nevěřil, že som do dvacátého roku sama byla tuberkulózní.

Jak jsem tisíc korun vymluvila, nastaly klevety. Svět nedovede mlčet. Jak jsem koho vyléčila, prosila, nemluvte, nechvalte, ale chvály bylo po celé Ostravě, že je jedna sestřička, která pomáhá, manželky doktorů přišly jako se dajú hádat a viděly, že svět mně ruky, nohy líbá, viděly, že já pomáhám za Bůh zaplat’...“

Paní Zdobinská hladila její ruce. Vstaly jsme k odchodu, Sylva trhala růžové lístky. A šly jsme spolu zahradou. Jasnovidka zůstala u růžových keřů. Ohlédla jsem se za ní. Vypadala jako přízrak.

Sylva řekla: „Dala mi do kabelky cosi pro štěstí, hle, teď ze zvědavosti jsem se podívala, co to je, zdali snad ne kůstka z novorozeňátka, pohleďte, dvacetihalěr, železo!“

Zahodila jej přes plot. Zacinkal na dlažbě.

„Ale pomátla mne, co mluvila. Chvílemi člověk žasne. Není tak snadno chytati struny všech nástrojů. Nešťastná Maryčko Magdonova! Ale ona je taky ubohá. Lesní dítě! Řekla mi, že není ničí. Lesní dítě. Dítě kněžnino, podvržené dítě... Bála se verše o Maryčce? Zná-li jej? Neb je to všecko jasnovidnost?“

„Řekla mi, že v mé budoucnosti hoří proměna!“

„Tak to řekla?“

„Doslova.“

Odcházely jsme s paní Peškovou k elektrice. Sylva ještě chvíli stála u vrátek a kynula nám rukou. A pak se vracela k sestře Celestě.

* *

*

Paní Pešková měla oči velmi přimhouřené a chodila z pokoje do pokoje, do kuchyně, vařila, uklízela, rozkazovala, čistila nástroje lékařské a tvořila divy... Doktor operoval v ordinaci ženu, výkřiky protrhly klid a rozjiskřily se v salonu a zapadly do všech koutů, paní Pešková se usmívala a starostlivě se dívala do tváří svých hostů, a na dvorku slepice se třepotaly

a pes zaštěkal a služby se kymácely, a paní Pešková přinášela laskavé úsměvy a přimhouřená víčka, docela tenké čárky. A v jídelně seděly a zase přecházely Sylva Dvořáková a jasnovidka sestra Celesta. Bylo již prostřeno.

Celesta vyprávěla o své nemoci, o svém životě.

Sylva seděla zadumána, skloněna, ruce objímající kolena. Snad ani neposlouchala, ale zase chvílemi zvedla pozorně hlavu, a někdy se zasmála.

„Die Ärzte können es nicht zugeben, daß man Menschen gesund macht ohne Geld zu nehmen.“ A opakovala zasněně: „Warum bin ich auf die Welt gekommen? Das war mein erster Gedanke.“

Sylva se zasmála. Paní Pešková přinesla na prostřený stůl několik mís.

„Es versteht mich niemand,“ vydechla Celesta.

Vešel doktor a jako když vejde čerstvý vzduch, zasmál se, promluvil hlasitě a něžně: „Tak je dnes krásně, teplo a vlaho, sed'te, prosím, a nevyrušujte se a buďte volni a jen dále povídejte, poslouchám.“

Hlas paní Peškové zazníval z kuchyně, ze sklepa, ze síně, ze dvorku, doktor usedl a složil ruce.

„Meine Mama war sehr gelehrt,“ řekla Celesta. A doktor tiše a jako by chtěl napnouti most mezi kdysi a dnes, řekl: „Sestra byla ve válce a po své nemoci v Bílé stala se opravdu pomocnicí v těžké době. Byla neúnavná.“

Sestra řekla: „Byla jsem raněna.“

„Raněna,“ přisvědčil doktor a pohlédl na nás.

„Und ich habe kein eigenes Heim,“ řekla Celesta.

Paní Pešková přinesla polévku, služka nosila jídla. Měli jsme hlad a chutnalo nám. Paní Pešková se všecka rozdávala. Celesta téměř nejedla, míchala si prášky a kapky do kalíšků a jedy na lžičky.

„Ich habe hier mache Sorge verschlafen.“

Vyprávěla o romantické chvíli v Itálii. Tehda, kdy vše se řítilo, rozdílelo, měnilo. Od selek mívala mléko, sýr, vejce... Předpovídala jim vítězství. Porážku Tedesků. Na den a minutu.

*„Ze síňky uzří tě Hochfelder žid,
jak je ti, Maryčko Magdonova?“*

zarecitovala odvážlivě Sylva. Celesta se ohlédl. Nechápala.

*„Na horách, na horách plno je dřeva
Burmistr Hochfelder viděl tě sbírat,*

má mlčet, Maryčko Magdonova?

Na Starých Hamrech na hřbitově při zdi

bez křížů bez kvítí krčí se hroby.

Tam leží bez víry samovrazi.

Tam leží Maryčka Magdonova.

Sylva dořikávala tiše verše. Celesta rozevřela oči a tázala se jimi. Zdá se, že nevěděla a nepochopila, ač slyšela jméno svého otce.

Řekla za chvíli: „Ar man Neutel, krank an Herzen schlepp ich meine langen Tage. Armut ist die größte Plage, Reichtum ist das höchste Gut.“

Sylva upřela na ni oči. „Ano. Chudoba je bolest, je soužení, trápení, nelze rozluštit jejich cest...“

„Cest,“ řekla Celesta, „moje cesty se křížily a končily, a ještě stále čekám...“

„I vy čekáte,“ řekla Sylva, „myslela jsem, že čekám pouze já.“

Celesta opět brala prášky a kapky. Paní Pešková předkládala jídla.

Sylva se rozjařovala a stávala se živou a jedla s chutí, Celesta se jen dotýkala jídel.

„Povězte mi něco o panu Rautenkranzovi,“ řekla Sylva rozmarně a dětinsky.

„Já, já?“ divila se Celesta. „Sotva ho znám. Jen jeho paní jsem předpovídala. Eine Seele von Himmel! Ach...“

„Vyslovila jste jeho jméno. Konečně, svět ví, že Rautenkranz je osobnost...“

Paní Pešková vyprávěla, kdo je pan Rautenkranz. Má doly, továrny, celou ulici v Ostravě, ve Vídni a v Itálii domy a jmění ohromné.

„A sám je jaký?“ zeptala se Sylva.

„Jaký? Pěkný člověk, elegantní. Nevím. Kdysi tu byl na vteřinu, cosi chtěl muži.“

„Panu doktorovi, a vám nic neřekl?“

Paní Pešková se rozesmála. „Co mně by řekl! Nevím! Snad i cosi řekl. Zdvořilost. Slůvko.“

„A které?“

„Můj Bože, které slůvko řekl. Nemohu si vzpomenout. Zdá se mi, že přece něco zvláštního řekl: Nebe je blízko, když chceme. Opravdu, ano to řekl...“

„To řekl?“ vydechla Sylva. „Hm, to je asi divný člověk. Co tím chtěl říci?“

Paní Olga se zasmála. „Asi, že si můžeme podle vůle upravit život. Je v tom mnoho pravdy.“

„A on si jej upravil blízko nebe?“

„Pochybuji. Jeho žena je stále nemocna. Ale on je k ní šetrný.“

Bylo již pozdě. Sylva a Celesta vstaly, aby stihly elektrický vlak. Jak se již setmělo. Doktor vyprávěl vesele o Grúni a Bílé, o Bílém Kříži, jak tam v létě bylo krásně, jak přišli a nebylo noclehu, spali v chalupě na seně u baby, u které se scházívalí spiritistické kroužky. A takovou nemocnou tam měla, mrtvicí raněnou, jež jí odevzdala své značné jmění. A stále se bába chlubila svojí dobročinností a obětavostí k nemocné.

A jak doktor vypravoval, ozval se zvenčí výkřik. Sylva dala již klobouk na hlavu...

A zase výkřik a hluk...

Vyběhli jsme všickni na silnici. Tam dále se cosi stalo. Auto. Nějaké neštěstí. Lidé z domku se sbíhali. Doktor odchvátal. Stály jsme zděšeny u vrat. Ozývaly se hlasy. Objevilo se ve tmě světlo elektrické lucerny.

Za chvíli přinášeli raněného člověka. Patrně ho auto přejelo. Hukot lidí následoval. A již tu byl doktor. A velel: „Olgo, je raněn. Nástroje. Vše připrav.“

Dva páni vešli ulekaní a zmatení. Paní je přivítala. Uváděla do salonu a odchvátala. Mladý muž se představil: malíř Otakar Návrat a druhý vysoký, bledý, podivný, jako Asyrčan, zachmuřený, lhostejný i v neklidu neštěstí Adolf Rautenkranz.

Pohnutí proběhlo vzduchem. Sylva rozšířenýma očima sledovala pana Rautenkranze, Sylvu hltal zrakem malíř Návrat, který rychle vysvětlil případ: „Opilý horník jim veběhl pod auto, šofér je naprosto nevinný. Jakoby schválně. Auto sklouzlo následkem překážky, je porouchané. Ještě že to dopadlo tak. Člověk snad bude zachráněn.“

Rautenkranz zatelefonoval do nemocnice ostravské, aby přijeli autem pro raněného. Doktor ho zatím ošetří. A pak vešel do salonu, usedl v křesle a nehybně seděl beze slova, nevšímavě zahloubán v sebe.

Paní Olga veběhla s lahví vína a s likérem, sestra Celesta stála u dveří. Sylva hovořila s malířem.

„Není to nebezpečné,“ oznamovala paní Olga, „muž doufá, že se to spraví. Jen nevěsit hlavy, muž dovede zázraky.“

Rautenkranz odešel do ordinace. Za chvíli se vrátil. Sylva odložila klobouk.

„Neodcházejte, my vás pak svezeme do Ostravy,“ prosil Návrat. „Hled'te, taková nehoda, ať máme náhradu ve vašem jasném obličejí a úsměvu.“

Sylva byla neklidna. Rautenkranz opět usedl, upil trochu vína a složil ruce do klína, jako by se modlil. Sylvy si nevšiml. Pohlédl na Celestu a tázal se jí, zdali paní trochu upokojila. Celesta pokorně odpovídala.

„Pojede poslední vůz, musím jít!“ řekla, obracejíc se k Sylvě.

„Já tedy zůstanu, paní Zdobinská ví, kde jsem. A kdyby nevěděla! Vymínila jsem si svobodu, vždyť jsem již odešla též do Těšína bez jejího vědomí!“

Paní Olga opět přiběhla a spustila gramofon. Ozvala se slavičí píseň Kurzové, vídeňské zpěvačky. Malíř se zasmál, Rautenkranz zkřivil rty, Sylva sklonila hlavu a objala kolena, rozevláté vlasy jí spadaly do čela. Zvedla zase hlavu, odhodila vlasy a upřeně se zadívala Návratovi do očí.

Celesta se poroučela. Za chvíli zacinkal a zahrčel elektrický vlak.

Paní Olga přinesla koláčky a změnila gramofonovou desku. Carusso se rozzpíval salonem...

„Taková měsíčná noc,“ řekl malíř, „pojdme na silnici se podívat k autu, jak šofér spravuje.“

Vyběhli. Rautenkranz dal se do hovoru, tázal se a vysvětloval. Malíř Návrat je jeho hostem, opravuje mu nějaké staré obrazy. Je velmi milý hoch. Docela příjemný host. I jemu, který nesnadno zvyká cizímu člověku. Ta nemilá příhoda. Chtěl být již doma, je unaven. Má hrozně práce. A teď aby čekal.

Drobný obličej Sylvin se objevil. Návrat oznamoval, že automobil za půl hodiny bude spraven.

Vzpomněla jsem si, jak kdysi Sylva řekla:

„Nemohu být bez lásky, po žebříčku k ní došplhati, po kolenou se doplazit...“

Vycítila jsem napětí. Sylva vyzývavě přijímala Návratovo dvoření. Byli za chvíli jako staří známí.

Zastavila se uprostřed salonu pobledlá, s blýskajícím se, rozšířeným očima a zadívala se na Rautenkranze. I on upřel na ni své černé, úzké oči. Pak se obrátila k Návratovi a tiše mne poprosila, abychom šli do zahrady.

Šli jsme. Byla zaplavena měsícem a vůní květů a zralých sliv.

Chodila jsem mezi záhony, oni usedli do besídky. Doléhal ke mně tichý hovor, jednotlivá slova.

Za chvíli přijel automobil z nemocnice, a naložili raněného. Odešla jsem ze zahrady.

Pan Rautenkranz nařizoval cosi a odešel ke svému vozu, aby se přesvědčil, kdy bude schopen odjet. Paní Olga ho provázela a nabízela mu nocleh. Děkoval a šofér ujišťoval, že vyjedou za chvíli.

Slyšela jsem, jak Sylva vracejí se ze zahrady hovořila: „Chtěla bych jít strašně daleko a být strašně milována, utonout v lásce až na dně, na dně.“

Sešli jsme všichni v saloně.

Sylva řekla náhle velmi útočně: „Pan Rautenkranz je velmi, velmi sklíčen tou zlou příhodou?“

Odpověděl lhostejně, jako by ji teprve teď zpozoroval: „Naopak, slečno.“

Za chvíli přihrčel automobil... Usedali. Sylva uvelebila se, Rautenkranz usedl k šoferovi. Návrat k Sylvě. Paní Olga podala šoferovi krabici cigaret.

A již zamávali rukama. A ujížděli...

* *

*

Přišlo psaní od Sylvy Dvořákové, pozvala mne do Vítkovic, prosila. „Otakar Návrat mne maluje. Chodím teď denně do domu pana Rautenkranze. Budete překvapena. Mistr nazval obraz *Čekající Eva*. Je to opravdu symbol mého života. Řekl, že můj výraz tváře mu vnukl námět, ale nemá ponětí, *proč* můj obličej se tak dívá. Kdosi to ví, a já zase vím, že kdosi číhá. A milujeme se s Návratem. Je roztomilý milý. A já! Vždyť jste slyšela, jak jsem blouznila: každá travička, každá muška má svůj plamen, alespoň jiskřičku. A moje nitro hoří. Před Vámi nezatajuji svých vln, neboť vím, že vše, co je v člověku, jinak posuzujete nežli jiní lidé. Ale co se ze mne stane? Návrat chystá se do Paříže. S sebou mne nevezme. Co by se mou si počal? Ale kdyby byla veliká láska, věděli bychom oba, co učiniti. Mne cosi strašného vábí. Jsem tak rozechvěna. Někdy se mi zdá, co se dopustím, čili že se odvážím... Ale netroufám si ani Vám se přiznati.

Hlava se mi točí. Závrať. Abyste věděla, až přijdete, prosím Vás sepjatýma rukama, abyste mi prokázala radost, ne to je málo, laskavost, to je obvyklý výraz, milost, ano milost, to mi přiléhá k duši a k žhavosti rtů. Tedy až přijdete: pan Rautenkranz někdy plaše vejde, snad Vás to nebude rušiti, nevšímá si, je lhostejný až k urážlivosti. Ale obávám se, že od Návrata koupí obraz. Návrat potřebuje asi peněz. A Rautenkranz učinil některé poznámky o obraze. Pokoří mne, koupí-li obraz. Vyhověla jsem Návratově prosbě o seance ve slabé chvíli. A bylo by nemyslitelné, státi modelem i před cizím Rautenkranzem, kdyby nebyl tak příliš nevšímavý. Pozoruje-li přece, dovede to velice nenápadně.“

* *

*

Vešla jsem ve Vítkovicích zahradou do domu pana Adolfa Rautenkranze. Sluha mne uvedl do prvního patra, otevřel...

Sylva stála u měkké, temněmodré drapérie ze splývavého čínského krepu, dozlatova žluté hroznovité květy vkreslené splývaly v látce...

Sylva byla nahá, pravou rukou svírala rozvírající draperii, levá visela jako lilie podle boku, kde u nohou jejich ležel bílý chrt. Bílý chrt! Kdysi zmínila jsem se o své představě bílého chrta vedle Sylvy, kráčející po silnici k Radvanicím. Snad opatřil Rautenkranz chrta, neb náhoda divná a shodná? Pojala jsem celý obraz, nehybný, plný kouzelných linií a nálady, i Sylvinu tvářičku rozevláté hnědé vlasy, šedé, zasivělé oči a polorozevřené, krásně vykrojené rty. Ano: očekávání se jevilo v tom výrazu. Koho očekává? Když milenec její stojí před plátnem s paletou a štětcem v rukou, se zanícenou, tvůrčí tváří před ní?

Jen okamžik a socha se pohnula. I v zrcadle, jež viselo tak, aby z postavy ničeho neuniklo, aby pohlcovalo, co štětec bez něho by nemohl zachytiti, vše se pohnulo. I chrt se pohnul, vztyčil hlavu, upřel na mne oči. Sylva vzrušeně přichvátala ke mně, malíř se uklonil. A již jsem byla u nich. Chvíli jsem asi nedovedla zastříti svého úžasu ze Sylvy, potlačovala jsem rozpaky a účinek toho čehosi neobyčejného.

Komnata hrála látkami a koberci. Sylva mne přitáhla k sobě na pohovku, Návrat usedl na zem. Zapálil si cigaretu, podal Sylvě.

Její tenké, proutkovité tělo svítilo jemnou bělostí a při vši štíhlostí kouzelnou oblostí, její poprsí bylo něžné a tak svůdně tuhé s bradavkami předrobnými, ramena, ruce, boky, nohy jako plující stříbro čarovných vln lidského útvaru. Studu nebylo u Sylvy, byla si příliš vědoma své krásy, ono slastné vědomí snad utlumovalo ostych. Prsty jejích úzkých, táhlých nohou byly jako vysoustruhovány, neporušeny, jako by odevždy chodila bosa v zahradách s fialkovými trávničky.

„Malovat, malovat!“ zvolala a postavila se do svého postoje, odhodila cigaretu, zahrozila rukou na chrta, ten se sám položil, jako by věděl, oč jde. *Čekající Eva*. Celé tajemství se rozlévalo v tom obraze.

„Viděla jsem vás, odejdu zase,“ řekla jsem.

A v té chvíli tiše jako duch dveřmi, k nimž byla Sylva obrácena, vešel pan Rautenkranz. Viděla jsem, že na okamžik se jejich oči potkaly. Jeho bledá, asyrská tvář se pak obrátila ke mně, ale spatřila jsem, jak se obličej Sylvin rozsvítil, ruměnec polil tvářičku, oči zazářily.

Pohnula se a vzala žlutou hedvábnou látku, ležící na zemi a zahalila se. Usedla na zem a svinula se do klubíčka, že by z ní byl docela malinký raneček. Pan Rautenkranz mne uvítal a odvedl mne.

*   *

*

Za týden přišla Sylva ke mně. „Prosím, pojďme do zahrady.“ Pan Olga hned připravovala vajíčka a nalila vína. Ale Sylva unikala zadními dvířky k polím, kde se na strništích zvedaly žluté stohy pšenice.

„Jaký dojem jste měla onehdy?“

„Velikého, až strašného bohatství.“

„Ale z něho, z Rautenkranze?“

„Vědomý si své ohromné moci. A cosi něžného. Vypravoval o ženě!“

„Je nemocna. Nikdy jsem ji nespatriła, ale představuji si ji jemnou, dohasínající, oddanou.“

„Ano.“

„A já? Stalo se cosi hrozného. Proto jsem přišla. Návrat se rozloučil, před odjezdem do Paříže slíbil, že mi bude psát až z Francie.“

Ale v sentimentální náladě ještě téhož večera mi poslal z Vítkovic psaní: „Těším se na Tebe, žil jsem tu pustý, prázdný život, nemohu se dočkati Tvého objetí, drahá, drahá!“

Byl večer. Četla jsem, četla a četla. Moje hlava se rozkolísala. Oblékla jsem se a jela do Vítkovic. Snad mne Návrat čeká, snad neodjel? Snad chce líbat mé rty...

A letím a nechápu. A vrata domu byla již zavřena. Sluha otevřel.

„Pan Návrat?“ řekla jsem.

„Ale jak to, žil jsem tu pustý, prázdný život? Asi myslí přede mnou?“ uvažovala jsem.

„Pán odejel,“ odpověděl sluha.

Stála jsem zdrcena a žhavá. Cosi ve mně lámalo a volalo cosi.

„Ano,“ řekla jsem.

Obrátila jsem se, hlava mi klesla.

A v té chvíli oval se hlas, tvrdý a rozkazující!

Rautenkranzův!

A již stál přede mnou.

Vzal mne za ruku, jako by na mne čekal a vedl do naší komnaty. Podala jsem mu Otakarův list.

Četl a zasmál se, řezavě, posměšně, vítězně.

„Nuže, což?“ vykřikla jsem.

„Což nechápete, zaměnil listy a adresy. Tenhle platí jeho Míne v Paříži, a váš list poslal jí. Nepřijde do rozpaků, nebojte se. Nepřijde do rozpaků, nebojte se. Dovede jí vysvětliti omyl nějakou křivkou nebo barvou, vždyť je malíř.“

Obraz stál u okna, jimž přicházela noc. Obrátila jsem se k odchodu.

Rautenkranz beze slova mne něžně uchopil za ruce a přitáhl mne k sobě. A v té chvíli jsem věděla, že všechno, co předcházelo, bylo pro *tuto chvíli*. Věděla jsem, že celou dobu Rautenkranz připravoval tuto chvíli, chtěl vystupňovati svou i moji žízeň, a chtěl mne dosáhnouti, nedobýváje mne. Já od prvního okamžiku jsem jim byla otevřena, ovládnuta. Ale nevšímal si mne a já dávala Otakarovi, co patřilo jemu, já se mu mstila od prvního jeho lhostejného pohledu tím, že jsem vyznamenávala Návrata. Ted' říká, že ani nevěřil v možnost štěstí a cítil hned, kdo se mu to přiblížil. A miluje, on mne miluje! Jak se uměl zapírat, vyzkoumáváje sebe i mne!

Je ted' rozhodnuto. Neodvratně.

Můj Bože! Psala jsem tetě Jeničce, ale bojím se, že nepochopí a poleká se.

Vždyť Rautenkranz má ženu.

Sevřel mne v náruč a líbal. Nic se ti nestane! Budeš šťastna. Nevím, budu-li šťastna, ale vím jen, že chci býti šťastna, že každý můj nerv, má krev, má živá bytost *čeká štěstí*.

Šly jsme od zahrady poli k lesu. Vozičky v ranním vzduchu se posunovaly neslyšitelně jako velicí brouci.

„Jeho žena stůně. Nechci, nechci čekati její smrti. Bůh ví, že nechci. Nezáleží mi na její smrti. Ani jemu nesmí záležeti.

Ležela jsem na pohovce a on mne líbal. Tak nikdo mne nelíbal. Je jemný, horoucí a vášnivý, ale něžný jako Bůh stvořitel, i bolest je něžná a citlivá.

— Na tebe jsem čekal, a když jsem tě poprvé spatřil, řekl jsem si: bude mojí. Ale čekal jsem. A nazvali jste obraz *Čekající Evou*.

Ano, protože jsem chtěl, abys i ty čekala. Čekala, Sylvo, má Sylvo! —

Jaká má ústa a jak mu možno věriti! Vyzpovídala jsem se mu z Návrata. Zavrtěl hlavou. Tak prý musilo býti, abych byla tím, čím jsem ted' pro něho. Ocením ho. Nahlédnu ke dnu jeho duše.

Je velmi jemný. Tiše několika slovy dotkne se ženy, zdali nebudu se cítiti pokořenou. Nebudu. Vše dovedu. A proboha, proboha, vy alespoň si nemyslete, že jsem se vzdala kvůli bohatství. Rozžhavělo se to ve mně. Kdyby byl pouze oním dělníkem, milovala bych ho. Ale dovedla bych celému kraji rozkřesnouti láskou svou životní štěstí. Dovésti je k ráji všechny. Ony pod zemí i ony v ohromnosti šílené práce.

Miluji ho. Cosi tmavě horoucího je v něm. *Láska*. A mnoho žil. Mnoho probjoval. Všechno zná. Četl. Byl všady, na mořích i v propastech. Miluji jeho život i jeho něžné, prosté srdce.“

* *

Měla jsem ještě v mysli Sylvu za poslední návštěvy u Zdobinských, jak v saloně seděla pod Obrovského obrazem ležící dívky po nemoci, pokryté květy jako v rakvi. Sylva měla nadechnutý, splývavý šat šedemodrý a byla zcela zhloubána v myšlenky, úsměv polosmutný, pološťastný přelétal její tvář, ale téměř jsme mlčely. Nechávaly jsme hovořiti paní Zdobinskou a paní Peškovou. Sestra Celesta vešla ze zahrady a podala mi kytici již podzimních květin. Loučila jsem se před odchodem do Prahy.

I se Sylvou jsme si daly sbohem. A náhle spatřím Sylvu u nás na silnici, jako poprvé, tentýž oblek, tentýž klobouk v ruce. A zastavila se před mým oknem, jako v jistotě, že mne nalezne.

„Ani do pokoje, ani na zahradu, prosím, sem na silnici. Vidíte, ještě jsem přišla. Nutně. Půjdem spolu? Prosím, nikoho nevolejte. Musila jsem vás ještě vidět, abych se srovnala. S čím? Můj bože!“

A již jsme šly.

„Stalo se něco?“

Prohnula se jako bolestí.

„Mimo, a přece jen rána,“ řekla sraštivši čelo.

Za chvíli:

„Vy přece věříte, že bych milovala Adolfa, i kdyby byl chud? Já byla opravdu jako člověk čekající příchodu lásky, bez níž můj život byl smrt. Ale já nehledala, to vše přišlo samo. Snad jsem pouze přitahovala silou své touhy. A pak už jsem opravdu čekala, až se Adolf objeví, když mne Otakar maloval.“

Oblaky rychle pluly nad námi, chvílemi vítr zvedl prach a objevovaly se ostrůvky modrého nebe.

„Včera k večeru byla jsem u něho. Pomalu pěšky jsem se vracela z Vítkovic sama, chtělo se mi jít, abych nabyla klidu. Ale bylo mi volno, okřídleně, bezpečně, celému světu bych byla rozdávala radost. Bylo zamračeno jako dnes a vítr mi bral klobouk. Hodně jsem si jej narazila do čela, měla jsem nový plášť, takový temně modrý, měkký, ruce jsem chvílemi dala do kapes a zase je zvedala ke klobouku, jako bych chtěla s ním odletět.

A koho nepotkám až skoro u nás! Onoho krásného dělníka.

Zastavím se. Rozzářím bezděky tvář. Tak dlouho jsem ho neviděla. Ale on asi mne viděl z auta a snad na svahu zahrady Rautenkranzovy. Myslím si to. Jeho jindy pokorný pohled zdrsněl, tvář mu zesinavěla, zachmuřila se. Nenávistně, pohrdavě mne přezíral. Bylo to jen několik okamžiků.

„Dávno jsme vás neviděla,“ promluvím.

Jeho pohyb hlavy přerušil mou řeč a on hledal slovo, strašně ho hledal, až je našel a zakousl se do něho jako v zápase a vychrlil mi je v tvář, vyplil je, vyšlehl je – nadávku, hluboce znějící, jako zrozenou v bouři smyslů, jako úder, jako cosi z hromu a z hrčení Odry. Vytáhl z kapsy papírek a vmetl mi jej do kapsy. To vše byl okamžik. Vykřikla jsem jako raněné zvíře. A on již se vzdaloval.

„Za tu růži,“ zavolal ještě za mnou ohlédnuv se. A tisícikorunová státočka letěla ve větru kamsi s prachem ulicí dolů, dolů.

Stála jsme jako přivrtána k zemi, vítr mnou cloumal. Jeho nadávka zkroutila se pod mýma nohama jako had a plazila se zpět vzhůru k mé tváři a vznesla se v podobě těžkých mračen nad Ostravou, Vítkovicemi až k Dombrové, Petřvaldu, k Radovnicím, ke Karviné a k Bohumínu.

Tim jménem mne budou všechna ta města práce nazývat, kladiva pod zemí i nad zemí bušiti mi je do spánků, oheň jejich díla vypalovati mi je bude v šlépěje.

Nezazlívám mu toho. Jak asi vysoko si mne druhdy postavil v duši!

— Přivoňte si k růži při práci! — Uschoval si ji asi do knížky, do nějaké milé knížky. A teď ji zašlapal, poplival. Měl pravdu. Neměla jsem práva býti něžnou a přibližovati se. Já uctívala tím jejich práci, jejich bytosti, jejich lidství.

Nemýlil se, to věděl, ale ke komu takto vzhlížel, měl mu zůstat zjevem s nadlidskými ctnostmi. Neměla jsem milovati Rautenkranze, právě toho ne. V tom je tragika mého závratného blaha. V tom cítí onen bezejmenný vinu. *Vinu*. Má pravdu.

Šla jsem, šla jsem kousek dále a opakovala jsem si jeho nadávku. Náhle se mi zdálo, že si ji družím do verše, skanduji, jako v kabaretní písni s děsným refrémem.

Vítr, slzy a déšť se mísily. Nešla jsem domů. Ano, sevřete mi ruce.

Čekati štěstí od života, ne, raději ne. Ani netušíte, kdy vám je čí ruka setne.“

Sylva sevřela rty, chvílemi i oči zavřela, aby přemohla slzy. Její slova jimi byla prolnta.

Šly jsme dlouho mlčíce. Pak rozhovořila se s Rautenkranzovi a o sobě: „Omlouvám se jím před vámi. Bojím se, abyste mne nezařadila mezi ony čekající na ulicích. Já čekala tehda u drapérie, ne blahobytu, ale *lásky*. A na této silnici potácela jsem se v žízni očekávání života, prostě života, třebas v trýzni a mučení oněch vln v podzemí a v továrním pekle.

Ano, dnes, dnes po oné nadávce, jež mne *zařadila*, slušela by mi sebevražda, jít za svým prvním milencem, zasvětit se ctnosti odříkání. Jsem trpká, jsem bolestná, ale jsem nepoddajná. Neumím se zabít. Pronikám vším nebezpečím a protivenstvím jako vrstvami nejčernějšího uhlí ke světlu, k slunci, ať jest mi pronikati rmutem vzlykavého utrpení, chci, já

chci vzhůru, ale ne nadarmo, chci při všech svých hříších a malichernostech a chybách dospěti vrcholů s nesobeckou, ale odvážlivou dobývačností, čekající Eva, porouhejte se tím, že je čekající, ale dočekavší se. Čekám příliš mnoho a nebojím se a nestydím se za své čekání, v němž bylo i trochu nejen rajské prostoty, ale i necudné bolesti, chci potomstvo, a jím rozhodovati o všem tom, co dnes se zmítá a bez plamenů hoří, co se honí ve větru jako ona papírová tisícikorunová státočka urážky.“

Sylva Dvořáková, mladá, rozechvěná, opojená a rozcitlivělá náhle umlkla, pohlédla mi do očí.

„Můj Bože, můj Bože!“ řekla.

A náhle jí slzy vytryskly z očí, ruce se jí chvěly. Stály jsme u domku.

(*Cesta* 1922, s. 566–569, 592–594, 611–612, 640–642, 670–672, 690–692)

Závěr

Tato práce se pokusila představit výbor z publicistických textů Růženy Jesenské, zaměřený především na období mezi lety 1910-1930, společně s ediční zprávou a komentářem. Cílem výboru bylo reprezentativně postihnout žánry a témata, jimž se Jesenská věnovala, stejně jako periodika, do nichž přispívala. Dílo této nepříliš známé spisovatelky by se tím mohlo otevřít současnému čtenáři a umožnit mu zprostředkovaně nahlédnout do zajímavého období českých dějin a jeho společenské a kulturní situace.

Prameny

Cesta (1918–1928)

Česká revue (1917)

Český svět (1918–1920)

Kalendář paní a dívek (od 1909)

Kmen (1917)

Knihomil/Knihomol (1917–1927)

LA PNP (Litoměřice), fond Růženy Jesenské

Lumír (1887–1930)

Národní listy (1919, 1931)

Národní politika (1916)

Naše doba (1916–17)

Rozpravy Aventina (1928–1930)

Zvon (1901–1931)

Ženské listy (1887)

Ženský svět (1909–1930)

Život (1902–1903)

Odborná literatura

Bahenská, Marie: *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělávání a ženské spolky v Praze 19. století*. Praha: Libri 2005.

Havel, Rudolf; Štorek, Břetislav: *Editor a text. Úvod do praktické textologie*. Praha: Československý spisovatel 1971.

Horská, Pavla: *Naše prababičky feministky*. Praha: NLN 1996.

Internetová jazyková příručka. Dostupná online na adrese <http://prirucka.ujc.cas.cz/>.

Janáčková, Jaroslava; Čornej, Petr; Hrabáková, Jaroslava: *česká literatura na přelomu století*. Praha: H & H 2001.

Jungmann, Josef: *Slovník česko-německý*. Praha: 1835-1839. Dostupný online na adrese <https://vokabular.ujc.cas.cz/moduly/slovníky>.

Karásek ze Lvovic, Jiří: *Tvůrcové a epigoni*. Praha: Aventinum 1927.

Kosák, Michal; Flaišman, Jiří a kol.: *Editologie. Od náčrtu ke knize*. Praha: Ústav pro českou literaturu AV ČR, v. v. i. 2018.

Kotilová, Kateřina: *Růžena Jesenská – život a dílo. Česká spisovatelka na přelomu 19. a 20. století*. Diplomová práce. Univerzita Pardubice: Filozofická fakulta 2014.

- Lexikon české literatury. Osobnostní, díla, instituce.* Praha: Academia 1993, s. 518-520.
- Med, Jaroslav: *Literární život ve stínu Mnichova (1938–1939).* Praha: Academia 2010.
- Opolský, Jan: *Růžena Jesenská.* Praha: Čs. akademie 1944.
- Ottův slovník naučný.* Praha: J. Otto 1888–1909. Dostupný online na adrese
<http://www.digitalniknihovna.cz/nkp/periodical/uuid:7e11fe20-043e-11e5-95ff-5ef3fc9bb22f>.
- Papoušek, Vladimír, kol.: *Dějiny nové moderny. Česká literatura v letech 1905–1923.* Praha: Academia 2010.
- Pravidla českého pravopisu.* Praha: Academia 2010.
- Pynsent, Robert: *Ďáblové, ženy a národ.* Praha: Karolinum 2008.
- Vokabulář webový. Webové hnízdo k poznání historické češtiny.* Dostupný online na adrese
<https://vokabular.ujc.cas.cz/default.aspx>.